

TRAKŲ RAJONO SAVIVALDYBĖ
TRAKŲ LOPŠELIS-DARŽELIS „EŽERĖLIS“

IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMA
„MANO PASAULIS“

PRITARTA

Trakų rajono savivaldybės tarybos
2016 m. mėn. d. sprendimu Nr. S1-

PATVIRTINTA

Trakų lopšelio-darželio „Ežerėlis“ direktoriaus
2016 m. mėn. d. įsakymu Nr. V-

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1.1. Informacija apie švietimo tiekėją

Trakų lopšelis-darželis "Ežerėlis" (toliau – Mokykla) įsteigtas Trakų rajono savivaldybės (kodas - 8867337, adresas - Vytauto g.33, LT-21106, Trakai) ir veikia nuo 1966 metų.

Mokyklos buveinė: Birutės g. 38, LT - 21106, Trakai.

Įstaigos grupė - 3110 (ikimokyklinio ugdymo įstaiga), tipas - 3112 (lopšelis-darželis), juridinis statusas - 1 (juridinis asmuo), identifikavimo kodas - 190646616.

Ugdymo forma - dieninė, ugdymo kalba - lietuvių kalba.

Mokyklos veiklos koordinatorius - Trakų rajono savivaldybės administracijos švietimo ir kultūros skyrius - kodas - 8162653, adresas - Vytauto g.33, LT-21106, Trakai.

Pagrindinė veiklos rūšis - ikimokyklinis ugdymas (su priešmokyklinio ugdymo grupėmis), kodas - 80.10.10.

1.2. Mūsų savitumas

Mūsų lopšelis-darželis įsikūręs nuostabaus grožio kampelyje: tarp ežerų, netoli Trakų pilies, nacionalinio parko teritorijoje. Didelį dėmesį skiriame mūsų miesto ir jo apylinkių turtingos istorijos bei aplinkos pažinimui. Prioritetus teikiame vaikų saugumui ir sveikatai, meninei veiklai, ekologiniam ugdymui. Nekintančio pedagoginio kolektyvo ilgamečio darbo, gerosios patirties, žinių, gebėjimų pagalba turime sukūrę ir toliau kuriame (papildome, atnaujiname) palankią ir kokybišką aplinką, kaupiame metodinę medžiagą, bendradarbiaujame su kitomis įstaigomis (ikimokyklinės įstaigos, pradinė mokykla, meno mokykla, Trakų miškų urėdija, Lietuvos miškininkų sąjungos jaunųjų miško bičiulių sambūrio rėmimo taryba ir kt.) minėtiems prioritetams įgyvendinti. Sudarome vaikams galimybes ir sąlygas, įgytas žinias ir mokėjimus gilinti Trakų meno mokykloje bei darželyje papildomo ugdymo metu (dailė, šokis, karate, anglų kalba). Padedame vaikui tenkinti individualius, prigimtinius, specialiuosius kultūros, taip pat ir etninės, socialinius, pažintinius poreikius.

Užtikrinant lygių galimybių principą, teikiamos socioedukacinės paslaugos vaikams, augantiems įvairaus socialinio statuso ir tautybių šeimose: studentų, mišriose (dvikalbės), išsituokusiose, socialiai remtinose, daugiavaikėse šeimose, vaikai auginami vienišų mamų ar tėvelių, senelių ar globėjų. Integruojami vaikai: turintys kalbos ir kitų komunikacijos sutrikimų; turintys nežymių ir vidutinių specialiųjų ugdymosi poreikių dėl klausos, judesio ir padėties sutrikimų, lėtesnės psichinės raidos ar kitų raidos sutrikimų. Korekcinę pagalbą vaikams ir konsultacijas tėvams teikia logopedas, psichologas, kūno kultūros pedagogas, muzikos pedagogas, bendrosios praktikos slaugytoja.

Ši programa taikoma 1– 6 metų vaikų ugdymui. Ji skirta:

- pedagogams, dirbantiems su ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikais;
- pedagogams, dirbantiems mišraus amžiaus vaikų grupėje;
- tėvams, turintiems ikimokyklinio amžiaus vaiką.

1.3. Tėvų (globėjų) ir vietos bendruomenės poreikiai

Siekiant įvertinti ugdymo poreikius ir atlikus bendruomenės apklausą, kuri parodė, kad vaikai mažai būna gryname ore, mažai juda, daug laiko praleidžia žiūrėdami televizorių, žaisdami kompiuterinius žaidimus bei dirbantys tėvai namuose mažai laiko skiria bendravimui su vaikų bei jo ugdymui, Mokykloje tenkinami individualūs vaiko saugumo, aktyvumo, žaidimo, bendravimo, pažinimo, judėjimo, saviraiškos, pripažinimo ir kiti poreikiai. Nepamiršti ir specialieji vaikų poreikiai, kaip kalbos, kalbėjimo ir kiti komunikacijos sutrikimai, nežymūs ir vidutiniai specialieji poreikiai - klausos, judesio, padėties.

Atsižvelgiant į tėvų (globėjų) poreikius, Mokykloje įsteigta viena grupė, kuri dirba 11 val. per dieną, nuo 7.00 iki 18.00 val. (anksti pradedantiems darbo dieną).

Mokykloje tėvams (globėjams), namuose auginantiems ikimokyklinio ar priešmokyklinio amžiaus vaikus, gali būti teikiama konsultacinė pagalba.

Tėvai (globėjai) pripažįstami tiesioginiais ugdymo proceso dalyviais, drauge su pedagogais sprendžiantys vaiko ugdymo turinio, rezultatų vertinimo klausimus. Ugdytinių tėvams (globėjams) organizuojama švietimo pagalba, kuri vykdoma taikant įvairias bendradarbiavimo su šeima formas.

Atsižvelgiant į vaikų, tėvų (globėjų), bendruomenės poreikius, vaiko amžių, raidos ypatumus, specialiuosius poreikius, siekiame, kad programa būtų orientuota į puikias socialines ir edukacines aplinkas bei vaiko poreikių tenkinimą:

- **Poreikis jaustis saugiai.** Vaikas gali jaustis saugus, pradžioje būdamas suaugusiųjų globoje, palaipsniui ir pats mokosi saugoti save.
- **Poreikis judėti.** Vaikas nuolat juda, bėgioja, sportuoja, laipioja judėjimui, aktyviai veiklai skirtose zonose, mankštos kambaryje, lauko aikštelėse.
- **Poreikis žaisti.** Kiekvienas vaikas turi galimybę žaisti su jam patinkančiais žaislais, pasirinkti žaidimo vietą, draugus. Žaisdamas jis išreiškia savo socialinę patirtį, bendrauja.
- **Poreikis bendrauti.** Vaikas nori būti gerbiamas, kitų pripažintas, kaip turintis savitų gabumų, vertingų savybių, išlikti savitu, skirtingu nuo kitų.
- **Poreikis patenkinti savo smalsumą.** Tenkindamas savo smalsumą, vaikas kaupia žinias, tikslina turimus daiktų vaizdiniu, veikia aplinkoje su įvairiais daiktais, kartu plečia savo žodyną. Vaikas nori viską paliesti, pajauti todėl, kad jo saviti mokymosi metodai.
- **Poreikis būti savarankiškam.** Vaikas nori pats savarankiškai valgyti, rengtis, pasirinkti veiklą, priemones, žaislus.
- **Poreikis produktyviai ir kūrybingai veiklai.** Šiuolaikinėje žinių ir technologijų visuomenėje augantis vaikas domisi, nori žaisti kompiuterinius ir kt. žaidimus. Vaikas beveik visada nori ką nors veikti: piešti, lipdyti, konstruoti. Tam, kad vaikas nuolat galėtų įgyvendinti savo sumanymus, jam sudaromos palankios sąlygos tai atlikti, sukuriant lanksčią ir mobilią ugdymosi aplinką.

1.4. Lopšelio-darželio veiklą reglamentuojantys dokumentai

1.4.1. LR Švietimo įstatymu, patvirtintu 2011 m. kovo 17 d. Nr. XI-1281.

1.4.2. Jungtinių tautų vaiko teisių konvencija, ratifikuota 1995 m. liepos 3 d. Lietuvos respublikos įstatymu Nr. I – 983. Lopšelis-darželis, organizuodamas ugdymą, stengiasi suteikti šeimai, kaip pagrindinei visuomenės ląstelei, pagalbą auginant vaiką.

1.4.3. Vaiko gerovės valstybės politikos strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos vyriausybės 2005 m. nutarimu Nr. 184. Lopšelis-darželis, kaip nurodoma ir šiame dokumente, siekia užtikrinti vaiko teisę veikti, išreikšti savo nuomonę ir daryti įtaką sprendimams, susijusiems su jo gerove.

1.4.4. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos 2014 m., kuris padeda ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir kitiems ugdytojams atpažinti vaikų ugdymosi pasiekimus ir poreikius, tikslingai rengti ir atnaujinti įstaigos ikimokyklinio ugdymo programą, įgyvendinti ugdymo turinį, jį pritaikant kiekvienam vaikui ir vaikų grupei, leidžia stebėti ir fiksuoti vaikų pažangą ir tikslingai ugdyti kiekvieną vaiką.

1.4.5. Bendrojo ugdymo dalykų vadovėlių ir mokymo priemonių atitikties teisės aktams įvertinimo ir aprūpinimo jais tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. lapkričio 30 d. įsakymu Nr. V-2310. Vadovaujantis 14 punktu direktorė, suderinusi su mokyklos taryba, priima sprendimus dėl vadovėlių ir kitų mokymo priemonių įsigijimo; 16 punktu: už mokinio krepšelio lėšas perka priemonių, kurios ikimokyklinio ugdymo programoje numatytos kaip ugdymo turiniui įgyvendinti reikalingos priemonės.

1.4.6. Švietimo aprūpinimo standartai, patvirtinti Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. gruodžio 12 d. įsakymu Nr. V-2368, kuriais vadovaujantis kuriame ir turtiname materialiąją mokyklos aplinką, tinkamą siekti ikimokyklinio, priešmokyklinio, ugdymo programose numatytų tikslų. Standartuose parengtos rekomendacijos, padedančios kurti ir atnaujinti mokymo aplinką.

1.4.7. Valstybinė švietimo 2013–2022 metų ir Trakų rajono savivaldybės 2016-2025 metų strategija.

Pasikeitus teisės aktams, keičiasi ir programos atitinkami punktai (dalis).

1.5. Požiūrio į vaiką ir jo ugdymą formavimas

Ugdymas organizuojamas vadovaujantis humanistinės pedagogikos holistiniu (visuminiu) požiūriu į ugdymą asmenybę jos saviraidos procese. Humanistinė pedagogika vaiką priima tokį, koks jis yra. Esminė priemonė tikslui pasiekti yra bendravimas, kuris teikia vaikams kasdienį džiaugsmą, stiprina jų asmenybę, dovanoja jiems pasirinkimo laisvę, įžiebja bendradarbiavimą. Ugdymas nukreiptas į vaiko individualią pažangą be prigimčiai svetimos prievartos ir visų su ja tiesiogiai susijusių priemonių. Siekiame ugdyti individualią asmenybę su įdiegtomis pažinimo, lavinimosi, saviraiškos, pilietinės kompetencijos, bendravimo poreikių tenkinimo, vertybinėmis ir socializacijos nuostatomis. Skiriame didelį dėmesį tikslingam ir tęstiniam bei įvairaus amžiaus vaikams prigimtinių galių, įvairių gebėjimų, polinkių atskleidimui, saviraiškos poreikių, pažintinių interesų tenkinimui, kūrybiškumo plėtojimui, kultūrinių vertybių puoselėjimui, turiningo laisvalaikio praleidimui, socializacijai ir nusikalstamumo prevencijai.

II. IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI

Fizinės sveikatos ir gerovės principas – saugoti vaiko fizinę ir psichinę sveikatą, tenkinti aktyvumo ir judėjimo poreikį, siekti pabrėžti vaiko aktyvumo svarbą, suteikti galimybes vaikui sveikai, saugiai gyventi ir veikti. Orientuoti individualų darbą į kiekvieną vaiką, atsižvelgiant į jo sveikatą, fizinio išsivystymo lygį, psichines savybes. Atkreipti dėmesį į tai, ką vaikas turėtų žinoti apie savo sveikatą, jos saugojimą ir stiprinimą, bei kokius įgūdžius išsiugdyti pats ir ką vaiko sveikatos labui turėtų padaryti kiti žmonės. Skatinti vaiko norą tapti stipriu, ištvermingu, valingu ir drąsiu.

Socialinio ir emocinio kryptingumo principas – tai orientuotas į vaiko kultūrinių kompetencijų plėtojimą bei tautinio tapatumo jausmo žadinimą. Ugdymas turi būti grįstas humanistine, egzistencialistine ir fenomenologine nuostatomis:

- vaikas gerbiamas tiek šeimoje, tiek darželyje, gerbiama vaiko nuomonė, jo teisė rinktis veiklą ir veikti savaip;
- sudaromos sąlygos spontaniškai vaiko saviraiškai pasireikšti;
- sudaromos sąlygos vaiko kultūrai, socialinei patirčiai ir įgūdžiams, emocijoms ir jų raiškai menu puoselėti, taikant įvairius ugdymo metodus.

Partnerystės principas – tai geranoriška, pagrįsta abipusiu pasitikėjimu bei pagarba šeimos ir pedagogų sąveika, nulemianti vaiko greitą ir sėkmingą adaptaciją, bei visą ugdymo sėkmę:

- bendromis pastangomis kurti palankią aplinką vaiko ugdymui ir ugdymuisi;
- puoselėti visas vaiko galias, lemiančias vaiko asmenybės vystymosi ir integracijos į visuomenę sėkmę;

- laiduoti vaiko asmenybės formavimosi sėkmę, grindžiant tarpusavio pasitikėjimu ir pagarba;
- skatinti gebėjimą atskleisti save ir savo gebėjimus;
- plėsti socialinį vaiko patyrimą;
- sudaryti sąlygas realiai gyventi mažoje vaikų bendruomenėje;
- priimti vietinės bendruomenės vertybes;
- puoselėti šeimos tradicijas, įpročius, nuostatas, įgytą patyrimą.

Integralumo principas – tai garantuoti vaiko ugdymo šeimoje ir darželyje darną, sudaryti sąlygas vaiko ir visuomenės sociokultūrinės integracijos prielaidoms formuotis, garantuoti vaiko asmenybės skleidimosi integralumą, harmoningumą:

- fizinio, psichinio ir socialinio ugdymo darną;
- pažinimo, jausminės ir veiklos patirties darną;
- besiformuojančio vaizdo apie supančio pasaulio vientisumą darną.

Tautiškumo principas – tai gaivinti ir puoselėti tradicines kultūros vertybes, ugdyti vaiką, kaip būsimąjį tautos kultūros saugotoją ir kūrėją, skiepyti dorumą, gerumą, orumą, kūrybiškumą. Teikti vaikams žinių:

- apie gimtinę, jos istorinę, gamtinę, kultūrinę aplinką;
- tautos tradicinės kultūros vertybių pažinimą ir puoselėjimą;
- skatinti vaiko ryšio su tauta ir valstybe suvokimą, ugdyti jo tautinį ir pilietinį sąmoningumą, pasitelkiant gimtąją kalbą, savo tautos istorinę patirtį, etninės kultūros ir tradicijų savitumą;
- sudaryti prielaidas formuotis jo tautinei savimonei, kuri palaikytų ir tvirtintų jo tautinę tapatybę tai siejant su šeima bei vietos bendruomene;
- skatinti teisingai suprasti tautybę, išsiaiškinti tautinius uždavinius ir veikti tautos labui.

III. TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

TIKSLAS

Atsižvelgiant į pažangiausias mokslo ir visuomenės raidos tendencijas, bendradarbiaujant su šeima, kurti ugdymo sąlygas, padedančias vaikui tenkinti prigimtinius, kultūros, socialinius, pažintinius poreikius bei ugdyti ikimokyklinio amžiaus vaikus (1–6 m.), garantuojant deramą vaiko socializacijos lygį, lygias ugdymo galimybes, gebėjimų plėtojimą.

UŽDAVINIAI:

1. Padėti vaikui įgyti kasdieniam gyvenimui bei sėkmingam ugdymuisi būtinų kompetencijų.
2. Kurti saugią ir sveiką aplinką.
3. Plėsti ir gilinti vaiko supratimą apie savo krašto kalbą, gamtą, žmones, kultūrą, verslus, papročius, tradicijas.
4. Padėti vaikams atrasti meninės raiškos būdus, skatinančius saviraišką ir kūrybiškumą.
5. Ugdyti pagarbą gimtam kraštui, žemei, gyvybei.
6. Skatinti norą pažinti Trakų miestą, jo istoriją, jam nusipelnčius žmones bei jų darbus.
7. Padėti atrasti įvairius savęs, socialinės aplinkos ir gamtos pažinimo būdus: tyrinėjant, stebint, klausinėjant, eksperimentuojant.
8. Puoselėti vaiko fizines, psichines galias, globojant gamtą ir ugdant meilę jai.
9. Plėsti vaiko emocinę patirtį: ugdyti gailestingumą, gerumą, švelnumą, atidumą, atsakomybę, pagarbą žmogui, gamtai, aplinkai.
10. Siekiant ugdymo ir ugdymosi proceso vientisumo įvairių poreikių vaikams, sudaryti sąlygas vystytis protinei veiklai: mąstymui, pastabumui, dėmesingumui, atminčiai, suvokimams.

IV. UGDYMO TURINYS, JO ĮGYVENDINIMAS, METODAI, TECHNOLOGIJOS, PRIEMONĖS

4.1. Ugdymo turinys

Ugdymo turinys sudaromas atsižvelgiant į vaiką: jo poreikius, polinkius, interesus, amžiaus tarpsnio ir individualiuosius (suvokimo, mąstymo, atminties, dėmesio ir kt.) ypatumus, psichofizines galias bei augimo ritmą. Pabrėžiamas vaiko pažįstamo pasaulio visybiškumas, glaudūs ryšiai tarp ugdymo sričių, ugdymo turinio prasmingumas bei gyvenimiškumas. Ugdymo turinys yra tęstinis ir plėtojamas spirale, grįžtant prie tų pačių temų, problemų vis aukštesniu, vaiko raidos ypatumus atitinkančiu lygiu. Atsižvelgiant į individualius vaiko ar vaikų grupės ugdymosi poreikius, ugdymo turinys yra konkretinamas: diferencijuojamas ir individualizuojamas, plečiamas arba siaurinamas.

Ugdymo turinys išdėstytas pagal vaikų amžų ir 5 kompetencijas: socialinę, sveikatos saugojimo, komunikavimo, meninę, pažinimo bei 18 sričių.

4.2. Ugdymo(si) turinio įgyvendinimas

Ugdymo(si) turinio įgyvendinimui kuriama ir pritaikoma vaiko amžiui, poreikiams, galimybėms atitinkanti įvairiapusė, saugi ir ugdanti aplinka: grupės erdvė, kitos patalpos, žaidimų, sporto aikštelės. Erdvės ir priemonės vaikų veiklai turėtų būti išdėstytos orientuojantis į vaikų interesus, savaimę kylančius sumanymus, žadintų savaiminį perėjimą nuo vienos veiklos rūšies prie kitos. Ugdymo turinys įgyvendinamas vaikams žaidžiant.

Žaidimas - tai vaiko gyvenimo esmė, spontaniška veikla, kurios „nediktuoja“ suaugusieji, tai įnašas į pažinimo, kalbos, intelektinį, fizinį ir socialinį – emocinį vaiko ugdymą, tai augančios asmenybės pagrindas, pradžia, be kurios nebūtų įmanomas specialesnis ir platesnis mokymasis mokykloje.

Vaikas žaisdamas:

- laisvai save išreiškia;
- lengviau pažįsta ir supranta jį supantį pasaulį;
- mato ir vertina draugus, ieško savo vietos tarp bendraamžių, lygina save su jais, mokosi bendrauti ir bendradarbiauti;
- džiaugiasi savo kūryba, atradimais, pergalem;
- geranoriškai paklūsta žaidimo socialinėms taisyklėms, mokosi jų laikytis;
- pajunta savo galias, išgyvena įvairias emocijas.

Žaidimai:

Kūrybiniai - gebėjimas parodyti savo išmonę, iniciatyvą, savarankiškumą, aktyvumą. Vaiko kūrybingumas žaidime pasireiškia laisvai įsirengiant aplinką konkrečiam žaidimui, pasirenkant žaidimo priemones. Pagal žaidimo pobūdį, žaidimo priemones, vaikų kūrybą, kūrybiniai žaidimai skirstomi į vaidmeninius, draminius, režisūrinius, konstrukcinius.

Vaidmeniniai - gebėjimas prisiimti sau tam tikrą vaidmenį, įsijausti į vaizduotės sukurtą situaciją, skirti žaidimą nuo tikrovės, suprasti, kad žaidimas - netikras gyvenimas. Žaidimą vaikas priima labai rimtai: įsijaučia į prisiimtą vaidmenį, nuoširdžiai išreiškdamas savo jausmus, mintis, požiūrį į gyvenimą. Lavėja vaiko psichinės ir asmens savybės.

Draminiai - gebėjimas vaizduoti įvykius iš pasakų, apsakymų, eilėraščių, specialiai parašytų scenarijų, animacinių filmų ir kt. Gebėjimas perteikti idėjas, įvykius, personažų charakterius, sutarti. Gebėjimas savo norus derinti su bendraamžių interesais.

Siužetiniai - gebėjimas vaizduoti viską, kuo vaikas pats gyvena, kas jam įdomu, aktualu, kas jį jaudina. Gebėjimas būti iniciatyviam, aktyviam, savarankiškam, apibendrinti ir pritaikyti gyvenimo patirtį.

Pagal taisykles - gebėjimas surasti žaidimo taisykles bei jas kurti patiems. Lavėja fiziškai bei protiškaiai, ugdo charakterį ir valią. Šie žaidimai dar skirstomi į didaktinius, judriuosius, tradicinius, kompiuterinius.

Didaktiniai - ugdo pažinimo įgūdžius, suteikia vaikams tam tikrų žinių, lavina protinius gebėjimus ir teigiamus charakterio bruožus, savarankiškai įveikia užduoties sprendimus.

Judrieji - labai vertingi bendram vaiko lavinimui. Ugdo pagrindinių judesių motorinius įgūdžius, tobulina judesių koordinaciją, grūdina organizmą. Aktyvėja vaiko kūrybinis žaismingumas, tobulėja psichinė - fizinė bei moralinės savybės.

Tradiciniai - atitinka visapusišką vaiko asmenybės formavimą, yra svarbūs vaiko protinių, fizinių, dorovinių ir darbinių savybių ugdymui. Išryškėja vaiko organizaciniai gebėjimai, draugiškumas, aktualumas, atsiskleidžia tautinę savimone, įtvirtina bendravimą per emocijas ir veiklą.

Kompiuteriniai-lavinamieji - lavina orientaciją, reakciją, suvokimą, patiria laimėjimo džiaugsmą. Vaikai mokosi mąstyti, lyginti, susipažįsta su spalvų atspalviais ir pan.

Kad žaidimas ateitų į vaiko gyvenimą ir jam teiktų malonumą, labai svarbu stebėti žaidžiantį vaiką, leidžiant jam pačiam pasirinkti žaidimo formą, turinį, erdvę, neprimetant pedagogo valios. Geriausia žaisti su vaiku tada, kai jis pats pas jus ateina, tada žaidimas būna malonus ir įdomus, būdami jam svarbus kaip pagalbininkas, patarėjas.

Ugdydami vaikus turėtume atsižvelgti į „interneto amžiaus“ vaikų ypatumus tam, kad geriau pritaikytume ugdymo turinį vaikų poreikiams ir mokymosi stiliui:

- **sudaryti galimybes pačiam vaikui susikurti, keisti, pertvarkyti aplinką.** Vaikai skatinami įsirengti žaidimų vietas, pernešant žaislus ir daiktus iš vienos erdvės į kitą, savo kūrybiniais darbais papuošti aplinką, ugdymo įstaigos teritorijoje auginti ir tyrinėti daržoves, gėles;

- **kurti vaikų ugdymosi situacijas, kupinas žaismės, nuotykių, atradimų.** Vaikų grupė gali virsti parduotuve, mišku, vaikų kelione per Lietuvą, vaikai planšetiniu kompiuteriu ar skaitmeniniu fotoaparatu gali fotografuoti, filmuoti savo išvykas į gamtą, edukacinius centrus ir kt.;

- **kurti situacijas, kurios skatintų vaikus spręsti problemas, tyrinėti ir kritiškai mąstyti.** Vaikai skatinami diskutuoti apie pamatytas realaus gyvenimo problemines situacijas, matytus filmus, skaitytas knygeles, kurti susitarimus dėl gyvenimo grupėje kartu, tyrinėti darželio teritorijos aplinką ir kt.;

- **skatinti vaikų veiklą grupelėmis.** Kuriamos situacijos, kurios skatintų vaikus dalytis veiklos sumanymais, mintimis, mokantis susitarti, ką nors daryti drauge, padėti vienas kitam, kurti ir įgyvendinti bendrus projektus;

- **sudaryti galimybes patiems vaikams ieškoti informacijos.** Vaikai kviečiami ieškoti informacijos enciklopedijose, vaikų žodynuose ir kitose knygose, planšetiniuose kompiuteriuose, žiūrėdami ugdomuosius filmukus ir kt.;

- **sudaryti sąlygas žaisti su šiuolaikinio vaiko poreikius atitinkančiais žaislais.** Šalia jau įprastų žaislų, tokių kaip mašinėlės, lėlės, minkšti žaislai, stalo žaidimai, dėlionės, ikimokyklinio ugdymo grupėse turėtų atsirasti kompiuteriai, fotoaparatai, interaktyviosios lentos, skaitmeninės knygos ir kt.;

- **sudaryti vaikams galimybes internetinių pokalbių programa „Skype“ bendrauti su kitų Lietuvos miestų ar užsienio ikimokyklinio ugdymo įstaigų vaikais.** Vaikai gali kalbėtis, kurti bendrus projektus, rodyti vieni kitiems savo kūrybinius ir kitus darbelius.

4.3. Ugdymo(si) metodai

Žaidybiniai metodai – skatinantys vaikų interesą, teigiamas emocijas, dėmesio sukaupimą, tarpusavio bendravimą, išgyvenimą, patiria atradimo džiaugsmą. Aktyviai veikdamas žaidybinėse situacijose vaikas kuria, išreiškia save, bendrauja su bendraamžiais, suaugusiais, išklauso kitus, siūlo savas idėjas, atranda ir perima svarbiausias dvasines vertybes.

Kūrybiniai-interpretaciniai metodai – sudarantys sąlygas vaikams kelti ir įgyvendinti savo idėjas, ieškoti problemų sprendimų būdų, atrasti, tyrinėti, analizuoti, interpretuoti, tai, kas nauja, originalu, netikėta.

Modeliavimo metodai – skatinantys vaikų smalsumą, domėjimąsi, norą skaičiuoti ir matematikos metodus modeliuoti, imituoti ir analizuoti įvairių sistemų funkcionavimą, natūraliai ir pamatuotai įtraukia informacinių technologijų panaudojimą į visas ugdymo sritis.

Skatinimo-inicijavimo-motyvacinio metodai – skatinantys vaikų aktyvumą remdamiesi tuo, ką jau žino ar mano žiną.

Pagalbos-paramos metodai – padedantys pažinti ir suprasti juos supančią aplinką, išmokti vienu ar kitu veiksmu.

Žodiniai metodai – suteikiantys galimybę perduoti informaciją.

Aiškinamieji metodai – padedantys vaikams išsiaiškinti ir suprasti jiems suprantama kalba, pateikiant konkrečius pavyzdžius naudojant vaizdines priemones. Aiškinama labai trumpai, ypač tiksliai, siekiama plėsti vaiko žodyną naujais, dar nežinomais terminais.

Pokalbio metodai – skatinantys vaikus diskutuoti įvairiais juos dominančiais klausimais.

Pasakojamieji metodai – skatinantys vaikus pasakoti, paįvairinant piešiniais, nuotraukomis, knygelėlių paveikslėliais ir t.t.

Vaizdiniai metodai – nukreipiantys į vaizdinių apie vaikus supančio pasaulio objektus ir reiškinius tikslinimą, išreikšti savo nuomonę.

Praktiniai metodai – ugdymo proceso metu suteikiantys galimybę vaikams atlikti įvairiausių praktinius būdus, susipažinti su juos supančia aplinka.

Projektiniai metodai – suteikiantys galimybę aktyviai veikti, priimti sprendimus, spręsti iškilusias problemas. Ugdymo projektų metodo esmė - **tai aktyvi veikla, reali aplinka, problemų sprendimas, įgyta patirtis**. Projektų metodas sudaro prielaidas aktualizuoti ugdymo turinį, įvairius gyvenimo reiškinius įtraukti į ugdymo procesą, skatina ugdytinius formuoti savo pažiūras, atitinkančias gyvenimo realybę ir visuomenės reikalavimus.

Aktyvieji metodai – „Minčių lietus“, „Ryto ratas“, „Interviu“, stebėjimas, ekskursijos, išvykos, dialogas.

4.4. Ugdymo(si) technologijos

Ugdymo(si) technologija – pasirinktos ugdymo filosofijos pagrindu sudaryta metodinių būdų sistema ugdymo(si) tikslams pasiekti.

Ugdymosi skatinimas, sukuriant tinkamą aplinką:

- pedagogas sukuria grupėje jaukias atskiras erdves vaikų veiklai;
- skatina vaikus susikurti vietas žaidimams, veiklai;
- pripažįstama vaiko teisė rinktis veiklą, buvimo vietą, draugus, laisvai judėti iš vienos į kitą;
- taikomi vaikų dėmesio patraukimo žaislais ir priemonėmis būdai.

Ugdymas pavyzdžiu:

- pedagogas taiko įvairius vaiko dėmesio atkreipimo būdus;
- pedagogas žaislingai, išraiškingai ką nors veikia vaikų akivaizdoje, vaikams patrauklu pamėginti daryti tą patį;
- pedagogas pradeda kokią nors veiklą, vėliau ją savarankiškai tęsia vaikai;
- pedagogas kaip vaikų žaidimų ar veiklos partneris kartu dainuoja, vaidina, dalyvauja projektuose;
- pedagogas mimika, žodžiais, elgesiu, veiksmais modeliuoja tai, ką tikisi perduoti vaikams;
- tėvai skatinami dalyvauti ugdymo procese, kad vaikas turėtų galimybę mokytis iš jų patirties.

Kūrybinė vaiko ir pedagogo sąveika:

- pedagogas įtraukia vaikus į veiklą, pasiūlydamas gerą idėją, temą, problemą, sumanumą, ką būtų galima daryti, tirti. Skatina vaikus interpretuoti, kurti, atrasti, tačiau nereglamentuoti vaikų veiklos žingsnių;
- pedagogas pastebi, gerbia, palaiko vaikų sumanymus, padeda juos išplėtoti, praturtinti;
- priimami bendri sprendimai, susitarimai dėl veiklos, bendraujama, bendradarbiaujama;
- užduodamas atvirus klausimus pedagogas netiesiogiai vadovauja vaikų ieškojimams, moko įveikti sunkumus, praturtina jų sumanymus.

Spontaniškasis ugdymas:

- pedagogas pritaria bet kokiai vaiko veiklai, ją gerbia, laiko vertinga patirtimi;
- emociškai palaiko vaiko veiklą – pagiria, pasidžiaugia;
- ugdymui panaudoja netikėtai susidariusias situacijas;
- pasiūlo priemonių vaiko poreikiams ir interesams tenkinti.

Terapinis ugdymas:

- pedagogas taiko atsipalaidavimo būdus;
- taiko individualius paramos būdus;
- taiko pedagoginius džiaugsmo terapijos metodus;
- taiko pedagoginius žaidimo, menų terapijos metodus;
- padeda išmokti įveikti sunkumus, spręsti problemas;
- taiko prevencinio ugdymo turinį ir metodus.

4.5. Ugdymo(si) priemonės

Ugdymo turinio įgyvendinimui naudojama Švietimo ir mokslo ministerijos rekomenduojama literatūra, bei laisvai mokytojo pasirenkama papildoma ugdymo medžiaga ir priemonės.

Papildomas ugdymo priemonės - grožinę, pažintinę literatūrą, skaitinius, chrestomatijas, žinynus, enciklopedijas, periodinius leidinius, užduočių, audio-, video-, kompiuterinę medžiagą ir pan. pedagogas pasirenka, atsižvelgdamas į pažangos ir pasiekimų lygį, poreikius ir galimybes, ugdymo tikslus, turinį bei darbo metodus.

Ugdymo(si) priemonės naudojamos: ugdymui grupėje ir namuose;

- individualioje ir grupinėje vaikų veikloje;
- patalpoje ir lauke (kieme, sporto salėje ir aikštyne ir kt.);
- savarankiškai ir pedagogo organizuotai vaiko veiklai.

Priemonės socialinei kompetencijai: asmeniniai žaislai, nuotraukos, piešiniai, knygelės, paveikslėliai, dėlionės, stalo žaidimai, siužetiniai žaislai (lėlės, vežimėliai, baldai, indeliai, drabužiai, įvairių profesijų atributai, veidrodžiai, raminančios, aktyvinančios ir kt. muzikos įrašai, švenčių atributika (popierinės girliandos, širdelės, kaukės, žaislai eglutei, konfeti ir kt.), Lietuvos bei Lietuvos miestų žemėlapiai, Lietuvos Respublikos herbas, gimtojo miesto herbas, socialinio turinio vaikiškos knygos, žurnalai, vaiko teisių paveikslėlių rinkiniai, knygelės, poelgio-pasekmės paveikslėliai arba kartoninės dėlionės, siužetiniai ir minkšti žaislai, daiktų modeliai, žaislai, skirti žaidimui poromis (šachmatai, šaškės), keliese (įvairūs stalo žaidimai), žaislai-galvosūkių, statybinės detalės (medinės, plastmasinės, metalinės ir kt.), kaladėlės (Duplo, Lego ir kt.), teminiai jų rinkiniai, konstruktoriai, mozaikos, medinės, plastmasinės, kartoninės dėlionės (Puzzle ir kt.), širmelės, užtiesalai, dėžės, krepšiai, pagalvėlės, kilimėliai, vaikiška bižuterija (karoliai, segės, dirželiai), rūbai, skraistės ir kt., skirti persirengimui, „puošimuisi“ ir kt.

Priemonės meninei kompetencijai: piešimo popierius, pieštukai, akvarelė, gvašas, pirštų ir kt. dažai, teptukai, medžiagos tapymui, piešimui, lipdymui, kūrybiniams darbams (molis, plastilinas, modelinas, lipdymo tešla, įvairaus formato, dydžio, spalvos popierius, įvairūs dažai: gvašas, akvarelė, kreidelės, pastelė, klijai, balta ir spalvota kreida, pilki ir spalvoti pieštukai, įvairaus dydžio, pločio, storio teptukai, žirklys, kanceliariniai peiliukai, pagaliukai ir kt), antrinės žaliavos (audinio, odos, popieriaus atraižos, įpakavimo dėžės, seni žurnalai, laikraščiai, reklaminiai bukletai ir kt.), širmelė ir kita įranga teatrui, pirštukų lėlės, lėlės marionetės, lėlės ant lazdelių ir kt., muzikos instrumentai (molinukai, akmenukai, lazdelės, metalofonai, smuikas, išilginė fleita, kanklės, akordeonas, ritminiai mušamieji instrumentai (perkusija) ar savos gamybos instrumentai), muzikos centras arba garso grotuvas, būtiniausi įrašai (populiari, klasikinė, liaudies, vaikų ir kt. muzika), muzikos ženklų rinkiniai muzikos raštui (penklinių, natų, pauzių ženklai) ir kt.

Priemonės komunikavimo kompetencijai: popierius (kortelės, juostelės, lapeliai), asmeninė knygelė, rašikliai, pieštukai, popieriniai lipdukai (įvairaus dydžio kortelės), atvirukai, vokai, laiškų rašymo lapeliai, lipdukai-raidynai, skaitmenys, žaislinės knygelės vaikams (su iškirptais langeliais, perspektyviniu vaizdu, turinčios vaizdo ir garso efektų), pasakų veikėjų siluetai, figūrėlės stalo žaidimai su raidėmis, užrašais

skirti kalbai ugdyti, kubeliai, automobiliai ir kt. su užrašais, pasakų, muzikos įrašai (kompaktiniai diskai, garso kasetės) ir kt.

Priemonės sveikatos saugojimo kompetencijai: servetėlės, rankšluosčiai, dantų šepetėlis, pasta, higienos reikmenys (muilas), kaspiniai, skarelės, skraistės šokiui, lankai, šokdynės, virvutės, kamuoliai, kėgliai, badmintonas, įvairūs treniruokliai (batutas ir kt.), šiurkštūs, gruoblėti kilimėliai, sūpuoklės, sienelės, kopėčios, laipiojimo virvės, gimnastikos suoleliai, čiuziniai, priemonės estafetėms, kliūtims, kamuoliai, skirti šokuoti, suptis, supamieji žaislai, audeklo atraižos, elastingas popierius, rupus žvyras, nugludinti akmenėliai, riedučiai, pasirtukai, rogutės, slidės, paveikslėliai, knygelės, dėlionės, loto augimo ir sveikatos temomis, vaikams pritaikyti indai ir stalo įrankiai, buitės technika, skirta maistui ruošti, priemonės varstymui, segiojimui, raišiojimui, grūdinimosi priemonės (indai vandeniui ir kt.), riedantys žaislai (karučiai, automobiliai, traukiniai ir kt.), ratai, triračiai ir kt.

Priemonės pažinimo kompetencijai: vandenį geriantis popierius, vaškas, parafinas, žvakės, rašomoji lenta, lentynėlės, spintutės, dėžės, krepšiai žaislams, medžiagoms ir priemonėms, informaciniai leidiniai ikimokyklinio amžiaus vaikams (knygos, plakatai, enciklopedijos, stalo žaidimai ir kt.), gyvūnų, augalų, gamtovaizdžių ir gamtos paminklų nuotraukos, skaičių, formų, dydžių, spalvų kortelės, priešingybių, priešasties-pasekmės, nuoseklumo, dalies ir visumos paveikslėliai, kortelės, smėlis, akmenukai, vanduo, gamtinė medžiaga, didinamieji stiklai, indai ir priemonės eksperimentavimui (mėgintuvėliai, piltuvėliai, vamzdžiai, matuokliai, pipetės, kempinės, vandenį sugeriančios medžiagos, indai bei priemonės žaidimui su smėliu ir vandeniui, muilo burbulai, žaislinės plunksnos ir kt.), laikrodis, kompasas, termometrai vandens, oro, kūno šilumos), įvairios ilgio matavimo priemonės, svirtinės svarstyklės, skaičiavimo pagaliukai, skaičiuotuvai, specialios didaktinės skaičiavimo priemonės, erdvinės ir plokštuminės geometrinės figūros, pinigų pavyzdžiai, žaislai tapatinimui, grupavimui, rūšiavimui, serijų dėliojimui, išardomieji ir sudedamieji žaislai, daiktų modeliai, aitvarai (popieriniai, plasmasiniai, medžiaginiai ir kt.), terariumai, akvariumai, narveliai, puodeliai, laistytuvai gėlėms, gėlių žemė, žmonių buitės, profesijų atributai: įrankiai, rakandai (sodo įrankiai, namų tvarkymo priemonės, meistravimo įrankiai ir priemonės), tikra buitinė technika, radijo aparatai, fotoaparatai, telefonai, žibintuvėliai, techniniai žaislai (žybsintys, pypsintys, prisukami, inerciniai, elektriniai, t.y. su elementais), vėjo, vandens, malūnai, parašiutai, galvosūkių, labirintai, gamtos garsų įrašai, filmuota medžiaga, magnetai, spyruoklės, spiralės ir kt.

V. PASIEKIMAI IR UGDYMO GAIRĖS

Lentelėse pateikti vaiko ugdymosi pasiekimų srities sampratą atitinkantys tos srities vertybinė nuostata ir esminis gebėjimas, vaiko pasiekimų žingsniai, juos atskleidžiantys pavyzdžiai ir ugdymo gairės.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
<p>1. SRITIS. KASDIENIO GYVENIMO ĮGŪDŽIAI.</p> <p>Kasdienio gyvenimo įgūdžių srityje vaikui ugdantis tobulėja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • vaiko asmeniniai valgymo ir mitybos įgūdžiai; • kūno švaros ir aplinkos tvarkos palaikymo įgūdžiai; • saugaus elgesio įgūdžiai; • taisyklinga kūno laikysena. <p>KOMPETENCIJOS. SVEIKATOS SAUGOJIMO.</p> <p>Vertybinių nuostata. Noriai ugdomi sveikam kasdieniam gyvenimui reikalingus įgūdžius.</p> <p>Esminis gebėjimas. Tvarkingai valgo, savarankiškai atlieka savitvarkos veiksmus: apsirengia ir nusirengia, naudojami tualetu, prausiasi, šukuojasi. Saugo savo sveikatą ir saugiai elgiasi aplinkoje.</p>			
<p>1-asis žingsnis (0-1 m.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Bando savarankiškai valgyti ir gerti iš puodelio. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti valgyti pirštais. Tirštą maistą duoti tik šaukšteliu, skystą iš puoduko, kad jaustų skirtumą tarp to, ką valgo ir ką geria. Žaidžiant mokyti laikyti šaukštelį, puodelį, semti šaukšteliu ir pan. Žaisti žaidimą „Pamaitinkime lėlytę, meškutį“, pratinti būti savarankiškam. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pats laiko šaukštelį, bando juo valgyti. Mažais gabalėliais supjaustytą maistą ima dviem pirštais ar sauja.
<p>2-asis žingsnis (1-2 m.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Valgo ir geria padedamas arba savarankiškai. • Kartais parodo mimika, ženklais arba pasako, kada nori tuštintis ar šlapintis. Suaugusiojo rengiamas vaikas „jam padeda“. Suaugusiojo padedamas plaunasi, šluostosi rankas, išpučia nosį. Paprašytas padeda žaislą į nurodytą vietą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaiką valgyti savarankiškai, pasakant ar parodydam, kaip valgo grupės vaikai. Žaisti žaidimus „Su kuo lėlytė valgo?“, „Meškiukas nori valgyti“. • Atsižvelgiant į vaiko tuštinimosi ir šlapinimosi įgūdžius sodinti ant puoduko ar klozeto. • Grupėje turėti didelę lėlę su drabužių rinkiniu, siūlyti vaikui ją rengti žaidžiant žaidimą „Lėlytė eina į lauką“. Žaisti žaidimus imituojuo rengimosi veiksmus (pvz., pritaikyti tam žaidimą „Jurgelis meistrelis“). Rengiant vaiką, pratinti apsirengti ir nusirengti drabužėlius tam tikra tvarka, rengti žaidinant „Šmurkšt kojytę į koji nytę (batuką)“ ir t. t. 	<ul style="list-style-type: none"> • Valgo sriubą, košę šaukštu, geria iš vaikams pritaikyto puoduko. • Norėdamas tuštintis ar šlapintis rodo į tualetu duris, atsineša puoduką ar savais ženklais pasako. • Rengiamas kiša koją į batuką, ranką į rankovę, deda kepurę ant galvos. • Tiesia nešvarias rankas tikėdamasis, kad suaugusysis jas nuplaus ar nušluostys. Padedamas pučia nosį į nosinę. • Nuneša žaislą (lėlę, meškiuką, kiškutį, mašinytę, kamuoliuką) į jam skirtą vietą.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
		<ul style="list-style-type: none"> • Kurti žaidybines situacijas, skatinančias vaiką panaudoti savo mokėjimus ir įgūdžius: „Parodykime meškučiui, kaip plauname rankes, išpučiame nosį“. • Kurti siužetines situacijas, skatinančias vaiką padėti žaislą į jam skirtą vietą. „Mašinytė grįžta į garažą“, „Lėlytė sėdasi prie stalo, gulasi į lovytę (vežimėli)“, „Kamuoliukai pavargo ir nori pailsėti“ ir t. t. 	
3-asis žingsnis (2-3 m.)	<ul style="list-style-type: none"> • Savarankiškai valgo ir geria. Pradeda naudoti stalo įrankius. Pasako, ko nori ir ko nenori valgyti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti ragauti ir valgyti įvairų maistą. Pratinti gerai sukramtyti maistą, neskubinti valgančio vaiko, mokyti valgyti ramiai. Pratinti keltis nuo stalo tik baigus valgyti. Siūlyti žaisti žaidimus, mokant naudotis stalo įrankiais (pvz. „Gimtadienis“, „Kavinėje“ ir kt.). Prižiūrėti, kad vaikas valgytų su įrankiais taip, kaip jis gali, pagirti vaiką už pastangas. Turėti grupėje indelių, skatinti vaiką žaisti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Valgo šaukštu, šaukšteliu, šakute. Pasako, kokius patiekalus mėgsta.
	<ul style="list-style-type: none"> • Pats eina į tualetą, suaugusiojo padedamas susitvarko. Suaugusiojo padedamas nusirengia ir apsirengia, bando praustis, nusišluostyti veidą, rankas. Padeda į vietą vieną kitą daiktą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mokyti taisyklingai naudotis tualetu. • Žaisti žaidimus „Kuo aš apsirengsiu, eidamas į lauką ar iš darželio namo?“, „Aprenk draugą“. Skatinti klausytis ir (ar) imituoti eilėraštkus: R. Kašausko „Batukai pyksta“, R. Skučaitės „Močiutės spinta“. • Naudoti įvairias spalvotas, kvepiančias vaikiškas higienos priemones. Kalbėtis su vaikais apie švarą. Skaityti kūrinėlius (pvz. K. Binkio „Jonas pas čigonus“). Sistemingai skatinti pažaidus sudėti žaislus ir kitas priemones į vietą. • Tvarkyti žaislus, dainuojant dainelę: „Visi žaisliukai turi savo vietą, turi savo vietą, vietą numylėtą“. 	<ul style="list-style-type: none"> • Priminus arba pats savarankiškai eina į tualetą. • Mėgina apsiuoti batukus, apsilvilti, bando sagstyti sagas, varstyti batų raištelius. • Prieš valgį, pasinaudojęs tualetu, susitėpęs pats plaunasi rankas. Susitėpęs prausiasi ir šluostosi veidą. • Sudėlioja žaislus į jiems skirtas vietas.
	<ul style="list-style-type: none"> • Valgo gana tvarkingai. Primenamas po valgio skalauja burną. Pasako, kodėl reikia plauti vaisius, uogas, daržoves. Padeda suaugusiajam serviruoti ir po valgio sutvarkyti stalą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Priminti, kad vaikai valgytų neskubėdami. Su vaikais kalbėti apie tai, kad labai svarbu pusryčius, pietus, vakarienę valgyti tuo pačiu metu. Žaisti žaidimus, kuriuose formuojasi maitinimosi ritmo suvokimas (šeima, restoranas ir kt.). Žaidžiant vaikai 	<ul style="list-style-type: none"> • Valgo nedideliais gabaliukais, gerai sukramto, valgydamas nekalba, neužsiima pašaliniais darbais, nežaidžia, taisyklingai naudojami šaukštu, šakute, pradeda naudotis peiliu, pavalgęs nusivalo servetėle. Pavalgęs padėkoja. Žino, kad ga-

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
4-asis žingsnis (3-4 m.)		mokomi atskirti pagrindines produktų grupes – piena, mėsa, vaisius, daržoves. Kiekvieną kartą prieš valgant įtraukti vaikus į stalo padengimo veiklą, siekti, kad stalai būtų serviruojami pagal taisykles, patiekalus atitinkančiais indais. Kalbėtis su vaikais, kodėl reikia plauti vaisius, daržoves, uogas, sudaryti sąlygas mokytis praktiškai juos nuplauti.	lima apsinuodyti valgant nepažįstamas uogas, vaisius.
	<ul style="list-style-type: none"> • Dažniausiai savarankiškai naudojami tualetu ir susitvarko juo pasinaudojęs. Šiek tiek padedamas apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Šiek tiek padedamas plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus čiaudėdamas ar kosėdamas prisidengia burną ir nosį. Gali sutvarkyti dalį žaislų, su kuriais žaidė. 	<ul style="list-style-type: none"> • Rekomenduoti tėvams aprengti vaikus patogiais ir lengvai aprengiamais drabužiais. Primenant eiliškumą, skatinti vaikus savarankiškai apsirengti ir nusirengti, tvarkingai susidėti drabužius. • Mokyti vaikus taisyklingai plautis ir šluostytis rankas, praustis ir šluostytis veidą. • Priminti, kad čiaudint ar kosint būtina prisidengti burną ir nosį. Priminti, kad naudotusi nosinaite. • Skatinti susitvarkyti žaislus, su kuriais žaidė, įvairiai motyvuojant, padedant. 	<ul style="list-style-type: none"> • Maunasi (nusimauna) kelnes, aunasi (nusiauna) batus, šlepetes, velkasi (nusivelka) megztinį, užsideda (nusiima) kepurę. • Pastebi, kada yra nešvarus, ir savarankiškai prausiasi, šluostosi rankšluosčiu. • Priminus šukuojasi plaukus šukomis. • Čiaudėdamas ar kosėdamas prisidengia burną ir nosį, pasitraukia nuo kitų vaikų. • Sudėlioja žaislus į jiems skirtas vietas.
	<ul style="list-style-type: none"> • Pasako, kad negalima imti degtukų, vaistų, aštrių ir kitų pavojingų daiktų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasiruošti ir naudoti vaizdines priemones apie saugų elgesį. Rodyti mokomuosius filmus. Žiūrinėjant paveikslėlius, vartant vaikiškus žurnalus, pastebėti ir parodyti dvejopas situacijas, pvz.: tas, kuriose saugu vaikui, ir tas, kuriose gali įvykti nelaimė. Skaityti, kurti kūrinėlius apie saugų elgesį. • Organizuoti saugaus elgesio savaites (viktorinas), kviesti medicinos darbuotojus, gaisrininkus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pats neragauja jokių vaistų, neima degtukų.
5-asis žingsnis (4-5 m.)	<ul style="list-style-type: none"> • Valgo tvarkingai, dažniausiai taisyklingai naudojami stalo įrankiais. Domisi, koks maistas sveikas ir naudingas. Serviuoja ir tvarko stalą, vadovaujamas suaugusiojo. 	<ul style="list-style-type: none"> • Savo pavyzdžiu rodyti, kaip taisyklingai naudotis stalo įrankiais. Patraukliomis formomis paaiškinti pieno, mėsos, vaisių ir daržovių naudą. Papasakoti apie per didelio saldumynų kiekio žalą organizmui. • Kviesti vaikus į talką dengiant stalą gimtadieniui, šventei. 	<ul style="list-style-type: none"> • Išmano, kuriems patiekalams valgyti skirti įvairūs stalo įrankiai. Valgo įvairių maistą (penkių pagrindinių maisto produktų grupių). Įvardija kelis sveikus maisto produktus (morką, obuolį, piena ir t. t.) bei kelis nenaudingus sveikatai (traškučius, kokakola, guminukus). Pasako, kad piena, mėsa, vaisius, daržoves valgyti naudingiau nei saldumynus. Pasako, kad saldžiuosius gėrimus gerti nesveika.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
	<ul style="list-style-type: none"> Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Priminus plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. 	<ul style="list-style-type: none"> Priminti, kad sudėtų ne tik gerai matomus žaislus, bet ir tuos, kurie yra po stalu, lova, spintele ir kt. Skatinti vaikų savarankiškumą. Pasiūlyti vaikams tvarkantis apsirengti specialiais vaikiškais darbo drabužiais – prijuostėlėmis, kepurėlėmis. 	<ul style="list-style-type: none"> Pratinasi pasiteirauti suaugusiųjų apie neįprasto skonio ar nemalonaus kvapo maistą. Pasako, kaip reikia apsirengti šiltu ir šaltu oru. Stengiasi būti tvarkingas, nesutepti drabužių, tvarkingai juos padėti, sulankstyti. Priminus savarankiškai pasikeičia savo sušlapusius rūbus, avalynę. Suaugusiojo padedamas kloja lovą. Sudeda žaislus, šluosto dulkes, valo stalą, surenka šiukšles aikštelėje.
	<ul style="list-style-type: none"> Žaisdamas, ką nors veikdamas stengiasi saugoti save ir kitus. 	<ul style="list-style-type: none"> Kartu su vaikais organizuoti viktorinas, projektus apie saugų vaikų elgesį. Diskutuoti su vaikais, kaip konfliktus spręsti taikiai. Žaidimas „Saugių žodžių piramidė“: kiekvienas vaikas stato saugių žodžių piramidę, aukščiausia piramidė tampa saugaus elgesio nuostatomis. 	<ul style="list-style-type: none"> Saugiai elgiasi grupėje, lauko aikštelėje (stengiasi bėgti nekliudydamas kitų, nelipti ant tvoros).
	<ul style="list-style-type: none"> Priminus stengiasi sėdėti, stovėti, vaikščioti taisyklingai. 	<ul style="list-style-type: none"> Savo pavyzdžiu rodyti, kaip taisyklingai sėdėti, stovėti, vaikščioti. Stebėti ir priminti, kad taisyklingai sėdėtų. 	<ul style="list-style-type: none"> Taisyklingai sėdi (nesikūprina) ant kilimo, prie stalo. Atlieka pratimus, stiprinančius nugaros ir pilvo raumenis.
6-asis žingsnis (5-6 m.)	<ul style="list-style-type: none"> Valgo tvarkingai. Pasako, jog maistas reikalingas, kad augtume, būtume sveiki. Įvardija vieną kitą maisto produktą, kurį valgyti sveika, vieną kitą – kurio vartojimą reikėtų riboti. Savarankiškai serviuoja ir tvarko stalą. 	<ul style="list-style-type: none"> Kartu su vaikais aptarti, kodėl žmogus valgo. Paprašyti vaikų pasakoti, ką jie dažniausiai valgo pusryčiams, pietums ir vakarienei, diskutuoti, kurie iš jų vartojamų produktų, patiekalų yra naudingiausi jų augimui ir gerai savijautai. Vaikams pateikti paveikslėlius su įvairiais maisto produktais ir patiekalais, jais žaidžiant mokytis atskirti naudingą ir bevertį maistą. Organizuoti įvairių kūrybinių darbų (piešinių, inscenizacijų ir t. t.) kūrimą, jais skatinti pasirinkti sveikus produktus ir patiekalus. Klausytis skaitomų knygelių, vaidinti, žaisti lotą, žiūrėti filmukus apie žmogui naudingus maisto produktus (duoną, obuolius, pieną, vandenį ir kt.). Žaidžiant su lėlėmis ar kitais žaidimais rūšiuoti maisto produktus (jų paveikslė- 	<ul style="list-style-type: none"> Taisyklingai naudojasi peiliu. Valgydamas laiko šakutę kairiąja, peilį – dešiniąja ranka, šaukštą ir šaukštelį – tarp pirštų.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
	<ul style="list-style-type: none"> Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Suaugusiųjų padedamas pasirenka drabužius ir avalynę pagal orus. Priminus ar savarankiškai plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Dažniausiai savarankiškai tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. 	<p>lius) į naudingus ir vengtinus.</p> <ul style="list-style-type: none"> Pasiūlyti vaikams apsirengti lengvesniais ar šiltesniais drabuželiais, sušlapusius rūbus, avalynę pasidžiauti. Parūpinti skysto muilo su dozatoriumi, parodyti, kaip ir kiek dozuoti, kad rankos būtų švarios. Primiti, kad reikia taupyti vandenį, paaiškinti, kodėl, pasiūlyti vandens čiaupą atsukti tiek, kiek reikia, kad muilas nusiplautų. Pasiūlyti „Rankų plovimo dienoraštį“ 5–8 metų vaikams: http://www.hi.lt/content/G5_1_naud_inf.html Žaidimas „Išmanieji pirštukai“. Auklėtojas kartu su vaikais piešia didelę plaštaką ir ant kiekvieno pirštuko užrašo vaikų mintis, kodėl reikia plautis rankas. 	<ul style="list-style-type: none"> Jaučia, kada sušilo arba sušalo, ir savarankiškai apsirengia arba nusirengia megztinį, striukę, pasikeičia savo sušlapusius rūbus, avalynę. Plaunasi rankas, prausiasi, tvarkosi.
	<ul style="list-style-type: none"> Savarankiškai ar priminus laikosi susitartų saugaus elgesio taisyklių. Stebint suaugusiajam saugiai naudojasi veiklai skirtais aštriais įrankiais. Žino, kaip saugiai elgtis gatvėje, kur kreiptis iškilus pavojui, pasiklydus. Priminus stengiasi vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai. 	<ul style="list-style-type: none"> Parūpinti priemonių kalimo, siuvimo, dygsniavimo žaidimams. Apsilankyti su vaikais gaisrinėje, policijoje, ligoninėje, autoservise ir t. t. Auklėtojas kartu su vaikais „Minčių lietuje“ diskutuoja, aptaria, vertina. Auklėtojas pasiūlo, kad vaikai pasakytų, kai pastebės jį (ją) vaikstantį ar sėdintį susikūpinus. 	<ul style="list-style-type: none"> Pjausto daržoves, vaisius. Kala vinis į lentą. Siuva, siuvinėja.

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:

-pamiršta paprašyti į tualetą;
-negeba palaukti savo eilės;
-pernelyg prisiriša prie kasdienės rutinos, daiktų ir sielvartauja dėl nereikšmingų aplinkos permainų;
-greičiau nei bendraamžiai nuvargsta;
-negeba prisitaikyti prie aplinkybių, kurias sunku pakeisti (bendra dienos tvarka, bendra išvyka, gydytojo patikra, pan.);
-reikšmingai arba judesiais reikalauja dėmesio arba savo poreikių tenkinimo.

Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“

-supranta kylančius sunkumus ir juos įvardija: „aš negaliu“, „nemoku užsisiegti“, ir pan.;
-prašo pagalbos ir ją priima.

Rekomendacijos auklėtojams ir tėvams

- Mokykite vaiką suprasti kasdienės veiklos tvarką, reikšmę (kodėl reikia pamiegoti, prieš valgį plauti rankas ir pan.).
- Mokydami savitvarkos ar savižiūros, suderinkite tikslus ir metodus – geriausia, kai tą patį gebėjimą tuo pat metu ir tokiu pat būdu ugdo ir tėveliai, ir pedagogai.
- Jeigu vaikui sunku išmokyti kokį nors veiksmą, neverskite kartoti, kol nusimins – vietoj to leiskite tą veiksmą tik užbaigti (tai yra, padarykite viską iki paskutinės pakopos, o vaikas tegu užbaigia – taip patirs sėkmę).
- Kitas būdas – leiskite vaikui pradėti veiksmą arba atlikti jo dalį (kurią pajėgia), girkite už tai, kad dalyvavo, prisidėjo.
- Mokykite apsirengti, apsiauti, susitvarkyti aplinką.
- Mokykite pastebėti ženklus, kad nori į tualetą, priminkite, kad tai pasakytų.
- Skatinkite atidumą savijautai, tai yra: mokykite pasakyti, kad skauda, pavargo ir pan.
- Pratinkite padėti jums namų ruošoje, girkite, džiaukitės vaiko pagalba.
- Surimuokite paprastas instrukcijas (pvz. „jei padengsime kartu, tuoj ant stalo bus saldu“).

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
<p>2. SRITIS. FIZINIS AKTYVUMAS.</p> <p>Fizinio aktyvumo srityje vaikui ugdantis tobulėja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • stambiosios motorikos įgūdžiai ir fizinės vaiko savybės; • smulkiosios motorikos įgūdžiai, akių-rankos koordinacija. <p>KOMPETENCIJOS. SVEIKATOS SAUGOJIMO.</p> <p>Vertybinė nuostata. Noriai, džiaugsmingai juda, mėgsta judrią veiklą ir žaidimus.</p> <p>Esminis gebėjimas. Eina, bėga, šliaužia, ropoja, lipa, šokinėja koordinuotai, išlaikydamas pusiausvyrą, spontaniškai ir tikslingai atlieka veiksmus, kuriems būtina akių-rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika.</p>			
1-asis žingsnis (0-1 m.)	<ul style="list-style-type: none"> • Sėdi, šliaužia, ropoja pirmyn ir atgal, įkalnėn ir nuokalnėn, laiptais aukštyn, ko nors įsitvėręs atsistoja, stovi laikydamasis ar savarankiškai, žingsniuoja laikydamasis, vedamas arba savarankiškai, išlaiko pusiausvyrą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaiko regėjimo lauke padėti žaislų ir skatinti ropoti iki jų; pasiūlyti ropoti peršviečiamu tuneliu, po stalu. Svarbu nepalikti vaiko vieno. Žaisti žaidimą „Eikš pas mane“. Atsistokite arba atsiklaupkite prieš vaiką, ištieskite rankas ir kvieskite į savo glėbį. Kviesti susipažinti su nauju žaislu: pžiūrėti, liesti, purtyti, gniaužyti ir kt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas atsispiria kojomis nuo suaugusiojo delnų. Vaikas ropoja per pagalvėles, per į ritinį susuktą takelį ar laiptais aukštyn. Vaikšto laikydamasis įvairiu atstumu sustatytų baldų.
	<ul style="list-style-type: none"> • Tikslingai siekia daikto, rankos judėjimą seka akimis, pačiumpa ir laiko daiktą saujoje, paglosto žaislą jo nečiupdamas, kiša jį į burną, purto, mojuoja, stuksena, gniaužo, dviem pirštais – nykščiu ir smiliumi – suima smulkų daiktą, perima daiktus iš vienos rankos į kitą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Siūlyti dėlioti žaislą ar kokį nors daiktą iš vienos rankos į kitą. Lengvais sukamaisiais judesiais masažuoti vaiko delniukus. Žaisti su įvairaus dydžio kamuoliukais, balionais. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas laiko rankoje žaisliuką, juo suduoda per matomus daiktus, siekia ir čiumpa žaislus, perima juos iš vienos rankos į kitą.
2-asis žingsnis (1-2m.)	<ul style="list-style-type: none"> • Savarankiškai atsistoja, stovi, atsitupia, pasilenkia, eina į priekį, šoną ir atgal, eina stumdamas ar tempdamas daiktą, bėga tiesiomis kojomis, atsisėdęs ant riedančio žaislo stumiasi kojomis, pralenda per kliūtis keturpėsčia, padedamas lipa laiptais aukštyn pristatomuoju žingsniu, spiria kamuolį išlaikydamas pusiausvyrą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Siūlyti žaidimus, lavinančius ir įtvirtinančius vaiko judėjimą (pvz. „Atnešk žaisliuką takeliu“, „Iššaškyk balutę“, „Skrenda paukšteliai“ ir kt.). Sudaryti vaikui galimybę nešioti žaislus „takeliu“ tarp dviejų virvių, stumdyti žaislinį vežimėlį, prikrautą kubelių, vaikytis ir ridenti kamuolį, joti ant linguojančių žaislų, važiuoti pasispiriant kojomis, pakviesti eiti „tilteliu“ paskui save. Turėti grupėje žaislų, kuriuos galima stumdyti, sėdėti ar jais važinėti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas vaikšto pasiėmęs žaislą, eidamas sustoja, vėl pradeda eiti ir keičia ėjimo kryptį. Žaidžia su judėjimą skatinančiais žaislais. Vaikas užlipa kelių pakopų laipteliais, laikydamasis laiptų turėklų. Užlipa ir nulipa nuo kėdės.
	<ul style="list-style-type: none"> • Pasuka riešą, apverčia plaštaką delnu žemyn, pasuka delnu aukštyn, mosteli plaš- 	<ul style="list-style-type: none"> • Siūlyti statyti bokštelį, užsukti ir atsukti dangtelius. Pasiūlyti padaryti kamuoliuką: paimti popie- 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas sudeda 4–6 kaladėles vieną ant kitos, varto knygelę po vieną puslapį, atsuka, užsuka

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
	taka, paima daiktą iš viršaus apimdamas jį pirštais, išmeta daiktus iš rankos atleisdamas pirštus, ploja rankomis. Ridena, meta, gauda kamuolį.	riaus lapą ir suglamžyti taip, kad būtų panašus į kamuoliuką. Žaisti žaidimą „Takelis“. Iš popieriaus juostelių padaryti apie 3–5 cm takelį. Duoti vaikui kruopų, tegu beria ant takelio ir kviečia paukštelius lesti. Duoti lipdyti iš minkšto plastilino ir kt.	dangtelius.
3-asis žingsnis (2-3 m.)	<ul style="list-style-type: none"> Pastovi ant vienos kojos (3–4 sekundes). Tikslingai, skirtingu ritmu eina ten, kur nori, vaikščiodamas apeina arba peržengia kliūtis, eina plačia (25–30 cm) linija. Bėga keisdamas kryptį, greitį. Lipa ir nulipa laiptais pakaitiniu žingsniu, laikydamasis suaugusiojo rankos ar turėklų. Atsispirdamas abiem kojomis pašoka nuo žemės, nušoka nuo laiptelio, peršoka liniją, spiria kamuolį. 	<ul style="list-style-type: none"> Naudoti priemonę „Kempinėlių takelis“ (tai nebereikalinga parketo lenta, ant kurios užklijuota minkšta kempinė). Sudaryti sąlygas vaikui vaikščioti įvairiu atstumu, neužkliudant padėtų daiktų (žaidimas „Neužkliudyk“). Organizuoti siužetinių pratimų, kurie skatintų vaiką peržengti kliūtis, eiti plačia linija. Sudaryti sąlygas vaikams laiptuoti kopėtelėmis siekiant tikslo – pauostyti, pasiekti, nukabinti. Žaisti žaidimą „Pašto dėžutė“. Kartu su vaikais imituoti šuoliuojančius gyvūnus. Žaisti žaidimą „Viens, du, trys – pasiruošęs – šok!“. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas stovi ant vienos kojos (apie 3–4 sekundes), po to pakeičia koją. Vaikas vaikšto, bėgioja aplink pagalvėlę, gulinčią ant grindų, jos neužkliudydamas. Vaikas vaikšto keturiomis, kaip šuniukas, nerangiai kaip dramblys, tyliai kaip pelė, ištiesęs kaklą kuo aukščiau kaip žirafa. Ant grindų išdėstytos pėdos – vaikas jomis eina paprastai, po to ant pirštų galų. Vaikas laikomas už rankos šokinėja abiem kojomis, ant vienos kojos, paskui ant kitos.
	<ul style="list-style-type: none"> Geriau derina akies-rankos, abiejų rankų, rankų ir kojų judesius, todėl tiksliau konstruoja, veria ant virvutės sagas, ridena, mēto, gauda, spiria kamuolį, įkerpa popieriaus kraštą. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasiūlyti vedžioti labirintą (galite rasti internete arba patys nubraižyti). Tegu vaikas veda pieštuku arba piršteliu. Kad būtų įdomiau, sugalvokite pasakojimą, pasakų: kur veda šis kelias, pas ką ir t. t. Sudaryti galimybes vaikui ridenti, gaudyti, mėtyti, spardyti kamuolius. Kartu su vaikais pasidarykite vėrinį, verkite makaronus, sagas, karoliukus ir t. t. Pradėti nuo didesnių skylučių, taip mažyliui bus įdomiau, po to verti vis smulkesnius daiktus. Siūlyti žaidimus ir žaislus, kuriuose atliekami sukamieji plaštakos judesiai (pvz., žaidimas kėgliais ir kt.). Mokyti žirkėmis įkirpti popierinės saulutės spindulėlį. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas įmeta sagą, kaštoną, gilę į dėžutę, kurioje padaryta tinkamo dydžio anga. Į išvirkščią pusę išverčia savo kojines. Ridendamas ar mesdamas kamuolį vaikas taiko į kėglius, išdėliotus ant žemės, vartelius. Atsuka ir užsuka įvairaus dydžio dangtelius, sudeda daiktus vieną ant kito (pastato 5–6 kubų bokštą), ant siūlo suveria sagas. Vaikas gauda suaugusiojo metamą kamuolį, kai tik pagauna, kamuolys metamas iš naujo, vis labiau nuo jo tostant. Įkerpa žirkėmis popieriaus kraštą.
	<ul style="list-style-type: none"> Stovėdamas pasistiebia, atsistoja ant kulnų, stovėdamas ir sėdėdamas atlieka įvairius judesius kojomis bei rankomis. Eina ant pirštų galų, eina siaura (5 cm) linija, gimnastikos 	<ul style="list-style-type: none"> Siūlyti vaikui įvairių žaidybinių situacijų, skatinančių vaikščioti ant pirštų, kulnų (pvz., įsidūriau į pirštelių – einu ant kulno ir kt.). Iš laikraščio ant grindų suformuoti tiesią, maždaug trijų metrų ilgio ir pen- 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas eina lyg čiuoždamas, o kai suplojama rankomis, jis eina aukštai keldamas kelius. Žaisdamas juda įvairiais būdais (pvz., vaikšto kaip gandra, šokinėja kaip varlytė ir kt.).

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
4-asis žingsnis (3-4 m.)	<p>suoleliu, lipa laiptais aukštyn ir žemyn nesilaikydamas už turėklų, šokinėja abiem ir ant vienos kojos, nušoka nuo paaukštinimo. Mina ir vairuoja triratuką.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pieštuką laiko tarp nykščio ir kitų pirštų, tiksliau atlieka judesius plaštaka ir pirštais (ima, atgnybia, suspaudžia dviem pirštais, kočioja tarp delnų) bei ranka (mojuoja, plasnėja). Ištiestomis rankomis pagauna didelį kamuolį. Judesius tiksliau atlieka kaire arba dešine ranka, koja. 	<p>kių centimetrų pločio liniją. Vaikas eina šia linija, nenukrypdamas nuo jos, paskui grįžta atbulas. Sudaryti sąlygas vaikui važinėti triratukais, paspirtukais.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Paprašyti mažylio surinkti pagaliukus po vieną ir dėti į dėžutę, kai juos netyčia išberiate. Parūpinti pagaliukų kaišiojimui. Sudaryti vaikui sąlygas rinkyti tešlą, lipdyti iš modelino, plastilino. Leisti kirpti nesudėtingas formas, po to priklijuoti jas ant popieriaus. Žaisti su vaiku pirštukų žaidimus „Pirštukai miega“: „Šitas pirštukas nori miegelio. Šitas – atsigulė jau į lovėlę. Šiam pirštukui akys merkias. Šis pirštukas miega, knarkia. Ššš... Tu, mažyli, būk tylus, nes gali pažadint broliukus“. Sudaryti sąlygas vaikui žaisti „vonelėse“ su pupomis, grikiais ar šiaip įvairiomis kruopomis. Į didelį dubenį galima įberti gilių, kaštonų ir paslėpti ten kokį nors smulkų daiktą (mažą žaisliuką, kamuoliuką), vaikas jį ieško. Pasiūlyti vaikui pabūti vaistininku – įvairius daiktus imti žnyplėmis, pincetu, perdėti iš vieno indo į kitą įvairaus dydžio karoliukus. 	<p>Atsigula ant nugaros ir „mina dviratį“. Iš pradžių lėtai, paskui vis greičiau ir greičiau. Vaikas suglaustomis kojomis šoka į apskritimo vidų, paskui į išorę, po to šokinėja viena koja.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pieštuku, teptuku piešia, braižo nesudėtingas geometrines figūras. Iš plastilino lipdo įvairius daiktus, kerpa tiesiai, taisyklingai laikydamas žirkles ir klįjuoja paveikslėlius. Vieną ant kito dėlioja daiktus (pastato 8–10 kubų bokštą); glamžo popierių ir formuoja įvairaus dydžio gumuliukus; išvarsto batų raištelius ir iš naujo suveria; atsega ir užsega sagas. Vaikas ranka, paskui visais pirštais liečia stalą.
5-asis žingsnis (4-5 m.)	<ul style="list-style-type: none"> • Eina pristatydamas pėdą prie pėdos, pakaitiniu ir pristatomuoju žingsniu, aukštai keldamas kelius, atlikdamas judesius rankomis, judėdamas vingiais. Greitas, vikrus, bėgioja vingiais, greitėdamas ir lėtėdamas, išsisukinėdamas, bėga ant pirštų galų. Šokinėja abiem kojomis vietoje ir judėdamas pirmyn, ant vienos kojos, šokinėja per virvutę, peršoka žemas kliūtis, pašoka siekdamas daikto. Laipioja lauko įrenginiais. Spiria kamuolį į taikinį iš įvairių padėčių. • Pieštuką ir žirkles laiko beveik taisyklingai. 	<ul style="list-style-type: none"> • Organizuoti veiklą, kad vaikas eidamas atliktų ritminius judesius pečiais, galva, muštų kamuolį, mestų į viršų, ėjimą keistų bėgimu. Žaisti žaidimą „Raganėle pamotėle“. Sugalvoti maršrutą, kad vaikas turėtų eiti, bėgti, perlipti suolą, pralįsti po kėde ir t. t. Organizuoti bėgimo estafetes, įvairių šuolių žaidimus, panaudojant įvairias priemones: kaspinus, kamuolius, lankus, lazdas. Žaisti žaidimus su išsisukinėjimais, kurių tikslas – ilgiau likti nepagautam. Siūlyti vaikams šokinėti per šokdynę, lanką. • Pasiūlyti piešti įvairių linijų, pieštuku apvesti daik- 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas eina „tip-top“ žingsneliais. Šoka į šoną, greitai laksto, sustoja ir pajuda iš vietos. Vaikas užlipa ant bet kokio paaukštinimo ir nušoka ant žemės. Meta kamuolį, sniego gniūžtę į taikinį. Mėto kamuolį vienas kitam ir gauda, meta į žemę viena ranka, o kita ranka jį pagauna. Laipioja kopėtėlėmis, bokšteliais. • Vaikas piešia ar rašo pieštuku, bando piešti

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
	Tiksliai atlieka sudėtingesnius judesius pirštais ir ranka (veria ant virvelės smulkius daiktus, užsega ir atsega sagas). Iš įvairių padėčių meta kamuolį į taikinį, tiksliau gaudo, mušinėja. Įsisupa ir supasi sūpynėmis.	tus: stiklinę, apverstą lėkštutę, puoduką; po truputį duoti sudėtingesnes užduotis. Sudaryti sąlygas vaikui žaisti su pipete. Parinkti įvairių priemonių (sagų, rutuliukų, karolių), kad vaikas galėtų verti ant siūlo. Duoti vaikui krepšį su skalbinių segtukais, paimti segtuką trimis pirštais, prisegti, paprašyti, kad ir jis taip pat padarytų.	statinius, gyvūnėlius, pieštuką laiko taisyklingai, veria ant virvelės smulkius daiktus, apsirengia ir nusirengia, (už)riša kilpas. Sprigtu svaido rutuliukus. Iš storų siūlų pina kasą, veja virveles. Batų dėžės šonus apsaugo skalbinių segtukais. Meta kamuolį į žemę viena ranka, o kita ranka jį pagauna.
6-asis žingsnis (5-6 m.)	<ul style="list-style-type: none"> Eina ratu, poroje, prasilenkdamas, gyvatėle, atbulomis, šonu. Išvermingas, bėga ilgesnius atstumus. Bėga pristatomuoju ar pakaitiniu žingsniu, aukštai keldamas kelius, bėga suoleliu, įkalnėn, nuokalnėn. Šokinėja ant vienos kojos judėdamas pirmyn, šoka į tolį, į aukštį. Važiuoja dviračiu. Rankos ir pirštų judesius atlieka vikriau, greičiau, tiksliau, kruopščiau. Tiksliau valdo pieštuką bei žirkles ką nors piešdamas, kirpdamas. Su kamuoliu atlieka sportinių žaidimų elementus, žaidžia komandomis, derindamas veiksmus. 	<ul style="list-style-type: none"> Organizuoti vaikams įvairias estafetes, kurių metu vaikai galėtų judėti poroje, ratu, sutartinai su kitais vaikais. Sudaryti sąlygas žaisti žaidimą „Klasės“, šokinėti per gumytę. Pasiūlyti vaikams įverti siūlą į adatą, siuvinėti pagal trafaretą; ant kartono išdurti skylutes ir duoti vaikui didelę adatą su ryškios spalvos siūlu, tegu lopo, kuria įvairius ornamentus, siuvinėja, sudygsniuoja nesudėtingus rūbelius lėlėms, maišelius ir kt., neria vašeliu, daro kutus. Parūpinti priemonių, tinkančių konkreitiems sportiniams žaidimams (krepšinio, futbolo kamuolius, badmintono rakečių, kėglių, lazdų, salės riedulio vartų). Organizuoti sportinius žaidimus, kad vaikai galėtų varžytis tarpusavyje. 	<ul style="list-style-type: none"> Juda greta kito vaiko poroje, ratu, rikiuotėje, sutartinai su kitais vaikais. Važiuoja dviračiu plačiu ir siauru takeliu, ratu. Savarankiškai įveria siūlą, dygsniuoja, neria vašeliu. Kerpa įvairias formas taisyklingai naudodamasis žirkėmis. Žaidžia komandinius žaidimus.

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none"> -ilgai nepradedą vaikščioti; -nerangus, jo stambiosios motorikos judesiai (ėjimas, bėgimas, lipimas ir kt.) nekoordinuoti; -nemėgdžioja judesių; -vengia su judėjimu susijusių žaidimų; -nesuspėja kartu su kitais atlikti judesių; -judėdamas nuolat užkliūna už daiktų; -netaisyklingai artikuliuoja garsus; -negeba atlikti tikslių judesių vykdydamas žodines instrukcijas; -nerangiai manipuliuoja smulkiais daiktais (pieštukais, dėlionė ir kt.); -vengia piešti, dėlioti, atlikti smulkius darbelius rankomis. 	<ul style="list-style-type: none"> -eina atsargiai, liedsdamasis ar remdamasis į aplinkos daiktus; -veiksmus atlieka lengviau judančiomis galūnėmis ar kūno dalimis; -supranta, kad negali dalyvauti kai kuriuose žaidimuose, ir sutinka su pasiūlyta kita veikla arba pats ją susiranda.
<p>Rekomendacijos auklėtojams ir tėvams</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mokykite vaiką orientotis aplinkoje – pradžioje padedant suaugusiajam, vėliau savarankiškai. • Išsiaiškinkite, kokių judesių vaikas negali atlikti dėl objektyvių priežasčių, ir neverskite jų daryti, siūlykite veiklą, kuri leis patirti sėkmę, skatinkite pasitikėti savimi. • Tinkamai sutvarkykite aplinką, kad joje būtų mažiau daiktų, už kurių galima užkliūti ir susižeisti. • Jei vaikui sunku veikti su smulkiais daiktais, pasiūlykite analogišką veiklą su stambesniais objektais. • Tuo atveju, kai vaikas priešinasi aktyviems žaidimams, sugalvokite jam vaidmenį, kad jis galėtų dalyvauti netiesiogiai, pvz., stebėti varžybas ir įteikti prizą greitai atbėgusiems vaikams. • Venkite ilgų užsiėmimų, kad vaikas nepervargtų, ir stebėkite jo savijautą po fizinio aktyvumo. Ištikus nesėkmei neakcentuokite to, stenkitės atkreipti dėmesį į tai, kas pavyko. • Jei vaikas turi klausos sutrikimą, pamažu pratinkite vaiką nešioti klausos aparatą. • Užtikrinkite tokį fizinį aktyvumą, kuris garantuotų saugų klausos aparato nešiojimą. 	

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
<p>3. SRITIS. EMOCIJŲ SUVOKIMAS IR RAIŠKA. Emocijų suvokimo ir raiškos srityje vaikui ugdantis tobulėja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • savo jausmų raiška, suvokimas ir jų pavadinimas; • kitų jausmų atpažinimas ir tinkamas reagavimas į juos; • savo bei kitų nuotaikų ir jausmų apmąstymas. <p>KOMPETENCIJOS. SOCIALINĖ. Vertybinė nuostata. Domisi savo ir kitų emocijomis bei jausmais. Esminis gebėjimas. Atpažįsta bei įvardina savo ir kitų emocijas ar jausmus, jų priežastis, įprastose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamais, kitiems priimtinais būdais, žodžiais ir elgesiu atsiliepia į kito jausmus (užjaučia, padeda).</p>			
<p>1-asis žingsnis (0-1 m.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Mimika, kūno judesiais ir garsais išreiškia džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį. Patiria išsiskyrimo su tėvais nerimą ir džiaugsmą jiems sugrįžus. Išreiškia nerimą, pamatęs nepažįstamą žmogų. • Atspindi kitų vaikų emocijų raišką (kartu juokiasi, jei juokiasi kitas, nusimena, jei kitas verkia). 	<ul style="list-style-type: none"> • Stengtis suprasti kūdikio emocijų reiškimo ženklus ir pasirūpinti juo, kai mažylis yra liūdnas, piktas. • Pasirūpinti, kad kūdikis matytų save veidrodyje, kai yra linksmas, liūdnas, piktas. Kalbinti kūdikį ir įvardyti jo emocijas. • Paimti, priglausti, pamyluoti kūdikį, kai jis atsiskiria nuo tėvų, užimti jį įdomia veikla, suteikti džiugių, malonių potyrių, nukreipti dėmesį nuo liūdesį keliančių situacijų. Užtikrinti vaiko saugumą. • Paguldyti, pasodinti kūdikį šalia kitų vaikų, duoti žaisliukų, skatinti bendrauti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Verkia, kai yra alkanas, šlapias ar ilgesniam laikui paliktas vienas. • Kai vaiku besirūpinantis suaugusysis greitai, vaikas nuo jo atsiskiria ir drąsiai tyrinėja aplinką, rizikuoja. Ko nors išsigandęs, bėga pas suaugusįjį ir jo ramina greitai nurimsta. Atsiskyres liūdi, verkia, vėl susitkęs – džiaugiasi, leidžiasi, nori būti jo ramina. • Kryžstauja, kai suaugusieji su juo žaidžia. • Kai grupėje verkia kitas vaikas, kūdikis irgi gali pravirkti.
<p>2-asis žingsnis (1-2 m.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį reiškia skirtingu intensyvumu (nuo silpno nepatenkinto niurzgėjimo iki garsaus rėkimo). Emocijos pastovesnės, tačiau dar būdinga greita nuotaikų kaita. 	<ul style="list-style-type: none"> • Grupėje įtaisyti vaikų ūgio veidrodinę sieną, kad vaikai matytų save ir savo veido išraišką. Kalbinti vaiką ir pavadinti jo reiškiamas emocijas. Visada pasirūpinti vaiku, kai jis jaučiasi blogai. • Kartu su vaiku vartyti knygeles, kuriose veikėjai yra skirtingos nuotaikos. Dainuoti skirtingų nuotaikų dainėles. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas džiaugsmą išreiškia ir ramiai šypsodamasis, ir kvatodamas balsu. Ilgesnį laiką pabūna linksmas arba ramus, lengviau išvelgiamos pasikeitusių nuotaikų priežastys – pavargo, kitas vaikas atėmė žaislą ir pan. • Meta žaislą ant grindų ir, jeigu auklėtojas šypsodamasis jį paduoda, šis juokdamasis jį vėl meta ant grindų.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
	<ul style="list-style-type: none"> • Atpažįsta kito vaiko ar suaugusiojo džiaugsmo, liūdesio, pykčio emocijų išraiškas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Įvardyti vaikų bei savo emocijas. Pasakyti, kad vaikas liūdnas, pačiam jį paglostyti ir paskatinti kitą vaiką jį paglostyti. • Su lėlėmis, kitais žaislais žaisti žaidimus, kuriuose jie skirtingai jaučiasi ir elgiasi. 	<ul style="list-style-type: none"> • Paklaustas „Kuris verkia?“, vaikas parodo paveikslėlį su verkiančiu kiškiuku, paklaustas „Kuris juokiasi?“, rodo paveikslėlį su besijuokiančiu vaiku. Žiūri į verkiantį vaiką ir užjausdamas jam duoda savo žaislą, paglosto.
3-asis žingsnis (2-3 m.)	<ul style="list-style-type: none"> • Pradedama atpažinti, ką jaučia, turi savus emocijų raiškos būdus. Pradedama vartoti emocijų raiškos žodelius ir emocijų pavadinimus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Jautriai reaguoti į vaiko rodomus emocijų ženklus –veido mimika susitapatinti su jo nuotaika, komentuoti emocijas ar jausmus, juos pavadinti. Pastebėti, kai vaiko emocijų ir jausmų raiška išsiplečia ir skirtingai į ją reaguoti, padėti atrasti naujų emocijų raiškos būdų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ant suaugusiojo supykęs vaikas atpažįsta šį jausmą ir gali pareikšti: „Aš piktas!“
	<ul style="list-style-type: none"> • Pastebi kitų žmonių emocijų išraišką, atpažįsta aiškiausiai reiškiamas emocijas ir į jas skirtingai reaguoja (pasitraukia šalin, jei kitas piktas, glosto, jei kitas nuliūdęs). 	<ul style="list-style-type: none"> • Vartoti ir skaityti vaikui „nuotaikų knygeles“. Būti vaikui pavyzdžiu, kaip reikia reaguoti į kito vaiko emocijas: jei jis džiaugiasi, pasijuokti kartu su juo, jei liūdi, verkia – paglostyti, duoti žaislą. Mokyti atsiprašymo ir susitakymo ritualų. Žaisti žaidimą „Veidelis“. Užsidengti veidą ir atsidendti, demonstruojant vis kitą emociją išraišką. 	<ul style="list-style-type: none"> • Jei kitas vaikas šypsodamasisjam tiesia žaislą – pats nusišypso ir pradeda su juo žaisti. Kai kitas vaikas atima žaislą, verkia ir laukia auklėtojo pagalbos. Nuščiūva, jei auklėtoja išsigąsta paliejusi vandenį.
4-asis žingsnis (3-4 m.)	<ul style="list-style-type: none"> • Pradedama suprasti, kad skirtingose situacijose (per gimimo dieną, susipykus su draugu) jaučia skirtingas emocijas, kad jas išreiškia mimika, balsu, veiksmais, poza. Pavadina pagrindines emocijas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Paskatinti kasdien po kelis kartus žymėti savo nuotaiką, parenkant ją atitinkantį nuotaikų veidelį. Skatinti reikšti visus jausmus, kad būtų galima pastebėti, kada vaikui reikia pagalbos, ir jam padėti. Pasiūlyti idėjų nuotaikoms ir jausmams tyrinėti. Skaityti knygeles apie jausmus ir jų išraišką. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasako, kad švenčiant gimimo dieną buvo linksma, kad supyko, kai draugas su juo nežaidė. Stovėdamas prieš veidrodį paprašytas gali nutaisyti linksmą, liūdną, piktą veido išraišką. Nuotaikų veideliais pažymi savo nuotaiką.
	<ul style="list-style-type: none"> • Atpažįsta kitų emocijas pagal veido išraišką, elgesį, veiksmus. Geriau supranta kitų emocijas ir jausmus, dažnai tinkamai į juos reaguoja (pvz., stengiasi paguosti, padėti). 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasiūlyti žaidimų, skatinančių tyrinėti ar imituoti kitų žmonių nuotaiką. Skatinti pastebėti bendraamžių savijautą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pažiūrėjęs į bendraamžį pasako, ar jis linksmas, ar rimtas, ar liūdnas. • Jei pastebi supykusį bendraamžį, pasitraukia nuo jo, gali prieiti prie auklėtojos.
	<ul style="list-style-type: none"> • Pradedama suprasti, kad jo ir kitų emocijos gali skirtis (jam linksma, o kitam tuo pat metu liūdna). 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti pasakyti, kaip jaučiasi jis ir kiti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasako, kad jam linksma, o draugui nelinksma.
	<ul style="list-style-type: none"> • Atpažįsta bei pavadina savo jausmus ir įvardija situacijas, kuriuose jie kilo. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasiūlyti žaidimų, kuriuose vaikas būtų skatinamas išreikšti savo jausmus: emocijas reikšti dainuojant, piešiant, šokant, komentuoti jausmų paveikslėlius, siųsti Šv. 	<ul style="list-style-type: none"> • Rodo piešinį ir sako: „Čia aš. O čia mano šuniukas. Man linksma su juo žaisti“.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
5-asis žingsnis (4-5 m.)	<ul style="list-style-type: none"> • Vis geriau supranta ne tik kitų jausmus, bet ir situacijas, kuriose jie kyla (pakviečia žaisti nuliūdusį vaiką, kurio į žaidimą nepriėmė kiti). 	Valentino dienos atvirukus draugams ir kt. <ul style="list-style-type: none"> • Kalbėtis apie savijautą „Ryto rate“, skaityti „Jausmų knygeles“, žaisti vaidmenų žaidimus, įsijaučiant į kito savijautą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pastebi, kad draugė taip pat nori būti mama vaidmenų žaidime ir dėl to yra nuliūdusi. Tada sugalvoja: „Aš būsiu mama. Ir tu būk mama. Mes eisim pasivaikščioti su vaikeliais“.
	<ul style="list-style-type: none"> • Pradedą kalbėtis apie jausmus su kitais – pasako ar paklausia, kodėl pyksta, kodėl verkia. 	<ul style="list-style-type: none"> • Paskatinti vaikus žodžiais išreikšti įvairius jausmus, kilusius skirtingose situacijose. Tarpininkauti, kai vaikai išreiškia sunkius jausmus. Skaitant įvairius tekstus kuo ryškiau intonuoti, išryškinant veikėjų veiksmus, poelgius, jų nuotaikas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Susipeša su draugu dėl žaislo. Auklėtojo sustabdytas pasako, kad nori to paties žaislo, kaip ir draugas. Auklėtojo padedamas susitaria su draugu žaisti žaislu paeiliui.
6-asis žingsnis (5-6 m.)	<ul style="list-style-type: none"> • Apibūdina savo jausmus, pakomentuoja juos sukėlusias situacijas bei priežastis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kalbėtis apie tai, kada buvo linksmas, kada – liūdnas ar piktas. Paskatinti samprotauti, kas pradžiugino, kas nuliūdino ar papiktino, kodėl? 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas sako: „Aš myliu savo broliuką. Bet truputį pykau, kai jis suplėšė mano knygą.“ • Tėvams pasakoja apie dienos nuotaikų kaitą.
	<ul style="list-style-type: none"> • Beveik neklysdamas iš veido mimikos, balso, kūno pozos nustato, kaip jaučiasi kitas, pastebi nuskriaustą, nusiminusį ir, dažniausiai, geranoriškai stengiasi jam padėti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kalbėtis apie tai, kada buvo linksmas, kada – liūdnas ar piktas. Paskatinti samprotauti, kas pradžiugino, kas nuliūdino ar papiktino, kodėl? • Kalbėtis su vaikais, kaip jaučiasi jų draugai, artimieji, kas gali juos pradžiuginti, kaip galima juos paguosti. Paskatinti bendrus žaidimus, kuriuose reikia suprasti kitą ir geranoriškai bendradarbiauti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Draugiškai pakviečia kitą žaisti kartu, jei šis atrodo draugiškai nusiteikęs. • Auklėtojai praneša, jei kitas vaikas liūdi ar reikia pagalbos.
<ul style="list-style-type: none"> • Pradedą kalbėtis apie tai, kas gali padėti pasijusti geriau, jei esi nusiminęs, piktas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaikus nesivelti į muštynes, pranešti auklėtojai apie konfliktą. Aptarti su vaikais, ką galima daryti, kai kas nors erzina kitą, atima žaislus, suduoda. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žino keletą išeičių, ką galima daryti, kai kas nors erzina, atima žaislus, suduoda. Erzinamas nepuola muštis, bet ateina ir pasako auklėtojai. 	

ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none"> -pyksta, pyktį išlieja agresyviu elgesiu; -pernelyg drovus, baimingas ar emociškai labilus; -nerodo simpatijos ar užuojautos; -kalbinamas emociškai neadekvačiai reaguoja; -palietas rodo nepasitenkinimą ar baimę; -pasireiškia prieštaringų emocijų epizodai (pvz., neįprasta baimė, agresija, drovumas ar liūdesys); -dominuoja prislėgtumo būseną; -skurdus emocijų spektras; -pyksta, verkia, bet negali įvardyti priežasties. 	<ul style="list-style-type: none"> -emocijas reiškia savitais būdais, bet adekvačiai; -geba parodyti simboliais tai, ką jaučia jis ar kitas.
<p>Rekomendacijos auklėtojams ir tėvams</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nustatykite aiškias taisykles, kad vaikai suprastų, kas leistina, kas ne, ir žinotų pasekmes (nutraukta pasaka, atidėtas animacinis filmas ar pan.). • Parodykite vaikui, kad jį mylite net tada, kai kalbatės su juo apie netinkamą jo elgesį. • Jei vaikas pernelyg drovus, bendro žaidimo metu galima nesikreipti į jį (ją) tiesiogiai, o per jo (jos) turimą žaislą – meškiuką, šunelį ar pan. • Būtinai išsiaiškinkite, kaip vaikas elgiasi ir kokios emocijos vyrauja namuose. Jei vaikas nuolat liūdnas, prislėgtas ar agresyvus, paprašykite psichologo konsultacijos. • Leiskite vaikui pabūti vienam ir nusiraminti. 	

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
-----------	-------------------------	---------------	--------------

4. SRITIS. SAVIREGULIACIJA IR SAVIKONTROLĖ.

Savireguliacijos ir savikontrolės srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- gebėjimas nusiraminti, atsipalaiduoti;
- savo jausmų raiška tinkamais būdais, jausmų raiškos kontrolė;
- gebėjimas laikytis susitarimų, taisyklių.

KOMPETENCIJOS. KOMUNIKAVIMO, SVEIKATOS SAUGOJIMO IR SOCIALINĖ.

Vertybinių nuostata. Nusiteikęs valdyti emocijų raišką ir elgesį.

Esminis gebėjimas. Laikosi susitarimų, elgiasi mandagiai, taikiai, bendraudamas su kitais bando kontroliuoti savo žodžius ir veiksmus (suvaldo pyktį, neskaudina kito), išiaudrinęs geba nusiraminti.

1-asis žingsnis (0-1 m.)	<ul style="list-style-type: none"> • Gerai jaučiasi įprastoje aplinkoje. Nusiramina kalbinamas, nešiojamas, supamas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaisti su vaiku, parūpinti spalvingų, skambančių, judančių žaislų, nedūžtančių veidrodėlių. • Sukurti mažai kintančią, saugią aplinką. • Kiekvieną kartą vaikui sunerimus reaguoti švelniai ir suteikti fizinį komfortą. Pagal galimybes dažniau paimti vaiką ant rankų. Mokyti atpažinti vaikų poreikių raiškos ženklus (kai skauda, kai nori valgyti, nori bendrauti...). 	<ul style="list-style-type: none"> • Sutelkia žvilgsnį į žaislus, seka juos akimis, pats ieško žaislo akimis. • Įprastoje aplinkoje užmiega vienas. Nustoja verkti, kai mama arba tėtis paima ant rankų ir priglaudžia.
	<ul style="list-style-type: none"> • Tapatinasi su suaugusiojo, prie kurio yra prisirišęs, emocijomis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kalbinti kūdikį, dainuoti jam įvairia intonacija – linksmi, ramiai, liūdnai. Juokinti, džiuginti kūdikį, kad kuo daugiau laiko būtų linksmas, smagus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kai suaugusysis kalba linksmi, gyvai, kūdikis pradeda šypsotis.
2-asis žingsnis (1-2 m.)	<ul style="list-style-type: none"> • Išsigandęs, užsigavęs, išalkęs nusiramina suaugusiojo kalbinamas, glaudžiamas, maitinamas. Pats ieško nusiramimo: apsikabina minkštą žaislą arba čiulpia čiulptuką, šaukia suaugusįjį, ropščiasi ant kelių. 	<ul style="list-style-type: none"> • Į vaiko išreikštus poreikius reaguoti nuosekliais, pastoviais veiksmais, intonacijomis, žodžiais. Nustatyti vaikui ir jo veiklai būtinus apribojimus ir nuosekliai jų laikytis. Suteikti vaikui galimybę išreikšti savo emocijas (pvz., nespėjus pravirkti neskubėti raminti). • Padėti vaikams nusiraminti, pasiūlant minkštus, švelnius daiktus, leisti miegoti, apsikabinus iš namų atneštą mėgstamą žaislą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pargriuvęs bėga pas juo besirūpinantį suaugusįjį ir rodo, kur skauda. Raminamas nustoja verkti. • Pavargęs migdosi apkabinęs savo mėgstamą minkštą žaislą.
	<ul style="list-style-type: none"> • Pradeda valdyti savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaiko elgesiui reguliuoti taikyti veido mimiką ir balso intonacijas. Vaikams parodyti, kaip reikėtų elgtis vienoje ar kitoje situacijoje. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pakelia ranką suduoti kitam vaikui, bet išgirdęs auklėtojo „Ne!“ ir pamatęs griežtą veido išraišką, susilaiko.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
<p>3-asis žingsnis (2-3 m.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Yra ramus ir rodo pasitenkinimą kasdienine tvarka bei ritualais. Jeigu kas nepatinka, nu-eina šalin, atsisako bendros veiklos. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žinoti ir taikyti kiekvienam vaikui priimtina dienos ritmą, priimtinius nusiramino būdus. • Pasiūlyti vaikams žaislų ar priemonių, padedančių iš-reikšti jausmus. Žaidimui pasiūlyti lėles su emocija vei-de. • Skatinti vaikus vartoti žodžius, pasakant, ko jie nori, o ne fizinę jėgą. Paaiškinti ar suvaidinti, kaip vaiko elge-sys iškaudino kitus. Dažnai klausti vaikų, ar jiems ne-reikia pagalbos. • Pasiūlyti vaikams būdų, kaip spręsti kylančius kon-fliktus. Įrengti grupėje nusiramino, gerų emocijų kampilį. Leisti vaikui pačiam pasirinkti, nuspręsti, ką darys, kaip pasielgs toje veikloje, kurioje jis jau sugeba priimti sprendimą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pats pasirenka žaislus, susiranda žaidimo draugų ir žaidžia. Noriai sėdasi prie stalo atėjus pietų metui. Ramiai sutinka eiti miegoti. • Prašo maisto arba norimo žaislo, o ne atima jį iš kito vaiko. Sutinka su suaugusiojo nuomone, kad nuskriaudė kitą vaiką. • Pasitraukia iš žaidimo, kai negauna norimo žaislo. Atsisako dalytis žaislu, laikosi jo įsitvėręs, jeigu su juo dar nori žaisti. Sako „aš pats“, kai suaugusysis nori jam padėti.
	<ul style="list-style-type: none"> • Geriau valdo savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suau-gusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žo-džius. Žaisdamas kalba su savimi, nes kalba padeda sutelkti dėmesį, kontroliuoti savo elge-sį. Išbando įvairius konfliktų sprendimo ar sa-vo interesų gynimo būdus (reikia, neduoda žais-lo, pasakoja suaugusiajam ir kt.). 	<ul style="list-style-type: none"> • Savo veido išraiška ir kalbos intonacijomis padėti vai-kui valdyti savo emocijas ir spontaniškus impulsus. Pa-drašinti vaikus reikšti visas emocijas. Vaikui žaidžiant su lėlėmis, parodyti daugiau, nei vaikas vartoja, emo-cijų ir jausmų raiškos būdų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Neskaudžiai užsigavęs bando sulaikyti ašaras, jei auklėtoja šypsosi ir ramina šneka. • Pats susiranda žaislų, žaidžia greta kitų ir su kitais. Vaikas sako: „ Mašinytė važiuoja. Brrrr ! “.
	<ul style="list-style-type: none"> • Bando laikytis suaugusiojo prašymų ir susitarimų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pagirti vaiką, kai jis atsižvelgia į suaugusiojo prašymą ir nepažeidžia susitarimų. Pakomentuoti, kodėl buvo svarbu atsižvelgti į prašymą, kodėl svarbi viena ar kita elgesio taisyklė. 	<ul style="list-style-type: none"> • Suaugusiojo paprašytas priima atstumtą vaiką į žaidimą. • Suaugusiajam pasakius „Žaislas ne tavo, jis Gabrielės“, atiduoda jai žaislą.
<p>4-asis žingsnis (3-4 m.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nusiramina, kalbėdamas apie tai, kas jį iškaudino, ir girdėdamas suaugusiojo komentarus. • Pradeda valdyti savo emocijų raiškos inten-syvumą priklausomai nuo situacijos (pvz., ra-mioje aplinkoje džiaugsmą reiškia santūriau). Paklaustas ramioje situacijoje pasako galimas savo ar kito asmens netinkamo elgesio pasek-mes. 	<ul style="list-style-type: none"> • Susitarti su vaikais, kad atbėgtų pasitarti su auklėtoju, kai jaučiasi iškaudinti ar nežino išeities sudėtingoje situacijoje. • Paskatinti vaikų vaidmenų žaidimus, kuriuose jie pri-siima bendraamžio vaidmenį įvykusioje konfliktinėje situacijoje ir kartu ieško išeities. Siūlyti žaidimus, pa-dedančius mokytis spręsti konfliktines situacijas ir rasti tinkamą išeitį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas sako: „Aš pykstu. Dovilė su manim nežaidė“. Ir laukia auklėtojo komentarų. • Bando tartis dėl norimo žaislo: „Dabar aš pažaisiu, po to duosiu tau, gerai?“. • Paprašytas netrukdyti kitiems, audringas džiaugsmo emocijas gali reikšti santūriau.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
	<ul style="list-style-type: none"> Nuolat primenant ir sekdamas suaugusiojo bei kitų vaikų pavyzdžiu laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Žaisdamas stengiasi laikytis žaidimo taisyklių. 	<ul style="list-style-type: none"> Taikyti paskatinimo, pagyrimo, loginių pasekmių metodus, padedant mokytis kontroliuoti emocijų raišką. Kalbėtis apie tinkamus emocijų raiškos būdus. Kartu su vaikais nustatyti paprastas kasdienės elgesio grupėje taisykles, kuriose matytųsi ir vaikų atsakomybė. Paskatinti, pagirti vaikus už taisyklių ir tvarkos laikymąsi, pagalbą auklėtojui. 	<ul style="list-style-type: none"> Priminus ir padedant sutvarko žaislus, su kuriais žaidė. Paragintas iššluosto vandenį, kurį pats išpylė. Kreipiasi į suaugusįjį, norėdamas pasitikslinti taisyklių pažeidimo pasekmes: „Ar galime išeiti į lauką dabar? O kas bus, jei išeisime?“
5-asis žingsnis (4-5 m.)	<ul style="list-style-type: none"> Nusiramina, atsipalaiduoja, klausydamasis ramios muzikos, pabuvęs vienas, kalbėdamasis su kitais. 	<ul style="list-style-type: none"> Įkurti grupėje ramybės erdves, judančių švieselių įrenginius, muzikos klausymosi per ausines vietas, žaidimų su minkštais žaislais kampelį. Pasirūpinti, kad būtų žaislų, kurie padeda vaikui suvaldyti emocijas: muzikinių dėžučių, grojančių, švilpiančių vilkelių ir pan. 	<ul style="list-style-type: none"> Pavargęs ar nusiminęs nueina pažaisti „Ramybės kampelyje“, nusiramina kalbėdamasis su auklėtoja.
	<ul style="list-style-type: none"> Vis dažniau jausmus išreiškia mimika ir žodžiais, o ne veiksmais. Ramioje situacijoje sugalvoja kelis konflikto sprendimo būdus, numato jų taikymo pasekmes 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti vaiko pastangas pačiam spręsti problemas ir nesutarimus, ieškoti taikių išeičių, keliant problemų sprendimą skatinančius klausimus: „Kaip galima išspręsti šią problemą? Kas atsitiks, jeigu padarysime taip?“. Leisti vaikui pačiam spręsti problemas, nesku būti patarinėti, nurodinėti. Pasakoti istorijas arba žaisti žaidimus, kurių veikėjai pozityviai sprendžia konfliktus. Būtinai padėti vaikui, kuriam reikalinga pagalba derybose (pvz., vaikams su kalbos sutrikimais), konkrečiose konfliktinėse situacijose. 	<ul style="list-style-type: none"> Siekia norimo žaislo, siūlydamas savo žaislą kitam: „Gal nori mano mašinytės? Aš pažaisiu su tavo lėktuvėliu“.
	<ul style="list-style-type: none"> Retkarčiais primenamas laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Pats primena kitiems tinkamo elgesio taisykles ir bando jų laikytis be suaugusiųjų priežiūros. 	<ul style="list-style-type: none"> Pastebėti vaiko pastangas laikytis tvarkos ir susitarimų, pagirti vaiką, padrašinti. 	<ul style="list-style-type: none"> Pats sutvarko žaidimų vietą po žaidimų. Pasakęs auklėtojui, ką ne taip daro kitas vaikas, stebi auklėtojo reakciją ir iš jos nusprendžia, koks elgesys priimtinas grupėje. Pats bando sudrausminti išdykaujančius bendraamžius.
	<ul style="list-style-type: none"> Pats taiko įvairesnius nusiramino, atsipalaidavimo būdus (pastovi prie akvariumo su žuvytėmis, klauso pasakos, naudodamasis 	<ul style="list-style-type: none"> Padėti vaikui išreikšti savo jausmus bei nusiraminti, jį išklausanč, su juo žaidžiant. 	<ul style="list-style-type: none"> Supykęs ant draugo, nueina prie akvariumo pažiūrėti žuvyčių, bibliotekėleje varto spalvingas knygeles, piešia.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
6-asis žingsnis (5-6 m.)	ausinėmis ir kt.). <ul style="list-style-type: none"> • Bando susilaikyti nuo netinkamo elgesio jį provokuojančiose situacijose, ieško taikių išeikių, kad neskaudintų kitų. Stengiasi suvaldyti savo pyktį, įniršį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skaityti M. Molickos „Terapines pasakas“ ir kalbėtis apie tinkamas išeitis konfliktinėse situacijose. • Padėti įvardyti sudėtingus jausmus: nusivylimą, nerimą, pavydą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bendraamžio erzinamas nususuka ir nueina šalin, susilaikydamas nuo konflikto. Žaisdamas agresyvius kovos žaidimus, susivaldo ir neužgauna kitų. • Nepasidalinus vaidmenimis žaidime, bando tartis ir rasti sprendimą be auklėtojo pagalbos. • Paprašytas tvarko kitų išmėtytus žaislus, nors ir pyksta bei mano, jog tai neteisinga.
	<ul style="list-style-type: none"> • Supranta susitarimų, taisyklių prasmę bei naudingumą ir dažniausiai savarankiškai jų laikosi. Lengvai priima dienos ritmo pakeitimus 	<ul style="list-style-type: none"> • Leisti vaikams žaisti kovos žaidimus, bet stebėti, ar nėra ribų peržengimo ženklų. • Nustatyti ribas, kurias peržengus žaidimai gali tapti pavojingi, aiškintis su vaikais skirtumus tarp kovinių žaidimų ir peštynių tikrovėje. 	<ul style="list-style-type: none"> • Laikosi susitarimo paprašyti draugo, jei nori pažaisti su jo žaislu, ir paaiškina, kodėl svarbu paprašyti: „Nes žaislas Motiejaus, ir jis išsigąs, jei neras savo mašinytės“. • Džiaugsmingai ruošiasi šventei.

ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:

- dėmesys lengvai išblaškomas, organizuojamoje veikloje neišklauso informacijos, nesulaukia savo eilės;
- negeba atidėti apdovanojimų, išlaukti pagyrimo (įkyriai reikalauja pagyrimų ar paskatinimų);
- pamiršta pasiprašyti į tualetą;
- lyginant su bendraamžiais dėmesį koncentruoja 3–4 kartus trumpesnę laiką, yra labai judrus;
- negeba palaukti savo eilės;
- nesilaiko žaidimų taisyklių;
- užsispyręs labiau nei jo bendraamžiai;
- rėksmingai arba judesiais reikalauja dėmesio arba savo poreikių tenkinimo.

Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“

- geba atkreipti į save dėmesį savitais būdais;
- nežinodamas ką daryti, klausia suaugusiųjų apie veiksmų eigą;
- susijaudinęs, supykęs pasitraukia į šalį nusiraminti;
- pavargęs paprašo, nueina pailsėti arba kitais būdais siekia nutraukti veiklą.

Rekomendacijos auklėtojams ir tėvams

- Jei vaikas trumpai išlaiko dėmesį, užduotį pateikite etapais, pvz., „Pirma pastatyk bokštą“. Kai pastatys – „Dabar pastatyk sieną!“.
- Grupės bendrų veiklų metu (klausantis pasakos, žaidžiant) sukurkite vaikui sąlygas dažniau pakeisti padėtį (pvz., atnešti iš kito kampo daiktą), pajudėti, pagulėti ant kilimo (pagal poreikį).
- Jei netikėtai tenka keisti dienotvarkę, iš anksto paaiškinkite, kas pasikeis įprastoje dienos rutinoje ir pagal galimybes parodykite būsimą dienos įvykių seką vaizdžiai (pakeisdami įvykius vaizduojančių paveikslėlių tvarką ir pan.).
- Girkite vaiką, bet pamažu ilginkite laiką tarp paskatinimų, kad vaikas mokytųsi toleruoti pagyrimo nebuvimą.
- Mokykite palaukti savo eilės pasitelkdami kamuoliuką ar simbolį – kieno rankose (lipdukas ant drabuželio ar pan.) jis yra, tas ir kalba, atlieka judesį ar pan.
- Keldami vaikui reikalavimus, stenkitės nesukelti vaiko neigiamų emocijų.
- Leiskite vaikui pabūti vienam ir nusiraminti.
- Prisiminkite, kad atsiradęs neadekvatus vaiko elgesys gali reikšti, kad vaikas nesupranta užduoties ar dėl ko nors yra pernelyg susijaudinęs.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
<p>5. SRITIS. SAVIVOKA IR SAVIGARBA.</p> <p>Ugdantis savivoką ir savigarbą stiprėja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • vaiko asmeninio tapatumo jausmas; • bendrumo su šeima, grupe jausmas, tautinio tapatumo jausmas; • pozityvus savęs vertinimas. <p>KOMPETENCIJOS. SOCIALINĖ.</p> <p>Vertybinė nuostata. Save vertina teigiamai.</p> <p>Esminis gebėjimas. Supranta savo asmens tapatumą („aš esu, buvau, būsiu”), pasako, kad yra berniukas / mergaitė, priskiria save savo šeimai, grupei, bendruomenei, pasitiki savimi ir savo gebėjimais, palankiai kalba apie save, tikisi, kad kitiems jis patinka, supranta ir gina savo teises būti ir žaisti kartu su kitais.</p>			
<p>1-asis žingsnis (0-1 m.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Reaguoja į pasakytą savo vardą. Pradedą jausti savo kūno buvimą – apžiūrinėja, tyrinėja savo rankas, kojas, stebi jų judėjimą. Apžiūrinėja liečia kitą vaiką, tyrinėja jo kūną. 	<ul style="list-style-type: none"> • Laikytis pastovaus dienos ritmo ir ritualų, su tais pačiais žaislais žaisti tuos pačius žaidimus. • Dažnai kreiptis į vaiką vardu, įvardijant jo jausmus ir veiksmus. • Žaisti lietuvių liaudies žaidimus. Žaisti žaidimus su vaiko kūno dalimis, jas įvardijant. Ploti katučių vaiko rankomis. Žaisti darant pauzes, kad vaikas pakartotų judesius, garsus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pamatęs žaislą, su kuriuo žaidė vakar, prisimena save su žaislu ir kartoja veiksmus su juo, kitą dieną pamatęs tą žaislą vėl prisimins save žaidžiantį su tuo žaislu ir kartos veiksmus. Vaikas tarsi jaučia, kad „su manimi tai jau vyko“ ir tai stiprina „aš“ jausmą. • Pašauktas vardu, pasuka galvą, žiūri į akis. • Žaidžia savo rankytėmis (suneria, viena liečia kitą), susitelkdamas patiriamiesiems pojūčiams. Liečia kitų plaukus, ausis, nosį, akis. Bando suduoti per barškutį.
<p>2-asis žingsnis (1-2 m.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Turi savo kūno išorės vaizdinius – atpažįsta save neseniai darytose nuotraukose, savo atvaizdą veidrodyje, pavadina kelias kūno dalis. Supranta, ką ir kaip gali padaryti pats, išreiškia savo norus, pyksta, kai suaugusysis neleidžia to daryti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaisti su vaiku žaidimus, judinant rankeles, kojules, liečiant nugarytę, pilvuką. Parūpinti dėžę su kamuoliukais, kad vaikas galėtų joje vartytis. Vartoti kūno dalių pavadinimus. Pasiūlyti žaislų su veidrodėliais, žaidimų su drabužių detalėmis (kepurėmis, kaspinais) stebint save nedūžtančiame veidrodyje. Supranta, ką ir kaip gali padaryti pats, išreiškia savo norus, pyksta, kai suaugusysis prašo to 	<ul style="list-style-type: none"> • Parodo save neseniai darytose šeimos, vaikų grupės nuotraukose ir pasako savo vardą. • Žiūrėdamas į savo atvaizdą veidrodyje pastebi dažus ant kaktos ir valo savo kaktą, o ne atvaizdą veidrodyje.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
	<ul style="list-style-type: none"> Džiaugiasi didėjančiomis savo galimybėmis judėti, atlikti veiksmus, kalbėti, tikisi juo besirūpinančio suaugusiojo pritarimo, palaikymo, pagyrimo. 	<p>nedaryti.</p> <ul style="list-style-type: none"> Vaiko protestą suprasti kaip jo poreikių ir norų išraišką, o ne kaprizus. Sudaryti vaikui pasirinkimo situacijas, naudoti tik būtinus draudimus (kad nenukristų, nenusidegintų). Demonstruojant ir aiškinant įtraukti vaiką į diskusiją, kas jam patinka ir kas nepatinka. Vaikui skirti pakankamai individualaus dėmesio – domėtis, ką jis veikia, pritarti žvilgsniu, šypsena, pagirti, pasidžiaugti pasiekimais. 	<ul style="list-style-type: none"> Sulaikius bėgantį, veržiasi iš rankų, įnirtingai reiškia protestą. Prieina prie suaugusiojo, kad parodytų, ko išmoko. Krykštauja, kai jam paplojama, jis pagiriamas. Sulaikius bėgantį, veržiasi iš rankų, įnirtingai reiškia protestą.
3-asis žingsnis (2-3 m.)	<ul style="list-style-type: none"> Kalba pirmuoju asmeniu: „aš noriu“, „mano“. Savo „aš“ sieja su savo veikla ir daiktų turėjimu – pasako, ką daro, ką turi. Pasako, kas jis yra – berniukas ar mergaitė, atskiria berniukus nuo mergaičių, pavadina 5–6 kūno dalis. Didžiuojasi tuo, ką turi ir ką gali daryti, tiki, kad juo besirūpinantys suaugusieji ir kiti vaikai jį mėgsta ir priima. 	<ul style="list-style-type: none"> Bendrauti su vaiku taip, kad šiam reikėtų sakyti: „aš dedu, tu dedi, jis deda“ ir pan. Dažnai įvardyti daiktus, kurie priklauso vaikui, paminint jo vardą. Komentuojant vaiko veiklą, būtinai paminėti vaiko vardą. Pasiūlyti žaidimų „Mano – tavo“, „Mano kūnas“, „Mano žaidimai“ ir kt. Bendraujant su vaikais tinkamose situacijose paminėti vaiko vardą ir lytį. Kalbėtis su vaikais, ką mėgsta žaisti berniukai ir mergaitės. Pasidžiaugti, paploti, jei vaikas padeklamuoja, padanuoja. Pakomentuoti ir pagirti vaiko pasiekimus atėju-siems jo pasiimti tėvams, kad vaikas tai girdėtų. Pakabinti vaiko darbelius taip, kad jis galėtų juos matyti. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasako savo vardą. Nebesako „Gustė eina“, sako „Aš einu.“ Tarp kitų daiktų atpažįsta savo at-sineštą žaislą ir jį parodo. Atpažįsta savo pėdkel-nes, megztinį, suknelę. Jei mano, kad kitas ketina atimti jo žaislą, sako „Čia mano“ ir eina prie su-augusiojo pagalbos. Paklaustas, „Kas tu esi – berniukas ar mergaitė?“ teisingai atsako: „Berniukas“ arba „Mergaitė“ „Kodėl taip manai?“ – „Mamytė sakė“, „Nes aš esu mergaitė“. Prašo, kad suaugusysis stebėtų tai, ką jis daro ir kaip daro, rodo suaugusiajam savo žaislą, reikalauja, kad jo darbelis būtų matomas.
4-asis žingsnis (3-4 m.)	<ul style="list-style-type: none"> Supranta, kad turi nuo kitų atskirą savo norų, ketinimų, jausmų pasaulį. Pasako, kaip jaučiasi, ko nori jis pats ir kaip jaučiasi, ko nori kitas asmuo. Supranta, kad suaugęs žmogus negalėjo matyti to, ką jis matė, ką darė arba kas atsitiko, jeigu nebuvo kartu (tėvams pasakoja, ką veikė darželyje ir kt.). 	<ul style="list-style-type: none"> Pasiūlyti veiklos tyrinėjimams: „Kas aš esu?“, „Mano kūnas“, „Žmonių panašumai ir skirtumai“, „Mano ir kitų pomėgiai“, „Mano ir kitų jausmai“. Paskatinti vaikus kalbėti apie tai, ko auklėtojas nematė, nuoširdžiai domėtis ir klausinėti apie jų išpūdžius, jausmus. Papasakoti vaikams apie save tai, ko jie nematė. 	<ul style="list-style-type: none"> Supranta, kad jam neskani sriuba gali būti skani kitam vaikui. Pats būdamas linksmas arba ramus, gali suprasti ir paaiškinti, ką jaučia nuskriaustas bendraamžis. Pasakoja auklėtojui, ką veikė per išėgines dienas, o šeimos nariams – ką veikė darželyje. Bando nutylėti savo prasižengimus.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
	<ul style="list-style-type: none"> • Mano, kad yra geras, todėl kiti jį mėgsta, palankiai vertina. 	<ul style="list-style-type: none"> • Stebėti, ar neatsiranda nepakankamo savęs vertinimo ženklų (nuleista galva ar pečiai), ir pasidomėti, kas atsitiko? Kodėl? Dažnai kartoti, kad vaikas yra ypatingas ir svarbus kitiems grupėje. 	<ul style="list-style-type: none"> • Giriasi, kad turi daug draugų, kad auklėtoja yra jo draugė.
5-asis žingsnis (4-5 m.)	<ul style="list-style-type: none"> • Supranta, kad jis buvo, yra ir visada bus tas pats asmuo atpažįsta save kūdikystės nuotraukose, apibūdina savo išvaizdą, teisingai pasako, kad suaugęs bus vyras (moteris), tėvelis (mamytė). 	<ul style="list-style-type: none"> • Kalbėti su vaiku apie jo praeitį, dabartį, ateitį. Pasiūlyti veiklos tyrinėjimams: „Mano kūnas, pomėgiai, norai, gebėjimai praeityje, dabar, ateityje“. Žaisti žaidimus, kuriuose vaikas vaizduoja tai save, tai ką nors kitą, save praeityje arba ateityje. 	<ul style="list-style-type: none"> • Parodo save kūdikį iš namų atsinešose nuotraukose. Pasako, kad jo vardas, akių spalva, mama ir tėtis niekada nepasikeis.
	<ul style="list-style-type: none"> • Jaučiasi esąs šeimos, vaikų grupės narys, kalba apie šeimą, draugus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dažnai kalbėtis su vaikais apie jų šeimas, tėvelių darbus, šventes, organizuoti šeimos dienas darželyje, išvykas į darbo vietas. Turėti vaiko šeimos, grupės nuotraukų albumėlius. Rengti grupės šventes, prisistatymus tėvams, kitoms darželio grupėms. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dažnai pasakoja, ką veikė namuose su mama, tėčiu ar kitais šeimos nariais. Į grupę atėjusiems tėvams noriai aprodo grupę, pasakoja apie tai, ką joje veikė, apie draugus, auklėtoją.
	<ul style="list-style-type: none"> • Savęs vertinimas nepastovus, priklauso nuo tuo metu išsakyto suaugusiojo vertinimo, siekia kitų dėmesio, palankių vertinimų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kalbėtis su vaikais apie tai, kas yra gerai, o kas blogai. Skatinti ir girti vaiką, tai siejant su jo asmeniu, išsakyti pastabas konkrečiam jo poelgiui ar veiksmui, nesiejant su jo asmenybe. Paskatinti vaikus dažniau keisti žaidimo partnerius, įtraukti į savo žaidimus mažiau populiarius vaikus, paskatinti sakyti komplimentus vienas kitam, žaisti žaidimą „Kas mane pagirs?“ Įžaidus, nuskriaudus draugą paskatinti atsiprašyti ir jam pasakyti 3–5 malonius dalykus. Dažniau kreiptis į vaiką vardu, pagiriant ir jį, ir jo gebėjimus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas sako, kad jis yra blogas, nes auklėtoja ant jo supyko. Kitą dieną jis sako, kad yra geras, nes auklėtoja jį pagyrė. Vaikas nenori eiti į darželį, nes kiti su juo nežaidžia (nors iš tiesų su juo nežaidžia tik vienas vaikas, su kuriuo jis nori žaisti).
6-asis žingsnis (5-6 m.)	<ul style="list-style-type: none"> • Vis geriau suvokia savo norus, jausmus, savybes, gebėjimus šeimą, bendruomenę, Tėvynę. Ima suvokti save, kaip galintį daryti įtaką kitam (pralinksminėti, padėti ir kt.) ir atsakingai pasirinkti (ką veikti, kaip elgtis, aktyviai dalyvauti priimant su jo gyvenimu ir veikla susijusius sprendimus ar kt.). Juokiasi iš savo klaidų ar mažų nelaimių, jeigu jos nesukėlė rimtų pasekmių. 	<ul style="list-style-type: none"> • Paskatinti samprotauti apie save, savo pomėgius, veiklą: „Kas? Kada? Ką? Kur? Kaip? Su kuo?“ („Kur buvai? Su kuo buvai? Ką mėgsti veikti?“). Pasiūlyti idėjų savęs, šeimos, kitų žmonių, jų grupių, Tėvynės tyrinėjimams. Pristatyti vaiko ir tėvų pomėgius vakaronėse, parodose ir kt. • Leisti vaikui vis daugiau rinktis pačiam, nepažeidžiant savo ir kitų saugumo bei nustatytų elgesio taisyklių. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nupiešia save ir pakomentuoja, kaip atrodo, ką turi, ką veikia, pasako ką nors apie šeimą, bendruomenę, Tėvynę. • Vaikas atsisako suduoti kitam, suprasdamas, kad jam skaudės. Vaikas sako, kad prieš pietus nevalgys atsineštų sausainių, juos suvalgys po pietų. • Juokiasi pamatęs, kad supainiojo batus. Juokiasi netyčia auklėtoją pavadinęs mama.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
	<ul style="list-style-type: none"> • Save apibūdina, nusakydamas fizines ir elgesio savybes, priklausymą šeimai, grupei, gali pasakyti savo tautybę. 	<ul style="list-style-type: none"> • Paskatinti pastebėti juokingą pusę savo klaidose. Skatinti juos pozityviai reaguoti į savo klaidas. Sąmoningai suklysti, pademonstruojant, kaip galima juoktis iš savo apsirikimų. • Skatinti pokalbius, diskusijas apie fizines savybes, pomėgius ir elgesio savybes, šeimą, grupę, Tėvynę. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas sako: „Aš Laura. Mano ilgi plaukai. Aš mėgstu piešti. Mano tėtis Grybauskas ir taip pat broliukas Grybauskas. Man mama nupirko naują lėlę. Aš gyvenu Lietuvoje“. • „Aš darželinukė ir naminukė. Darželyje būnu su grupės vaikais. Namuose gyvenu su tėčiu, mama ir broliu. Broliui esu sesė, mamai ir tėčiui-dukra“.
	<ul style="list-style-type: none"> • Save ir savo gebėjimus vertina teigiamai. Stebi ir atpažįsta kitų palankumo ir nepalankumo jam ženklus (pasakytus žodžius, kvietimą žaisti kartu ir kt.). 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasiūlyti idėjų veiklai, skatinančiai tyrinėti kitų palankumo ir nepalankumo vaikui ženklus, aiškintis palankumo ir nepalankumo priežastis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Iš intonacijų, žodžių, veido išraiškos, pozos supranta, kada kitas palankiai ar nepalankiai nusiteikęs jo atžvilgiu.

ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:

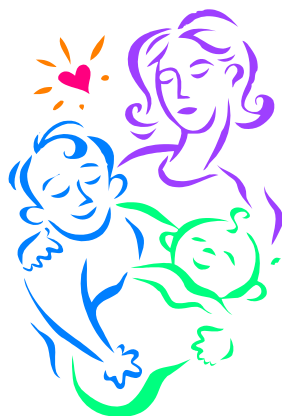
- suvokia save tik esamuoju momentu (nesupranta raidos nuoseklumo: „aš esu, buvau, būsiu“);
- prasčiau suvokia save kaip grupės narį;
- nesupranta santykio tarp savęs ir aplinkos;
- nepasitiki savimi net tose veiklose, kurios jam (jai) gerai pavyksta;
- pernelyg įkyriai siekia dėmesio.

Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“

- ieško savito būdo prisijungti prie kitų veiklos;
- veiksmus (veiklą) atlieka savitais būdais;
- geba įvardyti savo sunkumus.

Rekomendacijos auklėtojams ir tėvams

- Ugdykite vaiko pasitikėjimą savimi.
- Neakcentuokite nesėkmių, didinkite vaiko autoritetą tarp grupės draugų.
- Priimkite vaiką tokį, koks jis yra, atraskite, už ką jį girti.
- Pasitelkite vaiko nuotraukas (praeityje, dabartyje), kalbėkite apie tai, kas buvo ir yra, padėdami suvokti savo gyvenimo tęstinumą.
- Jei vaikas perdėtai nepasitiki savimi ar, priešingai, įkyriai siekia dėmesio, gali būti, kad šeimoje gauna mažai dėmesio arba yra nuolat baramas, arba, priešingai, jam neleidžiama būti savarankiškam (išsiugdo „išmoktą bejėgiškumą“). Kantriai išklauskite vaiką, nuoširdžiai dėliokite jo darbu, dažnai paskatinkite. Pamažu ilginkite laiko tarpą tarp paskatinimų, kad vaikas mokytųsi toleruoti pagyrimo nebuvimą.
- Sudarykite sąlygas išbandyti įvairią veiklą, kad geriau suprastų savo galimybes.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
<p>6. SRITIS. SANTYKIAI SU SUAUGUSIAIS.</p> <p>Santykių su suaugusiais srityje vaikui ugdantis tobulėja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • gebėjimas atsiskirti nuo tėvų ir pasitikėti pedagogais, abipusė pagarba; • gebėjimas mokytis palaikyti partneriškus santykius su pedagogais; • žinojimas, kaip saugiai elgtis su nepažįstamais suaugusiais. <p>KOMPETENCIJOS. SOCIALINĖ.</p> <p>Vertybinė nuostata. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiais.</p> <p>Esminis gebėjimas. Pasitiki pedagogais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais kasdienėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai reiškia jiems savo nuomonę, tariasi, derasi; žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais.</p>			
<p>1-asis žingsnis (0-1 m.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Verkia atsiskirdamas nuo tėvų, tačiau globojamas pedagogo nurimsta ir ištraukia į veiklą. • Atpažįsta juo besirūpinantį suaugusįjį, džiaugiasi jį pamatęs, atsako jam kalbinamas, žaidinamas, siekia būti greta. 	<ul style="list-style-type: none"> • Padėti vaikui pajusti prierašumą prie juo besirūpinančio auklėtojo, t. y.: palaikyti akių kontaktą su vaiku, jam nusišypsoti, jį paglostyti, panešioti, pažaisti su juo veidas prieš veidą, parūpinti vaikui įdomių žaislų, žtikrinti vienodą dienos ritmą grupėje ir namuose, sužinoti iš tėvų ir taikyti tokius pačius, kaip ir namuose, vaiko raminimo būdus. • Rodyti asmeninį dėmesį vaikui – pažiūrėti į akis, nusišypsoti, pakalbinti, panešioti, pažaisti su juo. Bendraujant prisitaikyti prie vaiko bendravimo ritmo – atsakyti šypsena į vaiko šypseną, pakartoti vaiko sakomus žodžius ir, atvirkščiai, nusišypsoti ir palaukti, kol vaikas atsakys šypsena, kalbėti ir palaukti vaiko atsako. Stebėti ir reaguoti į vaiko rodomus ženklus apie norą būti paimtam ant rankų (tiesia rankas), pažaisti (duoda žaisliuką, veda prie žaislų) ir kt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Atsiskirdamas nuo tėvų, kai auklėtojas jį paima ant rankų, atsisuka į tėvus, tiesia į juos rankas, pravirksta, tačiau nešiojamas nurimsta, susidomi jam rodomais žaislais. • Šypsosi, čiaučka ir džiaugsmingai juda, kai jį kalbina juo besirūpinantis auklėtojas. Šliaužia, ropoja, eina prie juo besirūpinančio auklėtojo, tiesia rankas, kad šis jį paimtų, kai į grupę įeina nepažįstamas žmogus.
	<ul style="list-style-type: none"> • Sunkiai atsiskiria nuo mamos, tėčio ar globėjo. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sukurti ir laikytis atsisveikinimo su tėvais ritualų: apsikabinti, palinkėti smagių žaidimų, 	<ul style="list-style-type: none"> • Verkia ar sunerimsta, atsiskirdamas nuo tėvų, tačiau raminamas glaudžiasi prie auklėtojo, susidomi kitais

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
2-asis žingsnis (1-2 m.)	<ul style="list-style-type: none"> Akivaizdžiai parodo prierašumą prie juo besirūpinančio suaugusiojo. Mėgsta žaisti kartu su juo, stebi ir mėgdžioja jo žodžius, veiksmus. Prieš ką nors darydamas pažiūri į suaugusiojo veidą, laukdamas pritarimo ar nepritario ženklo, atpažįsta suaugusiojo emocijas, jausmus. Dažniausiai vykdo jam suprantamus suaugusiojo prašymus, kreipiasi į jį pagalbos. Bijo nepažįstamų žmonių, nežinomos aplinkos, neįprastų žaislų. 	<p>pasakyti, kada ateis pasiimti, susitarti, kad dar galės pamojuoti per langą, palikti savo nuotraukėle, žaislą iš namų ir kt. Grupėje turėti įdomių žaislų, žaidimų ir kuri laiką pažaisti su vaiku, kol nusiramins ir išitrauks į grupės veiklą.</p> <ul style="list-style-type: none"> Pastebėti, kada vaikui reikia auklėtojo dėmesio, ir padrašinti, paskatinti jį. Stengtis, kad auklėtojo bendravimas su vaiku būtų pozityvus. Vaikui supykus, užsispyrus, reaguoti pozityviai – jautriai aiškintis pykčio priežastis, padėti vaikui taikyti vis daugiau būdų išreikšti savo poreikiams ir nuotaikai. Žaisti su vaiku taip, kad šis lyderiautų, tampant trūkstamos informacijos teikėju, elgesio modeliu, pagalbinku. Raiškia pritariančia ar nepritariančia veido mimika reaguoti į tinkamus ar netinkamus vaiko veiksmus, poelgius. Pirmiausia parodyti vaikams naują aplinką, joje pažaisti ką nors smagaus, malonaus. Pristatyti vaikams naujus žaislus, supažindinant, kaip jie atrodo, juda, kokius garsus skleidžia, pakartoti kelis kartus veiksmus su žaislais, pakviesti vaikus pabandyti su jais pažaisti kartu su auklėtoju. Tik po to skatinti vaikus su nauju žaislu žaisti savarankiškai. Prieš einant į salę stebėti spektaklio, nuteikti vaiką teigiamai, kalbėti apie personažus. 	<p>vaikais ir žaidimais.</p> <ul style="list-style-type: none"> Vaikas rodo suaugusiajam stiprius jausmus: apkabina arba nususuka, myluoja arba atstumia. Išprašo iš suaugusiojo to, ko nori – panešioti, padainuoti, paskaityti. Mėgsta, kai jo žaidimą stebi, juo žavisi, jam pritaria juo besirūpinantis suaugęs žmogus. Nori lipti laiptais, palipa ant pirmos pakopos ir pažiūri į suaugusiojo veidą. Pamatęs šypsena, lipa toliau, o griežtą veido išraišką – sustoja ir laukia. Pargriuvęs žvilgteri į suaugusiojo veidą, pamatęs išgąščio išraišką, pravirksta, pamatęs šypsena – atsistoja. Vaikas bijo eiti iš grupės į salę, bet vedamas už rankos ten eiti sutinka. Vaikas traukiasi nuo naujo, didelio, tamsaus, gauruoto meškino; šalinasi judančių ir neįprastai skambančių žaislų. Stebėdamas spektaklį darželyje išsigąsta scenoje pamatęs nepatrauklų personažą.
	<ul style="list-style-type: none"> Lengviau nei antraisiais metais atsiskiria nuo tėvų. Drašiai veikia, rizikuoja, išbando ką nors 	<ul style="list-style-type: none"> Bendradarbiauti su vaiko tėvais, sužinant naujus jo pasiekimus, įpročius, interesus bei informuojant tėvus apie įstaigoje praleistą dieną. 	<ul style="list-style-type: none"> Dažniau išlieka ramus, kai artimieji atsisveikina ir išeina.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
3-asis žingsnis (2-3 m.)	<p>nauja, kai šalia yra juo besirūpinantis suaugusysis. Mėgdžioja, tačiau žaidime savaip pertvarko suaugusiųjų veiksmus, žodžius, intonacijas. Nori veikti savarankiškai ir tikisi suaugusiojo palaikymo, pagyrimo. Ne visada priima suaugusiojo pagalbą, kartais užsispiria.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Pritarti vaiko iniciatyvai, tačiau visuomet atskubėti į pagalbą, kai jam reikia suaugusiojo, būti vaiko saugumo garantu. • Žaidžiant su vaiku skatinti jo savarankiškumą, veikimą tarsi, tariamai, daiktų pakaitalų naudojimą, persikūnijimą, tapimą kuo nors: klausti, ko reikės žaidimui; paduotą kubelį „suvalgyti“ lyg bandelę; vadinti vaiką prisimto vaidmens vardu – mama, tėveliu, parduvėju; parūpinti vaidmens atributų, žaislų komplektų (pvz., lėlė, indai, vonelė, sunkvežimis, kubeliai); įsitraukus į žaidimą ką nors pirkti, ko nors pageidauti, kad vaikas galėtų praturtinti žaidimą; kalbėtis su vaiku apie tai, kas žaidžiama. • Kai vaikas sako „Ne“, priešgyniauja arba užsispiria, parinkti tinkamus bendravimo su juo būdus – pasiūlyti jam rinktis vieną iš dviejų: „Ką pirmiau valgysi – sriubą ar mėsytę?“; pasiūlyti išspręsti problemą: „Dabar aš dėsiu žaislus į dėžutę. O kas man juos padavinės?“; paskirstyti vaidmenis ir veiklą: „Aš nuplausiu stalą, o tu gali jį nušluostyti“. Jei vaikas užsispyrė to, kas jam pavojinga, tikslinga nukreipti jo dėmesį į kitą įdomią veiklą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bėgiodamas kieme nutolsta nuo auklėtojo, apžiūrinėja aplinką, kitus vaikus, tačiau stengiasi auklėtojo neišleisti iš akių. Jei užėjęs už čiuožyklos auklėtojo nemato, tuoj pat grįžta atgal. • Siužetiniame žaidime mėgdžioja mamos, auklėtojo padėjėjos ir auklėtojos buitinius veiksmus, savaip juos sudėliodamas į siužetą ir palydėdamas girdėtais žodžiais bei intonacijomis: maitina lėlę, valo stalą, šluoja grindis, tvarko žaislus. Pats susiranda žaislus, naudoja žaislus pakaitalus, nemėgsta, kad suaugusysis siūlytų žaidimo veiksmų seką, bet džiaugiasi pagyrimu. • Dažnai kartoja „Aš pats“, nesileidžia nurengiamas, aprenngiamas, bando tai padaryti pats. Gali atkakliai reikalauti, kad suaugusysis paduotų aukštai padėtą greit dūžtantį ar žaidimui nesaugų daiktą. Iš draugo atima žaislą, jei tokį turi namie, ir sako „Mano“, prašo suaugusiojo jam žaislą gražinti.
	<ul style="list-style-type: none"> • Ramiai stebi nepažįstamus žmones, kai auklėtojas yra šalia jo arba matomas netoliese. 	<ul style="list-style-type: none"> • Į grupę retsykiais pasikviesti svečių, kviesti tėvus ar senelius, dalyvauti vaikų ugdymo procese, kad vaikai pratintųsi bendrauti su nepažįstamais žmonėmis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Smalsiai apžiūrinėja į grupę atėjusius svečius, paima jų duodamą žaislą, jeigu šalia yra auklėtojas.
	<ul style="list-style-type: none"> • Lengvai atsiskiria nuo tėvų ar globėjų. Grupėje jaučiasi saugus, rodo pasitikėjimą grupės auklėtojais, supranta jų jausmus, bendradarbiauja su jais: guodžiasi, kalbasi, klausia, tariasi. Paklaustas suaugusiajam pasako savo 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasiūlyti vaikams veiklos, per kurią reikia kalbėti apie šeimą. Pakabinti vaiko ir šeimos fotografijas vaiko akių lygyje. Organizuoti šeimos dienas grupėje. Kviesti tėvus dalyvauti grupės veikloje. Dėl vaikų ugdymo, išvykų, 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas atsisveikina su tėvais ir pats bėga į grupę, dairosi, ką ir su kuo žaisti.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
4-asis žingsnis (3-4 m.)	<p>nuomonę. Dažniausiai stengiasi laikytis suaugusiųjų nustatytos tvarkos, priima jų pagalbą, pasiūlymus bei vykdo individualiai pasakytus prašymus. Mėgsta ką nors daryti kartu su suaugusiuoju.</p>	<p>švenčių ir kt. tartis su vaikais bei jų tėvais.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Organizuoti stalo žaidimų vakarus su tėveliais. • Klausytis vaikų pasakojimų, skatinti pasakyti savo norus, sumanymus, idėjas, padėti juos įgyvendinti. • Padėti vaikams laikytis tvarkos, kontroliuoti savo elgesį. Vaikui supykus, paskatinti kalbėti apie tai, kas jį supykė, padėti rasti tinkamą išeitį, nusiraminti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas ištraukia į auklėjo pasiūlytą veiklą, tačiau ją plėtoja savitai, kalbasi su auklėtoju, ką ir kaip daro, klausia patarimų, prašo priemonių, rodo, ką padarė. Vaikas paklauso auklėjo patarimo užsidėti kepurę ir apsirišti šaliką, kadangi lauke pučia stiprus vėjas.
	<ul style="list-style-type: none"> • Kalbasi, ką nors veikia su nepažįstamais žmonėmis, kai auklėtojas yra šalia jo arba matomas netoliese. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kviesiti į grupę vaikams įdomius žmones ir skatinti vaikus ką nors veikti drauge. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas kalbasi su į grupę pakviesta tautodailininke, stebėdamas jos veiklą ir pats bando tapyti, piešti.
5-asis žingsnis (4 -5 m.)	<ul style="list-style-type: none"> • Rodo, prašo, siūlo, aiškina, nurodinėja, įtraukdamas suaugusįjį į savo žaidimus, bendrą veiklą, pokalbius apie savijautą ir elgesį. Priima su veikla susijusius suaugusiojo pasiūlymus. Tikrina suaugusiojo išsakytas leistino elgesio ribas – atsiklausia, derasi, pasako, kaip pasielgė kitas, ir laukia komentarų. Dažniausiai laikosi sutartų taisyklių, suaugusiojo prašymų, pasiūlymų, tačiau stipriai supykęs, išsigandęs, susijaudinęs gali priešintis suaugusiajam. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikams prašant ištraukti į jų žaidimus, atlikti antraeilius vaidmenis, palaikyti jų sumanymus, užduoti klausimų, padedančių plėtoti žaidimą. • Kalbėtis su vaikais apie tai, kuo naudingos elgesio taisyklės, kodėl būtina jų laikytis, kas nutinka, kai jos pažeidžiamos. Būti tinkamo elgesio modeliu vaikams. Kalbėti su jais apie tinkamą bendravimą su tėvais, broliais ir seserimis. • Suprasti vaiko priešinimosi priežastį ir padėti jam įveikti kylančias problemas. Grupės vakaronėse skatinti deklamuoti eilėraštį kartu su šeimos nariais. 	<ul style="list-style-type: none"> • Paprašo auklėjo pabūti ligoniu ir jį „gydo“: paklauso širdies ritmo, matuoja temperatūrą, „išrašo“ receptą. Auklėtojui paprašius, paguldo jį į „ligoninę“. • Prieina prie auklėjo ir sako: „Tomas ima žaislus iš lentynos ir mēto.“ Ir laukia auklėjo atsakymo. Patvirtinus, kad žaislų mētyti negalima, nubėga. • Susijaudinęs atsisako deklamuoti eilėraštį per šventę, nors auklėtojas to ir prašo.
	<ul style="list-style-type: none"> • Drašiai bendrauja su mažiau pažįstamais ar nepažįstamais žmonėmis grupėje, salėje ar ištaigos kieme. 	<ul style="list-style-type: none"> • Paskatinti vaikus bendrauti su grupės svečiais, papasakoti apie juos daugiau, kad vaikai turėtų apie ką kalbėtis, kartu su vaikais sugalvoti jiems klausimų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Į grupę atėjusiems svečiams aprodo savo žaislus, darbelius, atsako į jų klausimus.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
6-asis žingsnis (5-6 m.)	<ul style="list-style-type: none"> Nusiteikęs geranoriškai, pagarbiai, mandagiai bendrauti su suaugusiais. Tariausi, diskutuoja su jais dėl dienotvarkės ir elgesio taisyklių, teikia pasiūlymus, stengiasi laikytis susitarimų, nors kartais su suaugusiuoju bendrauja priešiška. Kasdienėse situacijose bando tinkamu būdu išsakyti priešingą nei suaugusiojo nuomonę. 	<ul style="list-style-type: none"> Padėti vaikams keisti netinkamus bendravimo su suaugusiais būdus, siekiant geranoriškai bendrauti. Kartu su vaikais sudaryti dienotvarkę, tartis dėl jos pakeitimų. Kartu kurti elgesio grupėje taisykles. Sudaryti galimybes vaikams išsakyti savo nuomonę visais aktualiais gyvenimo grupėje klausimais. Padėti vaikams išmokti būdų, kaip pasakyti savo nuomonę, neįžeidžiant kitų (tėvų, senelių, draugų). 	<ul style="list-style-type: none"> Atėjęs iš namų auklėtojui pasipasakoja savo rūpesčius ir džiaugsmus. Vaikas pasako, kokio elgesio norėtų grupėje ir kartu su auklėtoju suformuluoja taisyklę. Vaikas paaiškina auklėtojui, kad dabar nenori piešti piešinio, pasako, kad nori žaisti statybų kampelyje.
	<ul style="list-style-type: none"> Paprašytas paaiškina, kodėl negalima bendrauti su nepažįstamais žmonėmis, kai šalia nėra juo besirūpinančio suaugusiojo. Žino, į ką galima kreiptis pagalbos pasimetus, nutikus nelaimei. 	<ul style="list-style-type: none"> Aiškintis bendravimo su nepažįstamais žmonėmis taisykles ir galimus pavojus. Išklausyti vaikų pasakojamus atsitikimus su suaugusiais ir pasvarstyti, kaip kitą kartą panašiose situacijose jie galėtų elgtis. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas pasako, kad nepažįstamas suaugęs žmogus gali būti negeras: gali ką nors pavogti, kur nors nusiųžti vaiką, ką nors blogo jam padaryti. Pamokytas vaikas pasako, kad pasiklydęs pagalbos kreiptųsi į policininką, pardavėją ar kitą žmogų.

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:

Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“

- sunkiai atsiskiria nuo tėvų ar globėjų;
 - aktyviai priešinasi tėvų ir ugdytojų prašymams, nurodymams;
 - neprašo pagalbos (nesuvokia, kad galima jos paprašyti);
 - nedemonstruoja šiltų jausmų ir prisirišimo prie artimųjų;
 - vengia akių kontakto;
 - tempia už rankos, norėdamas parodyti ar paprašyti;
 - pasakoja pernelyg garsiai;
 - mažai pasakoja apie savo potyrius;
 - neprašo pasakėlių ar pokalbių.

- siekia bendrauti su kitais asmenimis savitais būdais;
 - kviečia žaisti tokius žaidimus, kurie jam yra suprantami.

Rekomendacijos auklėtojams ir tėvams

- Atidžiai stebėkite vaiko elgesį, siekdami geriau suprasti jos (jo) bendravimo būdą. Iš pradžių gali tekti priimti vaiko žaidimo (bendravimo) taisykles, pamažu mokant tinkamesnių bendravimo formų.
- Mokykite suprasti užuominas, kurias siunčia suaugusieji, pvz., kai vaikas per daug ir neadekvačiai kalba, suaugusysis gali pasakyti: „Na, aš nebeturiu laiko, man reikia plauti indus...“ (užuot pasakius: „Tu per daug kalbi!“).
- Mokykite, kaip reikia atkreipti į save aplinkinių dėmesį, kaip paprašyti pagalbos (ar daikto), kokio garsumo balsu kalbėti.
- Bendraudami su vaiku, žiūrėkite į jį, kalbėdami su juo stenkitės, kad jis matytų jūsų veido išraišką.
- Kalbėkite su vaiku aiškiai, paprastais, trumpais sakiniais. Su neprisigirdinčiu vaiku kalbėkite garsiau.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
<p>7. SRITIS. SANTYKIAI SU BENDRAAMŽIAIS.</p> <p>Santykių su bendraamžiais srityje vaikui ugdantis tobulėja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • gebėjimai užmegzti geranoriškus santykius su kitais vaikais; • gebėjimai mokytis bendrauti ir bendradarbiauti, spręsti tarpusavio nesutarimus; • gebėjimai užmegzti ir palaikyti artimesnius asmeninius santykius su vienu ar keliais vaikais. <p>KOMPETENCIJOS. SOCIALINĖ.</p> <p>Vertybinių nuostata. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais.</p> <p>Esminis gebėjimas. Supranta, kas yra gerai, kas blogai, draugauja bent su vienu vaiku, palankiai bendrauja su visais (supranta kitų norus, dalijasi žaislais, tariasi, užjaučia, padeda), suaugusiojo padedamas supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems.</p>			
1-asis žingsnis (0 -1 m.)	<ul style="list-style-type: none"> • Patinka žiūrėti į kitus kūdikius, būti šalia kitų vaikų, juos liesti, mėgdžioti jų veido išraišką, veiksmus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasodinti kūdikius vieną šalia kito, duoti tokių pačių žaislų, skatinti bendrauti, tačiau stebėti, kad jie neužgautų vienas kito. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pamatęs kitą kūdikį, žiūri jam į veidą, bando paliesti akį, nosį, tempia už plaukų. Pravirksta, jeigu verkia kitas kūdikis, nusišypso, jei kitas kūdikis juokiasi.
2-asis žingsnis (1-2 m.)	<ul style="list-style-type: none"> • Mėgsta žaisti greta kitų vaikų, stebėti jų veiklą. Jiems šypsosi, mėgdžioja jų judesius, veiksmus, ką nors pasako. Gali duoti žaislą kitam, jį imti iš kito, tačiau supykęs gali atimti žaislą iš kito, jam suduoti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Paskatinti vaikus žaisti greta. Komentuoti vieno ir kito norus, emocijas, veiksmus. Pagal galimybes parūpinti pageidaujamų žaislų. Paskatinti būti geranoriškiems vienas kitam. • Padėti vaikams pažinti grupės naujoką. Pristatyti jį kitiems. Skatinti pažaisiti greta, kol auklėtojas yra šalia ir vaikai jaučiasi saugūs. Stebėti vaikus, stabdyti netinkamus veiksmus ir paaiškinti, kodėl negalima taip elgtis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Atsistoja prieš kitą vaiką veidas į veidą, žiūri į akis, nusišypso. Paima žaislą ir meta, jeigu kitas jį paėmė ir metė. Būtinai nori raudonos mašinytės, jei kitas su tokia žaidžia. • Ramiai žaidžia greta nepažįstamo vaiko, tačiau pastebėjęs, kad auklėtojo nėra šalia, sunerimsta ir bėga jo ieškoti. Bando atimti žaislą iš kito vaiko, kai šis jo neatiduoda, suduoda jam kastuvėliu.
3-asis žingsnis (2-3 m.)	<ul style="list-style-type: none"> • Ieško bendraamžių draugijos. Žaidžia greta, trumpai pažaidžia su kitu vaiku, trumpam ištraukia į kito vaiko žaidimą. • Bendrauja mimika, judesiais, veiksmais, dažniau kalbasi su kitu vaiku, pakaitomis atlieka veiksmus su tuo pačiu žaislu. Audringai reiškia teises į savo daiktus, žaislus, nori kito vaiko jam patinkančio žaislo. 	<ul style="list-style-type: none"> • Organizuoti žaidimus, kuriuose vaikams ką nors reikėtų daryti paeiliui arba keliems vienu metu. • Grupėje turėti po kelis tokius pačius žaislus. Paskomentuoti draugiškus vaikų veiksmus ir jausmus, pritarti ketinimui žaisti kartu, padėti ištraukti į bendro žaidimo epizodus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas stebi, ką daro kitas, pakartoja jo veiksmus. • Vaikas ima tą patį arba tokį patį žaislą ir mėgdžioja kito veiksmus; tiesia žaislą kitam, nors ne visada jį atiduoda; rodo žaislą kitam; ima žaislą, su kuriuo žaidė ir jį paliko kitas; pakaitomis atlieka veiksmus su kitu, kiekvienas su savo žaislu

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
		<ul style="list-style-type: none"> Užtikrinti vaiko saugumą. Paskatinti vaiką išreikšti nepasitenkinimą, kai kiti vaikai daro ką nors ne taip. Atsiliepti į vaikų pagalbos prašymus. Padėti vaikui įgyvendinti ketinimus, atsižvelgiant į kitų vaikų norus. 	<p>arba tuo pačiu žaislu.</p> <ul style="list-style-type: none"> Jei kitas nori atimti žaislą, jo nepaleidžia, bėga šalin, rėkia. Išmoksta pasakyti: „Nesimušk, man skauda.“ Graso piršteliu: „Nu, nu, nu“, jeigu mato kurį nors vaiką atimant kito žaislą.
	<ul style="list-style-type: none"> Gali simpatizuoti kuriam nors vaikui. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti vaikus žaisti kartu, greta. Sukurti žaidimo vietas, kuriose vaikai žaistų vienas greta kito. 	<ul style="list-style-type: none"> Dažniau nei su kitais žaidžia su vienu vaiku.
4-asis žingsnis (3-4 m.)	<ul style="list-style-type: none"> Kartu su bendraamžiais žaidžia bendrus žaidimus (kviečia žaisti, priima, prašosi priimamas į žaidimą). 	<ul style="list-style-type: none"> Skirti pakankamai laiko ir vietos vaikų bendriems žaidimams. Naudoti smėlio laikrodį, susitarimus ir kitus būdus, padedančius vaikams palaukti savo eilės. Paskatinti paprašyti žaislo, tartis dėl žaislo, žaisti juo kartu. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikai supranta kito norą žaisti kartu. Žaidžia Giedrė su Akvile: <ul style="list-style-type: none"> -Ar nori būti mano vaikelis? -klausia Giedrė Akvilės. Ši linkteli galva. Prie jų prieina Matas. Stebi. -Matai, būk mano vyras, – siūlo Giedrė. -Gerai, – sutinka Matas.
	<ul style="list-style-type: none"> Žaisdamas mėgdžioja kitus vaikus, supranta jų norus, stengiasi suprasti kita kalba nei jis kalbančio vaiko sumanymus. Tariasi dėl vaidmenų, siužeto, žaislų. Padedamas suaugusiojo, palaukia savo eilės, dalijasi žaislais, priima kompromisinį pasiūlymą. 	<ul style="list-style-type: none"> Komentuoti priimtinius ir nepriimtinius vaiko veiksmus, primenant elgesio taisykles. Mokyti pasakyti sau „ne“, kai norisi pasielgti netinkamai. Atkreipti dėmesį ir pagirti vaiko norą pasidalyti, ypač tose situacijose, kai tenka trumpam atidėti savo norų patenkinimą. Įvairiose situacijose atkreipti vaiko dėmesį į jo veiksmų pasekmes kitam. Vengti lyginti vaikus, vartojant žodžius „geresnis“, „blogesnis“. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas duoda žaislą kitam, jei šis labai jo nori. Sako: -Gerai, jei taip nori, imk raudoną mašinėlę. Aš paimsiu mėlyną. Vaikas palaukia savo eilės. Mergaitė supyksta: <ul style="list-style-type: none"> -Aš norėjau būti mama. Jos žaidimo draugė sutinka: <ul style="list-style-type: none"> -Gerai, tu dabar pabūk mama. Po to aš būsiu mama.
	<ul style="list-style-type: none"> Gali turėti vieną ar kelis nenuolatinius žaidimų partnerius. Su jais lengvai susipyksta ir susitaiko. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti ir palaikyti vaikų draugystes. 	<ul style="list-style-type: none"> Akvilė kasdien laukia savo draugės, kol ši ateis į darželį, ir žaidžia su ja lėlių kampelyje.
5-asis žingsnis (4-5 m.)	<ul style="list-style-type: none"> Sėkmingai ištraukia į vaikų grupę ir nuolat kartu žaidžia. Geranoriškai veikia kartu su kitais, siūlydamas sumanymą ar priimdamas kitų sumanymą, fantazuodamas. Tikslingai atsiņša žaislą iš namų bendram žaidimui su žaidimo draugu. Paprašius kitam vaikui, duoda pažaisti savo žaislu arba žaidžia juo 	<ul style="list-style-type: none"> Jei grupėje yra vaikų, kurių kiti nepriima į žaidimus, išsiaiškinti to priežastis ir padėti atstumtiesiems ištraukti į žaidimus. Siūlyti įvairios veiklos, turinančių vaiko patirtį apie bendruomenę, žmones, jų veiklą, panašumus ir skirtumus. Pagiriant pastiprinti tinkamą, draugišką vaikų elgesį. 	<ul style="list-style-type: none"> Pamatęs žaidžiančius vaikus, pasiprašo į žaidimą. Pats sugalvoja žaidimą ir pakviečia kitus žaisti. Vaikai palaiko vienas kito fantazavimą: <ul style="list-style-type: none"> -Pyp pyp, kur tu eini? Tuoju suvažinėsiu! – šaukia

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
	<p>paėiliui. Noriai žaidžia su vaikais iš kitos kultūrinės ar socialinės aplinkos, natūraliai priima vaikų skirtumus. Gali padėti kitam vaikui. Pats randa nesutarimo, konflikto sprendimo būdą arba prašo suaugusiojo pagalbos.</p> <ul style="list-style-type: none"> Gali turėti draugą arba kelis kurį laiką nesikeičiančius žaidimų partnerius. 	<ul style="list-style-type: none"> Tarpininkauti vaikams ieškant išeičių konfliktinėje situacijoje. Pasiūlyti veiklos, kurioje keliems vaikams reikia siekti vieno tikslo, skatinti bendradarbiavimą. 	<p>Motiejus.</p> <p>-Nesuvažinėsi, aš nematomas! – atšauna Matas.</p> <ul style="list-style-type: none"> Vaikai stengiasi užjausti, suprasti kitą. Pamatęs, kad Saulius sudavė Motiejui, Tomas susirūpinęs stebi, kaip šis jaučiasi. Modestas dėmesingai klausosi, ką sako kitakalbis vaikas, norėdamas su juo pažaisti. Vaikai nuolat grupėje žaidžia po du ar kelis.
<p>6-asis žingsnis (5-6 m.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> Rodo iniciatyvą bendrauti ir bendradarbiauti su kitais vaikais, palaikyti su jais gerus santykius, domisi skirtumais tarp vaikų ir juos toleruoja. 	<ul style="list-style-type: none"> Sudaryti galimybes vaikams gauti naujų išpūdžių, galinčių praturtinti jų žaidimus. 	<ul style="list-style-type: none"> Į grupę kasdien atsineša vis kitą žaislą, kad galėtų su juo žaisti kartu su kitais. Leidžia kitiems pažaisiti su savo žaislu. Po trumpo filmo, kuriame mama maudė kūdikį, vaikai tariasi dėl žaidimo veiksmų. Rūta sako: -„Mums reikia vaiko odele po maudymo patepti aliejum. Mano mama taip daro“.
	<ul style="list-style-type: none"> Taikiai diskutuoja, tariasi, derasi su kitais vaikais dėl žaidimų sumanymų ir veiklos. Dalijasi žaislais ir kovoja už kitų teisę žaisti paėiliui. Siekdamas rasti kompromisą, išitraukia į derybų procesą. Supranta, kad grupė vaikų, norėdama veikti sutartinai, turi susitarti dėl visiems priimtino elgesio. Supranta, koks elgesys yra geras ar blogas ir kodėl. Suvokia savo veiksmų pasekmes sau ir kitiems. 	<ul style="list-style-type: none"> Atkreipti vaikų dėmesį į tinkamus jų poelgius bei santykius su kitais, pabrėžiant, kad tai padeda visiems pasijusti laimingesniems. Paskatinti vaikus aiškintis, kas yra gerai, o kas blogai. Kartu su vaikais kurti taisykles, susitarimus, pasiryžtant jų laikytis. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikai derasi. Liana žaidžia su lėlyte. Prie jos prieina Eglė ir sako: -Liana, gal nori apsikeisti lėlių drabužiais? Aš tau duosiu savo, o tu man – savo. -Nežinau, mano gražesni. -Ir mano gražūs! -Nu, gerai, aš dar pažaisiu su savo drabužiais biškį. -Bet vėliau jau apsikeisim, gerai? -Gerai, bet labai vėliau. -Nu, nelabai, tik biškį. -Gerai. • Pasako, koks elgesys yra tinkamas, o koks – ne.
	<ul style="list-style-type: none"> Turi draugą arba kelis nuolatinius žaidimų partnerius. Palaiko ilgalaikę draugystę mažiausiai su vienu vaiku. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasiūlyti veiklų, kuriose reikėtų ką nors daryti drauge. Kalbėtis apie draugus ir draugystę. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasako, kuris vaikas yra jo draugas.

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:

- įkyriai ar neadekvačiai siekia bendravimo;
- agresyviai elgiasi su bendraamžiais;
- reaguoja pernelyg impulsyviai, supyksta arba verkia;
- nesidomi kitais vaikais ir (ar) žaidimais su jais;
- nežaidžia siužetinių žaidimų.

Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“

- savitais, jam prieinamais būdais išitraukia į vaikų žaidimus;
- savitais, jam prieinamais būdais išreiškia draugystę;
- žinodamas, kad pats ko nors nepajėgs, leidžiasi kitų vaikų vadovaujamas.

Rekomendacijos auklėtojams ir tėvams

- Neįkyriai sudarykite galimybes užmegzti santykį su kitais vaikais. Galite paprašyti, kad kitas vaikas ką nors paduotų, palaikytų, pasakytų ir pan.
- Mokykite vaikus neįkyriai rodyti savo draugystę, toleruoti nesuprantamą elgesį.
- Mokykite vaiką suvokti kitų neverbalią kalbą (mimiką, judesius, kt.).

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
-----------	-------------------------	---------------	--------------

8. SRITIS. SAKY TINĖ KALBA.

Sakytinės kalbos srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- aplinkinių kalbėjimo, skaitymo klausymasis;
- kalbėjimo atpažinimas ir supratimas;
- natūralus vaiko kalbėjimas su suaugusiais ir vaikais apie savo patirtį ir išgyvenimus;
- vaiko kalbėjimas su suaugusiais ir vaikais apie supančią aplinką, jos objektus, įvykius;
- kalbėjimas laikantis perprastų kalbos taisyklių;
- tautosakos ir grožinės literatūros kūrinėlių deklamavimas, sekimas, pasakojimas.

KOMPETENCIJOS. KOMUNIKAVIMO.

Vertybinė nuostata. Nusiteikęs išklausyti kitą ir išreikšti save bei savo patirtį kalba.

Esminis gebėjimas. Klausosi ir supranta kitų kalbėjimą, kalba su suaugusiais ir vaikais, natūraliai, laisvai išreikšdamas savo išgyvenimus, patirtį, mintis, intuityviai junta kalbos grožį.

1-asis žingsnis (0-1 m.)	Klausymas <ul style="list-style-type: none"> • Įdėmiai klausosi suaugusiojo. Skiria griežtą ir malonų kalbinančio suaugusiojo toną. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tiesiog kalbėti su vaiku. Kalbėti apie tai, ką tuometu darote ir matote, kai keičiate sauskelnes, maudote, maitinate ar rengiate, guldote miegoti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gestais parodo, kad klausosi ir supranta (purto galvą, linksi, ploja delniukais, pradeda verkšlenti), parodo mimika (nukreipia akis, sukiojasi, ieškodamas pavadinto daikto), visu kūnu (prieina, nueina, atsisėda, gulasi).
	<ul style="list-style-type: none"> • Supranta elementarius kalbinančiojo klausimus ir prašymus. Atpažįsta artimiausios aplinkos garsus. Džiaugiasi įvairiais garsais ir ritmais. Supranta savo ir artimųjų vardus, artimiausios aplinkos daiktų ir reiškinių pavadinimus. Supranta veikslių pavadinimus, geba veiksmams atsakyti į klausimus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kasdien grupės aplinką papildyti naujais daiktais, žaislais, juos vaikui nuolat įvardijant. Žaidinti, juokinti, kykuoti vaiką, sakant trumpus eilėraštukus, pvz. „Virė virė košė“. Žaisti žaidimus: „Kas pasi-slėpė?“, „Ko neliko?“, „Kur pasislėpė?“ ir kt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pašaukus vardu, atsisuka. Pavadinus daiktą ar reiškinį, jų ieško, kartoja siūlomus judesius. • Auklėtojai pasiūlius paploti katutes, mergaitė ištiesia prieš save rankutes ir delniukais kelis kartus suploja.
	Kalbėjimas <ul style="list-style-type: none"> • Komunikavimui vartoja įvairius garsus ir judesius: daug čiauška, kartoja, mėgdžioja jam tariamus garsus ir skiemenis. • Vartoja kelis trumpus žodelius objektams, veiksams įvardyti, norams išsakyti, palydėti juos judesiu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaiką tarti jo čiauškėjimo garsus, garsų junginius, jo netariamus garsus ir garsų junginius. • Skatinti vaiką mėgdžioti trumpus žodelius. • Kalbėtis su vaiku taisyklingai tariant garsus ir žodžius. Kad susidarytų ryšys tarp daikto ir žodžio, veiksmo, judesio ir žodžio, intonacija pabrėžto žodžio ir daikto ar veiksmo, rodymas turi sutapti labia daug sykių. 	<ul style="list-style-type: none"> • Čiauška garsų junginius, savo kalba kartoja paprastus jam sakomus žodžius: „ačiū“, „nėra“, „noriu“, „duok“ ir kt. • Vaikas kelia rankas į viršų ir sako: „Nio apa!“ Vaikas atsisveikina: „Ate ate!“ Nukritus žaislui sako: „Ba!“.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
2-asis žingsnis (1-2 m.)	Klausymas <ul style="list-style-type: none"> • Klausosi ir kalba, mimika, gestais reaguoja į suaugusiųjų ir vaikų kalbėjimą. • Supranta vaikų ir suaugusiųjų kalbą apie artimiausios aplinkos objektus, reiškinius, santykius, nesudėtingus trumpus tekstus: žaidimus, eilėraštkus, pasakas, pasakojimus, su dienvartke susijusius paaiškinimus, prašymus, paprastus klausimus. • Supranta ir greitai mokosi paprastų naujų žodžių. Išklauso ir supranta du vienas po kito išsakomus prašymus, kvietimus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nuolat kalbėti apie artimiausios aplinkos daiktus, reiškinius, santykius, tą patį dalyką nusakyti kuo įvairesniais žodžiais. • Taisyklingai vadinti su juo bendraujančius suaugusiuosius, įvardyti kūno dalis, aplinkoje esančius daiktus ir žaislus. Skatinti vaiko klausinėjimą. Kalbant su vaiku sudaryti ryšį tarp daikto ir žodžio, veiksmo, judesio ir žodžio. Sutapatinti žodžio tarimą su daikto ar veiksmo rodymu. Kasdien raiškiai deklamuoti, pasakoti trumpus tekstus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mimika, gestais, trumpais žodeliais atsako į suaugusiojo klausimus, prašymus. Mimika, gestais, kalba reaguoja į vaikų kalbą. • Kūno judesiais, garsais, trumpais žodeliais atliepia jam skaitomą trumpą tekstuką. Teigiamai arba neigiamai reaguoja į prašymus, siūlymus. Auklėtojai pasiteiravus, kur jo šuniukas, paskatinus surasti šuniuką, mažylis ieško šuniuko pats sau sakydamas: „Kū au au? Nė au au“.
	Kalbėjimas <ul style="list-style-type: none"> • Noriai dalyvauja pokalbiuose. Mėgdžiojimu, žodelių pakartojimais, veiksmais, mimika ir pantomimika dalyvauja paprastuose žodiniuose žaidimuose. 	<ul style="list-style-type: none"> • Palaikyti vaiko norą tarti, kartoti žodžius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Auklėtoja myluodama vaiką sako: -Mylu mylu, spust spust. Prie širdelės glust glust. Vaikas atkartoja atskirus žodelius: - Mylu mylu.
	<ul style="list-style-type: none"> • Dviejų trijų žodžių sakiniiais kalba apie tai, ką mato ir girdi, kas atsitiko, ko nori. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pastebėti, kuo vaikas domisi, į ką žiūri, ką rodo, ko klausia, ką bando pasakyti, išreikšti. Paskatinti vaiką kalbėti jam padedant pasakyti žodžius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas, matydamas, kaip ploja rankomis mergaitė, sako: „Mergaitė va teip dajo“.
	<ul style="list-style-type: none"> • Suaugusiojo padedamas kartoja girdėtus trumpus kūrinėlius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaiką kartoti dainelių, eilėraštkų, žaidimų, pasakėlių tekstų garsus, žodžius, frazes, juos papildant kūno kalba. Žaisti su vaiku žaidimus, kurių metu vaikui reikėtų šokinėti, pliaukšėti delnais, šokti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Išgirdęs deklamuojamą eilėraštką: „Ci ku ca ku, tu ku tu ku, Daug lietučio sviedinukų“, kartoja: „Ti ku te ku, tiu ku tiu ku, Deuk le-tutio pedinukų“.
3-asis žingsnis (2-3 m.)	Klausymas <ul style="list-style-type: none"> • Klausosi skaitomų ir pasakojamų kūrinėlių, naujų žodžių. • Išklauso, supranta ir reaguoja į kelis vienas paskui kitą sekančius prašymus, siūlymus, patarimus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skaityti ir pasakoti vaikams apie kitus vaikus, artimiausios aplinkos gyvūnėlius, vaikams skirtų televizijos laidų veikėjus, siejant tai su jo gyvenimiška patirtimi. Skaityti atsižvelgiant į kūrinį – garsiai arba tyliai, greitai arba lėtai, perteikiant teksto emocijas. Kalbėjimą su vaiku nuolat įvairinti naujais žodžiais, nusakančiais artimiausią aplinką. • Mokyti suprasti suaugusiojo prašymus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mėgsta klausytis jau žinomų kūrinėlių, suklūsta išgirdęs jau girdėtą pasakojimą, aiškinasi nesuprastą žodį. Auklėtoja: -Sauliuk, tavo batų raišteliai atsirišę. -Mano bata dizūkai? – pasitikslina vaikas. Auklėtoja: -Lukai, dabar čiuoši tu. Po tavęs čiuoš Simas. Simas teiraujas: -Dabal Lukas cios? As paskui? As dabal noliu ciosti.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
	<p>Kalbėjimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • 3–4 žodžių sakiniiais kalba ir klausinėja apie save, savo norus, poreikius, išgyvenimus. Pradedama mėgdžioti suaugusiųjų kalbėseną. Sako „ačiū“, „prašau“. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaiką nuolat pasakoti apie save, savo norus, rūpesčius, šeimos narius. • Kalbinėmis užduotimis keliant klausimus: „Koks?“ „Kodėl?“ „Kur?“ „Kaip?“ skatinti vaiką nusakyti aplinkos reiškinių savybes, ieškoti įvykių priežasčių ir pasekmių, pasakoti apie tai, kas vyksta ar vyko aplink vaiką. Kalbant skatinti vaiką vartoti mandagumo žodelius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas sako: „Žiūrėk, kaip aš vairuoju. Aš geras vairuotojas. Kai užaugsiu, pirksiu mašiną. Bus didelė ir graži“.
	<ul style="list-style-type: none"> • Kalba ir klausinėja apie tai, ką matė ir girdėjo, apie aplinkos objektus, jų savybes, įvykius, net jei jų dabar ir nemato. Domisi laidomis, animaciniais filmais vaikams, kalba apie juos. Vienu ar keliais žodžiais atsako į elementarius klausimus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Įvairiose bendravimo situacijose nuolat klausinėti vaiko apie jį patį, apie tai, ką jis veikia, ko nori, ką mėgsta, skatinti apie tai pasakoti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas kalba: -Nu, parduotuvėj didelėj tai yra įėjimas toks... Va čia... Kur sukasi durys... Gestikuliuoja rankomis, rodydamas, kaip sukasi.
	<ul style="list-style-type: none"> • Kalba kelių žodžių sakiniiais, žodžius derina pagal giminę, skaičių, linksnį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaiko kalbėjimą, pateikiant taisyklingo kalbėjimo modelius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas komentuoja filmuką „Traukinukas iš ramunių pievos“: -Traukinukas labai linksmas, jam patinka gėlės. Jo dainelė graži.
	<ul style="list-style-type: none"> • Kartu su suaugusiuoju deklamuoja eilėraštukus, užbaigia žinomas pasakas, eilėraščius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Deklamuoti eilėraštukus, užbaigti žinomų pasakų, eilėraščių frazes. Kartu su vaiku žiūrint vaikiškus filmukus, skatinti jį pasakoti apie tai, ką matė ir girdėjo žodžiais ir gestais. Kartoti girdėtus eilėraštukus, dainuoti daineles, žaisti žaidimus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Auklėtoja: -Gale lauko kamarėlė, Ita ita itata, Stovi pieno puodynėlė Ita ita itata. Vaikas: -Ma itata, ma citata.
<p>4-asis žingsnis (3-4 m.)</p>	<p>Klausymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klausosi aplinkinių pokalbių, sekamų pasakojamų, skaitomų, deklamuojamų kūrinių literatūrine kalba, tarmiškai. • Pradedama išklaudyti, suprasti ir reaguoti į tai, ką jam sako, aiškina suaugusysis ar vaikas. Stengiasi suprasti kita kalba kalbančių vaikų norus, pasiūlymus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skaityti vaikui tekstus ne tik literatūrine kalba, bet ir tarmiškai. • Atkreipti vaiko dėmesį į kita kalba kalbančius aplinkinius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Domisi aplinkinių pokalbiais, pasakojimais – „viską girdi“. <p>Andrius kalba Samantai: -Mano tai didžiulis paukštis bus. Iš to kartono padarysiu. Juo net žmogus galės skraidyti. Prie uodegos priklijuosiu daug siūlų. Kad gražu būtų. Samanta: -Nesąmonė. Nepakels jis to žmogaus!</p>

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
	<p>Kalbėjimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kalba pats sau, kalba kitam, klausinėja, užkalbina, prašo, pašaukia, kartais laikydamasis elementarių kalbinio etiketo normų. Kalba, pasakoja apie tai, ką jaučia ir jautė, veikia ir veikė. Žaidžia garsais ir žodžiais, kuria naujus žodžius. • Kalba, pasakoja apie tai, ką mato ir matė, girdi ir girdėjo, ką sužinojo, suprato, vartodamas elementarius terminus, girdėtus naujus žodžius. • Kalbėdamas vartoja paprastos konstrukcijos gramatiškai taisyklingus sakinius. Taisyklingai taria daugumą gimtosios kalbos žodžių garsų. Padedant atpažįsta žodyje kelis atskirus garsus. • Deklamuoja trumpus eilėraščius, atkartoja trumpas pasakas ar apsakymus, pridėdamas savo žodžių, pasakojimą palydėdamas gestais ir mimika. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaiką įvairiose bendravimo situacijose gyvai kalbėtis su draugais. Bendraujant su suaugusiais, vartoti elementarius mandagumo žodžius. • Skatinti vaiką kalbėti apie dabartinę ir buvusią veiklą, esamus ir buvusius išgyvenimus, vartojant girdėtus naujus žodžius. • Su vaiku kalbėti taisyklingų konstrukcijų sakiniais, taisyklingai tariant gimtosios kalbos garsus, skatinant įvairiuose žodžiuose juos atpažinti. • Džiaugtis kiekvienu vaiko žodinės kūrybos bandymu, neprieštarauti, nesišaiptyti iš jo. • Vaiko kalbos jausmą žadinti emocijais, ekspresyviai ir vaizdinga kalba. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gabija aiškina vaikams: –Aš tai žinau, kad negalima iš dėdžių svetimų imti saldinių, nes jie apnuodyti. Aaa, aš tai žinau, kad nepažįstamas dėdė net pavogti vaiką gali, jei eisi su juo. • Vaikas pasakoja, ką girdėjęs: -Paskui nuvažiavo į ligoninę, nes skaudėjo pilvuką. Sirgo ir gėrė arbatą. Brolis nustebo, kas čia yra. Tėtis atnešė gėlių. Padarė arbatą su medumi, kad pasveiktų. Davė biotikų. • Urtė klausia: -Auklėtoja, prašom pasakyti, kaip užrašyti „Colgate“? Nes aš tai valau dantis tokia pasta, tik užrašyti nemoku. • Deklamuoja savo kūrybos eilėraščių: -Lapė gaidelį pagriebs, Batelis išsigąs. Ir vilkas ateis, Lapė uodegą sudraskė, Ir bėgo kraujas.
<p>5-asis žingsnis (4-5 m.)</p>	<p>Klausymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klausosi įvairaus turinio tekstų (grožinių, publicistinių, enciklopedinių, informacinių), apie aplinką, įvairius įvykius, reiškinius klausosi gyvai, įrašų. • Supranta sudėtingesnio turinio tekstus. Supranta, kad į jį kreipiamasi ar kalbama ne 	<ul style="list-style-type: none"> • Sudaryti galimybes vaikui susipažinti su įvairių žanrų tekstais. Padėti vaikui pajauti tekstų stilistinę įvairovę. • Skaityti įvairių žanrų tekstus (pvz., skelbimus, reklamines skrajutes, įvairių enciklopedijų tekstus, au- 	<ul style="list-style-type: none"> • Supranta, kad skirtingo turinio tekstai suteikia specifinę informaciją, kad juos galima skaityti, galima klausyti įrašų. Vaikas, paklauses auklėtojos skaitomo laktatingalos pamėgdžiojimo, sako: -Auklėtoja, įsijunkim paukščių garsų pamėgdžiojimo kompaktą ir kitų paukščių paklausysim. • Jonukas, išeidamas iš grupės atsisveikina:

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
	gimtąja kalba.	torines pasakas ir pan.).	-Bai bai! Vilius atsako: -Bai bai, viso gero, laukim karo!
	<p>Kalbėjimas</p> <ul style="list-style-type: none"> Natūraliai kitiems kalba apie tai, ką žino, veikia, ko nori, tikisi, nesupratus paaiškina, pakartoja. Kalbėdamas žiūri į akis. 	<ul style="list-style-type: none"> Palaikyti kiekvieno vaiko kalbėjimą, rodant susidomėjimą tuo, ką jis kalba, užduodant vaikui atvirus klausimus. Skatinti vaiką kalbėti apie savo norus, išgyventus įspūdžius, vidinį pasaulį. Plečiant jo žodyną, turtinti jį įvairiais techniniais terminais. Sužinojus naują žodį, skatinti išsakyti savo įspūdžius. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas vartydamas nuotraukų albumą sako: -Čia gi Obeliai. Čia Obelių bažnyčia. O čia kunigas gyvena. Čia kur seniūnas dirba. Ar nematai?
	<ul style="list-style-type: none"> Kalba, pasakoja apie tai, kas buvo nutikę, įvykę, tai siedami su žmonėmis, tautos gyvenimu, gamtos reiškiniiais. Vartoja įvairių techniką, transporto priemones bei prietaisus įvardijančius žodžius. Pasakoja, kalbasi apie matytus animacinius filmus, televizijos laidas, žaistus kompiuterinius žaidimus. Bando susikalbėti su kitakalbiu vaiku, atkartodamas jo kalbos vieną kitą žodį. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti vaiką kalbėti apie nutikimą, patirtį prisimenant kuo daugiau įvykio aplinkybių, detalių, pateikiant vaikui įvairių klausimų, padedančių įvairinti kalbėjimą: kur tai nutiko, ką ten girdėjai, ką tada jautei ir kt. Būti dėmesingu pasakojimo klausytoju. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas pasakoja apie tai, kas buvo: -Mano brolių, kai parvežė mama iš ligoninės, tai jis buvo užsimerkęs ir toks raudonas. Paskui gėrė pieną ir pabalo. O paskui valgė košę ir užaugo dabar. Jau jis vaikšto. Vaikas kalba apie matytą filmuką: -Filmukas „Kempiniukas“ man patinka, jis labai juokingas. Jis linksmas ir gamina mėšainius. Marius: -Mindaugai, ateik, žaisim karą. Va, aš jau pūškas pastačiau. Kai klius, tai tu nugriūsi. Mindaugas: -Nebojse, aš už tvoros pasislėpsiu.
	<ul style="list-style-type: none"> Laisvai kalba sudėtiniais sakiniais, žodžius į sakinius jungia laikydamasis perprastų kalbos taisyklių. Vartoja daugumą kalbos dalių (daiktavardžius, veiksmažodžius, būdvardžius,rieveksmius, prielinksnius ir kt.). Išgirsta pirmą ir paskutinį garsą jo paties, tėvų, draugų vardažodžiuose, trumpuose žodžiuose. 	<ul style="list-style-type: none"> Kalbant su vaiku vartoti įvairias kalbos dalis (dalyvius, veiksmažodžių laikų įvairovę, įvairius būdvardžių laipsnius, išiktukus, jaustukus ir pan.). Skatinti vaiką išgirsti pirmą ir paskutinį garsą jo paties, tėvų, draugų vardažodžiuose, trumpuose žodžiuose. Su atpažintu garsu sugalvoti naujų žodžių. Žaisti žodžiais juos trumpinant, įvairiai jungiant. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas pasakoja: -Lietuva – tai vėliava. Ir žmonės. Ir cepelinai. Cepelinai – tai bulvės, grietinė, skanumėlis. O bulvės – tai močiutės daržas. Vaikas piešia Lietuvos žemėlapi: -Hmm... Lietuvos žemėlapis... A a a, žinau. Mums reikės gaublio. Ką? Tokia maža? Betgi visur daug žmonių. Auklėtoja, ar čia tikrai Lietuva? Robertas įvardija savo vardo bei kito žodžio pirmus garsus: -Mano pirma raidelė r. Dar yra raktas, orkestras.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
	<ul style="list-style-type: none"> • Seka girdėtas ir savo sukurtas pasakas, kuria įvairias istorijas, eilėraštkus, inscenizuoja. Deklamuoja skaitomų pasakų eiliuotus intarpus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaisti klausimų-atsakymų rimavimo reikalaujančius žaidimus (pvz., „Kas ten triuška? Tindiriuška“.) Skaitant kūrinėlius, nutylėti frazę ar žodį, skatinant vaiką juos pasakyti. Įvairiai inicijuoti eilėraščių, istorijų, pasakų kūrimą, pvz., kitaip sugalvoti pasakos pradžia ar pabaigą, atvirkštinę pasaką. 	<p>Oi ne, čia iš o prasideda. Auklėtoja, o kaip sudėlioti žodį Klaipėda, ten kur jūra yra. Ai, žinau, kad pirma raidė k.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vaikai sukūrė eilėraštkus: Tindi rindi riuška, Kas ten miške triuška? Ar ne dindiliantė Ruda bimbiliantė? Vilkas mieną pjauna, Meška kuzdiniana. O kiškėlis bekepuris Ant kelmelio šoka. Jei nešviestų saulė, Būtų liūdna pasauly, Būtų baisu man, Būtų baisu tėvam. Verktų vaikai, Kaip blogai. Verktų visi, Dideli ir maži.
6-asis žingsnis (5-6 m.)	<p>Klausymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klausosi draugų ir savo kalbos įrašų, įvairių stilių tekstų, mįslių, erzinimų, pajuokavimų bendrine kalba ir tarme. • Supranta knygelės, pasakojimo, pokalbio turinį, įvykių eigą. Supranta pajuokavimus, dviprasmybes, frazeologizmus, perkeltinę žodžių prasmę. Supranta artimiausioje aplinkoje vartojamus kitos kalbos žodžius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ugdymo veikloje klausytis įvairios stilstikos tekstų. • Padedant vaikui suvokti pasakojimo turinį, išskirti ir aptarti su vaiku pasakojimo eigą. Žaisti žaidimus, susijusius su pasakojimo tekstu, jį iliustruoti, inscenizuoti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mėgdžioja įrašytos pasakos personažų kalbėjimą, rodo įvairias grimasas. • Perskaičius pasaką „Brėmeno muzikantai“, vaikai samprotauja. Rugilė: -Man tai patiko, kai plėšikai pabėgo iš namų. Labiausiai katinas patiko, kai jo akys sublizgėjo. Lukas: -Man tai gaila tų gyvūnų. Jų niekas nemyli. Aš

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
			tai savo katiną myliu ir jo neišmesiu. Gerai, kad išgąsdino plėšikus. Jie tai negerai. Vaikas, šgirdęs sakant „hello!“, atsako „labas!“.
	<p>Kalbėjimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kalba natūraliai, atsižvelgdamas į bendravimo situaciją, išsakydamas savo patirtį, norus, svajones, svarstymus, kalba apie problemų sprendimą, vartoja mandagumo bei vaizdingus žodžius (sinonimus, antonimus ir kt.), technologinius terminus (mikrofonas, pelė, klaviatūra ir kt.). Bando susikalbėti su kitakalbiu vaiku, suaugusiuoju. Garsiai svarsto savo planuojamos veiklos eigą, praneša apie tai draugui, grupei draugų, visai grupei. Klausinėja apie tai, kas išgirsta, matyta, sugalvota, pajauta. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sudaryti kuo daugiau ir įvairesnių bendravimo situacijų, kurios inicijuotų turiningus vaikų pokalbius apie jiems įdomius daiktus, poelgius, reiškinius, nutikimus, vartojant jiems mažiau girdimus, sudėtingesnes sandaros žodžius. Skatinti vaikus klausinėti apie tai, kas jiems įdomu, negirdėta, diskutuoti apie tai tarpusavyje ir su auklėtoja. Pratinti vaiką reikiamą informaciją perduoti kitiems. 	<ul style="list-style-type: none"> • Goda: <ul style="list-style-type: none"> -Man patinka tyloje būti. O grupėje vaikai šaukia visada. Galva tada skauda visada. Norėčiau, kad būtų tylu. Vaikas žaidimo metu sako kitam: <ul style="list-style-type: none"> -Netrukdyk tu mums. Ir iš viso eik iš čia. Čia ne tavo žaidimas, ir mes tavęs nenorim. Tu ne daktaras... • Auklėtoja klausia vaiko: <ul style="list-style-type: none"> -Ką reikia nulipdyti, kad paukštelis matytų? Artūras: <ul style="list-style-type: none"> -Glazki. Auklėtoja: <ul style="list-style-type: none"> -Taip, akutes. • Vaikas garsiai svarsto: <ul style="list-style-type: none"> -O aš darau knygutę apie Vilnių. Jei mano draugė iš Amerikos atvažiuos, aš jai parodysiu. Štai prezidentūra, o čia dar Gedimino bokštą nupiešiu.
	<ul style="list-style-type: none"> • Pasakoja, kalba apie aplinką, gamtos reiškinius, techniką, įvardydamas įvairias detales, savybes, būsenas, vartodamas naujai išgirstus sudėtingesnes sandaros žodžius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasakoti vaikams apie jiems nepažįstamą patirtį, skatinant juos kurti pasakojimus apie nekasdienius, fantastinius nuotykius, personažus, vartojant išgalvotus žodžius, kalbą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kalba vaikai. Vanesa: <ul style="list-style-type: none"> -Aš tai va liūdną žmogų nupiešiau. Jam liūdna, nes jam nedavė su žaislais pažaist arba nes mama išėjo. Deividas: <ul style="list-style-type: none"> -O mano linksmas žmogeliukas, nes jam nupirko ledų, transformerį ir todėl, kad jis turi draugų ir dar važiuos žaisti dažasvydį.
	<ul style="list-style-type: none"> • Kalba taisyklingais sudėtingais sakiniais, vartoja pagrindines kalbos dalis. Išgirsta žodžius, kurie panašiai skamba, bet turi skir- 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaisti įvairius garsų keitimo žodžiuose žaidimus (pvz., „kur – mur, mė – bė, zė – žė“ ir kt.), dainuoti ritmines daineles, ieškoti aplinkoje daiktų, kurių pa- 	<ul style="list-style-type: none"> • Andrius: <ul style="list-style-type: none"> -O kam čia tos raidelės kabo? Galiu paskaityti:

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
	<p>tingą reikšmę. Išgirsta pirmą, paskutinį ir žodžio viduryje esančius garsus. Skiria gimtosios kalbos žodžius nuo išgirstų kitos kalbos žodžių.</p>	<p>vadinimai prasideda arba baigiasi nurodytu garsu.</p> <ul style="list-style-type: none"> Išmėginti kalbinės raiškos priemonės kuriant dialogus, inscenizuojant, vaidinant. 	<p>MKO. Ai, supratau. Reikia surasti žodžius su tom raidelėm. O! Mikas, kaka, namo.</p> <ul style="list-style-type: none"> Ryte Janui atėjus į grupę auklėtoja sveikinasi: -Dzien dobry! <p>Berniukas atsako: -Tu nekalbėk lenkiškai, nes tu kalbi lietuviškai.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> Komentuoja meno kūrinius, atpasakoja pasakas, padavimus, apsakymus, matytus ir girdėtus per įvairias skaitmenines laikmenas (TV, DVD, CD). Kuria ir pasakoja įvairius tekstus, mįsles, humoristines istorijas, deklamuoja savo sukurtus kūrinius, žaidžia prasmingais ir beprasmybiškais žodžiais, bando juokauti, kalba „ateivių“ kalbomis, „užsienio“ kalbomis. Keičia balso stiprumą, kalbėjimo tempą, intonacijas ir kt. 	<ul style="list-style-type: none"> Inicijuoti įvairius vaikų žodžių žaidimus, pasakojimų būdus: spontaniškus, atkuriamuosius, kūrybinius, fantastinius, ir kt. Išmėginti kalbinės raiškos priemonės, kuriant dialogus, inscenizuojant, vaidinant. <div data-bbox="927 866 1240 1185" data-label="Image"> </div>	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas komentuoja matomą paveikslą: -Čia nupieštas rutulys su daug spalvotų spalvų. Va, čia žalias rutulys, o aplinkui geltonas, o aplinkui dar žalias. Vaiko sukurta pasaka be galo: „Gyveno kartą senelė ir senelis. Jie turėjo anūkėlę. Anūkėlė išėjo į mišką grybų parauti. Beeidama pasiklydo ir pamatė dar vieną trobelę. Ten gyveno senelis ir senelė. Ir jie turėjo anūkėlę...” Vaiko sukurta pasakos pradžia: „Gyveno kartą senelis ir senelė. Ir jie turėjo du žiogus ir tarakoną “. Vaikai užmena mįsles: „Daktarė žolė, kuri stabdo kraują. Kas?“ (Trauklapis). „Be kojų, be sparnų įskrido į medį “ Kas?“ (Sniegas). <p>Vaikai juokauja: -Paduok man knygą, – prašo auklėtoja. -Aš pats esu knyga – sako vaikas.</p> <ul style="list-style-type: none"> Vaikas sako: -Ei, tu būsi mano sesuo. O tu būsi sena bobutė be septyniolikos dantų. Vaikai žaidžia žodžiais: -Labą dieną su uogiene. – Pusanthro pieno rūgščios lėkštės. Vaikai kalba „angliškai“. <p>Aistė: -Dabar aš būsiu pakviesta ant scenos. Šokam – hans ap, beibi, hand ap. Šokam, šokam, valio! O, jes, okei, o mai got.</p>

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:

- trejų metų nekalba;
- negeba išsakyti savo poreikių bendraamžiams ir (ar) ugdytojams;
- būdamas penkerių metų netaisyklingai taria kalbos garsus (švepluoja);
- prastai suvokia kitų kalbą (prašymus, nurodymus), ypač sudėtingesnes frazes;
- negeba rišliai papasakoti įvykių; nusakyti savo jausmų, išgyvenimų;
- nejuokauja ir nesuvokia kitų humoro;
- dažnai reikia kartoti prašymus, nurodymus;
- negali arba neaiškiai išreiškia susidomėjimą kalba;
- kalba gramatiškai netaisyklinga (daro kaitymo, derinimo, prielinksnių vartojimo ir kt. klaidų);
- kalba skurdi, menkas žodynas, vartoja mažai būdvardžių;
- klausydamasis blogai suvokia pasaką ar kitą tekstą;
- nemėgsta deklamuoti eilėraščių, sunkiai juos išmoksta;
- nemėgsta klausytis pasakojimų, pasakėlių;
- kalba nesklandžiai, susijaudinęs pradeda mikčioti;
- sunkiai įsimena žodžių reikšmes;
- kalba per lėtai arba per greitai;
- nuolat prašo pakartoti, įdėmiai stebi kalbančiojo veidą;
- neišgirsta, kai į jį kreipiamasi.

Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“

- atidžiau stebi aplinką ir aplinkinius, kartoja kitų vaikų elgesį;
- komunikuoja neverbaliniu būdu (gestais, mimika, akimis, judesiais);
- derina žodinę ir nežodinę kalbą;
- apžiūrinėja jau pažįstamus paveikslėlius, bet neprisimindamas pavadinimo klausinėja: „Kas čia?“ „Ką daro?“ ir pan.

Rekomendacijos auklėtojams ir tėvams

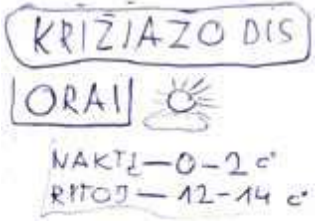

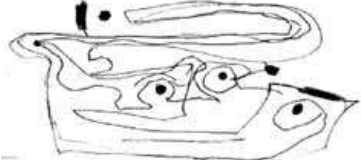
Mokykite įsiklausyti į aplinkos garsus. Padėkite vaikui juos suvokti ir įvardykite juos. Sudarykite situacijas, kurios padėtų vaikui suprasti, iš kur sklinda garsas.

- Jei būtina, užduotis, nurodymus pateikite vaizdžiai (paveikslėliais ar jų serija).
- Norėdami atkreipti į save dėmesį, naudokite ryškius simbolius (spalvotą skritulį, pan.).
- Jei vaikas kalba, bet kalba netaisyklinga, modeliuokite taisyklingas frazes, pvz., kaip paprašyti, išreikšti savo jausmus ir pan.
- Stebėkite, kaip vaikas išsako poreikius, mokykitės suprasti neverbalinę jo kalbą.
- Jei vaikas stengiasi kalbėti, būkite kantrūs, netaisykite kiekvienos jo klaidos.
- Jei blogai suvokia tekstą, rodykite jam paveikslėlius.
- Jei kalba neišlavėjusi, bet vaikas gerai taria, skatinkite žaisti žodžių žaidimus – sugalvoti įdomių vardų, pavadinimų veikėjams, žaislams, rimuoti žodžius ir pan.
- Išnaudokite spontaniškas, ypač problemines, kalbai ugdyti palankias situacijas, pvz., jei vaikas rodo „ten“ (prašydamas daikto), modeliuokite frazę, pvz., „prašau duoti“ (arba „lėlė“) ir pan. Padėkite suprasti, kad kalbėdamas vaikas gali pakeisti situaciją.
- Iš pradžių vartokite vaikui gerai suprantamus žodžius, pamažu įveskite naujų žodžių.
- Draugiškai pataisykite blogai tariamą žodį, tačiau tai darykite neįkyriai.

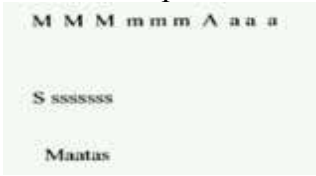
Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
<p>9. SRITIS. RAŠY TINĖ KALBA.</p> <p>Rašytinės kalbos srityje vaikui ugdantis tobulėja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • domėjimasis skaitymu, raidėmis, žodžiais bei įvairiais simboliais ir jų reikšmėmis; • domėjimasis rašymu, raidžių bei žodžių rašinėjimas, įvairių simbolių braižymas ar piešimas; • trumpų žodelių skaitymas. <p>KOMPETENCIJOS. KOMUNIKAVIMO.</p> <p>Vertybinių nuostata. Domisi rašytiniais ženklais, simboliais, skaitomu tekstu.</p> <p>Esminis gebėjimas. Atpažįsta ir rašinėja raides, žodžius bei kitokius simbolius, pradeda skaitinėti.</p>			
<p>1-asis žingsnis (0-1 m.)</p>	<p>Skaitymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vartinėja, žiūrinėja paveikslėlių knygeles, žiūrinėja paveikslėlius. • Palankiai reaguoja į knygelių skaitymą (vartyimą) kartu su suaugusiais. <p>Rašymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Stebi rašančiuosius, domisi įvairiomis rašymo priemonėmis, brauko jomis įvairias linijas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sukurti vaikui knygų aplinką, kad jis galėtų pačiais įvairiausiais būdais pažinti knygutes: vartinėti, čiupinėti, plėšyti, kramtyti, žaisti. • Pasisodinus kūdikį ant kelių, kartu vartyti, žiūrinėti paveikslėlius. Kalbėti vaikui apie tai, ką mato kiekviename puslapyje. • Sudaryti situacijas, kuriose mažylis galėtų matyti, kaip rašote. 	<ul style="list-style-type: none"> • Manipuliuoja su įvairaus formato, įvairios medžiagos žaislinėmis paveikslėlių knygelėmis. Manipuliuodamas su žaislinėmis knygelėmis, rodo teigiamas emocijas. • Domisi įvairiais rašikliais kaip ir kitais jam naujais daiktais.
<p>2-asis žingsnis (1-2 m.)</p>	<p>Skaitymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Varto knygeles, žiūrinėja paveikslėlius, piršteliu juos rodo. Pradeda atpažinti jo mėgstamas knygeles, nori, kad jas jam paskaitytų. Kartais knygelę laiko taisyklingai. Reaguoja į skaitomą tekstą. Kreipia dėmesį į aplinkoje esančias raides, žodžius, simbolius. <p>Rašymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Įvairiomis rašymo priemonėmis spontaniškai brauko popieriaus lape. 	<ul style="list-style-type: none"> • Laikant vaiką ant kelių, skaityti knygutę. Leisti vaikui pačiam laikyti knygutę, versti lapus. Rodyti vaikui knygelių paveikslėlius, kalbėti apie juos. Vartant ir skaitant knygeles skatinti vaikų žodinę ir kūno kalbą. Skaitomų kūrinių tekstą sieti su jo gyvenimu. • Papildyti vaiko rašytinę aplinką. • Parūpinti vaiko rašinėjimams popieriaus ir jo amžiui tinkančių įvairių rašiklių. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas atsivertė knygą, palietė pirštais paveikslėlį, pasilenkė arčiau knygos, pastukseno pirštu į lapą su šuniuku, nusišypsojo: „Au, au, au au“. • Atsivertė kitą lapą su katyte: „Mau, mau, mau“. • Pastukseno pirštu paveikslą, pasilenkęs jį pačiuojo. • Pamatęs aplinkoje parašytas raides, nupieštus simbolius, klausia: „Kas čia?“ • Vaiko spontaniški braukymai popieriaus lape klausia: „Kas čia?“

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
3-asis žingsnis (2-3 m.)	Skaitymas <ul style="list-style-type: none"> Varto knygeles, dėmesį skirdamas ne tik paveikslėliams, bet ir tekstui, prašydamas paskaityti. Geba sieti paveikslėlius su juose vaizduojamais konkrečiais daiktais, juos pavadina. Pradedą pažinti aplinkoje esančius simbolius. 	<ul style="list-style-type: none"> Skaityti vaikui kelis kartus per dieną, parinkus trumpus tekstukus, kuriuose kartojasi tie patys žodžiai. Skaityti normaliai, vengti vaikiškų intonacijų, teatrališkumo. Skirtingai perteikti atskirų personažų kalbą. Skatinti vaiką pavadinti kiekvieną paveikslėlį. Kalbėti su vaiku apie iliustraciją, kad jis susietų vaizdą su konkrečiu daiktu. Skaitymo metu leisti vaikui liesti ar laikyti su tekstu susietus daiktus. Nuolat atkreipti vaikų dėmesį į jų artimoje aplinkoje esančius simbolius, aiškinti jų reikšmę. Pozityviai vertinti vaiko keverzones. Džiaugtis jo pasiekimais. Nuolat skatinti keverzonėmis reikšti savo mintis. 	<p>Reikalauja, kad knygelė būtų skaitoma po kelis kartus, nekeičiant teksto.</p> <ul style="list-style-type: none"> Martynas, žiūrėdamas į paveikslėlį, aiškina: -Mergaitė turi burnytę ir suknelę. Berniukai neturi. Kotryna pasakoja: -Berniukas rengiasi. Va kojines, batai. Kur sudėti? Kur kėdutė? Skiria grupėje esančius simbolinius ženklus: įvairius žaidimų kampelius, patalpas žyminčius ženklus ir kt.
	Rašymas <ul style="list-style-type: none"> Įvairiomis rašymo priemonėmis kraigalioja vertikalias ir horizontalias linijas. 		<ul style="list-style-type: none"> Vaikas keverzonės lape:
4-asis žingsnis (3-4 m.)	Skaitymas <ul style="list-style-type: none"> Domisi skaitymu. Vaizduoja, kad skaito knygą, kuri jam buvo skaityta. „Skaity“ knygelių paveikslėlius, įvardija įvairių objektų ir veikėjų bruožus, veiksmus. Atkreipia dėmesį į raides, simbolius (grafinius vaizdus) aplinkoje, pradeda jais manipuliuoti įvairioje veikloje. 	<ul style="list-style-type: none"> Įvairioje bendravimo aplinkoje vartyti žurnalą, knygą, bukletą ar skrajutę. Skatinti vaiką domėtis suaugusiojo skaitomu tekstu suteikiant jam informacijos apie skaitymą. Vaikui užduoti klausimus apie tai, ką „perskaitė“. Atsakymus užrašyti ir jam paskaityti. Vaiko „perskaitytą“ tekstą pasiūlyti iliustruoti. Žiūrint paveikslėlį skatinti apie jį pasakoti, kas ką daro, ką kalba ir pan. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas pasiėmė knygą „Grybų karas“, pradėjo vartyti: -Dabar skaitysiu grybus. Labas, grybai, – juokiasi. - Grybas, baravykas, buvo baravykų mūšis ir visi žuvo. Liko tik musmirė. Grybus renka negerai vaikučiai, oi nu nu. Atia, atia, pasaka, užverčia ir nubėga.
	Rašymas <ul style="list-style-type: none"> Domisi ne tik įvairiomis rašymo priemonėmis, bet ir galimybe rašyti (planšetiniu kompiuteriu ir kt.). Kraigalionėse ir piešiniuose pasirodo realių raidžių elementai ir raidės. Raidėmis ir simboliais (grafiniais vaizdais) pradeda manipuliuoti įvairioje veikloje. 		<ul style="list-style-type: none"> Turtinti vaiko aplinką įvairiais rašikliais, sudaryti galimybę pažinti kompiuterį. Skatinti keverzonėmis užrašyti savo vardą, pavardę, norus, pasirašinėti po dailės darbais, grupės ar viešoje bibliotekoje atsiimant knygas ir kt. Verti vardo, pavardės raidžių karolius. Ieškoti

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
		<p>aplinkoje žodžių, kuriuose yra vaiko vardo raidės.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Vitalijus surado šaką ir sako: -Žiūrėkit, ši šaka panaši į mano raidę V. • Vaikas paveikslėlyje įrašo savo vardą:
<p>5-asis žingsnis (4-5 m.)</p>	<p>Skaitymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Domisi abėcėlės raidėmis. Pastebi žodžius, prasidedančius ta pačia raide. Supranta, kad kai kurios raidės turi savo pavadinimą ir specifinę grafinę raišką. Supranta aplinkoje matomų kai kurių spausdintų žodžių prasmę. 	<ul style="list-style-type: none"> • Grupėje kurti kuo įvairesnę raidžių aplinką. Skaityti tekstukus, kuriuose žaidžiama su kalbos garsais, kurie atspindi vaiko pažįstamas raides. Raidėms sugalvoti smagius pavadinimus: A – stogelis, H – kopėtėlės, sudarant žodinius vaizdinius. Skatinti vaiką apie raides, jų charakterį kurti istorijas, pasakas. • Nuolat kreipti vaiko dėmesį į aplinkoje esančius užrašus, simbolius, reklaminius užrašus ir pan. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas sako: -Pažiūrėkit, kai Vanesa ir Mija susikibo rankomis, turime M raidę. Robertai, pabandom ir mes kokią raidę padaryti.
	<ul style="list-style-type: none"> • Sugalvoja pavadinimus paveikslėliams, knygelėms. Įvardija specifinius skaitomo teksto veikėjų bruožus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaiką pavadinti savo sukurtas knygeles, nupieštus piešinius, atliktus darbelius. • Skatinti nusakyti veikėjų, daiktų, veiksmybės būdvardžiais, veiksmažodžiais, jaustukais, išiktukais, dalyviais, prieveiksmiais. • Skatinti vaikus kurti rankų darbo knygeles su paslaptinomis durelėmis, langeliais, uždengtais paveikslėliais ir kt. Padėti pajusti vaikams ryšį tarp vaizdo ir žodžio „skaitant“ iliustracijas. Skatinti vaiką sugalvoti rankų darbo knygelėms pavadinimus, tekstukus. 	<ul style="list-style-type: none"> • „Ropė“ – vaiko sugalvotas knygelės pavadinimas. <ul style="list-style-type: none"> • Vartydami knygutę, Mija kalbasi su Robertu: -Žiūrėk, čia berniukas šypsosi, nes valgo sveiką maistą. O čia liūdnas, nes jam skauda pilvą. -Ne, jis liūdnas, nes storas. Pažiūrėk koks. -Nestoras, jo pilvas išsipūtęs. Nes privalgė ko nors negero.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
	<p>Rašymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Domisi ir supranta skirtingų spaudinių funkcijas (kalendorius, valgiaraštis, reklama, bukletas ir pan.). 	<ul style="list-style-type: none"> • Praturtinant vaiko aplinką skirtingo turinio spaudiniais, skatinti savarankiškai kurti reklamas, skelbimus, sveikinimus, kvietimus, dienotvarkę, orų prognozes suvestines ir kt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaiko sukurta reklama: • Vaiko kuriama informacinė laikraščio skiltis:
	<ul style="list-style-type: none"> • Kopijuoja raides, paprastus žodžius. Iliustruoja pasakas, pasakojimus, istorijas, filmukus, iliustracijose parašydamas nukopijuotas raides, žodžius. Kuria ir gamina rankų darbo knygeles su elementariais nukopijuotais sakiniais, žodžiais, raidėmis. Braižo ir aiškina planus, schemas, grafikus. Bando rašyti raides, pradėdamas savo vardo raidėmis. (Planšetiniame kompiuteryje rašo savo vardą, trumpus žodelius.). 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaiką įvairioje veikloje kopijuoti atskiras raides, žodžius. Skatinti rašyti savo vardą įvairiais rašikliais, kompiuteriu. • Skatinti vaiką savo veikloje skaitytas pasakas atvaizduoti įvairiomis schemomis, grafikais, juos komentuoti. • Skatinti vaiką pasirašyti savo piešinius, darbelius pirmąja vardo raide, visu vardu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaiko iliustruota pasaka „Pagrandukas“: • Vaiko rankų darbo knygelė „Triakis“: • Vaiko nubraižyto transporto maršruto, važiuojant per Lietuvą, planas:

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
			<ul style="list-style-type: none"> Vaiko parašytas vardas:
<p>6-asis žingsnis (5-6 m.)</p>	<p>Skaitymas</p> <ul style="list-style-type: none"> Domisi knygomis, įvairiais rašytiniais tektais, supranta nesudėtingą jų siužetą, klausinėja. Pradedą suprasti ryšį tarp knygos teksto, iliustracijų ir asmeninės patirties. Žino keliolika abėcėlės raidžių. Supranta, kad garsas siejamas su raide, o raidės sudaro žodį. Pradedą skirti žodžius sudarančius garsus, skiemenis. Pažįsta parašytą žodį kaip atskirų raidžių junginį. <p>• Gali perskaityti užrašus, kuriuos mato gatvėse, pavyzdžiui, parduotuvių, kirpyklų, kavinių pavadinimus.</p> <p>Rašymas</p> <ul style="list-style-type: none"> Spausdintomis raidėmis rašo savo vardą, kopijuoja aplinkoje matomus žodžius. Piešiniuose 	<ul style="list-style-type: none"> Grupės knygų kampelį nuolat papildyti įvairių žanrų knygomis, rašytiniais tektais. Kartu su vaiku kasdien skaityti knygas. Pakalbėti apie skaitomo teksto veiksmą, kokie įvykiai aprašyti. Susieti perskaitytą tekstą su vaiko patirtimi. Organizuoti vaiko vardo raidžių dieną. Skaitant knygeles, atkreipti vaiko dėmesį į atskiras raides, žodžius, teksto dėstymą įvairaus žanro knygose. Sudaryti vaiko vardo, jo artimųjų vardų raidžių abėcėlės (t. y., asmeninį vaiko raidžių žodynėlį). <p>• Skatinti vaiką atpažinti artimiausioje aplinkoje esančius įvairius simbolinius ženklus, skaitinėti įvairias trumpas iškasas</p> <p>• Skatinti vaiką kuo dažniau kurti žodinius laiškus, telegramas, pranešimus, žinutes. Sukurtą tekstą pasiūlyti perteikti įvairiais simboliais.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Knygų kampelyje kalba vaikai. Justas: -Atėjau, kad išsirinkčiau knygele. Eglė: -Man tai patinka knygos apie gyvūnus, drugelius. Jorė: -Aš noriu surasti įdomesnių knygelių. Greta: -Aš tai noriu tik pavartyti knygelių. Tadas: -Aš tai pažįstu jau keturias raides: T, A, D ir S. Tai mano vardo raidės. • Suplosiu savo vardą: Mi-ja. -Suploja du kartus. -Suplosiu tavo vardą: Vita-li-jus. -Suploja keturis kartus. -Oho, koks tavo ilgas vardas, net keturis kartus ploti reikia. Suplokim Dovydo vardą. <p>• Vaikas eidamas gatve skaito gatvės pavadinimą: „Gabijos“.</p> <p>• Vaiko užrašytas vardas:</p>

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
	<p>užrašo atskirų objektų pavadinimus. Įvairiais simboliais bando perteikti informaciją. Planšetiniu kompiuteriu rašo raides, žodžius. Supranta rašymo tikslus.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaiką kopijuoti reikiamus žodžius, raides, simbolius nuo pavyzdžių įvairiuose raidynuose, knygose, bukletuose, skrajutėse, žurnaluose, laikraščiuose, iškabose. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaiko nukopijuoti aplinkos daiktų pavadinimai:
		<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaiką įvairiais simboliais perteikti informaciją apie save, kitus, aplinką. Pasiūlyti veiklos, kurioje vaikui kiltų poreikis užrašyti įvairių objektų pavadinimus, simbolius. • Pasiūlyti vaikams atskiras raides, žodžius, simbolius ar šiaip įdomią informaciją perrašyti ar savarankiškai užrašyti kompiuteriu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaiko piešinio veikėjo užrašytas pavadinimas: • Vaikas rodyklėmis informuoja, kad tai Mykolo portretas: • Vaiko nupieštas ženklas „Bangų nėra“: • Vaiko kompiuteriu užrašytos raidės, žodis:

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none"> -vengia žaidimų, susijusių su piešimo, spalvinimo užduotimis; -sunkiai apvedžioja kontūrus, sujungia taškus; -negeba atlikti tikslių judesių rankomis; -negrabiai laiko pieštuką, rašiklį; -neskiria panašios formos ženklų, simbolių; -negali nukopijuoti paprastų formų; -negeba sudėlioti dėlionės; -blogai orientuojasi popieriaus lape; -netinkamai išdėsto jame piešinių; -sunkiai atlieka žodinius nurodymus, susijusius su ženklų seka. 	<ul style="list-style-type: none"> -prašo pagalbos ir ją priima; -reikalaujamas užduotis (atpažinimo, taškų sujungimo ir pan.) geriau atlieka kompiuteriu; noriau dainuoja, klausosi pasakų ir atlieka kitą veiklą, susijusią su girdimuoju suvokimu.
<p>Rekomendacijos auklėtojams ir tėvams</p> <ul style="list-style-type: none"> • Leiskite vaikui atlikti rašymo užduotis smėlyje, kreidele ant šaligatvio ir pan. Skatinkite popieriaus lape braižyti stambesnes linijas. • Papuoškite grupę raidėmis, paprastais esminiais žodžiais, siekite juos su metų laikais, vaikų vardais ir kt. • Duokite dėlionę iš 2–3 dalių, priešais padėkite užbaigto daikto (dėlionės) pavyzdį. • Duokite skaityti ne tik knygą, bet spalvotą plakata, reklamą, nuotraukų albumą ir pan. Prašykite, kad vaikas įvardytų, ką mato. • Skaityti rinkitės paprastus tekstus su pasikartojančiais įvykiais (pasakas „Raudonkepuraitė“, „Vilkas ir ožiukai“ ir kt.). • Mokykite iš storų raidžių sudėlioti savo vardą. Prašykite tas raides nuspalvinti. • Jei prašote vaiko spalvinti, braižyti, piešti, pritaikykite vaiko galimybėms popierių ir priemones. Kartais vaikui lengviau, kai popierius standus, pritvirtintas prie stalo, pieštukas stambus ir kt. • Jei vaikui, priešingai, lengviau atlikti smulkius judesius, duokite štrichuoti, taškuoti, taikyti kitus rašymo (spalvinimo) būdus. 	

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
<p>10. SRITIS. APLINKOS PAŽINIMAS. Aplinkos pažinimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • socialinės aplinkos pažinimas, • gamtinės aplinkos pažinimas, • pagarba gyvybei ir aplinkai. <p>KOMPETENCIJOS. PAŽINIMO. Vertybinė nuostata. Nori pažinti bei suprasti save ir aplinkinį pasaulį, džiaugiasi sužinojęs ką nors nauja. Esminis gebėjimas. Įvardija ir bando paaiškinti socialinius bei gamtos reiškinius, apibūdinti save, savo gyvenamąją vietą, šeimą, kaimynus, gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, domisi technika ir noriai mokosi ją naudotis.</p>			
1-asis žingsnis (0-1 m.)	<ul style="list-style-type: none"> • Domisi aplinka, sutelkia dėmesį į arti esančius veidus, daiktus. • Reaguoja į skirtingus vaizdus, paviršius, kvapus, garsus, skonius. • Atpažįsta artimus žmones, žaislus, daiktus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Aplinkoje turėti žaislų, spalvotų, kontrastingo dizaino daiktų, su kuriais kūdikiai gali pradėti susipažinti, atpažinti, išbandyti. • Vaikui rodyti jo atvaizdą veidrodyje. • Vaikui padėti pamatyti daiktus iš skirtingų perspektyvų, pvz., iš arti ar toli, iš priekio, iš šono, tyrinėti juos visais pojūčiais (matyti spalvas, liesti skirtingus paviršius, girdėti skleidžiamą garsą). • Liesti vaiką, švelniai, saugiai imti ant rankų. Parodyti, kad dalijatės su kūdikiu malonumu ir atradimais. 	<ul style="list-style-type: none"> • Apžiūrinėja naują aplinką, savo rankas, paduotus daiktus, trumpam atkreipia dėmesį į save veidrodyje. • Liečia, ragauja, uodžia, krato, daužo daiktus, žaislus. • Bando pasiekti, paimti, paliesti, paragauti, pa-uostyti, pajudinti, sudėti vienas prie (ant) kito žaislus ar kitus daiktus.
2-asis žingsnis (1-2 m.)	<ul style="list-style-type: none"> • Stebi ir atpažįsta artimiausią savo aplinką, orientuojasi joje. • Pažįsta ir pavadina kai kuriuos gyvūnus, žmones, daiktus, jų atvaizdus. • Žino kai kurių daiktų paskirtį ir jais naudojami (šukos, šaukštas, nosinaitė). 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaikus išbandyti daiktus kaip įrankius, juos pavadinti. Parodyti, kaip tai daryti, įvardyti, kas daroma, taip mokant pavadinti veiksmą. • Skatinti vaikus ir jiems padėti pavadinti įvairius daiktus, galvoti ir kalbėti apie tai, ką jie daro su žaislais ar daiktais. Inicijuoti klausimus apie tai, kodėl kas nors vyksta, atsitinka, ir atsakyti į juos. • Sudaryti galimybę tyrinėti, kaip dviejų ir trijų dimensijų daiktai tinka vienas prie kito, pvz., dėlionės, kaladėlės. • Suteikti progą dalyvauti prižiūrint tam tinkamus augalus, gyvūnėlius. Pratinami plautis rankas, naudotis dantų šepetuku ir pan. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pamėgdžiodami suaugusiuosius bando šukuotis, valgyti su įrankiais, valyti dantis, šluostyti stalą, pašerti naminių gyvūnų, palaistyti augalą ir pan.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
3-asis žingsnis (2-3 m.)	<ul style="list-style-type: none"> • Atpažįsta ir pavadina vis daugiau artimiausioje aplinkoje esančių augalų (sodo, daržo, lauko), gyvūnų, daiktų, domisi jais. • Skiria atskirus gamtos reiškinius. • Orientuojasi savo grupės, darželio, namų aplinkoje. • Pasako savo ir savo šeimos narių vardus. • Dalyvauja prižiūrint augalus ar gyvūnus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaikus stebėti ir pavadinti augalus ir gyvūnus, esančius artimiausioje aplinkoje, patalpose ir išėjus į lauką, rodyti paveikslėlius skatinant apie juos kalbėti. Sudaryti galimybę prisidėti prižiūrint kambarinį augalą, naminių gyvūnėlių. Skatinti kalbėti apie tai, ką gyvūnėlis ėda, kokius vaikus veda, ko reikia augalui, kad jis augtų ir pan. Padėti vaikams, tačiau netrukdyti išsakyti savo supratimą. • Mokyti savo kūno dalių pavadinimų, aptarti jų paskirtį ir priežiūrą. • Rodyti kiekvienam vaikui, kad juo rūpinamasi, bendrauti su kiekvieno vaiko artimaisiais. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kalbėdami taisyklingai pavadina kai kuriuos dažniau sutinkamus augalus ar gyvūnus, savo kūno dalis. Atkreipia dėmesį į nematytus daiktus, klausinėja, kaip vadinasi, kas tai yra, ar galima pasiimti ir pan. • Pasako, kai šalta ar šilta. • Padeda prižiūrėti naminius augalus ar gyvūnus, klausia, ką jie mėgsta, kodėl, kitaip rodo susidomėjimą. • Džiaugiasi pamatę savo pažįstamą aplinką (darželį, namą, kuriame gyvena), orientuojasi darželyje. Vardija šeimos narius, pasako savo vardą ir pavardę, parodo ir pasako, kiek turi metų.
4-asis žingsnis (3-4 m.)	<ul style="list-style-type: none"> • Pažįsta gyvenamosios vietovės objektus (namai, automobiliai, keliai, parduotuvės ir pan.). • Pasako miesto, gatvės, kurioje gyvena, pavadinimus, savo vardą ir pavardę. • Pastebi pasikeitimus savo aplinkoje. • Pastebi ir nusako aiškiausiai pastebimus gyvūnų ir augalų požymius. • Atpažįsta gamtoje ar paveiksluose dažniausiai sutinkamus gyvūnus, medžius, gėles, daržoves, grybus, pasako jų pavadinimus. • Pasako metų laikų pavadinimus ir būdingus jiems požymius, skiria daugiau gamtos reiškinių (rūkas, pūga, šlapdriba). 	<ul style="list-style-type: none"> • Sudaryti galimybę stebėti augalus ir gyvūnus gamtoje ir namų (ūkio) aplinkoje, žiūrėti paveikslėlius ir klausyti skaitymo apie naminius ir laukinius gyvūnus, patiems dalyvauti juos prižiūrint. Skatinti vaikus kalbėti apie stebimų gyvūnų ar augalų kūno dalis, išvaizdą, apie tai, ko jiems reikia, kad augtų, kaip juos saugoti, prižiūrėti. Paaiškinti, kad ne visus augalus galima ragauti, yra nuodingų arba dilginančių. • Skatinti stebėti dienos orus, metų laiką ir gamtos pokyčius, kurie tuo metu vyksta. Sudaryti galimybę ne tik apie tai kalbėti, bet ir pavaizduoti piešiniu, vaidinimu, dainele, surasti paveikslus knygoje ir kt. • Sudaryti galimybę tyrinėti, kaip daiktai juda ir kaip juos pajudinti, pvz., pučiant, traukiant, stumiant, sukant, supant, skandinant. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pastebi gyvūnus, jų išskirtinius bruožus (kailis, uodega, nagai, spalva ir pan.), klausia vardo, ką valgo ir pan. Bando paliesti augalo lapus, medžio žievę, pauostyti žiedą, paragauti. • Stebi, kas atsitiks judinant daiktus (pučiant, traukiant, stumiant, sukant, supant, skandinant). Tyrinėja medžiagų savybes: sušlapina, plėšia, minko ir pan. • Žiūri filmus apie gamtą, gyvūnus, paveikslėlius knygoje, nuotraukas, patys aiškina, ką mato, klausia.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
<p>5-asis žingsnis (4-5 m.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Atpažįsta ir įvardija ne tik naminius, bet ir kai kuriuos laukinius gyvūnus. Samprotauja apie naminių ir laukinių gyvūnų gyvenimo skirtumus. • Skiria daržoves, vaisius, uogas, nusako, kaip naudoti maistui. • Domisi dangaus kūnais, gamtos reiškinių, kurių negali pamatyti (pvz., ugnikalnių išsiveržimas, žemės drebėjimas, smėlio audra). • Pasakoja apie savo šeimą, jos buitį, tradicijas. • Moka papasakoti apie savo gimtąjį miestą ar gyvenvietę. Pasako savo gatvės pavadinimą. • Įvardija kelis žinomus gimtojo miesto objektus. • Gali savarankiškai nueiti į darželio salę, biblioteką, valgyklą ar, pvz., dailės studiją. • Atranda buities prietaisų, skaitmeninių technologijų panaudojimo galimybes, noriai mokosi jais naudotis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Organizuoti vaikų išvykas į gamtą (gyvūnai, augalai, grybai, jų požymiai, poreikiai), muziejus (daiktai ir jų istorija), ūkius (naminių gyvūnų priežiūra, kultūrinių augalų auginimas), tėvų darbovietes (profesijos), skiriant jiems nedideles užduotis, ką turėtų pastebėti, ko paklausti. Grįžus padėti vaikams sudėlioti parodėlę grupėje iš rastų įdomių daiktų, gamtinės medžiagos (akmenukai, plunks sėklos, lapai ir t. t.), piešinių, paveikslukų, bukletukų ir pan. Parsineštą gamtinę medžiagą galima mokytis grupuoti pagal požymius. • Vaikams sukurti situacijas aiškintis (ragauti), kaip daržovės, vaisiai, uogos vartojami maistui, kuo jie naudingi, diskutuoti apie tai, kuriuos jie mėgsta ir kurių – nelabai. • Vaikams suteikti progą išbandyti techniką, kuri padeda tyrinėti judėjimą, pvz., ratai, skridiniai, magnetai, sūpynės. • Skatinti domėtis šeimos tradicijomis ir apie jas kalbėti. Parodyti, kad ir darželyje laikomasi tradicijų, švenčiamos šventės. Įtraukti į pasiruošimą joms visus vaikus, sudaryti jiems sąlygas dalyvauti, klausytis vaikų idėjų ir padėti jas įgyvendinti, stengtis, kad tai būtų tikra šventė, o ne koncertinis pasirodymas. 	<p>Tyrinėdami gamtoje stengiasi elgtis atsargiai. Domisi gyvūnų jaunikliais, jų panašumu į tėvus, elgsena. Sako, kad nori turėti globotinį.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mėgsta išvykas į gamtą, muziejų, ūkį ar į tėvų darbovietes. Išvykose rodo susidomėjimą, stengiasi nepamiršti atlikti mažas užduotis, aktyviai dalyvauja aptariant, ką patyrė, išsiaiškino. • Ne tik dalyvauja pokalbiuose apie orą, stebi metų laikų kaitos požymius, bet klausia apie mums neįprastus gamtos reiškinius, katastrofas, kurios vyksta pasaulyje. • Dalyvauja mažos grupelės veikloje, dalijasi žaislais, pareigomis, idėjomis, tariasi dėl jų įgyvendinimo. • Naudojasi skaitmeninėmis priemonėmis, susiranda norimus žaidimus, muziką, nesudėtingą vaizdinę informaciją. • Kalba apie tai, kuo bus suaugęs. • Stebėdami fotografijas, aiškinasi, kuo panašūs į savo artimuosius.
	<ul style="list-style-type: none"> • Pastebi aiškiai matomus skirtumus ir panašumus tarp gyvūnų ir augalų. Samprotauja apie tai, kur gyvena, kuo minta naminiai ir laukiniai gyvūnai. • Moka prižiūrėti kambarinius augalus, daržoves, stebi jų augimą. • Papasakoja apie naminių gyvūnų naudą žmonėms ir augalų naudojimą maistui. • Pradeda suprasti Žemės, Saulės, Mėnulio ir kitų dangaus kūnų ryšius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sudaryti vaikams galimybes pažinti gamtinę ir socialinę aplinką stebint artimiausius objektus, t. y. kraštovaizdžius, augalus, gyvūnus, statinius, paminklus ir kt. • Organizuoti netolimas išvykas. Pagal galimybes keliauti pėsčiomis ir autobusais. • Kartu su vaikais atlikti nesudėtingus bandymus, pvz., tirpinti medžiagas, daiginti sėklas, išardyti nebereikalingus prietaisus ir pan. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skirsto gyvūnus ir augalus pagal aiškiai matomus išorinius požymius (pvz., kūno dangą, galūnių snapo, lapų, žiedų, kamienų formą, spalvą). Kalba apie tai, kur gyvena laukiniai ir naminiai gyvūnai (tvartas, miškas, zoologijos sodas, vanduo). • Mėgsta ruošti daržovių, vaisių salotas. • Moka nusakyti daikto pagaminimo seką (pvz., iš avių gaunama vilna, verpiami siūlai, mezga-

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
<p>6-asis žingsnis (5 -6 m.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Pasako tėvų profesijas, įvardija savo giminaičius, žino savo namų adresą. • Pasako savo šalies ir sostinės pavadinimą. • Skiria ir pavadina suaugusiųjų profesijas, darbus ir buitį palengvinančią techniką (prietaisai, transportas, įrenginiai). Samprotauja apie tai, kad gamindami daiktus žmonės įdeda daug darbo, kokių savybių žmogui reikia darbe, kokios yra profesijos. • Domisi, kokie daiktai buvo naudojami seniau, kaip jie pasikeitė. • Papasakoja apie tradicines šventes. • Pradeda jausti prierašumą prie artimiausios gamtinės aplinkos, dalyvauja ją prižiūrint ir puošiant, suvokia savo vietą joje, pažįsta ir įvardija gyvenamosios vietovės objektus (upę, kalvą, mišką ir pan.), gyvūnus ir augalus. • Rodo pagarbą gyvajai ir negyvajai aplinkai ir besiformuojančią atsakomybę už jos išsaugojimą. • Mokosi rūšiuoti atliekas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Siūlyti vaikams tyrinėti žemėlapius, gaublį. • Supažindinti su giminės medžiu. • Ekskursijos į tėvelių darbo vietas. Kviesti tėvelius papasakoti apie savo profesiją. • Turėti grupėje kampelį su Lietuvos atributika. • Pagal galimybes supažindinti vaikus su senoviniais rakandais, leisti juos išbandyti, lyginti juos su dabartine technika. • Švęsti tradicines šventes. • Naudoti vaizdo įrašus apie Respublikoje švenčiamas tradicines šventes (pvz., Užgavėnės Rumšiškėse, žirgų lenktynės Dusetose ir kt.), fotoalbumus apie gamtą, kalbėtis apie tai, ką juose pamatė. • Skirti užduoteles vaikui stebėti žvaigždes žiemą ryte einant į darželį ir pasakoti. • Stebėti su vaikais įvairius gamtos reiškinius. • Supažindinti su atliekų panaudojimo galimybėmis ir siūlyti daryti įvairius darbelius iš jų. • Siūlyti stalo žaidimų, įvairių lotų. • Siūlyti vartyti žurnalus. 	<p>mos pirštinės).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klausinėja apie dangaus kūnus, ieško informacijos apie juos knygoje, internete. • Rūšiuoja atliekas, žino šiukšlių konteinerių spalvas, skiria, kokios atliekos į kurį metamos. • Pasakoja, kur dirba tėveliai, apie giminę, šeimos šventes. Randa žemėlapyje gimtąjį miestą, kur gyvena seneliai, pusseserė ar pusbroliis. • Moka parodyti žemėlapyje Lietuvą, Vilnių, savo miestą ar rajono centrą, pažįsta Lietuvos vėliavą, herbą. • Noriai išbando senovinius daiktus (pvz., lygina kočėlu, muša sviestą ir kt.). Moka palyginti ir įvardyti dabartinės buities technikos pranašumus. • Žino tradicines šventes, noriai joms ruošiasi.

ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:

- turi mažai žinių apie aplinkinį pasaulį;
- nežino svarbiausios informacijos apie save;
- nežino svarbiausių amžiaus reikalavimus atitinkančių sąvokų;
- nežino esminių metų laikų požymių;
- negeba naudotis būtiniaisiais prietaisais, priemonėmis;
- blogai skiria, kas tikra, o kas išgalvota;
- nesugeba žaisti su jo amžiui pritaikytais didaktiniais žaislais;
- veikdamas sutelkia dėmesį į detales, nesuvokia esmės;
- nepasakoja arba pasakoja labai skurdžiai apie aplinkos vaizdus;
- smulkmeniškai klausinėja apie aplinkos vaizdus;
- aplinkos daiktus tyrinėja liسدamas;
- nemėgdžioja aplinkos garsų;
- nekreipia dėmesio į garsinius aplinkos signalus;
- nesidomi paukščių, gyvūnų skleidžiamais garsais.

Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“

- dažniau klausia: „Kas čia?“ „Ką šitas daro?“ ir pan.;
- dažniau kopijuoja kitų vaikų elgesį, ypač žaidimo metu;
- žino apie kai kuriuos daiktus, reiškinius daugiau negu bendraamžiai (pvz., apie dinosaurus);
- vaizduotėje susikuria draugų, apie juos pasakoja;
- paklaustas tikslios informacijos (pvz., kur dirba tėvelis), jos nežinodamas mėgina atsakyti aptakiai: „Jis važiuoja ilgai į darbą, ten yra daug darbininkų, daug uždirba, man nupirko riedučius...“ ir pan.;
- aplinką tyrinėja įsiklausydamas, gilinasi į tai, ką apie aplinką kalba aplinkiniai.

Rekomendacijos auklėtojams ir tėvams

- Įvardykite, apibūdinkite naujus daiktus, reiškinius vaiko aplinkoje.
- Lankykitės naujose vietose, komentuokite, kas vyksta, kaip vadinasi daiktai, ką veikia žmonės ir pan.
- Žaiskite žaidimus, kuriuose vaikas turėtų prisiminti ir pakartoti informaciją apie save (vardą, adresą, tėvėlių darbą, kt.), savo šalį (Lietuvą).
- Skatinkite eksperimentuoti su daiktais, mokykite suprasti jų veikimo būdą, požymius.
- Supažindindami su aplinkos daiktais pagal galimybes remkitės visais įmanomais pojūčiais: skoniu, lytėjimu, rega, klausa, uosle.
- Vaikui, kuris blogai mato, kiek galima daugiau komentuokite aplinką, jos daiktus, daiktų detales, spalvas ir pan.
- Vaikui, kuris blogai girdi, jei tik įmanoma, demonstruokite aplinkos garsų skambėjimą.
- Padėkite suprasti veiksmų seką vaizdžiais paveikslais ar nuotraukomis (pvz., kaip į lentynas sudėti žaislus).
- Rodydami aplinkos daiktus, supažindindami su reiškiniais, formuokite vaikui juos apibūdinančias sąvokas.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
-----------	-------------------------	---------------	--------------

11. SRITIS. SKAIČIAVIMAS IR MATAVIMAS.

Skaičiavimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- gebėjimas vartoti skaičius ir matematinius simbolius daiktų kiekiui žymėti, daiktų grupėms palyginti pagal kiekį;
- gebėjimas suprasti daikto vietą eilėje, pastebėti dėsningumus, sudaryti įvairias sekas.

Matavimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- gebėjimas tapatinti, grupuoti, klasifikuoti daiktus pagal formą, dydį, spalvą;
- gebėjimas matuoti;
- daikto vietos ir padėties erdvėje suvokimas;
- laiko tėkmės suvokimas.

KOMPETENCIJOS. PAŽINIMO.

Vertybinių nuostata. Nusiteikęs pažinti pasaulį skaičiuodamas ir matuodamas.

Esminis gebėjimas. Geba skaičiuoti daiktus, palyginti daiktų grupes pagal kiekį, naudoti skaitmenis, apibūdinti daikto vietą eilėje, sudaryti sekas. Geba grupuoti daiktus pagal spalvą, formą, dydį. Jaučia dydžių skirtumus, daikto vietą ir padėtį erdvėje. Supranta ir vartoja žodžius, kuriais apibūdinamas atstumas, ilgis, masė, tūris, laikas. Pradedą suvokti laiko tėkmę ir trukmę.

1-asis žingsnis (0-1 m.)	Skaičiavimas <ul style="list-style-type: none"> • Gestais, mimika parodo, jog suvokia, ką reiškia yra (nėra), dar, taip (ne). 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaisti tą patį žaidimą (pvz., „Slėpynės“) su tuo pačiu žaislu. Žaidimo metu kalbinti vaiką, vartojant žodžius „yra“, „nėra“, „dar“, „taip“, „ne“ bei juos palydinti atitinkamais gestais, mimika (pvz., pritariant – palinksėti galva, nusišypsoti, nepritariant – papurtyti galvą, susiraukti). 	<ul style="list-style-type: none"> • Noriai išitraukia į žaidimą „Slėpynės“. Žaislui pasislėpus, atidžiai stebi vietą, kur jis ką tik buvo. Kalbinamas gestais, mimika parodo, kad žaislo nėra (pasislėpė). Žaislui pasirodžius, džiaugiasi, krykštauja. Norą dar pažaisti išreiškia ir veiksmis (ima suaugusįjį už rankos ir tempia ar pats šliaužia ten, kur žaislas prieš tai jau buvo pasirodęs).
	Matavimas <ul style="list-style-type: none"> • Susidomi, kai parodomas kitokios formos, dydžio, spalvos daiktas: siekia jį paimti, tyrinėja. Atkreipia dėmesį į judančius, artėjančius daiktus, daug kartų kartoja matytus veiksmus su daiktais. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaisti tuos pačius žaidimus su skirtingų spalvų, dydžių, formų daiktais: priartinti - nutolinti, paslėpti - parodyti, sugretinti. • Įvardijant daikto spalvą, dydį, formą, daryti pauzes, vis pakartoti žodžius, jei norime, kad vaikas juos įsidėmėtų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Siekia netoliese padėtų žaislų; pirštais ima smulkius daiktus, išskėtom rankom – didelius daiktus; valgo šaukštu; stebi, kas atsitinka, kai ką nors sugriauna, išardo. Paprašytas parodyti, kaip rieda kamuoliukas, bando jį paridenti. Iš dviejų spalvų kamuoliukų atneša prašomos spalvos kamuoliuką.
	Skaičiavimas <ul style="list-style-type: none"> • Supranta, ką reiškia vienas, dar vienas, du, daug (parodo pirštukais, kiek turi metukų). 	<ul style="list-style-type: none"> • Klausytis ir teatralizuoti žaidimus, daineles, skaičiuotes, pasakėles, eilėraštkus ar žaisti žaidimus, kuriuose kas nors skaičiuojama, kartojama, randama dar ir dar... (pvz., eilėraštkai „Mano batai buvo du“, „Du gaideliai“, kopūsto lapų lupimas po vieną). 	<ul style="list-style-type: none"> • Paklaustas, kiek turi metukų, parodo pirštukais. Norėdamas pasakyti ar parodyti, kad ko nors yra daug, ištiesia rankytes į šonus.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
2-asis žingsnis (1-2 m.)	<p>Matavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> Žaisdamas stengiasi rasti reikiamos formos, dydžio ar spalvos daiktą. Nuotraukoje, piešinyje atpažįsta anksčiau matytą daiktą. Supranta vis daugiau žodžių, kuriais nusakoma daikto forma, dydis, spalva, judėjimas erdvėje: paimti didelį, nueiti iki, pažiūrėti į viršų ir pan. 	<ul style="list-style-type: none"> Sukurti aplinką, kurioje vaikas galėtų vartyti tas pačias knygeles kietais viršeliais, nevaržomai ardyti ir surinkti daiktus, tyrinėti jų dydžių santykius, visai eksperimentuoti su spalvomis, dydžiais ir formomis, įvairiai judėti. Domėtis, ką veikia vaikas, jį kalbinti. Darant pauzes, pakartojant žodžius, judesius, skatinti vaiką juos įsidėmėti. 	<ul style="list-style-type: none"> Žaidžia su vienas į kitą įdedamais indeliais: paima indelį, kelis kartus kantriai bando įdėti jį į pasirinktąjį; nepavykus indelį padeda, paima kitą ir vėl bando įdėti į turimą indelį. Iš kelių dėžutės skylių suranda tą, pro kurią pralįstų paimta kaladėlė. Tokios pat spalvos ar formos daiktus sudeda į atskiras dėžutes. Prisimena, kas paslėpta knygelės puslapio langelyje ir sava kalba tai išreiškia. Atneša prašomo dydžio (didelį arba mažą) kamuolį.
3-asis žingsnis (2-3 m.)	<p>Skaičiavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> Skiria žodžius: mažai (vienas, du) ir daug. Paprašytas duoda kitiems po vieną žaislą, daiktą. 	<ul style="list-style-type: none"> Duoti vienodo dydžio ir formos daiktų ir mokyti paimti vieną (du) daiktus, padalyti daiktus po vieną (pvz., kitiems vaikams), sudėlioti juos į dvi, tris krūveles. Klausti, kurioje iš dviejų grupių yra vienas daiktas ir kur jų yra daug ir pan. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasako, kiek turi metukų. Pastebi, jei kas suklysta, paprašytas paimti vieną daiktą.
	<ul style="list-style-type: none"> Geba išrikiuoti daiktus į vieną eilę. 	<ul style="list-style-type: none"> Teatralizuoti daineles, pasakas, žaisti žaidimus, kuriuose kas nors paeiliui daroma, rikiuojama (pvz., pasaka „Ropė“, lietuvių liaudies daina „Išėjo tėvelis į mišką“). 	<ul style="list-style-type: none"> Žaislus, daiktus sudėlioja, surikiuoja į eilę (pvz., iš kėdučių sustato traukinuką). Nudažo juostelę kaitaliuodamas dvi spalvas.
	<p>Matavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> Tapatina daiktus pagal formą, dydį. Suranda tokios pat spalvos (raudonos, mėlynos, geltonos, žalios) daiktus. 	<ul style="list-style-type: none"> Vartyti knygeles, kuriose pavaizduoti objekta leidžia samprotauti apie dydžius, formas, spalvas. Skatinti vaiką pakartoti paveikslėliuose pavaizduotų objektų dydį, formą, spalvą nusakančius žodžius. Sudaryti galimybes rūšiuoti daiktus. 	<ul style="list-style-type: none"> Kaladėlių krūvelėje randa tos pačios spalvos, formos ar dydžio detalę. Parodo, kurie du iš 4–5 paveikslėlių yra tokie patys. Dviejuose paveikslėliuose randa 3–4 slypinčius skirtumus.
<ul style="list-style-type: none"> Supranta, kad bokštas, kurio viršuje bus didesnės, o apačioje mažesnės kaladėlės, nebus tvirtas. Supranta ir pradeda vartoti daiktų palyginimui skirtus žodžius: didelis – mažas, ilgas – trumpas, sunkus – lengvas, storas – plonas, toks pat, ne toks, kitoks, vienodi – skirtingi ir pan. 	<ul style="list-style-type: none"> Leisti eksperimentuoti su įvairių formų ir dydžių daiktais, kaladėlėmis, kai iš jų norima pastatyti kuo aukštesnį bokštą, nutiesti ilgesnį kelią ir pan. 	<ul style="list-style-type: none"> Bando pastatyti bokštą iš skirtingo dydžio kaladėlių: bokštui sugriuvus, daro bokšto pagrindą iš daugiau (didesnių) kaladėlių, viršuje esančias kaladėles dėlioja atsargiau. 	
<p>Skaičiavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> Pradeda skaičiuoti daiktus, palygina dvi daiktų grupes pagal daiktų kiekį grupėje. Padalina 	<ul style="list-style-type: none"> Naudoti paveikslėlius, kuriuose pavaizduoti 1–3 daiktai ar dvi trys 1–3 daiktų grupės. Atkreipti dėmesį, koks daiktų skaičius grupėje, klausti „Kiek?“ 	<ul style="list-style-type: none"> Atsakydamas į klausimą „Kiek?“, vartoja žodžius „daug“, „vienas“, „nė vieno“. Randa dvi korteles, kuriose pavaizduota po tiek pat daiktų. Paveikslėlyje 	

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
4-asis žingsnis (3-4 m.)	daiktus į grupes po lygiai (po du, po tris). Supranta, kad prie daiktų pridedant po vieną jų skaičius grupėje didėja, o paimant po vieną – mažėja.	“ „Ar daiktų yra po lygiai?“ ir pan. Žaisti su vaiku domino.	suranda trims meškiukams po puodynėlę medaus. Dėliojant dėlionę vis pasižiūri, ar kitas žaidėjas turi tiek pat detalių, kiek ir jis.
	<ul style="list-style-type: none"> Pradeda vartoti kelintinius skaitvardžius (pirmas, antras...). 	<ul style="list-style-type: none"> Teatralizuoti daineles, pasakas, kuriose veikėjai ką nors dalijasi (pvz., meškučiai iš pasakos „Du godūs meškučiai“ gali dalytis iš popieriaus iškirptą sūrį). 	<ul style="list-style-type: none"> Žaisdami vartoja sąvokas „pirmas“, „antras“ (pvz., sako: „Aš bėgsiu pirmas, tu bėgsi antras. Aš atėjau į darželį pirmas, o tu – po manęs!“).
	Matavimas <ul style="list-style-type: none"> Atpažįsta ir atrenka apskritos (skritulio), keturkampės (keturkampio), kvadratinės (kvadrato) formos daiktus, vienodo dydžio ar spalvos daiktus. Statydamas, konstruodamas, komponuodamas, grupuodamas pradeda atsižvelgti į daikto formą, dydį, spalvą. 	<ul style="list-style-type: none"> Mokyti apibūdinti erdvės objektus, nurodant į juos panašius iš kasdienės aplinkos ir vartojant tokius palyginimus kaip: „panašus į Rubiko kubą“, „apvalus kaip kamuolys“, „tokios pat formos kaip skardinė“ ir pan. Formuoti supratimą, kad figūros forma nepriklauso nuo jos spalvos ir dydžio (pvz., paprašyti atrinkti vienodos spalvos, bet skirtingos formos ar dydžio daiktus). Leisti vaikui manipuliuoti daiktais (juos vartyti, padėti šalia, uždėti ant, įdėti į ir pan.), stebėti kitus, kaip jie komponuoja įvairius daiktus, eksperimentuoti. Pasiūlyti žaisti lego. 	<ul style="list-style-type: none"> Paveikslėlyje randa visus vienos formos daiktus. Iš krūvelėje padėtų trijų spalvų kaladelių pastato tris skirtingas spalvų bokštelių. Iš skritulio, kvadrato, trikampio formos popieriaus gabaliukų sukompounuoja įvairius daiktus (pvz., mašiną, namą ir pan.). Randa reikiamą dėlionės detalę; iš kaladelių, molio, smėlio ir pan. Padaro stebėto daikto modelį.
	<ul style="list-style-type: none"> Labai skirtingus ir vienodus daiktus palygina pagal ilgį, storį, aukštį, masę ir pan. Dydžių skirtumams apibūdinti pradeda vartoti žodžius: didesnis – mažesnis, ilgesnis – trumpesnis, storesnis – plonesnis, aukštesnis – žemesnis ir pan. Už save didesnius daiktus vadina dideliais, o mažesnius – mažais. 	<ul style="list-style-type: none"> Prašyti palyginti kasdienėje aplinkoje pasitaikančių daiktų ilgį, aukštį, masę, storį, plotį ir t. t., juos dedant vieną prie kito, kilnojant. Formuoti supratimą, kad daikto (pvz., virvutės) ilgis, masė nesikeičia, daiktą (virvutę) suraičius ar sulenkus. 	<ul style="list-style-type: none"> Pridėdamas vieną šiaudelį prie kito, nustato, kuris šiaudelis iš trijų yra vidutinio dydžio ir jį padeda tarp trumpiausio ir ilgiausio. Paklaustas apie kambario ilgį, išmatuoja jį žingsniais; išrikiuoja kamuolius nuo mažiausio iki didžiausio. Pasako, kad katinėlis yra mažesnis už šuniuką.
	<ul style="list-style-type: none"> Pradeda skirti dešinę ir kairę savo kūno puses, kūno priekį, nugarą. Nurodydamas kryptį (savo kūno atžvilgiu) vartoja žodžius: pirmyn – atgal, kairėn – dešinėn, aukštyn – žemyn. 	<ul style="list-style-type: none"> Žaisti judrius žaidimus, kai reikia pasirinkti teisingą kryptį savo kūno atžvilgiu (pvz., žaidimas „Diena – naktis“, „Šilta – šalta“). 	<ul style="list-style-type: none"> Parodo, kur jo kūno priekis, nugarą. Paprašytas paeina tris žingsnius į priekį.
<ul style="list-style-type: none"> Paros dalis sieja su savo gyvenimo ritmu. Žino metų laikus ir būdingus jiems požymius. 	<ul style="list-style-type: none"> Kalbėtis apie tai, ką vaikas kasdien daro ryte, dieną, vakare, naktį. Vaikščiojant gamtoje, atkreipti dėmesį į metų laikams būdingus požymius. 	<ul style="list-style-type: none"> Žino, kad naktį jis miega, dieną būna darželyje. Pasako, kad žiema ateis po to, kai nuo medžių nukris lapai. 	

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
5-asis žingsnis (4-5 m.)	Skaičiavimas <ul style="list-style-type: none"> Supranta, kad daiktų skaičius nepriklauso nuo daiktų formos, dydžio ir kitų savybių bei jų padėties erdvėje. Skaičiuoja bent iki 5. Dėliodamas kelis daiktus, sugeba atsakyti klausimus: „Kiek iš viso?“ „Kiek daugiau?“ „Kiek mažiau?“ 	<ul style="list-style-type: none"> Prieš pradėdant žaisti stalo žaidimą, paklausti vaikų, ar visi žaidėjai paėmė reikiamą kortelių skaičių. Skatinti vaikus ne veiksmu, o žodžiu pasakyti, kaip turėtų pasielgti ne tokį kortelių skaičių paėmęs žaidėjas, vartojant tokius posakius, kaip „atiduok man“, „paimk iš manęs“, „padėk į šoną“, „paimk dar“ ir pan. 	<ul style="list-style-type: none"> Suskaičiuoja, kurių paukščių paveikslėlyje yra daugiau: skrendančių į kairę ar į dešinę. Paima prašomą (reikiamą) kortelių skaičių. Skaičiuodamas ir vedžiodamas pirštu įsitikina, ar žaidimo pradžioje visi žaidėjai paėmė po tiek pat kortelių. Geba žodžiais paaiškinti, ką reikėtų daryti, kad visi turėtų po lygiai.
	<ul style="list-style-type: none"> Pastebi, kaip sudaryta daiktų (elementų) seka, geba pratęsti ją 1–2 daiktais (elementais). Pratęsdamas pasikartojančių daiktų (elementų) seką, nebūtinai laikosi tos pačios sudarymo logikos (pvz., iš pradžių gali imti daiktus (elementus) pagal vieną požymį, vėliau – pagal kitą). Skiria kelintinius skaitvardžius. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasiūlyti vaikui dalyvauti žaidimuose, kuriuose kas nors skaičiuojama, kartojami du trys skirtingi judesių ar garsų elementai, kur vaikas turėtų keisti savo ar daikto padėtį erdvėje ar daryti ką nors tam tikra seka (pvz., žaidimai „Trečias bėga“, „Daryk taip, kaip Jonelis daro“, žaidimas, kai nutilus muzikai ar suplojus kaskart pasakoma, kaip kitaip vaikai turi pasielgti: susigrupuoti – sustoti po du, susėsti į du ratukus, parodyti 4 pirštukus ir pan.). Kalbėtis su vaikais apie tai, kiek veikėjų buvo pasakoje, kokia buvo įvykių pasakoje eilė, ką darė pirmasis, antrasis ir t. t. veikėjai (pvz., pasaka „Trys paršiukai“, „Mergaitė ir lokys“, „Pagrاندukas“). 	<ul style="list-style-type: none"> Nuspalvina dryžiukais paveikslėlyje pavaizduotą zebra. Serviruoja stalą. Suveria pakaitomis dviejų spalvų karoliukus. Paeiliui dėlioja trikampus ir kvadratus. Išklauseš pasakos, kurioje du– trys veikėjai paeiliui ką nors atlieka, geba atsakyti į tokius klausimus, kaip: „Ką atsakė trečiasis veikėjas?“, „Kas atėjo pirmas?“.
	Matavimas <ul style="list-style-type: none"> Skiria trikampę, stačiakampę formas. Randa mažai besiskiriančius daiktus. Kalbėdamas apie spalvą, vartoja žodžius „vienos spalvos“, „dvispalvis“. Grupuoja, komponuoja daiktus, atsižvelgdamas į jų spalvą, formą arba dydį. 	<ul style="list-style-type: none"> Žaisti stalo žaidimus. Karpyti, paišyti, spalvinti trikampus, stačiakampus. Iš įvairių formų detalių ar piešiant (spalvinant) figūras kurti aplikacijas, ornamentus, šventinę atributiką, įvairius daiktus, kuriais galima papuošti aplinką. 	<ul style="list-style-type: none"> Žaisdamas daiktų lotą, randa reikiamos spalvos kortelę. Nuspalvina trikampus viena, o stačiakampus – kita spalva. Serviruoja stalą.
	<ul style="list-style-type: none"> Palygindamas daiktų dydžius, naudojami sąlyginiai matavimai (trečiu daiktu). Kalbėdamas apie atstumą, daiktų ilgį, plotį, aukštį, storį, masę, vartoja žodžius: ilgesnis – trumpesnis, siauresnis – platesnis, aukštesnis – žemesnis, lengvesnis – sunkesnis. Supranta, ką reiškia sudėlioti nuo mažiausio iki didžiausio ir atvirkščiai. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti vaiką naudoti sąlyginį matavimą (trečią daiktą) daiktų dydžiams palyginti (pvz., matuoti pėdomis, žingsniais). Kaupti tvermės dėsniumi suvokti reikalingą patyrimą (pvz., plastilino gabaliukui suteikti vis kitą formą). 	<ul style="list-style-type: none"> Surikiuoja vaikus nuo mažiausio iki didžiausio. Balsu samprotuoja, kad tėtis yra aukštesnis už vaiką, du obuoliai yra beveik tokios pat masės (tiek pat sveria) ir pan.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
	<ul style="list-style-type: none"> Supranta, kad knygos skaitomos iš kairės į dešinę ir iš viršaus į apačią. Juda nurodyta kryptimi. Skiria ir žodžiais išreiškia erdvinius daikto santykius su savimi: priešais mane, už manęs, šalia manęs, mano kairėje ir pan. Pradeda suvokti praeitį, dabartį, ateitį. Skiria sąvokas šiandien, vakar, rytoj. 	<ul style="list-style-type: none"> Kartu skaityti knygeles, „rašyti“ laiškus. Žaisti judrius žaidimus, kuriuose vaikams tenka vartoti vietą ir padėtį nusakančius įvairius žodžius (pvz., žaidimas „Lobio ieškojimas“). Domėtis, ką vaikai veikė vakar, kalbėtis apie tai, kas bus rytoj. Žaisti žaidimus, padedančius suvokti laiko trukmę (pvz., auklėtojai garsiai skaičiuojant iki 10, vaikai turi sustoti į ratą). 	<ul style="list-style-type: none"> „Rašo“ laišką Kalėdų seneliui iš kairės į dešinę ir iš viršaus į apačią. Paprašytas paima priešais save esantį daiktą, palenda po stalu, įropoja į kalniuką, užlipa ant suoliuko. Pasakodamas, ką veikė vakar, kalba būtuojų laiku, o ką veiks rytoj – būsimuoju laiku.
6-asis žingsnis (5-6 m.)	<p>Skaičiavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> Susieja daiktų (realių ar pavaizduotų) kiekį su atitinkamu daiktų skaičių žyminčiu simboliu. Skaičiuoja bent iki 10. Palygina mažai daiktų turinčias grupes pagal kiekį. Supranta ir vartoja žodžius: daugiau (mažiau) vienu, dviem, po lygiai, pusiau, į 2 dalis, į 4 dalis. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti vaiko norą sužinoti, pažinti, kuo daugiau išmokti. Leisti pasirinkti vaikui įdomius ir suprantamus stalo žaidimus, dalomąją medžiagą, taip pat veiklą, kurioje dalyvaudamas jis galėtų lavinti savo mąstymo ir skaičiavimo įgūdžius, formuotis svarbius tolimesniam matematikos mokymuisi vaizdinius. Skatinti vaiką aiškinti kitiems savo mintis, idėjas apie atliekamus skaičiavimus. Kalbėdamas vaikas geriau pajunta skirtumą tarp to, ką jis mano, ir to, ką jis sako (tai labai svarbu vystantis vaiko mąstymui). 	<ul style="list-style-type: none"> Suskaičiuoja, kiek daiktų yra vienoje ir dvejose daiktų grupėse, kiek jų liks, jei kelis paimsime. Pavaizduoja, sukomplektuoja, atrenka prašomą (užrašytą) objektų skaičių. Pasako, kuriame iš dviejų rinkinių yra daugiau (mažiau) elementų. Objektų kiekį nuo 0 iki 10 susieja su atitinkamu skaičiaus simboliu. Naudodamasis abiejų rankų pirštais parodo, koks skaičius yra užrašytas.
	<ul style="list-style-type: none"> Atpažįsta, atkuria, pratęsia, sukuria skirtingų garsų, dydžių, formų, spalvų sekas su 2–3 pasikartojančiais elementais. 	<ul style="list-style-type: none"> Mokyti vaiką kuo įvairesnėse aplinkose pastebėti įvairius sekų sudarymo būdus ir pasiūlyti kuo įvairesnės veiklos, kuria vaikas galėtų išbandyti matytus ir paties sugalvotus sekų sudarymo būdus. 	<ul style="list-style-type: none"> Randa garsų, judesių, spalvų ir kt. sekoje pasikartojančius elementus ir pratęsia seką dviem, trimis elementais. Piešia smulkius ornamentus iškairės į dešinę.
	<p>Matavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> Skiria plokštumos ir erdvės figūras: skritulį ir rutulį, kvadratą ir kubą. Klasifikuoja daiktus pagal dydį, formą arba spalvą. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti vaiką aplinkoje ieškoti daiktų ir jų dalių, savo forma primenančių pažįstamas, matytas geometrines figūras. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasako, kad mamos karoliai suverti iš rutuliukų, langas yra stačiakampio formos, saulė – apvali. Atrenka vienodas lego detales. Randa daiktą, kuris dydžiu, forma arba spalva skiriasi nuo kitų padėtų ar pavaizduotų daiktų.
	<ul style="list-style-type: none"> Matuodamas atstumą, ilgį, tūrį, masę, naudojami vienu ar keliais sąlyginiais matais (savo pėda, sprindžiu, trečiu daiktu). Atranda, kad į skirtingos formos daiktus galima sutalpinti tą patį skystų ar birių medžiagų (vandens, smė 	<ul style="list-style-type: none"> Matuoti pėdomis, sprindžiais, piršto storiu, lazdele ir pan. Pasiūlyti veiklą, formuojančią supratimą apie tvermės dėsnį (pvz., sudaryti sąlygas eksperimentuojant atrasti, kad toks pat medžiagos ar produkto kiekis gali būti supakuotas skirtingų formų 	<ul style="list-style-type: none"> Norėdamas sužinoti, kuriai lazdelei – ilgai ir plonai ar trumpai ir storai – buvo sunaudota daugiau plastilino, abi lazdeles ar vieną jų transformuoja į formą, kuri leistų jas kaip nors palyginti. Pasiūlo būdą atstumui išmatuoti.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
	lio ir kt.) kiekį. Lygindamas dydžius, vartoja jų skirtumo didumą pabrėžiančius žodžius (šiek tiek didesnis, truputį mažesnis, didžiausias, mažiausias ir kt.)	pakuotėse). Sudaryti sąlygas atrasti, kad skirtingos formos daiktai gali būti tos pačios talpos ar masės. Siūlyti žaidimus, veiklą, kurioje dalyvaudamas vaikas įgytų supratimą apie ilgio, tūrio, masės matavimo priemones ir būdus. Formuoti ir plėsti vaiko žodyną, reikalingą dalinantis idėjomis apie daiktų dydžių santykius („šiek tiek didesnis“, „truputį mažesnis“, „didžiausias“, „mažiausias“ ir kt.).	
	<ul style="list-style-type: none"> • Apibūdina daiktų vietą ir padėtį kitų daiktų ar vienas kito atžvilgiu, sakydamas: į kairę – į dešinę, aukščiau – žemiau, virš – po; šalia, greta, viduryje, tarp, priešais, prie, prieš, paskui, šalia vienas kito, už, prieš, tarp, viduje, išorėje ir kt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasiūlyti veiklą, kurioje aktyviai dalyvaudamas vaikas galėtų plėsti žodyną, reikalingą judėjimo krypčiai, daiktų vietai nusakyti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Keičia judėjimo kryptį pagal žodinį nurodymą arba simbolius (pvz., randa kelią, kai maršrutas žymimas rodyklėmis). Sudaro maršruto planą. Papasakoja, kaip daiktai išsidėstę nuotraukoje.
	<ul style="list-style-type: none"> • Žino, jog gamtoje esama įvairios trukmės pasikartojančių ciklų (kartojasi savaitės dienos, metų laikai ir pan.). 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaisti žaidimus su smėlio laikrodžiu, žadintuvu. Atkreipti vaiko dėmesį į tai, ką galima nuveikti per minutę, 10 minučių, dieną, savaitę. Skatinti dažiau vartoti savaitės dienų pavadinimus. Kalbėtis apie metų laikų kaitą, įvairiu metų laiku atliekamus darbus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žino savaitės trukmę, jos dienų seką; apibūdina metų laikus pagal pokyčius gamtoje, atliekamus darbus; pasako, ką galima nuveikti per minutę, 10 minučių, dieną, savaitę, metus.

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:

Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“

-neprisimena daiktų eiliškumo;
 -nesuvokia, kad pakeitus daiktų išdėstymą eilėje, jų skaičius nepasikeičia;
 -nesuvokia paprastų skaičiaus, laiko erdvės sąvokų: „daug“, „mažai“, „pasidarė daugiau“, „pasidarė mažiau“, „dabar“, „paskui“, „didelis“, „mažas“; - nesuvokia laiko trukmės, nuolat vėluoja;
 -negeba atlikti praktinių veiksmų, susijusių su daiktų pridėjimu, atėmimu ir išdalijimu;
 -prastai suvokia kryptį (pvz., „į kairę“, „į dešinę“, „pirmyn“, „atgal“);
 -blogai skiria, kas tikra, o kas išgalvota;
 -nežino svarbiausios informacijos apie save;
 -negeba rūšiuoti daiktų į grupes;
 -nesupranta, kaip žaisti su jo amžiui pritaikytais didaktiniais žaislais;
 -sutelkia dėmesį į detales, nesuvokia esmės;
 -prastai skiria kairę ir dešinę puses;
 -painioja svarbiausias erdvines sąvokas „už“, „prieš“, „viduje“, „ant“, kt.;
 -sunkiai sudėlioja mozaiką, dėlionę;
 -nesupranta, kaip žaisti žaidimus, kur reikia rūšiuoti, grupuoti;
 -susiduria su sunkumais lygindamas daiktus pagal dydį, formą;
 -lėtai vykdo žodinius nurodymus, susijusius su sekos nustatymu.

-dažniau klausia apie dienotvarkę, pvz., „ar jau valgysim?“ ir pan.;
 -dažniau kopijuoja kitų vaikų elgesį, žaisdamas žaidimus, susijusius su kiekiu ar skaičiaus suvokimu;
 -labiau mėgsta žaidimus, kur reikia atspėti, pavaizduoti;
 -supranta, kad dažnai praranda laiko pojūtį, todėl klausinėja: „Ar jau?“ „Kada?“

Rekomendacijos auklėtojams ir tėvams

- Mokykite pasakyti, kiek apytikriai yra daiktų („daug“, „mažai“), vėliau pridėkite sąvokas: „mažiau“, „daugiau“ ir pan.
- Mokydami klasifikuoti daiktus, pasitelkite spalvas.
- Laiko suvokimui palengvinti naudokite ritmą ir muziką.
- Pratinkite girdėti ir vartoti paprastas (praktiškas) matematinės sąvokas („kiek iš viso pasidarė“, „iš viso buvo, liko“, „kiti nuskrido, atidavė, pasidalijo“ ir kt.).
- Dažniau leiskite atlikti praktinius matematinius veiksmus: „pastatyk prie kiekvienos lėkštės po puodelį“; „padalink obuolius, kad kiekvienas gautų po obuolį“ ir pan.
- Papuoškite grupę spalvingais skaitmenimis, susietais su kokiais nors daiktais ar vaikų gimtadieniais.
- Mokydami skirti erdvines sąvokas („už“, „ant“, „po“ ir kt.) pasitelkite spalvas, simbolius, paveikslėlius (pvz., „Žalios skrituliukus dėsimė ant stalo, geltonus – po stalu.“)
- Laiko suvokimui palengvinti pasitelkite muzikinius signalus, simbolius (pvz., pasigirdus tam tikrai melodijai, laikas ruoštis valgyti).
- Pratinkite kalboje vartoti erdvines ir laiko sąvokas („rytoj“, „šiandien“, „toliau“, „arčiau“ ir kt.).
- Muzikos instrumentu mokykite pavaizduoti erdvines sąvokas (ilgai skamba – ilgas, trumpai – trumpas ir kt.).
- Žymėkite skirtingų formų, dydžių simboliais aplinkos daiktus, žaiskite (pvz., „Prašau paduoti didelį daiktą su užklijuotu dideliu trikampi“).

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
<p>12. SRITIS. MENINĖ RAIŠKA.</p> <p>Meninės raiškos srityje vaikui ugantis tobulėja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • emocijų, patirties, minčių, išpūdžių raiška meninėmis priemonėmis ir būdais; • meninės raiškos priemonių tyrinėjimas ir eksperimentavimas; • meninė kūryba ir improvizacija. <p>KOMPETENCIJOS. KOMUNIKAVIMO, MENINĖ.</p> <p>Vertybinė nuostata. Jaučia meninės raiškos džiaugsmą, rodo norą aktyviai dalyvauti meninėje veikloje.</p> <p>Esminis gebėjimas. Spontaniškai ir savitai reiškia išpūdžius, išgyvenimus, mintis, patirtas emocijas muzikuodamas, šokdamas, vaidindamas, vizualinėje kūryboje.</p>			
<p>1-asis žingsnis (0-1 m.)</p>	<p>Muzika, šokis</p> <ul style="list-style-type: none"> • Reaguoja į muzikos garsus, melodijas, balso intonacijas, judesius, išraiškingą mimiką, suklusdamas, sutelkdamas žvilgsnį, nutildamas, nustodamas arba pradėdamas judėti, krykštaudamas, judėdamas, žaisdamas balso intonacijomis, garsais. <p>Žaidinimai ir vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kalbinamas, žaidinamas reiškia emocijas, norus įvairiomis balso intonacijomis, veido mimika, lingavimu, plojimu, mojuodamas 	<ul style="list-style-type: none"> • Dainuoti trumpas, vaiko pasauliui artimas dainas, lopšines vaikui ir su vaiku (pvz., „A-a a-a, pupa“, „Užmik, užmik, mažute“, „Učia lylia tu, mažoji“ ir kt.). Žaidinti, supti, kutenti, myluoti, jodinti, linksminti vaiką specialiai šiems tikslams skirtais žaidinimais ir liaudies dainelėmis (pvz., „Mylu mylu spust“, „Katutės“, „Grūdu grūdu čiulkinėlių“, „Kėkū kėkū“ ir kt. Išraiškingai ir džiugiai bendrauti su vaiku, siekiant sukelti jam teigiamas emocijas. • Į vaiko skleidžiamus garsus atsakyti balsu, perteikiant įvairias vokales galimybes (pvz., dainuoti, niūniuoti, kalbėti vieno aukščio tonu), o judesius atkartoti, palaukiant kol vaikas atsakys judesiu. Taip skatinamos pirmosios vaiko kūrybinės iniciatyvos. Reikėtų vaiką nešioti, ritmingai sūpuojant, kilnoti, judinti jo rankas ir kojas. • Vaikui pradėjus kaip nors intonuoti, veikti, bandyti jam pritarti, veikti kartu. Drašinti vaiką rodyti iniciatyvą, veikti, tyrinėti. • Žaidinti su žaislu ir be jo, kalbėtis įvairiomis 	<ul style="list-style-type: none"> • Girdėdamas garsus, muziką, krykščia, spygauja iš malonumo, šnekasi su savimi, gurgia, ulba, imituoja girdimus garsus guguodamas, veblendamas „ba-ba-ba“, „mama-ma“, „tete- te“, judina rankas (jomis mojuoja, iškelia aukštyn) ir kojas (sėdėdamas tapšnoja pėda į grindis). • Bando eksperimentuoti muzikos garsais (pvz., barškina barškutį, maigo cypiantį žaisliuką, judina varpelį ir pan.), atkartoti suaugusiojo judesius (pvz., atsisėda, supasi, ropoja, kelia ir nuleidžia rankas, sustoja ir nejuda, vėl pradeda judėti, atsistojęs ir įsikibęs į atramą spyruokliuoja kojomis). Džiaugiasi naujais gebėjimais išgauti garsus balsu (čėpsi lūpomis, kvykia, tyčia cypauja) bei skleisti garsus, imituojančius gyvūnus („au-au“, „miau-miau“, „i-haha“), mėgina skaityti knygas, padedančias įtvirtinti šiuos kalbinius gebėjimus. Vaikui ėmus pliaukšėti delniukais, suaugusysis, paėmęs jo delniukus, ploja kartu linksmai sakydamas: „Gydu gydu katutes“. Vaikas krykštauja, juokiasi, pamėgdžiodamas guguoja – intonuoja, pliaukšči.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
	<p>žaislu, daiktu.</p> <p>Vizualinė raiška</p> <ul style="list-style-type: none"> • Storu pieštuku, teptuku, kreidele baksnoja, brauko, tepinėja, spaudinėja palikdamas pėdsakus (taškus, įvairių krypčių linijų brėžius, dėmes). Domisi ir džiaugiasi dailės priemonėmis, jas apžiūrinėja, ragauja, varto. 	<p>emocingomis intonacijomis (švelniai, linksmi, meiliai, paguodžiančiai), naudoti įvairių tempą (greitą, lėtą).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Teigiamas emocijas reikšti kiek pabrėžtinai, kad vaikas įsimintų. Tuos pačius žaidimus, pokštavimus kartoti keletą kartų. • Sudaryti sąlygas vaikams pamatyti žaismingą, elementarių pasikartojančių veiksmų suaugusiojo piešimą, lipdymą, kad vaikas pats panorėtų išbandyti vienokius ar kitokius veiksmus. • Pasiūlyti vaikui saugių, geros kokybės, minkštų, ryškių dailės priemonių ir medžiagų (vaškinių kreidelių, storų teptukų, ryškių spalvų dažų, lipdymo tešlos ir kt.), kad jomis ką nors veikdamas patirtų džiaugsmą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kai suaugusysis pasislepia už pagalvės ir ištaria: „Nėra mamytės, nėra“, o po to vėl pasirodo, vaikas krykščia iš pasitenkinimo, pats slepiasi bei pasirodo panašiu būdu. Laikydamas rankoje žaislą, jį judina, barškina, burzgia. • Kartu su suaugusiuoju maišydami ant kartono dažus žaidžia „Virus, virus košę“. Stebėdamas suaugusiojo judesius tapšnoja delnais dažus, tepinėja, brauko pirštais. Pažiūri į dažuotus pirštus, juos palaižo ir vėl ima tepinėti. • Pamirkytą į dažus teptuką apžiūri, paliečia pirštu dažuotą teptuko galą, bando priliesti prie lūpų, tepa ant popieriaus, paliktą pėdsaką, patrina pirštu.
<p>2-asis žingsnis (1-2 m.)</p>	<p>Muzika, šokis</p> <ul style="list-style-type: none"> • Įdėmiai klausosi muzikos ir aplinkos garsų, spontaniškai žaidžia balso intonacijomis, rankų ir kojų judesiais mėgdžioja žaidimų judesius, suaugusiųjų balso intonacijas, muzikos garsus, dviejų– trijų garsų melodijas ar daineles. Skambant muzikai ritmiškai ploja, trepsi, tūpčioja, barškina, stuksena kokiu nors daiktu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Su vaikais klausytis įvairių stilių muzikos (etninės, klasikinės, džiaz, roko ir kt.) bei sudaryti muzikinę aplinką, kurioje vaikas galėtų išgirsti įvairius aplinkinio pasaulio garsus. • Dainuoti su vaiku trumpas, nesudėtingas, pasikartojančio teksto daineles, niūniuoti, kalbėti vieno aukščio tonu atskirus garsus ar žodžius. • Parinkti įvairios muzikos ir garsų, skatinant vaikus judėti – klasikine, gamtos garsus (lietaus, jūros, upelio čiurlenimo, paukščių balsų, ugnies traškėjimo), tylą. Judant su vaikais išgauti kūno perkusijos garsus (plekšnoti per šlaunis, pilvą, skruostus, barbenti pirštais į grindis ar kt.). • Suteikti vaikams pakankamai laiko tyrinėti įvairius judesius, žaidinti juos, naudojant plaštakų, galvos judesius, kykavimus. • Sudaryti galimybes kartu su vaiku groti vaikiškai skambančiais žaislais, barškučiais, parūpinti medinių, plastmasinių žaislų, su kuriais vaikas galėtų veikti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Suklūsta girdėdamas muziką bei aplinkos garsus. Kartoja, mėgdžioja suaugusiųjų padainuotas nesudėtingas dainas (pvz., lietuvių liaudies dainos „Virė virė košę“, „Į Šakius“, G. Vanagaitės „Du ožiukai“ ir kt.), judesius ir spontaniškai atlieka natūralius judesius (ploja, eina pirmyn, atgal, trepsi, spyruokliuoja, susikabinęs dviem rankom su suaugusiuoju šokinėja ant dviejų kojų). Spontaniškai taria, intonuoja garsus, atskirus dainelių žodžius (pvz., „Katytė“, „Pelytė“, „Pyragėlis“). • Vaikas balsu imituoja aplinkos garsus (pvz., mašinos, traukinio, durų skambučio, gyvūno ar kt.). Ploja, trepsi, barškina, ritmiškai stuksena kokiu nors daiktu (pvz., kaladėle, žaislu ar kuo kitu).

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
	<p>Žaidinimai ir vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žaidžiant sūpavimo, kykavimo, jodinimo, kutenimo, pirštukų žaidimus bei žaidinimus mėgdžioja įvairias išgirstas intonacijas, parodytus veiksmus. Įvairius jausmus, norus rodo judesiais ir veiksmais (pamojuoja, apkabina). <p>Vizualinė raiška</p> <ul style="list-style-type: none"> • Spontaniškai keverzoja rankų judesių piešinius, juos apžiūrinėja. Džiaugiasi (šūkiuoja, krykštuoja, mojuoja rankomis) dailės priemonės (tirštais dažais, minkšta tešla) paliekamu pėdsaku ir patiriamais jutimais, siekia pakartoti ir pratęsti įdomią patirtį. • Tyrinėdamas dailės medžiagas ir priemones, intuityviai atranda skirtingus veikimo su jomis būdus (brauko pirštais, varvina dažus, maigo tešlą). 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaidžiant su vaikais reikšti savo jausmus, norus, rodyti judesius ir veiksmus („Virus virus košę“, „Eisim eisim į turgelį“). Kalbėti maloniomis, linksmomis intonacijomis, skatinti mėgdžioti veiksmus ir intonacijas. • Vedžiodant žaislą, kartoninę figūrėlę, parodyti, kaip galima veikti, skatinti vaiką pamėgdžioti ir atrasti savų veikimo būdų. • Kartoti tuos pačius veiksmus, žodžius, balso intonacijas: -Kiškis atsikėlė, nusiprausė, sėdo valgyti košės. Ar sotus kiškis? -Sotus. -Tada kiškis apsiavė batus ir išstriksėjo į lauką. • Matant, kad vaikas nori tęsti veiklą, pasiūlyti pasirinkti kitą popieriaus lapą, jau pažįstamų arba naujų piešimo priemonių bei medžiagos. Vaiko veiklai skirti daug dėmesio, pritarti žvilgsniu, šypsena, pagirti, pasidžiaugti pasiekimais. • Sudaryti galimybes žaisti, tepinėti dažais, pašėliuoti, dėti spaudus kempinėle (pvz., atsisėdus prie stalo ar ant grindų, stovint prie mažo molberto ar dažant kartoninio namelio sienas), ant įvairaus dydžio, ilgio, formos ar spalvos, paviršiaus popieriaus, daiktų (pvz., ant slidaus plastiko ir šiurkštaus akmens). 	<ul style="list-style-type: none"> • Suaugusiajam išeinant, pamojuoja, grįžus – nusišypso, apkabina. Suaugusiajam secant pasakėlę ir vaiko arba savo delne maišant įsivaizduojamą košę, vaikas taip pat maišo, dalija, jai pasibaigus, vaizduoja, kaip pelytė bėga slėptis. Linksmi juokiasi. • Suaugusiajam sekant pasakėlę, vaikas parodo, kaip šuniukas amsi, kiškutis striksi. • Kalba žaisliniu telefonu arba naudodamas kitą daiktą: pasakoja, paklausia, atsako. • Minkštomis kreidelėmis taškuodamas, keverzodamas linijas vieną po kito sparčiai pribrauko popieriaus lapus. Pakalbintas suaugusiojo pasižiūri į linijų raizginius ir sako: „Nė au au, cia py py...“ Pažiūri į piešiantį suaugusįjį ir sako: „Noniu da.“ • Radęs kelių spalvų dažus, tai į vieną, tai į kitą indelį įmerkia teptuką, ištraukęs pasižiūri, kaip jie varva, per nukritusius lašus braukia teptuku, patrina pirštais. • Eksperimentuoja tapymą kempine: pradžioje brauko lyg teptuku, po to nudžiunga, atradęs, kad baksnojant pasidaro daug dėmių.
<p>3-asis žingsnis (2-3 m.)</p>	<p>Muzika</p> <ul style="list-style-type: none"> • Emocingai atliepia klausomus kūrinčius (vaikiškas dainas, instrumentinius) – šypsosi, džiaugiasi, ploja, trepsi, sėdėdamas sūpuoja kojas ar pan. 	<ul style="list-style-type: none"> • Klausyti su vaikais dainelių apie paukščius, žvėris, gamtos reiškinius ar trumpų instrumentinės muzikos kūrinių. 	<ul style="list-style-type: none"> • Klausosi vaikiškų dainelių, trumpų instrumentinių kūrinių ir, jei muzika patinka, ploja, trepsi, šypsosi ir kt.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
	<ul style="list-style-type: none"> Vienas ir kartu su kitais dainuoja 2–4 garsų daineles, palydėdamas jas judesiais. 	<ul style="list-style-type: none"> Dainuoti su vaikais įvairaus turinio dainas, imituojant jų tekstą judesiais. 	<ul style="list-style-type: none"> Dainuoja trumpas, nesudėtingas, siauro diapazono dainas (pvz., lietuvių liaudies dainos „Dvi vištytės“, „Tupi katins ant tvoros“, „Pupa“, autorinės – G. Vanagaitės „Avelė“, „Trejų metų“, A. Katinienės „Gaidelis“ ir kt.) ir kartu su suaugusiuoju jas imituoja rankų ir kūno judesiais (rodo saulutę, lietų, ploja, trepsi ar kt.).
	<ul style="list-style-type: none"> Drauge su pedagogu žaidžia muzikinius žaidimus, jų tekstą imituoja rankų, kūno judesiais (žingsniuoja, bėga, apsisuka). 	<ul style="list-style-type: none"> Žaisti muzikinius žaidimus, eiti ratelius, tekstą imituojant judesiais. Skatinti judėti pagal muziką einant, bėgant, apsisukant. 	<ul style="list-style-type: none"> Drauge su pedagogu žaidžia muzikinius žaidimus, eina ratelius, jų tekstą imituoja rankų, kūno judesiais (pvz., lietuvių liaudies rateliai „Katinėlis“, „Grybs, grybs, baravyks“, „Raina katytė“ ar pan.).
	<ul style="list-style-type: none"> Apžiūrinėja, tyrinėja ritminius muzikos instrumentus ir jais ritmiškai groja kartu su pedagogu. 	<ul style="list-style-type: none"> Aprūpinti vaikus nesudėtingais vaikiškais muzikos instrumentais (ritminėmis lazdelėmis, būgneliais, barškučiais, varpeliais, mediniais šaukštais ir kt.), daiktais ir kartu su vaikais groti ritminiais muzikos instrumentais, klausytis jų skleidžiamų garsų. Tyrinėti instrumentų ir daiktų garsines galimybes, duodant vaikams laiko tyrinėti. 	<ul style="list-style-type: none"> Apžiūri instrumentus, kuriais groja, klausosi jų skambėjimo, tyrinėja garsus, muša nesudėtingos struktūros ritmą (pvz., „ta-ta“). Pritaria suaugusiojo grojimui vaikiškais ritminiais muzikos instrumentais (barškučiais, pagaliukais, būgneliais).
	<ul style="list-style-type: none"> Kuria, dainuoja vieno aukščio tonu savitus žodžius, ritmuoja vaikiškais instrumentais ir daiktais. 	<ul style="list-style-type: none"> Sudaryti sąlygas ir skatinti vaikus kurti, dainuojant apie tai, ką jie veikia, žaidžia, mato, girdi. 	<ul style="list-style-type: none"> Kuria savo sugalvotus žodžius, garsus, intonacijas, improvizuoja ritminiais muzikos instrumentais ir garsais.
<p>Šokis</p> <ul style="list-style-type: none"> Mėgdžioja žaidinimų, gyvūnų, augalų judesius. 		<ul style="list-style-type: none"> Visas šokio veiklos rūšis stengtis atlikti kartu su vaikais tyrinėjant įvairius judesius, kartais atiduodant iniciatyvą vaikams ir kartojant jų atliekamus judesius. Vengti prašyti, kad vaikai kartotų jiems rodomus judesius. 	<ul style="list-style-type: none"> Šliaužia vaizduodamas gyvatę, ropoja perteikdamas šuniuką, katytę ar kitą keturkojį, šokinėja ant dviejų kojų susiedamas judesį su kiškio judėjimu, mojuoja rankomis perteikdamas paukščio ar drugelio sparnų mostus, stovi ant vienos kojos kaip gandrai, vaikšto pasistiebęs, pritūpęs pašoka į aukštį kaip varlė. Mojuoja rankomis kaip medžio šakos. Šiuos judesius sujungia į seką. Visa tai daro įsivaizduodamas nupaskotą, piešinyje ar nuotraukoje pavaizduotą objektą.
<ul style="list-style-type: none"> Šoka spontaniškai kurdamas dviejų–trijų natūralių judesių (eina, pritūpia, pasisuka ir kt.) seką. 		<ul style="list-style-type: none"> Skatinti vaikus šokti tyloje, kad atsiskleistų jų ritmo suvokimas. Sudaryti sąlygas judesių sekas atlikti pagal įvairią muziką (greitą, lėtą). 	<ul style="list-style-type: none"> Paprašytas greitai eiti, lėtai atsitūpti, aukštai pašokti ir apsidairyti, šiuos judesius atlieka savo pasirinkta tvarka. Įterpia judesių, kurių nebuvo prašomas, pvz.,

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
		<ul style="list-style-type: none"> • Kviesti vaikus, kurie norėtų parodyti sujungtas judesių sekas grupės draugams, aptarti jų pasirodymą, išryškinant teigiamas puses. Tokios šokėjo-žiūrovo situacijos padeda vaikams vėliau įveikti scenos baime. 	<p>apsisuka, iškelia rankas ir kt.</p>
	<p>Žaidimai ir vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žaisdamas su daiktu ar žaislu atlieka matytus veiksmus, judesius. Įvairiai intonodamas kalba apie tai, ką daro. Mėgdžioja šeimos narių kalbą, veiksmus. Muzikiniuose rateliuose judesiais, veiksmais vaizduoja siužeto elementus, reiškia savaime kilusias emocijas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Parūpinti įvairių žaislų, leisti jais naudotis. Gėrėtis vaikų žaidimu. Žaidžiant drauge, reikšti įvairias emocijas, skatinti vaikus pasakoti, ką jie daro: važiuodami mašina linksmai kalba, pasakoja, ką mato, kur važiuoja, kas atsitinka. • Skatinti vaikus įsijausti į veikėjus, siužetą: pabūti kaip aguonėlės, augti drąsiai, linksmai, gražiai. Rodyti vaikams veiksmus ir leisti improvizuoti, reikšti tokias emocijas, kokios tuo metu kyla. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pagal savo norą ir pasirinkimą atsineša žaislus ir kitus daiktus. Žaisdamas vaizduoja, kaip mama, tėtis, vaikas važiuoja automobiliu, išlipa, ieško gedimo, remontuoja. Skambindamas menamu telefonu, praneša, kada grįš, nuramina. Vystydamas lėlę, pasakoja, ką daro. • Muzikiniuose rateliuose savaip vaizduoja judesiais, veiksmais: iškeldamas kumštelius ir juos sukinėdamas parodo, kaip žydi aguonėlė, apibėgdamas apie tupintį draugą, pavaizduoja, kad tai – ropė.
	<p>Vizualinė raiška</p> <ul style="list-style-type: none"> • Spontaniškai reiškia emocijas, išpūdžius dailės priemonėmis ir medžiagomis. Piešia įvairias linijas, jas jungia į formas vis labiau koordinuodamas rankų judesius. Bando ką nors pavaizduoti (mama, mašiną). Savo abstrakcijose išvelgia daiktus ar įvykius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti pasakoti apie savo piešinį. Nestabdyti vaiko, jei jis su savo kūrybos darbeliu ima žaisti, bėgioti, vaizduoti tai, ką nupiešė. Tai padės vaikui suprasti, kad savo sumanymą galima įkūnyti piešinyje. • Stebėti vaiko raiškos procesą, paprašyti papasakoti apie savo piešinį ar lipdinį, stengtis suprasti, kaip vaikas reiškia savo potyrius ir emocijas, kokią paramą ir pagalbą reikėtų teikti, kad vaikas pajustų džiaugsmą ir pasitenkinimą. Svarbu, kad jo darbelis būtų matomas, juo pasidžiaugta. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tapydamas staiga vienoje vietoje ima tepti įvairių spalvų dažus, šukčioti, trinti, kol pratrina skylę. Kišdamas pirštą į skylutę sako: -Pabėgsiu nuo vilko. • Nupiešęs popieriaus lape ratukų, pribraukęs įvairių linijų, aiškina: -Mamytę nupiešiau, čia sesė, tėtis, o čia katytė bėga. • Žiūrėdamas į teptuku nutapytas spalvines dėmes, suprato, kad jos ką nors pasakoja: -Čia mamytė žiūri, o čia blynų iškepė.
	<ul style="list-style-type: none"> • Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, tyrinėja įvairius veikimo jomis būdus. Piešdamas, spauduodamas, tapydamas, lipdydamas, konstruodamas labiau mėgaujasi procesu, o ne rezultatu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasiūlyti eksperimentuoti įvairesnėmis priemonėmis ir medžiagomis (pvz., su spalvų palete, vilnos kamuoliuku, skirtu spaudams dėti, šlapiu popieriumi ir kt.). Kalbėti apie tai, ką vaikas daro, skatinti išbandyti kitus būdus: -Tu žalios spalvos pieštuku nupiešei daug linijų, pabandyk dar, kaip teptukas moka. 	<ul style="list-style-type: none"> • Spaudinėja, suploja molį, atgnybia gabalėlius ir juos jungia vieną prie kito. Baksnoja lipdiniu į stalą ir sako: -Kirmėlę padariau, ji eina pasivaikščioti. Sulenkia lipdinį sakydama: - Dešrelė sulūžo. Paėmusi kitą rutuliuką, jį suploja ir nustebusi sako:

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
			- Kamuoliukas susprogo.
<p>4-asis žingsnis (3-4 m.)</p>	<p>Muzika</p> <ul style="list-style-type: none"> Klausydamasis ir tyrinėdamas gamtos garsus, trumpus vokalinius ir instrumentinius kūrinius, judesiais emocingai atliepia jų nuotaiką, tempą bei keliais žodžiais juos apibūdina. Kartu su kitais dainuoja trumpas, aiškaus ritmo, siauro diapazono, laipsniškos melodinės slinkties autorines ir liaudies dainas. Dainavimą palydi ritmiškais judesiais. Tyrinėja savo balso galimybes (dainuoja garsiai, tyliai, aukštai, žemai, greičiau, lėčiau). Žaidžia įvairių tautų muzikinius žaidimus, atlikdamas kelis nesudėtingus judesius: eina, bėga rateliu, trepsi, ploja, mojuoja, sukasi po vieną ir už parankių. Tyrinėja garso išgavimo būdus kūno, gamtos, įvairiais muzikos instrumentais, jais ritmiškai pritaria suaugusiojo grojimui. Improvizuoja skanduodamas, plodamas, trepsėdamas, stuksendamas, spontaniškai kuria ritminius, melodinius motyvus savo vardui, žodžiams. 	<ul style="list-style-type: none"> Klausytis su vaikais muzikos kūrinių, gamtos garsų ir juos tyrinėti pasikalbant, pasakojant, aptariant. Dainuoti su vaikais trumpas, aiškaus ritmo, siauro diapazono liaudies bei originalios kūrybos dainas, jas imituoti judesiais. (Pvz., padainavus dainą apie kiškį, užduoti vaikams klausimus „Kaip dainuoja kiškis?“, „Koks jo balsas?“ ir kt. Kiekvienas vaikas padainuoja savaip ir visi aptaria kiškio dainas). Sudaryti galimybę vaikams žaisti muzikinius žaidimus, eiti ratelius atliekant nesudėtingus judesius – eiti, bėgti rateliu, suktis po vieną ir už parankių, mojuoti, ploti ir t. t. Pasirūpinti, kad vaikams netrūktų įvairių vaikiškų muzikos instrumentų groti bei jų garsams tyrinėti. Padedant tėvams, atnešti į grupę įvairių medžiagų iš gamtos (pvz., akmenukų, kankorėžių, gilių, šakelių ir kt.) ar buitinių atliekų daiktų (pvz., tuščių buteliukų, dėžučių, ričių, tūtelių ir kt.) ir kartu su vaikais pasigaminti namų darbo muzikos instrumentų. Skatinti vaikus improvizuoti, kurti balsu ir judesiais melodinius motyvus savo vardui, žodžiams. Pastebėti ir įvertinti vaikų bandymus kurti savo dainas, ritmus, melodijas, pasiūlyti spontaniškai kurti patiems. 	<ul style="list-style-type: none"> Klausosi muzikos ir gamtos garsų (pvz., klausydamas maršo, žygiuoja rateliu, polkos – šoka, ploja, trepsi kojomis, lopšinės – supa lėlytę ir pan.). Klausydamas garsios muzikos garsiai trepsi, tylios – tyliai tipena. Dainuoja lietuvių liaudies (pvz., „Oi tu, kiški žvairy“, „Čip čipo“, „Tas žvirblelis“ ir kt.) ir autorines (pvz., V. Barkausko „Ežys“, A. Katinienės „Gaidys“, V. Bagdono „Mamytei“ ar kt.) dainas bei imituoja jas judesiais. Dainuoja garsiai, tyliai, aukštai, žemai, greičiau, lėčiau ir klausosi savo balso skambėjimo. Eina ratelius, žaidžia muzikinius žaidimus (pvz., „Kac, kac kačiukai“, „Siūlai, siūlai“, „Bulvienė“ ir kt.), atlikdami imitacinius judesius pagal žaidimo turinį (pvz., kačiuko glostymo, jo kūno dalių rodymo) ar eina rateliu, sukasi vietoje po vieną, už parankių, vejasi į kamuolį ir atlieka kitus judesius. Ritmiškai pritaria suaugusiojo grojimui barškučiais, lazdelėmis, marakais, akmenukais, buitinais rakan-dais. Tyrinėja, kaip instrumentais groti, klausosi jų skambėjimo. Skanduoja, ploja, trepsi, kuria melodijas ir ritmus savo vardui (pvz., Ieva, Jonas, Rūta, Eglė), žodžiams (pvz., lėlė, meška, lapė, kiškis ar kt.), judesius muzikai (pvz., svajingai muzikai – sukasi kaip lapai, snai-gės, nutupia, pakyla ir vėl sukasi, judesiu kūrybai pasirenka atitinkamas priemones: kaspinus, lengvas, spalvotas skareles, medžiagos atraižas, juosteles ar kt.).

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
	<p>Šokis</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, šoka trijų– keturių natūralių judesių (bėga, sukasi, ritasi ir kt.) šokius. • Šoka spontaniškai kurdamas trijų–keturių natūralių judesių seką. 	<ul style="list-style-type: none"> • Drauge su vaikais žaisti vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, skatinti juos interpretuoti, t. y. sugalvoti savo judesių vietoj žinomų. • Kuriantį vaiką skatinti naudoti natūralius, su joku šokio žanru nesusijusius judesius. Šokdamas vaikas perteikia istoriją, tačiau iš esmės jis tyrinėja šokio elementus – erdvę (aukštyn, žemyn, pirmyn, atgal), tempą (greitai, lėtai), ritmą, energiją (kampuotai, plaukiančiai, didelis, mažas judesys). 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, pvz., „Ar jūs norite matyti“, „Šiaudų batai“, „Žvirbli žvirbli“, „Skrido uodas“ ir kt. • Kartu su auklėtoja veikdamas sugalvoja, improvuotai sujungia judesius perteikdamas trumpą istoriją, pvz., gėlės gyvenimas nuo sėklos (guli susirietęs, klūpi užsidengęs rankomis galva), daigo (suglaudęs delnus rankas kelia aukštyn), iki žiedo (atsistoja ir išskleidęs rankas į šonus sukasi) ir nuvytimo (leidžia rankas per šoną, pasilenkia ir vėl atsiklaupia). Arba šokinėja ant dviejų kojų, viena koja perteikdamas lietaus lašelius, ritasi perteikdamas upelio tekėjimą, sustingsta ledo gabaliuko poza, vėl atsigula ant žemės rodydamas, kad ištirpo.
	<p>Žaidimai ir vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žaisdamas atkuria matytų situacijų fragmentus, panaudoja tikrus daiktus, reikmenis, drabužius. Kuria dialogą tarp veikėjų, išraiškiai intonuoja. Žaisdamas atsipalaiduoja. Muzikiniuose rateliuose kuria ar savaip perteikia kelis veikėją vaizduojančius judesius, veiksmus, spontaniškai reiškia emocijas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Parūpinti žaidimams tikrų daiktų: virtuvės, kirpyklos, statybų reikmenų. Parodyti, kur yra ir kaip galima žaisti su stalo teatro pirštiniųėmis lėlėmis. Paskatinti aprenkti lėles savo sumanytais veikėjais, kurti situacijas pagal girdėtas pasakas, matytus filmukus. Pamačius aktorių parodytą spektaklį darželyje, siūlyti vaikams patiems pažaisti teatrą. • Drauge su vaiku eiti ratelius, parodyti judesių, veiksmų, paaiškinti, kas jais vaizduojama, skatinti juos kartoti laisvai, savaip. Nekrenguoti vaiko emocinės raiškos (nereikalauti iš vaiko tam tikros emocinės išraiškos). Nelyginti vaiko išraiškos su kito vaiko ar vaikų. Džiaugtis kiekvieno vaiko pastangomis, atradimais. Mokyti pabaigus žaisti nusilenkti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Atsineša ir susideda reikalingus kirpyklai daiktus, žaislus – įsirengia kirpyklą. Kerpa vieną veikėją, po to kitą, išraiškiai, perteikdamas emocija pasakoja apie tai, ar bijo kirptis, ramina, kad neiķirps. • Žaisdamas pagal pasaką „Batuotas katinas“, pasakoja, kur keliavo katinas, ką matė, ką sutiko. Pabaigia savaip: „Dabar katinas nebegauda pelių, nes išėjo žaisti.“ Muzikiniuose rateliuose savaip parodo matytus judesius, sukuria naujų: „Žilvitis išdygo“ – atsitupia ir stojasi tiesiai arba krypuodamas į šonus; „užaugo“ – iškelia rankas į viršų arba stiebiasi ant kojų pirštų galų. Neskaudės ir t. t. Spontaniškai reiškia emocijas: susimąsto, stengdamasis prisiminti, kaip pavaizduoti, netrukus šypso, džiaugdama, kad pavyko. Pabaigęs kartu su visais nusilenkia.
	<p>Vizualinė raiška</p> <ul style="list-style-type: none"> • Patirtį išreiškia įvairiomis linijomis, jų de- 	<ul style="list-style-type: none"> • Laikytis nuostatos, kad ikimokyklinio amžiaus vaikas ne pirmiau išmoksta, o paskui kuria, bet 	<ul style="list-style-type: none"> • Komentuoja kylančias asociacijas atradus apskritimo ir iš jo išeinančių linijų piešimo variantus:

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
	<p>riniais, dėmėmis, geometrinėmis ir laisvomis formomis, spalvomis, išgaudamas šiek tiek atpažįstamus vaizdus, objektus, juos įvardija. Kuria spontaniškai, kartais pagal išankstinį sumanymą, kuris darbo eigoje dažnai kinta, „pasimeta“. Kūrybos procesą padeda pasakojimu, komentavimu, gestikuliavimu, mimika.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, atspaudamas spalvų, linijų, formų, faktūrų įvairovę, turi mėgstamas spalvas. Kuria koliažus, spauduoja įvairiomis priemonėmis, konstruoja, lipdo nesudėtingas formas. 	<p>kurdamas mokosi. Vaikas pats atras kūrybos ir vaizdavimo ypatumus veikdamas taip, kaip nori, kaip jam patinka. Pedagogo vaidmuo – turtinti vaiko patirtį, gausinti išpūdžių ir emocijų, stebėti vaiko raišką ir kūrybą, padėti realizuoti idėjas ir sumanymus, aprūpinti priemonėmis ir medžiagomis, stiprinti vaiko pasitikėjimą, palankiai vertinti kūrybos savitumą, išradingumą, įdėtas pastangas ir kt.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skatinti žaislingai eksperimentuoti linijomis, spalvomis, formomis (pvz., klausant išraiškingo auklėtojo pasakojimo ant smėlio ar dažais padengto plastiko bandyti taip, kaip pavyksta, pavaizduoti pikta, šokančią, šokinėjančią liniją; lašinant skirtingų spalvų ir skirtingą kiekį dažų į vandenį, sukurti šviesių ir tamsių, šiltų ir šaltų spalvų labirintą. • Padėti vaikams suprasti, kad iš įvairių medžiagų, buities ir gamybos atliekų galima sukurti originalių, gražių darbelių. 	<p>-Nupiešiu mergaitei plaukus iki saulės. Ne, geriau iki jūros. Tai ne plaukai, tai sparnai. -Aš piešiu galvutę. Akyčių dar trūksta. Pasaka bus apie berniuką. Berniukai susipešė ir pavirto į bobausiuką. Paskui atsipešė.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Atranda, kad štrichuojant galima ką nors pavaizduoti, pvz., energingai brauko mėlynos spalvos pieštuku ir sako: -Nuvažiavo mažina, o čia dūmai. • Piešia linijas ant smėlio, sniege. • Mėgina piešti flomasteriu abiem rankom. • Kuria koliažą ant kartono gabalo klijuodamas audinio, tapetų, laikraščio skiauteles. Tarpus papildo tapydami, piešdami flomasteriu. Pasakoja, ką primena sukurtas darbelis.
<p>5-asis žingsnis (4-5 m.)</p>	<p>Muzika</p> <ul style="list-style-type: none"> • Balsu, judesiais, pasirinktu muzikos instrumentu spontaniškai improvizuoja, pritaria klausomam vokalinės, instrumentinės muzikos įrašui ar gyvai skambančios muzikos kūriniui. Savais žodžiais išsako kilusius išpūdžius. Atpažįsta kai kurių instrumentų (smuiko, būgno, dūdelės, varpelio) tembrus, girdėtus kūrinius. • Dainuoja vienbalses, dialoginio pobūdžio dainas, jaučia ritmą. Dainuodamas išbando balso skambesį, išmėgina jį įvairioje aplinkoje (grupėje, kieme ir kt.). Stengiasi tiksliau intonuoti, taisyklingiau artikuliuoti 	<ul style="list-style-type: none"> • Sudaryti sąlygas vaikams klausytis ne tik vokalinės ir instrumentinės muzikos įrašų, bet ir gyvos muzikos, pakviečiant į darželį profesionalius muzikantus. Skatinti vaikus išsakyti savo nuomonę po matyto koncerto, muzikinio spektaklio, pramogos ar vakaronės. • Dainuoti su vaikais vienbalses ir dialogines dainas. Skatinti dainuoti individualiai išmėginant, kaip skamba balsas grupėje, salėje, lauke ir kitur. Skatinti dainuoti atliekant įvairius darbus (pvz., piešiant, stebint augalus, gyvūnus, einant pasi- 	<ul style="list-style-type: none"> • Klausosi vokalinės ir instrumentinės muzikos įrašų, gyvos muzikos, papasakoja kokia ji buvo, kokius instrumentus girdėjo. • Dainuoja išraiškiai, mimika, kūno judesiais imituodamas dainuojamos dainos tekstą (pvz., lietuvių liaudies dainos: „Šokinėjo trepinėjo pempelė“, „Graži ponia pelėda“, „Lietuvos šalėlė“, autorinės dainos V. Barkausko „Lietučio pasaka“, A. Kuprio „Godūs

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
	<p>(aiškiai tarti balsius, priebalsius, dvibalsius), taisyklingiau stovėti, kvèpuoti.</p> <ul style="list-style-type: none"> Ritminiais, melodiniais, gamtos, savo gamybos vaikiškais muzikos instrumentais pritaria dainoms, šokiams, tyrinėja jų skambėjimo tembrus. 	<p>vaikščioti ir t. t.).</p> <ul style="list-style-type: none"> Pasirūpinti, kad vaikams netrūktų muzikos instrumentų, žaislų, buities daiktų, savo gamybos instrumentų, su kuriais jie galėtų groti, pritari dainoms, šokiams, muzikiniams žaidimams. Kartu su vaikais apžiūrėti įvairius instrumentus, juos išmėginti, pasigaminti savo instrumentų ir tyrinėti jų skambėjimo galimybes, tembrus. 	<p>meškučiai“ ar kt.). Balsu perteikia kai kurių personažų charakterius (pvz., piktas vilkas, gudri, meili lapė, greitas, bailus kiškis ir t. t.), nuotakas (džiaugsminga, liūdna, pikta ir kt.). Tyrinėja savo ir draugų balso skambėjimo galimybes (pvz., pasako garsiai ar tyliai dainavo, greitai ar lėtai, kaip skambėjo balsas – švelniai, ramiai, skubiai ar kt.).</p> <ul style="list-style-type: none"> Įvairiais ritminiais (lazdelėmis, trikampių, šaukštais ir kt.), melodiniais (ksilofonu, triola, molinukais, varpeliais ar kt.) ar savo gamybos vaikiškais muzikos instrumentais pritaria dainoms, šokiams. Tyrinėja jų skambėjimo tembrus.
	<ul style="list-style-type: none"> Improvizuodamas balsu, vaikišku muzikos instrumentu kuria ritmus, melodijas ketureiliams, mįslėms, patarlėms. <p>Šokis</p> <ul style="list-style-type: none"> Šoka sukamuosius (kai sukamasi poroje) ratelius, paprastų žingsnių (paprastasis, aukštas paprastasis, stangrus, pritupiamasis) autorinius ir penkių–šešių natūralių judesių (bėga, sukasi, pašoka ir kt.) šokius. Šoka improvizuotai kurdamas penkių–šešių natūralių judesių seką, reaguodamas į muziką, išreiškdamas aplinkos vaizdus (gamtos reiškinius, gyvūnus). 	<ul style="list-style-type: none"> Drauge su vaikais kurti ritmus, melodijas ketureiliams, mįslėms, patarlėms balsu ar muzikos instrumentu. Paskatinti vaikus kurti judesius rateliui, žaidimui. Pasidžiaugti, pagirti vaikus už jų originalumą, drąsą, norą kurti. Drauge su vaikais šokti paprastus savo forma, t. y. sukamuosius ratelius. (Dėl klasifikacijos ir ratelių aprašymo žr. L. Kisielienės knygą „Lietuvių etninės choreografijos klasifikacija: rateliai“, 2011). 	<ul style="list-style-type: none"> Balsu ar vaikiškais muzikos instrumentais kuria ritmus ir melodijas eilėraščių (pvz., Z. Gaižauskaitės „Skėtis“, A. Matučio „Cirkas“, M. Vainilaičio „Chacha cha“ ir kt.), mįslėms („Akys“, „Agurkas“, „Bitė“, „Šaltis“ ir t. t.), patarlėms („Verkia duona tinginio valgoma“, „Tinginys ir kelią koja rodo“, „Melagis melavo per tiltą važiavo, ratelis užkliuvo, melagis įgriuvo“ ir kt.), judesius rateliui, žaidimui. Šoka sukamuosius ratelius, pvz., „Pučia vėjas“, „Aviža prašė“, „Ieva“, „Šiaudų kūlis“ ir kt.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
		<ul style="list-style-type: none"> • Vaikų sugalvotas judesių sekas rodyti visiems ir klausti vaikų, ką jie matė. Padėti vaikams sieti pamatytą personažą su atliekamais judesiais, vartoti frazes, pvz.: „bėgo greitai kaip vilkas“, „šokinėjo aukštai kaip varlė“, „šliaužė lėtai kaip vėžlys“. 	<ul style="list-style-type: none"> • Su auklėtoja aptarus įvairius galimus judesių jungimo variantus, susietus su, pvz., drugelio gyvenimu, savarankiškai pasirenka lėtus šliaužimo, vertimosi judesius ir greitus skraidymo judesius, bėgiojimą, sukimaši, kurie perteikia drugelio skrydį, juos sieja tarpusavyje atlikdamas „žemai“ ant grindų arba „aukštai“ atsistojęs. Šias judesių sekas gali šokti pagal muziką arba be muzikos. Parenka judesius šokio pradžiai (susirietęs guli ant žemės) ir pabaigai (stovi nuleidęs rankas ir galvą), aiškiai parodo, kad užbaigė šokį – sustodamas ar nusilenkdamas žiūrovams.
	<p>Vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vaidindamas stalo, lėlių teatre, vaizduoja realistinį ir fantastinį siužetą, išplėtoja vyksmą dialogu, monologu, keisdamas balso intonacijas. Išreiškia savo norus, jausmus, mintis, baimes. Susikuria ištisą žaidimo aplinką, panaudodamas daiktus, drabužius, reikmenis. Muzikiniuose žaidimuose ir rateliuose kuria ar savaip perteikia 3–4 veiksmų seką, vaizduojančią augimą, darbus, veikėjų judėjimą, stengiasi perteikti veikėjo nuotaiką. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasekus ar paskaičius pasaką, pažiūrėjus vaidinimą, paskatinti patiems vaidinti. • Parodyti, kaip galima judėti ir kalbėti-intonuoti pagal tipiškus veikėjo bruožus, tempo ritmą: katinas juda ryžtingai, meškinas – lėčiau, nerangiau, zuikis – greičiau, emocionaliau. Klausti, kaip galėtų judėti ir kalbėti-intonuoti fantastinis veikėjas – ateivis iš kosmoso? • Stebėti vaikų vaidinimus stengiantis suprasti, palankiai vertinti. Jei kas nors neaišku, paklausti, pvz., „Ką atsakė šienpjoviai?“ Parodyti, kaip galima keisti kostiumus, dekoracijas. • Drauge žaisti muzikinius žaidimus ir ratelius, parodyti ir skatinti laisvai, savaip kartoti veiksmus. Aiškinant siužetą, padaryti pauzes, kad vaikas galėtų sutelkti mintis, sumanymus ir pagal juos veikti. • Pasidžiaugti vaiko sukurtais veiksmais, jų emocionalumu, išraiškingumu. Įtraukti vaiką į dekoracijų, kostiumų kūrimą ir išdėstymą. Klausti jo nuomonės, atsižvelgti į sumanymus. 	<p>Sukuria savo pabaigą – dabar katinas nebegauda pelių, o valgo kačių maistą. Vaidindamas Batuo tą katiną kalba pasitikinčiu balsu, veikia drąsiai, ryžtingai. Stebi, ar kiti vaikai, suaugęs domisi jo vaidinimu. Jei žiūri, dar ryškiau vaidina.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Muzikiniame ratelyje „Kaip aguonėlės auga“ atkartoja veiksmų seką ir laisviau, drąsiau kuria savų: vaizduodamas, kaip aguonėlė išdygo, stojasi rangydamasis į šonus, kaip užaugo – ne tik iškelia rankas į viršų, bet ir jomis pamosuoja, kaip pražydo – sukioja kumštelius, galvą, pajuda visu kūnu. • Pasiūlo dekoracijas, kostiumus. Kartu su suaugusiuoju piešia, spalvina, klijuoja, dekoracijų detales išdėsto, apsirengia kostiumu.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
	<p>Vizualinė raiška</p> <ul style="list-style-type: none"> Savo emocijas, patirtį, išpūdžius išreiškia kitiems atpažįstamais vaizdais. Išryškina vaizduojamų objektų bruožus, reikšmingas detales. Objektus vaizduoja ne tokius, kokius mato, o tokius, ką apie juos žino. Kuria pagal išankstinį sumanymą, kuris procese gali kisti. 	<ul style="list-style-type: none"> Svarbu turtinti vaiko patirtį, gausinti išpūdžius, kad vaiko kūrybinė raiška nebūtų skurdi, pvz.: skatinti juos tyrinėti artimiausią aplinką, dalyvauti renginiuose, stebėti meno kūrinius, žmonių ir gyvūnų gyvenimą, klausyti istorijų bei patiems jas pasakoti ir kt. Kuo turtingesnė bus vaiko patirtis, tuo išradingesnė ir įdomesnė bus jo kūryba. Pradedant vaizduoti žmogaus judesius, svarbu tyrinėti kūno galimybes (gali lankstyti, šokinėti, suktis), stebėti kitų judesius (šokėjų, sportininkų), patiems išbandyti įvairius judesius ir pozas. 	<ul style="list-style-type: none"> Piešia išryškindamas reikšmingas detales. Nupiešęs ant kalnelio stovintį berniuką plačiai atverta burna ir ilgomis iškeltomis rankomis, vaikas sako: -Čia berniukas šaukia: „Ei, visi ateikite čia, pas mane, greičiau!“ Norėdami pasakyti viską, ką žino apie vaizduojamą objektą, piešia „permatomus“ piešinius (nupiešto daugiaaukščio namo kambariuose detaliečiai vaizduoja tai, ką nori papasakoti). Pavaizdavo, kas vyksta skrendančiame lėktuve: permatomame lėktuvo salone sėdi žmonės su ausinėmis, jie klausosi muzikos. Vaizduoja žmogaus judesį (sulenkta einančio žmogaus kojas, iškeltas rankas).
	<ul style="list-style-type: none"> Eksperimentuoja tapybos, grafikos, mišriomis dailės priemonėmis ir medžiagomis, kuria sudėtingesnius koliažus, trimates formas iš įvairių medžiagų, asambliažus, fotografuoja, piešia skaitmeninėmis priemonėmis (piešimo programomis telefone, kompiuteryje). 	<ul style="list-style-type: none"> Kalbėtis su vaiku apie jo kūrinių, diskutuoti, ką, kodėl ir kaip jis pavaizdavo. Ką ir kodėl norėjo išreikšti, kodėl pasirinko tokias priemones ir kt. Aiškintis, ką jis dar norėtų papasakoti, sukurti. Gėrėtis jo sumanymais, pagirti už išradingumą ir kt. Drąsinti kurti smulkesnių detalių, gamtinės medžiagos, mozaikas, mandalas, uostas, kilimėlius, dėlioti vaisių ir daržovių mozaikas Rudenėlio šventei. Skirti pakankamai laiko, kad vaikai galėtų pasinerti į sumanymų realizavimo procesą, veikti kūrybingoje aplinkoje. Numatyti vaikų kūrybingumą skatinančių meno projektų (pvz., muzikos ir dailės projektas „Aš piešiu muziką“). Sudaryti sąlygas kurti, reikšti savo potyrius, išpūdžius neįprastomis sąlygomis ir priemonėmis, (pvz., piešiant gamtoje, ant asfalto, šaligatvio plytelių, smėlio, šlapio sulamdytopopieriaus, laikraščio, piešti plunksna, kitu teptuku 	<ul style="list-style-type: none"> Eksperimentuoja ir kuria naudodami monotipijos, grotąžo technikas, piešinius papildydami gamtine medžiaga, popieriaus lankstinukais. Kuria siužetus, ornamentus iš laisvų bei pagal kontūrą iškirptų, išplėšytų iš popieriaus geometrinių formų, gėlių, lapelių, eglių ir kt. Karpo, lanksto, pina, audžia iš popieriaus juostelių, šiaudelių ir kt. Kuria asambliažus, erdvinius-plastinius paveikslus iš įvairiausių daiktų, jų dalių (žaisliukų, smulkių buitinių daiktų, kamštelių, vielučių, sulankstytų iš popieriaus figūrėlių ir kt.) ant įrėmintos plokštumos arba kabančioje paverstoje plokščioje dėžutėje, papildoma sumanymą tapydamas, nupiešdamas papildomų detalių. Konstruoja erdvines figūras iš popieriaus, papjė mąšė, gamtinių medžiagų, antrinių žaliavų (buteliukų, dėžučių). Gupelė vaikų interaktyvios lentos kompiuterinės grafikos programomis spontaniškai kuria netikėtus

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
		<p>galu, pagaliuku, akmenėliu ir kt.).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Padėti vaikui išsaugoti kompiuterine grafika sukurtus vaizdus, skatinti apie juos pasakoti, sugalvoti pavadinimus. 	<p>vaizdų variantus, mėgaujasi, gėrasi savo atradimais.</p>
<p>6-asis žingsnis (5-6 m.)</p>	<p>Muzika</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klausosi įvairaus stiliaus, žanrų muzikos kūrinių ir spalvomis ar piešiniu spontaniškai perteikia kilusius išpūdžius. Tyrinėja girdimos muzikos, triukšmo, tylos panašumus ir skirtumus. Įvardija kūrinių nuotaiką, tempą, dinamiką, skiria kai kuriuos instrumentus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sudaryti vaikams sąlygas klausytis įvairių epochų, kultūrų ir stiliaus muzikos. Klausytis tylos, triukšmo, lyginti jų skirtumus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Klausosi įvairių stilių muzikos kūrinių. Tyrinėja, kuo jie skiriasi, ar panašūs nuotaikos, tempo, dinamikos atžvilgiu. Muzikos kūrinyje atpažįsta ir skiria kai kuriuos instrumentus (pvz., smuiką, kankles, gitarą ir kt.). Klausosi tylos ir triukšmo bei juos aptaria.
	<ul style="list-style-type: none"> • Dainuoja sudėtingesnio ritmo, melodijos, platesnio diapazono vienbalses dainas, jas gana tiksliai intonuoja. Dainuoja trumpas daineles kanonu, įsiklausydamas į savo ir draugų dainavimą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dainuoti su vaikais įvairaus turinio dainas ir skatinti juos dainuoti visur, kur įmanoma: grupėje, lauke, dirbant, bendraujant, žaidžiant. Pamokyti vaikus dvibalsio dainavimo, dainuojant trumputes daineles kanonu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dainuoja sudėtingesnio ritmo melodijas, vienbalses dainas (pvz., V. Juozapaičio „Lietučio pasaka“, lietuvių liaudies daina „Siuntė senis ožką“ ir kt.) bei pakankamai tiksliai jas intonuoja. Dainuoja trumpas liaudies daineles kanonu (pvz., „Saulele motule“, „Tu, saulute, vakaran“ ir pan.), klausydamiesi savo ir draugų dainavimo.
	<ul style="list-style-type: none"> • Melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais groja 2–3 garsų melodijas. Pritaria suaugusiojo grojimui, atlikdami muzikines pjeses solo ir orkestre, seka dirigento judesius, stengiasi kartu pradėti ir baigti kūrinėlį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasirūpinti, kad grupėje vaikai turėtų muzikos instrumentų, spalvotų natų „dirigento lazdelę“, muzikos įrašų, klausymosi aparatūrą, video įrašų apie žymius muzikantus ir jų muzikavimą. Groti kartu ir paskatinti vaikus groti melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais muzikines pjeses solo ir orkestre. Išsirinkti dirigentą, kuris diriguo-tų orkestrui. Pamokyti vaikus sekti dirigento judesius, kad jie kartu galėtų pradėti ir baigti kūrinėlį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais groja 2–3 garsų melodijas, lietuvių liaudies dainas (pvz., „Du ožiukai“, „Tu, saulute, vakaran“, „Virė virė košė“, „Ganau ganau aveles“ ar kt.). Pritaria suaugusiojo grojimui, atlikdami muzikines pjeses (pvz., lietuvių liaudies melodija, harmonizuota V. Žiliaus, „Žvejų polka“, J. Gaižausko „Mažas valsas“, J. Štrauso „Polka“ ar kt.). Grodami solo ir orkestre, stebi dirigentą, seka muzikos tempą, dinamiką, laiku įstoja ir baigia groti.
	<ul style="list-style-type: none"> • Improvizuodamas balsu, muzikos instrumentu kuria melodiją trumpam tekstui, paveikslui. Žaidžia muzikinius dialogus, kuria judesius kontrastingo pobūdžio muzikai. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaisti su vaikais kompozitorius, skatinant kurti melodijas tekstams, knygų iliustracijoms, paveikslams, trumpoms pasakėlėms. Mokyti dalį teksto dainuoti, dalį kalbėti, pratinantis dainuoti „kaip operetėje“. Su vaikais žaisti muzikinius dialogus, 	<ul style="list-style-type: none"> • Balsu, muzikos instrumentu kuria melodijas trumpam tekstui (pvz., pasakos be galo „Buvo senis ir senutė“, „Į aukštą kalną aš lipu“), paveikslui (pvz., žiemą, pavasarį, rudenį, gėles, medžius, gyvūnus ar kt. vaizduojantys paveikslai). Vietoj kalbos vietomis

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
		<p>vietoje kalbos dainuojant. Improvizuoti, kurti judesius kontrastingo pobūdžio muzikai, dainoms, šokiams.</p>	<p>dainuoja (kaip operetėje), kuria muzikinius dialogus. Improvizuoja savo ir kitų kurtas dainas, ritmus, šokio judesius.</p>
	<p>Šokis</p> <ul style="list-style-type: none"> Šoka sudėtingesnius ratelius (tiltelių, grandinėlės), paprastųjų ir bėgamųjų (paprastasis bėgamasis, aukštas bėgamasis, liaunas, smulkus bėgamasis) žingsnių autorinius ir natūralių judesių šokius. 	<ul style="list-style-type: none"> Atlikti parinkti nesudėtingos struktūros folklorinius žaidimus, ratelius. Galima naudoti ir kitų tautų folklorinę medžiagą, ypač jei grupėje yra vaikų iš mišrių šeimų. Jei renkamas autorinius (profesionalių choreografų ar auklėtojų) sukurtus šokius, atkreipti dėmesį, kad juose nebūtų sudėtinių judesių (pvz., kryžiuoti kojas vieną prieš kitą, peršokti nuo dviejų kojų ant vienos arba nuo vienos ant dviejų), t. y. polkos, valso, ča ča ča ir kitų sudėtinių šokio žingsnių. 	<ul style="list-style-type: none"> Šoka ratelius, pvz., „Aš dailus bernelis“, „Adatytį pamečiau“, „Kumpu snapu pelėda“, „Kupolio rožė“ ir kt.
	<ul style="list-style-type: none"> Šoka improvizuotai kurdamas septynių–aštuonių natūralių judesių seką, perteikdamas trumpą siužetą ar pasirinktą nuotaiką, išreiškdamas erdvės (aukštai – žemai) ir laiko (greitai – lėtai) elementus. 	<ul style="list-style-type: none"> Siūlyti vaikams stebėti gamtą (gyvai, pvz., pro langą, arba nuotraukoje ar paveiksle), atkreipti dėmesį, kaip kokie gamtos reiškiniai (lietus, vėjas, ugnis) ir aplinkos objektai (gyvūnai, automobiliai, traukiniai) juda ar nejudą, ir ieškoti idėjų kuriant savo judesių sekas. 	<ul style="list-style-type: none"> Sujungia judesius atliekamus įvairiame erdvės lygyje (aukštyje), įvairiu tempu, panaudojant įvairius judesius be konkrečios istorijos, pvz., ridentis žemai ir lėtai, bėgti aukštai ir greitai, suktis per vidurį greitai, lėtinti sukimašį ir sustoti. Tą patį padaro, šokio elementų raišką siedamas su norima perteikti mintimi, šokio nuotaika, pvz., greitai sukasi pašokdamas aukštyn ir pakeldamas rankas į viršų, taip perteikdamas džiugesį arba lėtai svyruoja, nuleidęs rankas, pasilenkęs žemyn perteikdamas liūdesį. Priderina šiuos savo judesių derinius prie muzikos, keičia atlikimo greitį atsižvelgdamas į muzikos tempą, nuotaiką.
	<p>Vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> Kurdamas lėlių, dramos vaidinimus pagal girdėtą pasaką ar pasiūlytą situaciją, improvizuoja trumpas žodines veikėjų frazes, fizinius veiksmus, atskleidžia jų norus, emocijas būsenas. Tikslingai naudoja daiktus, teatro reikmenis, drabužius, aplinką. Žaisdamas muzikinius žaidimus ir ratelius, perteikia veikėjo mintis, emocijas. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti vaikus žaisti – vaidinti trumpas improvizacijas pagal literatūrinius, muzikinius, pačių vaikų išgalvotus siužetus („Katinėlis ir gaidelis“, „Žvirblis“, „Kelionė“). Reikalui esant, pasiūlyti savo idėjų, tačiau būti jautriems vaiko iniciatyvai, jos neslopinti. Pasiūlyti naudoti įvairius suneštus butaforinius daiktus, parodyti, kaip tie patys daiktai gali būti panaudoti įvairiems tikslams, pvz.: žaisti, kurti 	<ul style="list-style-type: none"> Vaidindamas pagal girdėtą pasaką ar pasiūlytą situaciją, pavaizduoja daktarę lapę, kuri gydo miško žvėrelius ir paukštelius, girdo vaikus vaistais, atlieka operacijas; žvirblį, kuris atstraksi ir čirškiančiu balsu ima skūstis, jog jam skauda sparnelį, stirną, kuri atšuoliuoja ir švelniai pasakoja apie sergantį savo vaikeli. Palaiko bendravimą su žiūrovais nuolat į juos dirstelėdamas. Kūrybingai naudojasi aplinkoje esančia

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
		<p>vaidinimą lėlių teatre arba persirengti dramos, taip pat muzikinio ratelio veikėjais, pasipuošti.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kartais įdomesnę teatrinę rekvizitą (nekasdienišką skrybėlę, didelę dėžę ir pan.) tyčia padėti aiškiai matomoje vietoje, kad vaikai jį patys panaudotų teatrinei kūrybai. • Žaisti muzikinius žaidimus ir eiti ratelius, sudaryti sąlygas vaikams išgyventi pasitenkinimą, reikšti savo norus ir jausmus pagal skirtingas to paties siužeto situacijas. 	<p>kėde kaip akmeniu, lapės nameliu.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Keli vaikai, žaisdami teatrą, aptaria, kad bus žaidžiamas drakonas, kas bus drakonas, kas ir kaip jį nugalės, kaip drakonas vėl atgis. Apsirengia kuo panašiau į veikėjus. Po to spontaniškai žaidžia, vaidina. • Žaisdamas muzikinį žaidimą „Šiaudų batai“, laisvai, pagal situaciją reiškia veikėjo norus ir emocijas, nuosekliai atlieka veiksmus: linksmi šokinėja ir sukasi aplinkui, poto parodo, kaip skauda galvelę ir t. t.
	<p>Vizualinė raiška</p> <ul style="list-style-type: none"> • Detalesniais, įtaigiais dailės darbais pasakoja realias ir fantastines istorijas, įvykius. Vaizdus papildo grafiniais ženklais (raidėmis, skaičiais, žodžiais ir kt.). Kuria pagal išankstinį sumanymą, nuosekliai bando jį įgyvendinti. Kartu su kitais kuria bendrus dailės darbus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Turtinti vaikų patirtį, vaizdinius. Suteikti galimybę pamatyti tautodailės, taikomosios dekoratyvinės ir vaizduojamosios dailės, šiuolaikinio meno (instaliacijų, abstrakčių skulptūrų, fotografijų ir kt.) kūrinius, menininkų kūrybos procesą artimoje aplinkoje, parodose, muziejuose, tradicinėse šventėse. • Ugdyti vaiko vaizduotę, skatinant išsižiūrėti bei apibūdinti, kokia gali būti ir ką gali „kalbėti“ linija (ji gali būti rami, aštri, virpanti, gali šokinėti, suktis, gali tyliai ir garsiai skambėti, gali pasakyti apie skirtingus kvapus – rožės ar česnako), spalva gali skleisti šilumą ar šaltį, ant popieriaus išpūtinėtų į šonus dažų dėmė gali priminti skrendantį paukštį ir pan. • Palaikyti unikalų vaiko gebėjimą vaizdu išreikšti jutiminę patirtį (garsų, kvapų, skonio ir kt.). • Suteikti galimybę vaikams kurti ornamentus, vaizdus, dekoruoti audinius, daiktus grafiniais ženklais ir simboliais (skaičiais, raidėmis). Paskatinti sukurti savo inicialais išgražintą asmeninę kortelę, atviruką, paveikslėlį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Keli vaikai sumano vaizduoti kelionę į Afriką. Ilgokai tariasi, kuriame popieriaus krašte kuris vaikas pieš, pasirenka įvairias dailės priemones ir medžiagas. Kūrybos procese bendradarbiauja, vienas kitą taisy, dalijasi idėjomis, ginčijasi: <ul style="list-style-type: none"> -Taip nebūna! Mašina į Afriką juk nenuvažiuosi, reikia lėktuvu skristi. Ilgokai piešę ima žaisti: dėlioti žaislines drambliukų, tigrų figūrėles, „važinėti“ Afrikos keliais ir „medžioti“ tigrus. • Piešdamas kuria fantastines istorijas: <ul style="list-style-type: none"> -Aš gyvenu Raudonojo kardo planetoje. Aš nuskrisiu į kitą planetą, kur vykdysiu slaptą misiją. • Mergaitė kuria istoriją, žiūrėdama į savo dailės kūrinių: <ul style="list-style-type: none"> -Gyvybės medis yra labai panašus į tikrą medį. Jis yra pasodintas vazonyje. Ant šakų tupi paukšteliai. Jie žiūri vienas į kitą. Man atrodo, kad vienas yra mergaitė, o kitas berniukas. Jie labai gražiai draugauja. Ant to medžio yra daug uogyčių, vienos žalios, o kitos raudonos. O čia tupi mano šuniukas, jis žiūri į paukščiukus.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
	<ul style="list-style-type: none"> • Skirtingiems sumanymams įgyvendinti dažniausiai tikslingai pasirenka dailės priemonės ir technikas. Eksperimentuoja sudėtingesnėmis dailės technikomis, skaitmeninio piešimo ir kitomis kompiuterinėmis technologijomis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Eksperimentuoti ir atidžiau išžiūrėti į įvairių medžiagų ir technikų teikiamas galimybes (pvz., priešingose stalo pusėse sėdintys vaikai lėtai rankomis brauko ant jo esančius dažus, stebėti jų maišymąsi, atsiradusius atsitiktinius raštus ir vaizdus. Padaryti vaikams patikusių fragmentų atspaudus. • Sudaryti galimybę netikėčiausiais būdais pažinti dailės medžiagų galimybes: atliekant eksperimentą „Sprogstančios spalvos“ (naudojant maistinius dažus, pieną ir skystą muilą), piešiant stiklo kamuoliukais, bandant spalvų maišymąsi per nutiestus tarp spalvoto vandens indelių popierinio rankšluosčio tiltus, mėgaujantis ebru (tapyba ant vandens) ir t. t. • Jeigu grupė ar darželis turi kompiuterį, šviesos stalą, fotoaparata, grafoprojektorių, multimediją, interaktyvią lentą, tereikia padrąsinti vaikus įvairiapusei kūrybinei raiškai, kūrybai skaitmeninėmis priemonėmis (programomis <i>Paint</i>, <i>Paintbrush</i>, <i>Corel</i>, <i>Photoshop</i> ir kt.). Kaupti elektroninius arba popierinius vaikų kūrybos albumus (kompiuterinius piešinius, sukurtų kompozicijų nuotraukas ir kt.). 	<ul style="list-style-type: none"> • Stabtelėti prie tautodailės ornamentikos plakato, ilgokai jį apžiūrinėjusi pasirenka įvairių spalvų flomasiterius ir nueina piešti. • Kuria erdvines, mobilias kompozicijas. Įvairių spalvų popierinius skritulius kerpa ratuku, išgaudami spirales. Jas pakabina ant sutvirtintų sukryžiuotų pagaliukų. Ant jų sumano priklijuoti gėlyčių, vienur, kitur paspalvinti. • Kuria „gražius vaizdus“ ant šviesos stalo ar grafoprojektoriaus dėliodamas peršviečiamus ir neperšviečiamus daiktus, figūrėles, iškirptas iš popieriaus ar spalvoto skaidraus plastiko lapų. Juos fotografuoja, peržiūri naudodami multimediją. Žaidžia kompiuterinės grafikos programa (<i>Paint</i>, <i>Paintbrush</i> ir kt.), bando piešti įvairių spalvų linijomis, lieti dėmes, keisti spalvas, visiems savo kūrinį rodo ekrane.

ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:

-vengia dalyvauti veikloje, kai yra derinamas klausymasis ir judesys (pvz., šokis);
 -atlieka netikslius judesius, kai reikia klausyti muzikos ir ritmiškai ploti;
 -nemėgsta klausytis pasakojimų, pasakėlių;
 -negali atpasakoti girdėtų pasakojimų;
 -nepajėgia pakartoti demonstruojamų judesių;
 -nesiseka piešti aplinkos daiktų, kopijuoti, jungti taškelius, žaisti su spalvinimo knygelėmis;
 -nesidomi paveikslėliais knygelėse;
 -piešdami, lipdydami, aplikuodami daro netikslius judesius pirštais, darbeliai nuolat ištepti, suglamžyti;
 -sunkiai pataiko įdėti objektą į reikiamą vietą (pvz., įdėti kaladėlę į jai skirtą išpjovą), varstyti raištelius, tiksliai sujungti dalis ir kt.;
 -netiksliai gestikuliuoja rankytėmis šokio, žaidimo metu ir pan.;
 -neigiamai reaguoja (dengiasi ausis, rėkia, slepiasi) į tam tikrus garsus (aukštus, žemus ir kt.);
 -neigiamai reaguoja į tam tikras spalvas;
 -įklimpsta“ į vieną meninės raiškos būdą (pvz., piešia vienodas formas, naudodamas tą pačią spalvą).

Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“

-stengiasi piešti, remdamasis vaizduote;
 -stebi šokančius vaikus, klausosi muzikos, dalyvauja judriuose žaidimuose, kai nėra muzikos arba žodinių komentarų;
 -apžiūrinėja paveikslėlius, jei nereikia jų kopijuoti;
 -dainuoja, klausosi pasakų ir atlieka kitą veiklą, susijusią su girdimuoju suvokimu;
 -atlieka veiklą, susijusią su regimuoju suvokimu (piešia, kopijuoja ir pan.);
 -žaidžia matytus ir išmokus žaidimus;
 -mėgdžioja bendraamžių žaidimus.

Rekomendacijos auklėtojams ir tėvams

- Kai vaikui sunkiai sekasi veikla, kur būtinas girdimasis arba regimasis suvokimas (piešti, dainuoti, ir pan.), reikėtų ne jos atsisakyti, o supaprastinti (pvz., spalvinti vietoj piešimo, skambinti varpeliu vietoj dainavimo).
- Duokite daugiau laiko meninės veiklos užduočiai atlikti.
- Pastebėję, jog vaikas negali papasakoti girdėtos pasakėlės, pasakokite jam trumpus pasakojimus, iliustruokite juos paveikslėliais, judesiais – ugdykite girdimąjį suvokimą, kalbos supratimą.
- Pastebėję skurdžią vaizduotę, prašykite, kad papildytų savo sukurtą kūrinėlį koku nors netikėtu personažu ar judesiu, džiugiai pakomentuokite rezultata.
- Reikėtų jautriai reaguoti į vaiko demonstruojamą nepakantumą tam tikriems garsams, spalvoms ir stengtis, kad jų nebūtų (būtų mažiau) vaiko aplinkoje.
- Jei vaikas pernelyg įpranta naudoti vieną spalvą, formą, pamažu siūlykite alternatyvą, pvz., prašydami nuspalvinti, suklijuoti kitos spalvos figūras ir pan.
- Jei vaikas vengia šokti pagal muziką, leiskite improvizuoti pagal kitokį garsinį foną, pvz., vaizduoti gyvūnus, kurių skleidžiamus garsus girdi įrašė.
- Mokykite pasisveikinimo ir atsiveikinimo dainelių.
- Girdimojo (kai girdi, bet blogai suvokia girdimą informaciją), regimojo (kai mato, bet blogai suvokia regimą informaciją), kinestezinio (kai nesuvokia rankos, kalbos padargų judėjimo krypties) ir kitokio pobūdžio suvokimo nepakankamumas gali lemti vaikui rimtų sunkumų mokykloje, todėl pastebėjus šių sutrikimų požymių, būtina kryptingai naudoti pratimus, užduotis, lavinančius vaiko suvokimo funkcijas. Ikimokykliniame mažiuje šiuos sunkumus įveikti yra lengviausia. Užduotis parinkti jums visada padės specialusis pedagogas ar logopedas.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
<p>13. SRITIS. ESTETINIS SUVOKIMAS.</p> <p>Estetinio suvokimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nusiteikimas grožio, meninės kūrybos potyriams bei džiaugsmui, aplinkos, žmonių santykių, meno, savo ir kitų kūrybos grožio pajauta; • jautrumas grožiui, meno raiškos priemonėms (spalvai, linijai, formai, judesiui, muzikos garsams ir kt.); • estetinių potyrių refleksija – jutiminių ir emocinių grožio išgyvenimų prisiminimas, apmąstymas ir dalijimasis su kitais. <p>KOMPETENCIJOS. MENINĖ.</p> <p>Vertybinių nuostata. Domisi, gėrasi, grožisi aplinka, meno kūriniais, menine veikla.</p> <p>Esminis gebėjimas. Pastebi ir žavisi aplinkos grožiu, meno kūriniais, džiaugiasi savo ir kitų kūryba, jaučia, suvokia ir apibūdina kai kuriuos muzikos, šokio, vaidybos, vizualaus meno estetikos ypatumus, reiškia savo estetinius potyrius, dalijasi išgyvenimais, išpūdžiais.</p>			
<p>1-asis žingsnis (0-1 m.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Susidomi, trumpam sutelkia dėmesį bei rodo pasitenkinimą (krykštuoja, siekia paliesti rankomis), kai yra emocingai kalbinamas suaugusiojo, kai mato ryškius, gražių formų daiktus, spalvingus paveikslėlius, žaislus, girdi ritmiškus muzikos ir kitus garsus, mato šokio judesius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kurti muzikinę aplinką, kurioje vaikas turėtų galimybę klausytis įvairių garsų ir malonių, švelnių melodijų, atliekamų balsu ar muzikos instrumentais. • Emocionaliai kalbėtis, žaidinti, bendrauti, kad vaikas girdėtų intonacijomis ir jautų veiksmais reiškiamas emocijas. • Suteikti vaikui galimybę sureaguoti savo tempu, t. y. palaukti tiek laiko, kiek reikia vaikui, o ne kiek atrodo tinkama auklėtojų. • Būti šalia vaiko, kartu su juo džiūgauti, padrašinti jo bandymus, pamokyti, kaip paimti ir rankoje išlaikyti piešimo priemonę. • Kurti jaukią, gražią aplinką, kurioje vaikų akių lygyje būtų išdėstyti gražūs daiktai, vaikams prieinami žaislai, paveikslėliai, nuotraukos. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sutelkia dėmesį į klausomą muziką, guguoja ir juokiasi girdėdamas malonius garsus, verkia nuo nemalonių, šiurkščių garsų, ramus, kai dainuojama ar kalbama raminančiu balsu. • Girdėdamas kalbą, dainavimą, muziką, judina rankas, kojas, linguoja, įsikibęs į atramą, spyruokliuoja kojomis. • Trumpam nutyla ir susidomėjęs seka, kaip suaugusysis tyliai arba linksmai slepiasi ir vėl pasirodo arba kaip ant stalo emocingai vedžioja kiškučio žaislą. • Tepdamas pirštais dažus stabteli, pasižiūri į savo pirštus, pažvelgia į pėdsakus popieriuje ir, supratęs, kad tai daryti smagu, ima kartoti. • Įdėmiai ir su džiaugsmu žiūrinėja spalvingų iliustracijų knygelę, liečia rankutėmis, šūkčioja, kalbina spalvingus paveikslėlius.
<p>2-asis žingsnis (1-2 m.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Skirtingai reaguoja girdėdamas besikeičiančių intonacijų suaugusiojo kalbinimą, muzikos garsus, matydamas gražius gamtos bei aplinkos daiktus ar vaizdus, spalvingas knygelėlių iliustracijas, šokančius ir vaidinančius vaikus ar suaugusiuosius. Intuityviai mėgdžioja tai, kas jam patinka. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dainuoti vaikui, klausytis įvairios nuotaikos dainų, kontrastingos nuotaikos muzikos kūrinų, skatinti teigiamas, džiugias emocijas ir slopinti neigiamų emocijų proveržius. • Leisti vaikams stebėti šokį gulint ar sėdint ant grindų, kad jie galėtų keisti pozą ir laisvai kūnu 	<ul style="list-style-type: none"> • Aktyviai reiškia emocijas klausydamas linksmos muzikos, dainos: džiaugiasi, šypsosi, kai daina ar muzikinė pjesė linksma, nuliūsta, susimąsto, nusiramina, kartais pravirksta, kai melodija liūdna. • Stebi šokantį vaiką, pedagogą, profesionalų šokėją, sutelkia žvilgsnį, trumpais skiemenimis išreiškia savo

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
		<p>reaguoti į stebimo šokio sukeltus įspūdžius.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kartu su vaiku žaisti ir išraiškingai rodyti, kaip galima veikti, tarytum žaislas ar stalo teatro lėlė būtų gyva. Gašdinimo, pasibaisėjimo emocijas reikšti sąlygiškais mimikomis ir intonacijomis, leidžiant vaikams pajusti ir suprasti, kad taip elgiamasi ne iš tikrųjų, o tyčia. • Išdėlioti piešinius vaikui matomoje vietoje, kad jis galėtų prieiti ir vėl į juos pasižiūrėti. Pagirti, pasikalbėti apie jo kūrinėlį. Suteikti vaikui galimybę pažinti ir išbandyti įvairias dailės medžiagas ir priemones. • Sudaryti galimybes vaikui matyti gražius gamtos, aplinkos vaizdus, spalvingas knygeles, dailės kūrinius. 	<p>susidomėjimą, ploja, jei patinka, suirzta, jei nuobodu.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ilgiau sutelkdamas dėmesį seka, kaip striksi kiškutis, klausosi, kaip gašdindamas vilkas sako: „Ū-ū-ū“. Pats mėgdžioja veiksmus, garsus, džiaugiasi laisvu, išraiškingu savo paties intonavimu, veikimu. • Stebi tapantį suaugusįjį, klausosi jo sakomų žodžių: „tap, tap, tap; bėga, bėga, bėga; strikt, strikt, strikt“. Pats ima mėgdžioti tapymo veiksmus. Sulaukęs pagyrimo ir palaikymo, džiaugiasi bei bando dar. • Džiūgauja, krykštuoja, matydamas spalvingas gėles pievoje, gėlyne, nori jas pačiupinėti, nuskinti.
3-asis žingsnis (2-3 m.)	<ul style="list-style-type: none"> • Atpažįsta (suklūsta, rodo) kai kuriuos jau girdėtus muzikos kūrinius, matytus šokius, ratelius, vaidinimo veikėjus, dailės kūrinius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Duoti klausytis įvairios nuotaikos muzikos kūrinių, kad vaikas juos įsimintų ir vėliau juos kartu aptarti. • Pažiūrėjus drauge šokį, užduoti mąstymą skatinančius klausimus, pvz., „Ką matėte?“ „Kodėl tau atrodo, kad ragana buvo pikta?“ • Kartu su vaikais žiūrėti lėlių ir dramos vaidinimus, klausytis jų įrašų. Užduodant klausimus (pvz., „Kas čia?“) skatinti atpažinti vaizduojamą pasaką. • Skatinti pasakoti apie savo ar kitų piešinį, aplinkoje pamatytus paveikslus ar knygelė iliustracijas. Nestabdyti vaiko, jei jis su savo kūrybos darbeliu ima žaisti, bėgioti, ką nors vaizduoti judesiais, tai padės vaikui turtinti vaiduotę ir skatinti kūrybinės saviraiškos poreikį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kartais klausydamiesi nuotaikingų vokalinių, instrumentinių muzikos kūrinių šypsosi, mojuoja kojomis į muzikos taktą, kartais susiraukia, nuleidžia galvą, atsistoja ir vaikšto. • Stebėdamas šokį klausia: -Ką jis daro? Komentuoja: -Žiūrėk, jis sukasi! Jis pagavo drugelį! Nupiešia labiausiai įsiminusį šokio personažą. • Suvokia, kad vaizduoja kitą – maitindamas lėlę, paklaustas paaiškina: -Aš esu mama! -Aš esu tėtis! • Žiūrėdamas į linijų raizginius ir spalvines dėmes sako: -Čia mamytė žiūri. • Įžiūrėjęs savo piešinyje lėktuvą, ima bėgioti iškėlęs piešinį po grupę, burgzti kaip lėktuvas.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
	<ul style="list-style-type: none"> Emocingai reaguoja girdėdamas darnų garsų, intonacijų, žodžių sąskambį, žiūrindamas savo ir kitų piešinius, spalvingas knygelių iliustracijas, žaislus, džiaugdamasis savo puošnia apranga. Paklaustas pasako, ar patiko muzikos kūrinėlis, dainelė, šokis, vaidinimas, dailės darbelis. 	<ul style="list-style-type: none"> Džiuginti vaikus ir padėti jiems kaupti muzikinius įspūdžius, skatinti atidžiai klausytis muzikos, ja gėrėtis. Kadangi vaikai nuo gausių ryškių įspūdžių greit pavargsta, reikėtų stebėti trumpą vaidinimą (daug kartų tą patį). Stebėti vaiką tomis akimirkomis, kai jis grožisi, džiaugiasi gamtos ir kitos aplinkos daiktais ar reiškiniais, žaislais, savo išvaizda. Tinkamu momentu jį pakalbinti, paklausti, kas jam gražu. Pritarti vaiko komentarams, papildyti jo vertinimą kitais žodžiais. Pasidomėti, ar vaikui patiko vaidinimas. Nuraminti, jei vaikas bijo, jog vilkas gali ateiti ir į jo namus. Akcentuoti, jog teatre viskas vyksta ne iš tikrųjų, o taip yra sugalvota, pramanyta, sužaista. Vaikams prieinamoje vietoje, jų akių lygyje, padėti profesionaliosios dailės, tautodailės kūrinių bei meniškų taikomosios dailės dirbinių, kad retkarčiais juos būtų galima apžiūrėti, pasikalbėti apie juos. 	<ul style="list-style-type: none"> Džiaugiasi jau girdėtu instrumentinės muzikos įrašu, daina, bando kartu dainuoti. Linksmų vaidinimo epizodų metu juokiasi, nori bėgioti. Grožisi savo puošniais drabužiais, sako: -Čia mano graži suknelė! Jei šokis patiko, ploja, paklaustas paskirais žodžiais atsako: -Gražiai šoko. Galvos linktelėjimu ar žodžiu „taip“ išreiškia savo nuomonę. Parodydamas, kad vaidinimas patinka, ploja, šūkčioja. Kiek ilgiau sutelkia dėmesį stebėdamas vaidinimą. Pasirodžius veikėjui, jį įvardija, nusako, komentuoja: -Eina vilkas, jis negeras, sako „Ū-ū-ū!“ Priėjęs prie lentynėlės susidomi šiaudiniu paukšteliu, jį apžiūrinėja, brauko per šiaudinę uodegėlę sakydamas: „Man graži uodegėlė, tokia susirietusi...“ ir, bėgiodamas po grupę, ima jį skraidinti.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
<p>4-asis žingsnis (3-4 m.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> Džiaugiasi menine veikla, nori dainuoti, šokti, vaidinti, pasipuošti, gražiai atrodyti. 	<ul style="list-style-type: none"> Sudaryti galimybes vaikams dalyvauti muzikinėje veikloje ir darželyje vykstančiuose renginiuose. Atkreipti dėmesį, kai vaikas sako, kad nori gražiai ką nors daryti, palaikyti jo norą, pasidžiaugti, pagirti. Paprašyti vaiko pasakyti ir parodyti, kaip jis būtų ką nors daręs. Įsiklausyti į vaiko klausimus ir, jei vaikas pats nepaaiškina, prieš vaidinimą trumpai papasakoti, apie ką bus vaidinama. Atkreipti vaiko dėmesį į pabaigą, paklausti, kokia ji – laiminga ar liūdna? Padėti pajusti vaizdo, nuotaikų pasikeitimus keičiantis linijai, formai bei spalvai. Pasikalbėti, kokius potyrius pavyko papasakoti piešiniu, naudojant vienokias ar kitokias dailės raiškos priemones, paklausti, kaip jam gražiau. 	<ul style="list-style-type: none"> Džiugiai eina į salėje vykstančią muzikinę valandėlę, noriai dainuoja, šoka, žaidžia: <ul style="list-style-type: none"> -Man labiausiai patinka šokti, noriu būti šokėja kaip televizijoje. -Noriu į muzikos salę, ten bus teatras. Išreiškia norą gražiai dainuoti, šokti, vaidinti, gražiai sutvarkyti daiktus, žaislus. Pasako, ką pats šoko, pvz.: „Aš buvau gėlė ir sukausi.“ Norėdamas suprasti vaidinimą apie vilką ir ožiukus, klausia („Kas čia?“), spėlioja („Ar vilkas suris ožiukus?“), pats bando paaiškinti („Vilkas ožiukus atris“). Įsijautęs į piešimo procesą, emociškai komentuoja savo piešinį: <ul style="list-style-type: none"> -Jūroje audra, va, mėlynos bangos. Iš jūros išplaukia slibinas. Bangos tai su akelėmis. - Žiūri į slibiną.
	<ul style="list-style-type: none"> Skirtingai reaguoja (ramiai ar emociškai) klausydamas ir stebėdamas skirtingo pobūdžio, kontrastingus meno kūrinius, aplinką. 	<ul style="list-style-type: none"> Sudaryti sąlygas klausyti, stebėti skirtingus meno kūrinius, paskatinti reikšti savo išgyvenimus, paprašyti pasakyti, kaip jaučiasi, ką pajuto. 	<ul style="list-style-type: none"> Skirtingai reaguoja matydami šokant polką ir valsą (ima šokinėti arba ramiai linguoja), linksmo siužeto paveikslėlį ir skulptūrėlę (aktyviai komentuoja arba ramiai apžiūrinėja, glosto).
		<ul style="list-style-type: none"> Būti greta vaikui apžiūrinėjant meno kūrinius, daiktus, žaislus, ugdyti estetinį jautrumą – pritarti, papildyti jo išsakytas mintis („Taip, ir man patinka, ir man gražu“). 	<ul style="list-style-type: none"> Pajunta knygelėje vaizduojamų personažų emocijas būsenas: <ul style="list-style-type: none"> -O ta mergaitė verkia, nes jai liūdna, jos vardas Ašarėlė. Pastebi formas: <ul style="list-style-type: none"> -Lapės uodega ilga kaip šluota...
		<ul style="list-style-type: none"> Kasdienėje veikloje kalbant su vaikais nuolat vartoti žodžius „džiaugiuosi tavo piešiniu, puikiai atrodai, gražiai pasielgei“, kad vaikai galėtų išgirsti ir pradėti suprasti, kas yra gražu. 	<ul style="list-style-type: none"> Sutelkdamas žvilgsnį pastebi ir emociškai reaguoja kai kurias meno kūrinių, gamtos (ypač augalų, gėlių), buities daiktų, bendraamžių elgesio, šventiškai pasipuošusios grupės, gatvės, namų estetiškos savybes, sa-

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
	<ul style="list-style-type: none"> • Keliais žodžiais ar sakiniais pasako savo išpūdžius apie klausytą muziką, dainelę, eilėraštį, pasaką, matytą šokį, vaidinimą, dailės kūrinį, knygelių iliustracijas, gamtos ir aplinkos daiktus ir reiškinius, pastebi ir apibūdina kai kurias jų detales. Reaguoja į kitų nuomonę. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti klausant, apžiūrint meno kūrinį kalbėti apie savo ir kitų darbelius: kodėl patinka, kuris gražesnis, kuris linksmiausias, kokių spalvų ar formų, kurį norėtum dar išgirsti, pamatyti, kodėl? • Pažiūrėjus šokį, aptarti, atsakyti į klausimus: „Kaip?“ „Kodėl?“ • Kalbėtis su vaiku apie spalvas paletėje, kurios spalvos jiems atrodo linksmos arba liūdnos, tyrinėti spalvų maišymosi efektus. • Stebėti, kad vertindami neįskaudintų vieni kitų. Dažniau atkreipti vaikų dėmesį į tai, kas gražu, gera, nei į tai, kas kelia pasibjaurėjimą, pasipiktinimą. • Padėti vaikui ugdytis pasitikėjimą savimi, priartinti, padrauginti testuoti savo kūrybą. 	<p>ko: „Graži gėlytė. Gražiai šuniukas šokinėja. Duok kitą gražią knygutę, kur groja.“</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pasako savo nuomonę, kuris meno kūrinys, kuri jo paties ir kitų grupės draugų patiko labiausiai ir kodėl, pvz., apie piešinį: -Man taip patinka. Man taip gražiau. Apie muzikos kūrinį, koncertą ar muzikinį spektaklį: -Apie mamytę man patiko, gražiai dainavo. • Pasakodamas apie matytą šokį, judesį susieja su personažu ar nuotaika („Bėgo greitai kaip vilkas. Šokinėjo aukštai kaip varlė“). • Apžiūrinėdami draugų nupieštas saulutes, diskutuoja, kuriuose piešiniuose saulutė linksmia, kuriuose - liūdna. • Pasako savo nuomonę apie savo ir kitų išorės grožį, apie gražų ir negražų bendraamžių poelgį, pvz., „Gražiai pasipuošė, padėjo sutvarkyti žaisliukus. Negražiai pasakė.“ • Jautriai reaguoja į kitų vertinimus, priešdamas susijaudinęs sako: -Jis man trukdo, sako, kad makaliūzė nupiešiau, bet aš piešiu snaiges, na viską.
<p>5-asis žingsnis (4-5 m.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Mėgaujasi muzikavimu, šokiu, vaidyba, dailės veikla. Rodo pasitenkinimą bendra veikla ir kūryba, gėrisi savo ir kitų menine veikla, geru elgesiu, darbais. Grožisi gamtos spalvomis, formomis, garsais. 	<ul style="list-style-type: none"> • Paprastai ir vaikams suprantamai atskleisti muzikos kūrinių grožį. • Skatinti vaikus savo žaidimuose vaidinti muzikantus, šokėjus, dainininkus, vaizduojant, kad jie yra scenoje, dainuoja su mikrofonu ar groja muzikos instrumentu. • Kartu su vaikais žiūrėti lėlių ir dramos vaidinimus, klausytis vaidinimų įrašų, žiūrėti animacinius filmukus. Sudaryti sąlygas vaikams dalyvauti ar stebėti įvairius muzikinius, vaidybinius renginius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Patikusius, sukėlusius daug emocijų kūrinius, daineles, ratelius prašo nuolat kartoti. • Nusako pasakų, vaidinimų veikėjų balsų intonacijas (pvz., „Lapė labai plonai kalbėjo, o meška – labai storai.“) ir jas pakartoja žaidimuose.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
		<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti stebėti menininkų kūrybos procesą bei patiems kartu kurti, nes estetinį suvokimą ir jautrumą vaikas geriausiai ugdo veikdamas, kurdamas, apie tai kalbėdamas, aiškindamas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Su dideliu susidomėjimu dalyvauja kūrybos procese kartu su tautodailininke, paaiškina apie velykinio kiaušinio marginimo procesą: -Ta teta dažė, pasiėmė pieštuką ir smeigtuką ir dažė. Kai nudažė, dėjo tą kiaušinį į dažus. Piešė ant tų kiaušinukų viską: saules, tvoreles. Aš bandžiau tą tvorelę tokią, bet neišėjo. Mamai reikės parodyti, ji nežino, kaip reikia dažyti.
		<ul style="list-style-type: none"> • Sudominti vaikus patrauklia ir malonia veikla paties auklėtojo ir kitų kūrybos pavyzdžiais. Iš-klausyti vaiką ir pačiam pasakoti apie savo kūrybinius sumanymus. Diskutuoti, ką dailininkas norėjo pasakyti: -Užsimerk ir pasakyk ką, jautei žiūrėdamas į šį paveikslą? -Ką dailininkas galvojo tapydamas šį paveikslą? 	<ul style="list-style-type: none"> • Džiaugiasi piešimo procesu: „Piešti malonu todėl, kad išimi iš savo galvos namą, žmones, gėlytes ir uždedi juos ant popieriaus“. • Kalbėdamas apie draugo piešinį, šoki, pagiria, kad buvo gražu.
		<ul style="list-style-type: none"> • Gamta yra pats stipriausias estetinio ugdymo šaltinis, todėl reikėtų skatinti vaikus įvairiausiais būdais pamatyti, pajusti kasdien atsiveriantį vis naują grožį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Trumpai grožisi gamta, sutelkia dėmesį ir pastebi spalvų ir formų, garsų darną ir įvairumą, pamatęs spalvingą klevą rudenį sako: -Koks gražus medis, kiek daug spalvų!
		<ul style="list-style-type: none"> • Nuolat ugdyti vaikų estetinį skonį, atkreipiant dėmesį kasdien vaiko aplinkoje esančius daiktus, drabužių puošybą, kitų bei pačių vaikų sukurtą tvarkingą ir gražią aplinką. 	<ul style="list-style-type: none"> • Džiaugiasi ir gėrisi ornamentais išgražintais drabužiais, aplinkos daiktais. Vaikas sako: „Tokiais ornamentais papuoštas mano tėčio megztinis.“
	<ul style="list-style-type: none"> • Pastebi kai kuriuos meninės kūrybos proceso ypatumus (siužetą, veikėjų bruožus, nuotaiką, spalvas, veiksmus). Pasako, kaip jautėsi ir ką patyrė dainuodamas, šokdamas, vaidindamas, piešdamas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaikus domėtis muzika ir jos išraiškos priemonėmis, aptarti turinį, nuotaiką ir muzikos instrumentų tembrus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Girdėtus muzikos kūrinius elementariai apibūdina (pvz., pelytės muzika – „plona“, tyli, o meškino – „stora“, garsi). Klausomus programinės muzikos kūrinius apibūdina žodžiais: „Polkutė – linksma, lopšinė – švelni, liūliuojanti, maršas – smagus, smagu grojant žygiuoti“ ir pan.).
	<ul style="list-style-type: none"> • Sugalvoti įvairių būdų, kaip padėti vaikui suvokti ir papasakoti matyto kūrinio siužetą: žiūrėti pasakojimo video įrašą, klausyti ausinėmis audio įrašo, pasakoti draugui „telefonu“ ir kt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Savarankiškai pasakoja matyto šokio siužetą: -Iš pradžių buvo tamsu, paskui pasirodė drugelis, buvo šviesu ir jis skrido, po to susitiko gėlė ir šoko su ja, nes jiems kartu buvo linksma. 	

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
	 <ul style="list-style-type: none"> • Dalijasi išpūdžiais po koncertų, spektaklių, parodų, renginių lankymo. Pasako savo nuomonę apie muzikos kūrinėlį, dainelę, šokį, vaidinimą, dailės darbelį, aplinką, drabužį, tautodailės ornamentais papuoštus daiktus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kartu su vaikais žiūrėti lėlių ir dramos vaidinimus, klausytis vaidinimų įrašų, žiūrėti animacinius filmukus. Sudaryti sąlygas vaikams dalyvauti ar stebėti įvairius muzikinius, vaidybinius renginius. • Sudaryti galimybę vaikams stebėti vaizduojamosios (tapybos, grafikos, skulptūros) ir taikomosios – dekoratyvinės (keramikos, tekstilės, odos, amatų, liaudies meistrų dirbinių ir kt.) dailės kūrinius, reprodukcijas ir kt. ugdymo įstaigoje, parodose, galerijose, mugėse, šventėse, tradiciniuose renginiuose. • Sukurti situacijų, kad vaikas galėtų meno kūrinius, savo ir kitų meninę veiklą vertinti savaip lygindamas. • Paskatinti kiekvieną išsakyti savo nuomonę. Paklausti, kaip dar kitaip galėtų apie muziką, šokį, vaidinimą pasakyti, ką dar tai galėtų reikšti ir pan. • Kasdienėje veikloje suteikti galimybę suprasti ir pajusti, kad tiesa, gėris ir grožis visada teikia džiaugsmą ir pasitenkinimą. • Prašyti papasakoti apie savo dailės kūrinius, pateikti į meninius sprendimus orientuotų klausimų, pvz.: „Kuriame piešinyje geriausiai 	<ul style="list-style-type: none"> • Žiūrėdamas vaidinimą apie vilką ir ožiukus, atkreipia dėmesį į veikėjų elgesio, judėjimo, intonacijų ypatybes, jas įvardija: vilkas kalba garsiai, jo balsas storas, turi didelę galvą, aštrius dantis. Ožiukai maži, balti, rageliai riesti. • Kartu su auklėtoju apžiūri dailės reprodukcijas, nuotraukas, pažiūri trumpą filmo fragmentą. Diskutuoja, kas ką yra matę, elementariai aiškinasi, kuo skiriasi dailės kūrinys, fotografija, kinas ir kt.: -Čia tai dailininkas nupiešė. -Mano tėtis yra fotografas, jis gražiai moka fotografuoti. -Filmą juk sugalvoja ir nufilmuoja. • Padainavęs, pažaidęs muzikinį ratelį ar žaidimą, pasako, kuris labiau patinka, o kuris nelabai: -Šita dainelė man labai patinka, ji linksma. -Man nepatinka šokti, geriau dainuoti. • Išsako savo nuomonę, kodėl patiko ar nepatiko matytas šokis: -Man patiko, nes labai gražiai šoko saulė. - Man nepatiko, nes jis negražiai šokinėjo. Pasako, kodėl pačiam patiko ar nepatiko šokti: -Man patiko šokti, nes buvo linksmas šokis. • Estetinių meno kūrinių ir savo kūrybos vertinimą susieja su doriniais, emociniais išgyvenimais: -Vilkas pilkas negražus, negeras, o ožiukai ir jų mama – gražūs, geri. Draugystės dieną iškerpa iš popieriaus gėlę ir sako, kad nori padovanoti draugei už tai, kad ji gera ir dalijasi žaislais. • Veido išraiška, judesiais, žodžiais parodo, kas patinka ar nepatinka – meniniai sprendimai, turinys pačių ir kitų dailės kūriniuose:

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
		<p>pavyko pavaizduoti išvyką į zoologijos sodą?“ „Kuriame piešinyje pavyko nupiešti tamsiai arba šviesiai žalią eglutę?“ „Kodėl tau taip patinka nupiešta karalaitė?“</p>	<p>-Čia kažkoks tamsiom spalvom nupieštas. -Nepatinka, nes liūdno spalvos. -Patinka, nes mergaitė yra karalaitė.</p>
<p>6-asis žingsnis (5-6 m.)</p>	<p>• Stengiasi kuo gražiau šokti, vaidinti, deklamuoti, dainuoti, groti, piešti, konstruoti. Gėrįsi ir grožįsi savo menine kūryba.</p>	<p>• Sudaryti sąlygas vaikams dalyvauti ar stebėti kuo daugiau ir įvairesnių muzikinių, vaidybinių renginių, koncertų, lankytis parodose, muziejuose, teatre, miesto šventėse, mugėse, cirke ir kitur. • Pasikalbėti apie patirtus išpūdžius, pasidalyti savo mintimis, emocijomis, pasidžiaugti pastebėtu grožiu. Užduoti atvirų klausimų: -Ką pajutai? -Kas įsiminė? -Kas patiko? -Ko reikia, kad vaidinimas, šokis ar piešinys būtų gražus, išpūdingas?</p>	<p>• Emociškai išgyvena meno kūrinį (pvz., klausdamiesi valso, linguoja į šonus, vaizduoja, kad groja fortepijonu, užsimerkia ir pakelia akis į dangų ir kt.), pasakoja apie šokį: -Snieguolė šoko labai gražiai ir lengvai, ji buvo linksma, nes daug sukosi ir šokinėjo, ir jos suknelė buvo labai graži, ji šoko ant pirštų galų. Aiškina, kad ji pati šoko „kaip Snieguolė, nes aukštai kėlė koją ir moka taip suktis“. Vaidindamas emociškai, išraiškiai pakartoja frazes ir intonacijas: -Lape snape, tu gaidelio nepagausi, niekam durų neatšausiu. Užtrenkia dureles, liūdi ir nuoširdžiai užjaučia herojų, nori jam padėti.</p>
		<p>• Žiūrėti lėlių ir dramos vaidinimų, klausytis jų įrašų, žiūrėti animacinių filmukų. Skatinti pastebėti subtilesnes veikėjų kalbos intonacijų, poelgių, veiksmų, kostiumų, lydinčios muzikos, dekoracijų detales. Vaiko apibūdinimus, pvz., „Kiškis greitai bėgo“, vaizdingai papildyti: „Taip, jis skuodė kaip įkirstas.“ (Pasiaiškinti, ką reiškia „kaip įkirstas“). Paskatinti pavaizduoti, kaip kiškis bėga „kaip įkirstas“.</p>	<p>• Gana ilgai sutelkia dėmesį ir seka jį sudominusį vaidinimą ar filmuką. Gilindamasis į įvykius, aiškina, kad „Ragana negera, nes pavogė kiškio morkas“. Pasakodamas parodo, kaip ragana vaidinime skrido, kokiu šiurkščiu balsu ji kalbėjo, pridėdama ir tai, ko nebuvė rodoma, bet gali taip būti (pvz., sako: „Kiškis augina morkas, nes jis ūkininkas“).</p>
		<p>• Sudaryti galimybę vaikui, kitiems girdint ir matant, pasidžiaugti savo ir kitų kūryba bei kasdienė veikla. Demonstruoti jo kūrinėlius, ruošti visų vaikų arba autorines parodėles, sudaryti individualius albumus arba kaupti</p>	<p>• Gėrįsi ir grožįsi savo menine kūryba, pasako, kas pasisekė, užrašo savo vardą, nori juos eksponuoti, rodyti kitiems: -Pažiūrėk, kaip aš gražiai šoku.</p>

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
		<p>skenuotų kūrinių elektroninius variantus, juos retkarčiais persiųsti tėveliams, kad vaikas girdėtų ir jų pagyrimą bei atsiliepimus.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Palaikyti ir skatinti vaiko norą siekti grožio, pagirti už jo pastangas, parodyti kitiems, užrašyti vaiko pasakojimą ir prisegti prie demonstruojamo darbelio, kad pamatytų, kad jo noras siekti grožio yra pastebėtas ir vertinamas. 	<p>-Matai, kaip aš moku vaidinti lapę gudruole? Pamatęs auklėtojos padarytus paukščiukus sako: -Kokie gražūs paukščiukai. Jie gražiai atrodo. O ar aš irgi galiu padaryti tokius paukščiukus? Jūs irgi jį pakabinsite, kad visi matytų?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Siekia meninės kūrybos grožio, noriai ir su džiaugsmu stengiasi viską atlikti kuo gražiau: -Neskubu padaryti darbelio, nes noriu, kad būtų gražu. Mamytė džiaugsis, kai gaus tokį gražų atviruką. -Noriu gražiai šokti, kaip televizijoje.
	<ul style="list-style-type: none"> • Pastebi papuoštą aplinką, meno kūrinius ir pasako, kas jam gražu. Palankiai vertina savo ir kitų kūrybinę veiklą, pasako vieną kitą argumentą, kodėl gražu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaikus aptarti stebėtą ar klausytą meno kūrinį, pagrįsti savo nuomonę, atsakant į klausimą, kodėl patiko ar nepatiko. Jei vienas vaikas sako, kad jam patiko, klausiti, ar yra tokių, kuriems nepatiko, leidžiant suprasti, kad visokios nuomonės yra svarbios. Pratinti pastebėti ir atskirti kičą nuo tikrojo meno. • Skatinti geranoriškai vertinti kitų saviraiškos ir kūrybos bandymus, išsakyti savo ir gerbti kitų nuomonę. Paprašyti pakomentuoti, kurie kūriniai kelia estetinį pasigėrėjimą (malonu žiūrėti į gražius, grakščius šokio judesius) ir kurie atgraso (baisu žiūrėti žiaurumu ir agresiją perpildytą animacinį filmuką). • Sudaryti sąlygas suprasti aplinkos grožio svarbą ir jį vertinti. Patiems dalyvauti jį puoselėjant: nelaužyti medelių, neskriausti gyvūnėlių, dalyvauti medelių sodinimo akcijose, atskrendančių paukščių sutiktuvėse ir kt. Gėrėtis gerai atliktu darbu, išsakyti nuomonę apie prastą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pateikdami keletą motyvų apibūdina, palygina patikusią ar nepatikusią muziką, šokį, dailės darbelį, vaidinimą: -Vaidinimas apie vilką ir ožiukus patiko labiau nei vaidinimas apie raganą. • Palankiai vertina patinkančią savo ir kitų kūrybinę veiklą ir kūrinius: -Koks gražus namas, norėčiau tokiame gyventi! Pastebi neišraiškingą, nepavykusį kūrinių atlikimą: -Nepavyko, nupiešiu kitą. —Jis viską sugadino. -Neįdomu žiūrėti, nes jis nemoka vaidinti! -Negražus, mažai spalvų. • Reiškia nuomonę apie grupės aplinkos estetiką, pastebi, kada daiktai tvarkingai ar gražiai išdėlioti, aiškina, kad švara ir tvarka – tai gražu. Saugo ir puoselėja gamtos grožį, noriai tvarko, puošia grupės aplinką.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
		<ul style="list-style-type: none"> • Pastebėti, pagauti momentą, kada vaikas kuo nors gėrisi, džiaugiasi, pritarti jam, padiskutuoti, kodėl taip reikėtų elgtis, kaip kiti jaučiasi, kai mato kitą netinkamai besielgiantį, kokį elgesį pavadintų gražiu ir kt. Pratinti gražiai elgtis viešose vietose (teatre, koncerte, parodoje, prekybos centre). • Skatinti suprasti ir atskirti, kokia išvaizda gali būti pavadinta gražia, akcentuojant tai, ką patys gali padaryti, kad atrodytų gražiai. Siekiant, jog vaikas ugdytųsi gebėjimą pamatyti bei tinkamai vertinti savo ir kitų išorės grožį, ieškoti tinkamiausių būdų (pvz., kurti projektus, plakatus su šūkais, skaityti istorijas, žiūrėti filmukus ir kt.). • Per pasivaikščiavimus lauke ar darželio aplinkoje paskatinti stabtelėti ir įsižiūrėti į detales, atrasti gražius daiktus, gamtos ar miesto vaizdus. Jei grupė turi fotoaparata, fotografuoti ir, jei yra galimybė, kaupti atspausdintus arba elektroninius vaizdus, peržiūrėti naudojant multimediją. Džiaugtis pastabumu, gražiais užfiksuotais vaizdais. • Kalbėtis, ką jis pats pakeistų aplinkoje, kad būtų gražiau, kurti ir realizuoti įvairius projektus. • Su grožiu susijusius dalykus įtraukti į kasdienės veiklos pokalbius ir veiklą, atkreipti vaikų dė- 	<ul style="list-style-type: none"> • Gėrisi ir palankiai vertina tinkamą bendraamžių elgesį, džiaugiasi pats gavęs pagyrimų: -Man patinka, nes ji gražiai elgiasi prie stalo! -Auklėtoja pasakė, kad aš gražiai moku vaikščioti koridoriumi, nebėgioju. Piktinasi netinkamu elgesiu, išsako pastabą valgančiam vaikui: -O jeigu prie svečių taip valgytum, tau būtų negėda? Mėgdžioja gražaus elgesio pavyzdžius. • Gana kritiškai savo ir kitų išvaizdai, pastebi, kada kiti netvarkingai ar nešvariai apsirengę, pagiria, atvirai išreiškia savo nepasitenkinimą ar susižavėjimą, pasako komplimentus: -Kaip gražiai, nuostabiai atrodo! Pastebi, kada mergaitės pasipuošia gražia suknele, plaukų segtukais, patinka tvarkingai ir gražiai rengtis, būti susišukavusiam, derinti drabužių spalvas. • Grožisi ir išraiškingais žodžiais apibūdina labiausiai į akis krentančias gamtos, aplinkos daiktų ir reiškinių bei kasdienio gyvenimo estetines ypatybes (pvz., „ryškios žvaigždės“, „sidabrinis šerkšnas“, „gražiausia lėkštutė su mėlynu paaukuotu krašteliu“, „gražiai apipaišytas troleibusas“). • Pastebi grupės aplinkos estetiką ir ją rūpinasi (tvarkingai išdėsto žaislus, daiktus, gražiai padengia stalą, noriai puošia grupę), pastebi savo ir kitų estetinę išvaizdą, pvz., tvarkingus drabužius, švarias rankas. • Grupelė vaikų kartu su auklėtoja samprotuoja apie grožį. Vaikai komentuoja: „Grožis – tai gėlės, krū-

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
	<ul style="list-style-type: none"> Pasakoja išpūdžius apie muzikos, vaidinimo, šokio siužetą, matytus dailės, tautodailės kūrinius, vaizduojamus įvykius, veikėjus, nuotaiką, kilusius vaizdinius. Plačiau papasakoja, ką sukūrė, kaip pats bei kiti dainavo, grojo, šoko, vaidino, piešė. 	<p>mesį, diskutuoti, kas gražu ir negražu, išnaudoti visas galimybes vaiko estetinėms vertybėms puoselėti.</p> <ul style="list-style-type: none"> Dažnai klausytis įvairių muzikos kūrinių (dainų, šokių, simfoninės muzikos, operos ar baleto ištraukų), paskatinti vaikus susikaupti, išklausus savo mintimis pasidalyti su pedagogu ir draugais. Užduoti klausimų apie skambėjusią muziką, atlikėjus. Skatinti aptarti stebėtą šokį, atkreipti dėmesį į šokėjų judesius, kostiumus, šokio muziką ir pan. Skatinti reikšti įvairią nuomonę leidžiant suprasti, kad visokia nuomonė yra priimtina. Pasamprotauti, ką teatre veikia aktorius, suteikti galimybę pasikalbėti, užduoti jiems klausimų apie teatrą. Kalbėtis vaikui suprantama kalba apie vizualaus meno kūrinius ir jų kūrybos raiškos priemones – kompoziciją, spalvą, formą, siluetą, proporcijas, padėtį erdvėje ir plokštumoje. Paskatinti realizuoti kilusius sumanymus čia ir dabar, nes praktinė patirtis teikia daugiausiai meno estetiniam suvokimui ir jausenai. 	<p>mai, beržai, jūra, piliakalniai, Gedimino pilis, laivai, tiltai, gražūs tautiniai kostiumai, Čiurlionio paveiksliukai, skrybėlės gražios juodos (jas nešioja visokie ponai), žiedai, auskarai, gumytės su šuniukais, limuzinai, futbolas, krepšinis, nes visaip gražiai jį žaidžia.“</p> <ul style="list-style-type: none"> Suvokia ir savais žodžiais apibūdina muzikos kūrinius, apie išklausytą lopšinę sako: -Šita muzika labai pūkinė, linguojanti. O C. Sen-Sanso „Gulbė“ iš „Žvėrių karnavalo“ apibūdinama taip: -Man gulbė labai graži, jos plunksnos baltos ir ji labai gera, aš norėčiau jos ir kitą kartą paklaustyti. Savarankiškai pasakoja stebėto šokio siužetą, nusako veikėjus, jų judesius, apibūdina šokio kostiumus: -Senjoro pomidoro buvo toks raudonas kostiumas, jis buvo išsipūtęs, todėl tik vartėsi ant žemės, jis buvo piktas, nes visą laiką trepsėjo. Supranta, kur sėdi žiūrovai ir savarankiškai užima jų vietą, parodo, kur vaidins aktoriai, žino, kada vaidinimas prasideda, o kada pasibaigia. Apžiūrinėdamas dailės kūrinius apibūdina spalvas, medžiagas, išraišką: -Iš molio padaryta mergaitė. Jos žandukai labai raudoni ir gražūs, jos plaukučiai spindi. Joje yra molio spalva, yra mėlyna spalva, joje yra net labai šviesiai mėlyna spalva. Įvardija skirtingus meno kūrinių sukeltus potyrius ir kilusias idėjas patiems veikti: -Aš irgi noriu taip vaidinti katytę. -Aš taip pat moku nupiešti tokią mergaitę, tik ji bus princesė.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
		<ul style="list-style-type: none"> • Stebėti ir padėti vaikams realizuoti kilusius sumanymus: suteikti pakankamai laiko, parūpinti drabužių ir kitos atributikos, reikalui esant įsilieti į vaidinimą ar žaidimą. • Diskutuoti ieškant vienokių ar kitokių meninių sprendimų, pvz., kuriuose piešiniuose yra tamsiai, kuriuose – šviesiai mėlyna spalva, kas piešiniuose pavaizduota arti, o kas – toli, kodėl taip atrodo ir kt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bando atpažinti ir spėlioti, kokį veikėją vaidina: žaisdamas teatrą persirengia lape arba katinu ir atitinkamai veikia – eina tykodamas kiškio žingsniu arba žygiuoja mojuodamas kardu. • Įžvelgia kai kuriuos raiškos priemonių ryšius su vaizduojamu objektu: -Jo nupieštas šuniukas piktas, nes juodas, o mano linksmas, nes pakėlęs laiko letenėlę.

ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:

- nesidžiaugia savo ir draugų dailės kūriniais, darbais;
- nesistebi malonius garsus skleidžiančiais instrumentais, neįprastais šviesos šaltiniais;
- nepastebi grupėje (namie) atsiradusio naujo gražaus daikto;
- nemėgsta puošti grupės ar savo kambario;
- neturi mėgstamos dainelės, spalvos, pan.;
- nekreipia dėmesio į tai, kaip apsirengęs, ar drabužėliai švarūs, gražūs (vaikų supratimu);
- retai kalboje vartoja estetiškas sąvokas „gražu“, „patinka“ ir pan.

Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“

- stengiasi darbą atlikti tvarkingai (nesako „Gražu“, bet „Padariau gerai“ ar pan.);
- užbėga už akių įvykiams – žino, kad reikia pagirti draugo darbą, išgirstą dainą, todėl sako: „Kaip gražu“;
- išgirdęs pastabą, kad kaukė netinka ar pan., paverčia juokais („Aš taip ir norėjau“).

Rekomendacijos auklėtojams ir tėvams

- Padėkite pastebėti kasdienėje aplinkoje ir gamtoje gražius daiktus, reiškinius, komentuokite juos („Pažiūrėk, koks gražus voratinklis“ ir pan.).
- Mokykite gražiai suderinti lėlės drabužėlius, pastatyti gražų namą iš kaladėlių.
- Prašykite, kad padėtų padengti ir papuošti stalą.
- Žavėkitės, džiaukitės gražiu poelgiu, elgesiu.
- Mokykitės paprastų, bet skambių dainelių, kurkite gražius žodžius.
- Prieš eidami į teatrą, koncertą, paruoškite vaiką suvokti meninę veiklą.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
<p>14. SRITIS. INICIATYVUMAS IR ATKAKLUMAS.</p> <p>Iniciatyvumo ir atkaklumo srityje vaikui ugdantis tobulėja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • pačiam susirasti veiklos ir turiningai ją plėtoti; • įsitraukti į suaugusiojo pasiūlytą ugdymąsi skatinančią veiklą, susikoncentruoti ir išradinai ją plėtoti; • susidoroti su kliūtimis siekiant realizuoti sumanymus. <p>KOMPETENCIJOS. SOCIALINĖ. PAŽINIMO.</p> <p>Vertybinė nuostata. Didžiuojasi savimi ir didėjančiais savo gebėjimais.</p> <p>Esminis gebėjimas. Savo iniciatyva pagal pomėgius pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia ir ją plėtoja, geba pratęsti veiklą po tam tikro laiko tarpo, kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais.</p>			
<p>1-asis žingsnis (0-1 m.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Pats juda (šliaužia, ropoja, eina) jį sudominusių žaislų, daiktų link. Trumpam sutelkia žvilgsnį, seka judantį daiktą akimis, klausosi, atlieka tikslingus judesius, veiksmus su daiktais. • Šypsodamasis, žvelgdamas į akis, čiaušketamas, duodamas žaislą kitam skatina su juo žaisti; išreikšdamas norus parodo „taip“ arba „ne“. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pastebėti vaiko rodomą iniciatyvą ir ją palaikyti. Stebėti ir pasidžiaugti vaiko daug kartų kartojamais veiksmis, rodančiais jo atkaklumą. • Priimti vaiko siūlomus žaidimus. Žaisti žaidimus su vaiku tol, kol jis to nori. • Siūlyti žaisti smulkiajai motorikai skirtus žaidimus, reikalaujančius dėmesio, atkaklumo (pvz., sukaišioti detales į atitinkamas ertmes ir kt.). 	<ul style="list-style-type: none"> • Turi mėgstamus žaislus. Laikydamasis sienos nueina prie žybsinčių, skambančių, spalvotų kubelių. Po to per pusę grupės nuropoja prie kamuoliuko. • Tiesia kamuoliuką auklėtojai, žiūri į akis, šypsosi. Žaidžiant žaidimus „Bėga bėga pelytė“, plodamas katutes tiesia delniuką suaugusiajam, prašydamas jį pakartoti.
<p>2-asis žingsnis (1-2 m.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Pats pasirenka daiktus, su jais žaidžia, daug kartų atkakliai bando atlikti naują veiksmą, kartoja tai, kas pavyko. Judesį, veiksmą ar garsą gali pakartoti tuoj pat, po kelių valandų, dienų, todėl savarankiškai modeliuoja kelis judesius ar veiksmus į vieną seką. Trumpam atitraukus dėmesį vėl sugrįžta prie ankstesnės veiklos. • Pats noriai mokosi iš tų, su kuriais jaučiasi saugus. • Veiksmis ir atskirais žodžiais reiškia norus, veda suaugusįjį prie dominančių daiktų. Protes- 	<ul style="list-style-type: none"> • Pabūti greta vaiko, kai jis mokosi naujų veiksmų – tai stiprina jo atkaklumą, skatina tęsti bandymus. Neskubėti padėti vaikui – paties atliktas veiksmas turi didesnę poveikį jo raidai. • Žaisti, ką nors veikti vaikų akivaizdoje, kad mažyliai galėtų stebėti atskirus veiksmus, procesą. • Kantriai padėti vaikui mokytis, kai jis rodo inicija- 	<ul style="list-style-type: none"> • Atkakliai bando užsegti didelę sagą: pabando, nepavyksta, vėl pabando, pagaliau išspraudžia sagą į kilpą ir apsidžiaugia. Kelis kartus užsega ir vėl atsega sagą. • Prieš kelias dienas matė, kaip kirpėja kirpo sesutę, todėl ima šukas ir šukuoja lėlę. • Žaidžia su muzikiniu žaislu, tačiau išgirsta su mašinėle burzgiantį draugą. Kurį laiką stebi, kaip šis žaidžia. Netrukus vėl pradeda spaudyti muzikinio žaislo mygtukus. • Stebi, kaip auklėtojas stato bokštelį ir pats ima kaladėles, stato panašų bokštelį. • Vaikas veda auklėtoją prie žaisliuko – iššo-

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
	tuoja, reiškia nepasitenkinimą, negalėdamas įveikti kliūtis.	tyvą, domisi naujais veiksmais. • Padėti vaikui įveikti kliūtis, jei po daugelio bandymų jam nepavyksta atlikti norimo veiksmo.	kančios varlytės. Rodo, kad reikia varlytę įdėti į vidų, uždengti dangtelį ir po to jį atidengti, kad varlytė iššoktų. Po daugelio bandymų pats išmoksta įdėti varlytę ir atidaryti dangtelį. • Rodo nepasitenkinimą, kai stumiamos durys neatsidaro, rėkia, reikalaujamas pagalbos.
3-asis žingsnis (2-3 m.)	• Nuolat energingai žaidžia, ką nors veikia, laisvai juda erdvėje, pats keičia veiklą, pasirenka vieną iš kelių daiktų, sugalvoja būdus, kaip pasiekti neprieinamą norimą daiktą.	• Pasirūpinti saugia aplinka grupėje, lauke. Auklėtojui pačiam žaisti įvairius sensorinius žaidimus vaikų akivaizdoje, kad jie galėtų jį stebėti ir mėgdžioti, taip mokydami naujų veiksmų. Skatinti vaikus pastatyti bokštelį, baigti sudėti dėlionę. • Siūlyti vaiko poreikius atitinkančių priemonių veiklai.	• Sudėlioja visas formeles į jų lizdus. Jas išima ir vėl sudėlioja. Pasilipa ant kėdės, kad pasiektų žaislą, padėtą ant palangės. Deda dėlionę nepaisydamas šalia keliamo vaikų triukšmo.
	• Mėgsta išbandyti suaugusiojo pasiūlytus naujus žaislus, žaidimus, neįprastą veiklą.	• Nuolat praturtinti grupę kuo nors nauju, pasiūlyti vaikams naujų žaidimų. • Neišleisti vaikų iš akių.	• Ilgai tyrinėja naują žaislą. • Ilgam susitelkia bandydamas užsegti sagas, suvarstyti batų raištelius, dėlioja dėliones, konstruoja. • Užsimerkęs sukasi ratu tol, kol nugriūva.
	• Ekspresyviai reiškia savo norus, sako „ne“.	• Kai tik įmanoma, palaikyti vaiko norus, patraukliai pasiūlyti jiems pakeisti neigiamą nuomonę.	• Atkakliai tvirtina, kad nenori miegoti.
4-asis žingsnis (3-4 m.)	• Dažniausiai pats pasirenka ir kurį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais.	• Palaikyti vaikų veiklos sumanymus, padėti juos išplėtoti, įgyvendinti.	• Rodo iniciatyvą vadovauti sugalvotam žaidimui ir buria kitus vaikus. Mergaitė nueina į lėlių kampelį. Pamato žaidimų draugę ir klausia: „Giedre, ar nori žaisti namus?“.
	• Kviečiant, sudominant ištraukia į suaugusiojo pasiūlytą veiklą jam, vaikų grupei ar visai vaikų grupei.	• Pasiūlyti vaikams veiklos dviese, grupelėje ar su visa grupe.	• Motiejus noriai dalyvauja suaugusiojo organizuojamoje „Ryto rato“ veikloje.
	• Susidūręs su kliūtimi arba nesėkme, bando ką nors daryti kitaip arba laukia suaugusiojo pagalbos. Siekia savarankiškumo, bet vis dar laukia suaugusiųjų paskatinimo, padrąsinimo.	• Palaikyti vaikus, kurie bando iššūkį įveikti savarankiškai, neskubėti teikti pagalbos. Vaikams, kurie greit nusimena, meta veiklą, padėti surasti išeitį, sprendimus. Pastebėti ir palaikyti vaiko iniciatyvą atlikti nesudėtingus darbus: išplauti teptukus, plauti žaislus ir pan. Džiaugtis vaiko iniciatyva padėti kitam – ką nors paduoti, paaiškinti ar pagelbėti užsisegti.	

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
5-asis žingsnis (4-5 m.)	<ul style="list-style-type: none"> • Pats pasirenka ir ilgesnį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaikus turiningiau išplėtoti jų pačių sumanymą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Patys sugalvoja žaidimą ir ilgai jį plėtoja. Daila, Emilija ir Motiejus pačių sugalvotą žaidimą „Ragana gaudo“ žaidžia 13 minučių. Giedrė ir Matas pačių sugalvotą žaidimą „Gaminame maistą“ žaidžia 32 minutes.
	<ul style="list-style-type: none"> • Lengviau pereina nuo paties pasirinktos veiklos prie suaugusiojo jam, vaikų grupei, visai vaikų grupei pasiūlytos veiklos. Suaugusiojo pasiūlytą veiklą atlieka susitelkęs, išradingai, savaip, savarankiškai. 	<ul style="list-style-type: none"> • Veiklą vaikams pasiūlyti tik kaip motyvuojančią idėją, kurią jie galėtų sukonkretinti ir savaip įgyvendinti. Nesiūlyti uždarų užduočių, kuriose auklėtojas nurodo vaikui visus veiklos atlikimo žingsnius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Auklėtojui pasiūlius veiklą patys pasirenka, kaip, pvz., pieš mamytės portretą: vieni jį piešia spalvotais pieštukais, kiti tapo guašu, treči – kreidelėmis. Kiekvieno mamytė vis kitokia.
	<ul style="list-style-type: none"> • Ilgesnį laiką pats bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepavykus kreipiasi pagalbos į suaugusįjį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pagalbą vaikui teikti ne ką nors darant už jį, bet keliant mąstyti skatinančius klausimus, pateikiant keletą alternatyvių pasiūlymų, skatinant bandyti daug kartų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Simonas nori pasidaryti robotą, suklijuodamas dvi dėžutes. Patepa klizais, tačiau jos nesulimpa. Pritepa daugiau klizų – dėžutės nesuklijuoja. Po kurio laiko vaikas kreipiasi pagalbos į suaugusįjį.
6-asis žingsnis (5-6 m.)	<ul style="list-style-type: none"> • Turiningai plėtoja paties pasirinktą veiklą, ją tęsia po dienos miego, kitą dieną, kelias dienas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sudaryti sąlygas grupėje vaikų sumanymus ir auklėtojo pasiūlytą veiklą plėtoti po keletą dienų, nedarant vaikų susikurtos aplinkos, nebaigtų darbų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia ilgą laiką trunkančius kūrybinius žaidimus. Vaikai visą savaitę žaidžia žaidimą apie geručius ir blogiukus.
	<ul style="list-style-type: none"> • Susidomėjęs ilgesniam laikui išitraukia į suaugusiojo jam, vaikų grupei, visai vaikų grupei pasiūlytą veiklą, siūlo vaikams ir suaugusiajam išitraukti į jo paties sugalvotą veiklą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasiūlyti vaikams įdomios veiklos idėjų, sumanymų vaikų grupelių veiklai. Pastebėti vaiko sumanymus, juos palaikyti, padėti išplėtoti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Auklėtojo pasiūlytą veiklą – pasidaryti draugo siluetą ir jį išgražinti – vaikai pradėjo ryte, tęsė po pietų ir baigė tik kitą dieną. • Prie vaiku įdomios auklėtojo pasiūlytos veiklos grįžta, kol ją baigia (pvz., pasidaro Užgavėnių kaukes).
	<ul style="list-style-type: none"> • Savarankiškai bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepasisekus bando įtraukti bendraamžius ir tik po to kreipiasi į suaugusįjį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaikus pabaigti pradėtus darbus, padėti vienas kitam įveikti problemas. Siūlyti vaikams kruopštumo, susikaupimo reikalaujančių darbų, pvz.: įverti siūlą, įsiūti sagą, prisukti veržlę ir pan. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tomas nori sukonstruoti raketą. Tačiau jam neišeina. Tada jis kreipiasi į Nerijų, kuris jam padeda.

ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:

Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“

-mažai arba visai nesidomi naujais daiktais, netyrinėja aplinkos;
 -neklausinėja;
 -pernelyg „įstringa“ toje pačioje veikloje;
 -negeba savarankiškai susirasti veiklos;
 -su kai kuriais daiktais atlieka įkyrius, neadekvačius veiksmus;
 -negeba savarankiškai planuoti veiklos;
 -negeba perkelti turimų įgūdžių į naujas situacijas.

-pageidavimus ir norus išreiškia gestais ir (ar) mimika, garsu arba akimis;
 -geba neverbaliniu būdu parodyti aiškų susidomėjimą pasirinktu daiktu arba veikla;
 -žinodamas, kad ne visada gali suvokti auklėtojos aiškinimą, instruktavimo metu stebi kitų vaikų elgesį ir jį mėgdžioja.

Rekomendacijos auklėtojams ir tėvams

- Leiskite išbandyti įvairią veiklą, padėdami patirti sėkmę, taip skatindami pasitikėjimą savimi.
- Ugdydami savarankiškumą, sudarykite galimybę pasirinkti iš 2, vėliau 3 adekvačių veiklų (daiktų).
- Paklauskite, ar nereikia pagalbos, primygtinai jos nesūlykite.
- Tuo atveju, kai vaikas įkyriai atlieka tą pačią veiklą ar manipuliuoja tuo pačiu daiktu, pamėginkite veiksmui suteikti prasmę. Pvz., jei vaikas mėgsta sukti daiktus, duokite atsukti kamštelius, pripilti vandens, užsukti ir pan.
- Mokykite stebėti kalbančiųjų veidus, aplinką.
- Savarankiškumo įgūdžių mokykite pamažu.
- Jei vaikas nesupranta, parodykite veiksmu, paveikslėliu, simboliu.
- Mokykite pasiklausti, paprašyti pagalbos.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
<p>15. SRITIS. TYRINĖJIMAS.</p> <p>Tyrinėjimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • domėjimasis aplinka; • tyrinėjimas naudojant pojūčius; • atrastų, sužinotų dalykų aptarimas. <p>KOMPETENCIJOS. PAŽINIMO.</p> <p>Vertybinė nuostata. Smalsus, domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, noriai stebi, bando, samprotauja.</p> <p>Esminis gebėjimas. Aktyviai tyrinėja save, socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką, įvaldo tyrinėjimo būdus (stebėjimą, bandymą, klausinėjimą), mąsto ir samprotauja apie tai, ką pastebėjo, atrado, pajuto, patyrė</p>			
<p>1-asis žingsnis (0-1 m.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Stengiasi pamatyti, išgirsti, paliesti, paimti, paragauti žaislus ir kitus daiktus. • Reaguoja į tai, kas vyksta aplinkui, bando dalyvauti (mimika, judesiais, garsais). 	<ul style="list-style-type: none"> • Visa, kas yra artimiausioje aplinkoje, laikyti žaidimo priemonėmis. Kūdikiui sudaryti galimybes žaisti su žaislais arba tam tinkamais daiktais, judėti, liesti daiktus, išlaikyti pusiausvyrą, stengtis pajudėti daikto link, jį pasiekti, paragauti. • Vaikus paguldyti ar pasodinti taip, kad jie galėtų plačiai matyti aplinkui – stebėti kitus vaikus ir su jais bendrauti. • Sudaryti sąlygas patirti skirtingas žaidimo erdves, tokias, kaip lygios grindys, kilimas, žolė, smėlis, minkšti ir kieti paviršiai, erdvės viduje ir lauke; pajusti įvairius pojūčius – šviežio oro, įvairių paviršių, kvapų, temperatūrų skirtumo, garsų. • Vaikams pajusti ir tyrinėti duoti įvairių medžiagų, formų, skatinti žaisti su savo kojų pirštais, liesti savo ir pažįstamų žmonių veidą, plaukus, rankų pirštus, kartoti tai kelis kartus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikai siekia paimti žaislus ir daiktus, juos liečia, apžiūrinėja, kiša į burną. Tai pirmieji tyrinėjimo žingsniai. • Vaikai juda, kartoja judesius, praktikuojasi.
	<ul style="list-style-type: none"> • Stengiasi išbandyti žaislus ar daiktus, stebi, kas vyksta aplinkui, rodo kitiems, ką pavyko padaryti. • Mėgsta žaisti slėpynių. Patikusį veiksmą prašo pakartoti daug kartų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikams sudaryti sąlygas aktyviai tyrinėti aplinką, suaugusieji padeda, bet netrukdo, nepertraukia. • Duoti įvairių tinkamų žaisti daiktų ir žaislų, kurie skatina atlikti tiek stambiuosius, tiek smulkiuosius veiksmus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikai tyrinėja viską, kas yra aplinkui, jie ima, judina, liečia, stebi, klauso, bando sudėti ar išardyti, didžiuojasi, kai pavyksta, noriai bendrauja su artimais žmonėmis ir vaikais.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
2-asis žingsnis (1-2 m.)		<p>sius judesius.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jiems sudaryti sąlygas naudoti ir vystyti įvairius gebėjimus, pvz., klausyti, stebėti, prisiminti, kalbėti, aptarti, kas vyko (reflektuoti), priimti sprendimus. • Jau nuo mažumės mokyti atpažinti spalvas, simetriją ir formas, atkreipti dėmesį, kurios tinka viena prie kitos, yra giminingos. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kartoja tą patį žaidimą, prašo dar kartą paskaičiuoti tą pačią knygutę, pažiūrėti filmuką ar paveiklį.
3-asis žingsnis (2-3 m.)	<ul style="list-style-type: none"> • Atsargiai elgiasi su nepažįstamais daiktais ir medžiagomis, tačiau rodo susidomėjimą, bando aiškintis, kas tai yra, kaip ir kodėl tai veikia, vyksta. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti manipuliuoti kiekiais, eiti nuo vientiso prie dalių ir atgal, pvz., padalyti plastilino gabalą ir vėl sulipdyti į vieną, išpilstyti vandenį į mažus buteliukus ir vėl supilti į didelį indą. • Sudaryti galimybes surinkti, rūšiuoti ir sudėlioti daiktus kokia nors tvarka, įvairiais būdais žaisti su medžiagomis, stiprinti tvarkos jausmą, t. y. grupuoti paprastus daiktus ar padėti juos į jų vietą. • Pateikti knygų ir paveikslėlių apie įvairius jų kasdienio gyvenimo aspektus. • Skirti laiko mokytis apsirengti ir valgyti, padėti vienas kitam. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skaičiuoja, dėlioja tam tikra tvarka daiktus, bando padėti į vietą, savaip tvarkyti žaislus, mieliai padalija ką nors kitiems po lygiai, pasidalina per pusę. • Bando išardyti žaislus, pažiūrėti, kas yra jų viduje. • Varto knygas, vaizduoja, kad skaito, kalba apie tai, ką mato paveikslėliuose.
4-asis žingsnis (3-4 m.)	<ul style="list-style-type: none"> • Pats pasirenka žaidimui ar kitai veiklai reikalingus daiktus ir medžiagas, paaiškina, kodėl pasirinko. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ugdymo programą ir aplinką kurti taip, kad vaikams būtų prieinamos įvairios medžiagos ir priemonės, kuriomis pasinaudodami galėtų inicijuoti kryptingą iškilusios problemos sprendimo veiklą, patys sugalvoti problemų ir su pasitenkinimu ieškoti jų sprendimo būdų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaidimui bando panaudoti įvairius daiktus, kartais mieliau žaidžia su artimiausios aplinkos daiktais nei žaislais ir išradingai juos panaudoja.
		<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti nebijoti bandyti ir klysti ieškant savo iškeltų problemų sprendimų, pasinaudoti ankstesniu patyrimu ir juo remiantis bandyti naujus sprendimo kelius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Grupuoja daiktus tam tikra tvarka, gali padėti suaugusiems tvarkyti kambarius ar dirbti kitus darbus.
	<ul style="list-style-type: none"> • Geba suvokti ryšį tarp to, kaip daiktas padarytas ir jo paskirties (pvz., ratai yra apvalūs, nes mašinos paskirtis yra judėti). • Domisi medžiagomis, iš kurių padaryti daiktai, 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikus skatinti stebėti ir apibūdinti daiktų, medžiagų, gyvosios gamtos objektų savybes ir bruožus, piešti ar konstruoti įsivaizduojamus daiktus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Samprotauja apie daiktų naudojimą, bando paaiškinti, kokios jų savybės padaro juos tinkamus.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
5-asis žingsnis (4-5 m.)	<p>ir jų savybėmis. Suvokia medžiagos, iš kurios padarytas daiktas, pasirinkimo tikslumą (pvz., kodėl mašinos korpusas iš metalo, o padangos iš gumos).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Paaiškina, kad su nežinomais daiktais ir medžiagomis reikia elgtis atsargiai, stengiasi taip daryti. • Išskiria akivaizdžius daiktų, medžiagų, gyvūnų, augalų bruožus, savybes, kalbėdami apie tai kar-tais susieja skirtingus pastebėjimus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sudaryti galimybę suskaičiuoti, prognozuoti, pvz., į kiek dalių reikės padalyti pyragą, po kiek saldinių imti, kad visi gautų po lygiai. • Skatinti pasitelkti simbolius, palyginti, atkartoti, numatyti situacijas, nukreipti savo dėmesį į ką nors kita ar atkreipti dėmesį dabar, paaiškinti savo pasirinkimus ir logiškai juos pagrįsti. • Vaikams pateikti knygų, paveikslų, plakatų, žemėlapių, kuriais jie galėtų remtis pagrįsdami savo požiūrį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dalyvauja, stebi, kai atliekami bandymai, patys bando, pvz., sumaišyti medžiagas, išardyti daiktus. • Pastebi ir pasako, parodo, kaip pasikeitė gamta ir samprotauja su kuo tai susiję, pvz., medžiai pagelto, nes buvo šalna.
6-asis žingsnis (5-6 m.)	<ul style="list-style-type: none"> • Domisi aplinka, mėgsta stebėti, kaip auga augalai, kaip elgiasi gyvūnai, noriai atlieka paprastus bandymus, tyrinėja, iš kokių medžiagų padaryti daiktai, kur jie naudojami. • Samprotauja apie tai, ką atrado, sužinojo, kelia tolesnius klausimus, siūlo idėjas, ką dar galima būtų tyrinėti. • Domisi, kaip seniau gyveno žmonės, kaip gyvena kitose šalyse. • Aktyviai tyrinėdami aplinką demonstruoja vis didėjančią kūno kontrolę, tinkamai pasitelkia visus pojūčius, savo galimybėms išplėsti pasitelkia įrankius ir kitas priemones (pvz., lupą, mikroskopą). • Su suaugusiais ar vaikais aptaria nesudėtingų stebėjimų, bandymų ar konstravimo planus, numato rezultata, mokosi pavaizduoti juos nesudėtingose lentelėse, diagramose, kūrybiškai pristato savo tyrinėjimus ir kitus darbus. • Stebėdamas fotografijas aiškinasi, kuo yra panašus į savo artimuosius, kuo skiriasi nuo jų. • Palygina daiktus, medžiagas, gyvūnus ir augalus, atsižvelgdamas į savybes, juos tikslingai grupuoja ir klasifikuoja. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sudaryti sąlygas ir skatinti tyrinėti gamtos ir socialinės aplinkos objektus, jų kaitą, savybes. • Siūlyti atlikti nesudėtingus bandymus, stebėti prietaisų veikimą. • Vykdyti projektinę veiklą, skirtą ilgalaikiams stebėjimams (pvz., stebėti augalo augimą). Mokyti vaikus fiksuoti pastebėjimus, pildyti lenteles ir pan. • Grupėje turėti mikroskopą ir kitus galimus prietaisus, skirtus tyrinėti, mokyti ir skatinti vaikus jais savarankiškai naudotis. • Skatinti vaikus, kad jie patys ieškotų atsakymų į iškilusius klausimus knygoje, internete, jeigu mato, kad nepavyksta, pasiklaustų suaugusiųjų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Stebi ir komentuoja reiškinius, vykstančius gamtoje ir aplinkoje. • Atlieka nesudėtingus bandymus (pvz., stebi, kaip tirpsta ledas, dega žvakė, plaukia ar skęsta įvairūs daiktai, magnetas traukia metalinius daiktus). • Stebimo objekto pasikeitimus fiksuoja lentelėje. • Domisi gamtos reiškiniais, prietaisų veikimu ir kt., aktyviai klausinėja. • Stebėdamas aplinką, atpažįsta akivaizdžius daiktų, gyvūnų, augalų grupių panašumus ir skirtumus, juos aptaria.

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:

-mažai domisi aplinkiniais daiktais, žmonėmis, įvykiais, jų nestebi;
 -dėmesį į objektą sutelkia 2–3 kartus trumpesnę laiką nei bendraamžiai;
 -pasyviai sutinka su pasiūlyta veikla, pasižymi menka motyvacija veikti;
 -neturi išreikštų interesų ar pomėgių arba turi tik vieną, ties kuriuo yra pernelyg įstrigęs;
 -nerodo iniciatyvos išardyti daiktą, pažiūrėti, kas viduje, iš ko jis padarytas;
 -nesidžiaugia, atradęs ką nors naujo;
 -pernelyg laikosi įprastų veiksmų tvarkos, tų pačių daiktų, neeksperimentuoja (pvz., visada geria iš to paties puoduko, piešia ta pačia spalva).

Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“

-turi vieną pamėgtą daiktą, apie jį žino daug, juo domisi (pvz., apie gaisrines mašinas ar pan.);
 -susidomi daiktu, jei šis ryškus, spalvingas, neįprastas;
 -kartais pastebi daiktus, jų detales, kurių nepastebi kiti vaikai.

Rekomendacijos auklėtojams ir tėvams

- Atkreipkite dėmesį į naujus daiktus, reiškinius vaiko aplinkoje, tai darykite emociškai, džiugiai.
- Mokykite vaiką orientuotis aplinkoje – pradžioje suaugusiajam padedant, vėliau savarankiškai.
- Užtikrinkite saugumą: paslėpkite daiktus, kuriais galima susižaloti, patikrinkite durų, langų saugumą.
- Stenkitės nusivesti į naujas vietas, kur vaikas dar nebuvo, pvz.: zoologijos sodą, vandens parką, kt., stebėkite, komentuokite, džiaukitės atradimais.
- Skatinkite eksperimentuoti su daiktais, pvz., įpilti ir išpilti iš lankstaus indo vandenį, stebint, kaip keisis forma (užtikrinkite saugumą).
- Skatinkite remtis visais pojūčiais – skoniu, lytėjimu, rega, klausa, uosle, žaiskite spėliones (pvz., atspėk iš kvapo – kas tai?).
- Nebarkite ir nebauskite, jei tyrinėdamas ką nors sugadino, sulaužė (įspėkite apie saugotinus daiktus).
- Žaiskite slėpynių žaidimus – slėpkite daiktus, drąsinkite ieškoti, atrasti.
- Girkite už pastangas, paieškas, ne tik už rezultatą.
- Mokykite vaiką atrasti, kas jam patinka, ir tuo užsiimti.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
<p>16. SRITIS. PROBLEMŲ SPRENDIMAS. Problemų srityje vaikui ugdantis tobulėja: <ul style="list-style-type: none"> • problemų atpažinimas, išvėlgimas; • sprendimų, išeičių paieška ir tinkamiausio sprendimo pasirinkimas bei įgyvendinimas, pasekmių, panaudojus sprendimą, stebėjimas ir apmąstymas; • mokymasis įveikti nesėkmes. KOMPETENCIJOS. SOCIALINĖ. PAŽINIMO. Vertybinė nuostata. Nusiteikęs ieškoti išeičių kasdieniams iššūkiams bei sunkumams įveikti. Esminis gebėjimas. Atpažįsta ką nors veikiant kilusius iššūkius bei sunkumus, dažniausiai supranta, kodėl jie kilo, suvokia savo ir kitų ketinimus, ieško tinkamų sprendimų ką nors išbandydamas, tyrinėdamas, aiškindamasis, bendradarbiaudamas, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes.</p>			
1-asis žingsnis (0-1 m.)	<ul style="list-style-type: none"> • Pakartoja nepasisekusį veiksma, jį keičia, kad pasiektų laukiamą rezultatą. Mimika, gestais ir žodžiais parodo, kad susidūrė su kliūtimi, tikėdamasis suaugusiojo ar vyresnio vaiko pagalbos. 	<ul style="list-style-type: none"> • Padrašinti vaiką savarankiškai bandyti įveikti iššūkį ar problemą. Pagirti, kai jam pasiseka sudoroti su kliūtimi. Parodyti vaikui naujų veiksmų sunkumui įveikti. • Kai vaikas bando atlikti tai, ko padaryti dar negali, padėti jam. Jei bando daryti tai, kas pavojinga – aiškinti, kad to daryti negalima, nukreipti dėmesį, nuraminti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia su vienas į kitą įdedamais indeliais. Paima didesnę indelį ir kelis kartus kantriai bando įdėti jį į mažesnę. Nepavykus didesnę indelį padeda, paima mažesnę ir įdeda jį į kitą. • Vaikas bando užlikti į tarpą tarp spintelės ir sienos. Spraudžiasi, daug kartų bando, tada pradeda rekti, į pagalbą kviesdamas suaugusįjį.
2-asis žingsnis (1-2 m.)	<ul style="list-style-type: none"> • Susidūręs su sudėtinga veikla, kliūtimi, išbando jau žinomus veikimo būdus. Stebi, kaip panašioje situacijoje elgiasi kiti ir išbando jų naudojamus būdus. • Nepavykus įveikti kliūtis, meta veiklą arba laukia pagalbos. 	<ul style="list-style-type: none"> • Drašinti vaiką: „Tau pavyks!“ „Pabandyk kitaip!“ „Na, dar kartą!“ • Rodyti vaikams būtinus veiksmų su daiktais būdus. Patarti, kaip elgtis įvairiose sudėtingose situacijose. • Komentuoti vaiko veiksmų ir auklėtojo demonstruojamų veiksmų pasekmes. • Šiek tiek padėti vaikui įveikti kliūtį ar sunkumą, atlikti sudėtingą veiklą, kad stiprėtų jo pasitikėjimo savimi jausmas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pamatęs užsuktą buteliuką, deda jį į burną, meta, paima, perdeda iš rankos į ranką, paglosto, sugniaužia. • Stebi, kaip auklėtojas atsuka ir užsuka buteliuko kamštelį. Paima buteliuką ir bando kamštelį atsukti pats. Pavykus apsidžiaugia. • Bando sudėti korteles į joms skirtą dėžutę. Išima, įdeda, vėl išima, dalį įdeda. Po 5–6 veiksmų nueina šalin taip ir nepabaigęs sudėti kortelių.
	<ul style="list-style-type: none"> • Drašiai imasi sudėtingos veiklos, atkakliai, keisdamas veikimo būdus bando ją atlikti pats, stebi savo veiksmų pasekmes. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaikus imtis pagal jų galimybes sudėtingos veiklos. Jei vaikas sako „negaliu“, „nemo-ku“, jį drašinti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas bando pastatyti aukštą bokštą iš kaladėlių. Dedant kaladėles ant viršaus, bokštas griūva. Vaikas nenusimena ir bando dar kartą. O viršuje kaladėlę ant kaladėlės deda tol, kol bokšto

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
3-asis žingsnis (2-3 m.)	<ul style="list-style-type: none"> Nepavykus įveikti sudėtingos veiklos ar kliūtis, prašo pagalbos arba meta veiklą. 	<ul style="list-style-type: none"> Kai vaikui kas nors nepasiseka arba jei jis prašo padėti, klausti paties vaiko: <ul style="list-style-type: none"> -Ką dar galima padaryti? -Kaip kitaip galima padaryti? Arba pateikti kelis sprendimo būdus, padedančius įveikti kliūtis, kad vaikas pasirinktų vieną iš jų. 	<p>viršūnė vėl griūva. Vaikas bando dar kartą, kaladėles dėdamas atsargiau.</p> <ul style="list-style-type: none"> Meda gauda jai metamą kamuolį. Mergaitė kamuolio nepagauna vieną, antrą, trečią kartą. Tada sako: <ul style="list-style-type: none"> -As nenoliu gaudyt.
4-asis žingsnis (3-4 m.)	<ul style="list-style-type: none"> Supranta, kad susidūrė su sudėtinga veikla, kliūtimi, problema. Nori ją įveikti, išbando paties taikytus, stebėtus ar naujai sugalvotus veikimo būdus. Stebi savo veiksmų pasekmes, supranta, kada pavyko įveikti sunkumus. Nepasisekus prašo suaugusiojo pagalbos 	<ul style="list-style-type: none"> Komentuoti vaikų taikytus problemų sprendimo būdus ir jų pasekmes, kad vaikai geriau suprastų, kodėl pavyko įveikti sunkumus. Vaikams susidūrus su problema, skatinti juos prisiminti, kokius panašios problemos sprendimo būdus jie taikė anksčiau. Drąsinti vaikus kartu ieškoti išeities iš susidariusios probleminės situacijos. <ul style="list-style-type: none"> Padėti vaikams įveikti sunkumus, tariantis kartu su vaikais, padedant jiems apmąstyti svarbiausius problemų sprendimo etapus. 	<ul style="list-style-type: none"> Tomas pažiūri į dėlionę ir sako: —Čia bus sunku. Tokios dar nedariau. Vaikas sako: „Aš tai padarysiu“ ir bando tol, kol pavyksta arba sugalvoja kitaip. Mergaitė pripila pilną kibirėlį smėlio ir nori nunešti draugei, o kibirėlis per sunkus, ji jo nepakeičia. Tada išpila smėlį ir pripila tik trečdalį kibirėlio. Smėlį nuneša draugei. Vaikams trūksta mašinėlių lenktynėms organizuoti. Jie kreipiasi pagalbos į suaugusįjį.
5-asis žingsnis (4-5 m.)	<ul style="list-style-type: none"> Retsykiais pats ieško sunkumų, kliūčių, aktyviai bando įveikti sutiktus sunkumus. Ieško tinkamų sprendimų, tariasi su kitais, mokosi iš nepavykusių veiksmų, poelgių. Nepasisekus samprotauja, ką galima daryti toliau, kitaip arba prašo suaugusiojo pagalbos. 	<ul style="list-style-type: none"> Siūlyti vaikams sudėtingos veiklos, drąsinti jos imtis, drąsiai bandyti, eksperimentuoti, tartis su kitais. Skaityti kūrinį apie įvairius žmonių ketinimus, poelgius ir jų pasekmes. Kai vaikai susiduria su problema, paprašyti visų pagalvoti, ką galima daryti toje situacijoje. Padėti vaikams geriau suprasti kiekvieno pasiūlyto sprendimo pasekmes. 	<ul style="list-style-type: none"> Imasi kurti darbelį iš popieriaus, kurį reikia tiksliai lankstyti ir kirpti. Nepavykus tinkamai perlenkti, ima kitą lapą ir bando dar kartą. Susipykęs su draugu, po kurio laiko bando išspręsti nesutarimą – pasiūlo savo atsineštą žaislą, pakviečia žaisti, leidžia pasirinkti norimą vaidmenį. Bandė nutapyti paveikslą, bet pridėjo per daug juodos spalvos, paveikslas pasidarė murzinas. Vaikas samprotauja: „Nieko, nutapysiu kitą“.
	<ul style="list-style-type: none"> Atpažįsta, su koku sunkumu ar problema susidūrė. 	<ul style="list-style-type: none"> Užduoti vaikams atvirusius klausimus, padedančius apmąstyti problemą: 	<ul style="list-style-type: none"> Numatydamas pasekmes, į žaidimą nenori priimti vaiko, kuris dažnai sugriauna kitų statinius

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
6-asis žingsnis (5-6 m.)		-Kas atsitiko? -Kaip tu jautiesi? -Kaip jaučiasi kiti?	arba elgiasi ne pagal žaidimo taisykles.
	• Ieško tinkamų sprendimų, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes, tariasi su kitais ir atsižvelgia į jų nuomonę, siūlo ir priima pagalbą, mokosi iš savo ir kitų klaidų.	• Vaikui susidūrus su problema, klausti: -Ką tu darei? -Ar tai padėjo įveikti problemą? -Ką dar galima daryti? -Ar tai padės įveikti problemą?	• Pasako, kaip jausis kitas vaikas, jei kas nors suplėšys jo piešinį. • Žino ir pasako kelis būdus, kaip galima elgtis, kai niekas su tavimi nedraugauja.
	• Nepasisekus bando kelis kartus, ieškodamas vis kitos išeities, arba prašo kito vaiko ar suaugusiojo pagalbos.	• Siūlyti vaikams probleminių užduočių, kurias įveikti turėtų jie patys.	• Bando iš popieriaus išlankstyti lėktuvėlį. Iš pradžių lanksto, kiek prisimena. Po to paima draugo padarytą lėktuvėlį, jį apžiūrinėja ir bando išlankstyti. Nepavykus paprašo draugo, kad jam parodytų kaip lankstyti.

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:

- neatpažįsta problemos, su kuria susidūrė;
- negeba pasakyti, kas yra ne taip, neveikia, blogai ar pan.;
- nusimena, susidūręs su problema, bet nesistengia jos spręsti;
- nedrįsta imtis nežinomos veiklos;
- iškilus sunkumams neklausia, kaip juos įveikti;
- spręsdama(-s) problemą, nesugeba suplanuoti veiksmų;
- neatpažįsta, kad problema jau išspręsta.

Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“

- dažnai klausia: „Ar gerai darau?“ „Ar taip?“ „Ką toliau daryti?“ ir pan.;
- susidūręs su sunkumais, prašo pagalbos;
- stebi, ką daro kiti vaikai probleminėse situacijose, kopijuoja elgesį.

Rekomendacijos auklėtojams ir tėvams

- Mokykite atpažinti ir įvardyti problemą (sunkumą), rodykite pavyzdį (pvz., „Šis skritulys neprisiklijuoja, reikia sugalvoti, kaip jį priklijuoti.“).
- Skatinkite ieškoti informacijos, įspėti sunkumų priežastį („Kodėl neprisiklijuoja? Gal klijai seni? Gal popierius blogas? Gal ne taip tepu klijus?“).
- Drašinkite tartis su kitais dėl galimo sprendimo („Ką reikia padaryti?“).
- Mokykite numatyti pasirinkto sprendimo rezultata („Kas atsitiks, jei tepsiu kitais klijais?“).
- Skatinkite nebijoti nesėkmės, aiškinkite, kad visi daro klaidų, kad klaidos parodo, ko reikia išmokti.
- Žiūrėdami filmukus, klauskite, komentuokite problemos sprendimą – ar teisingai nusprendė herojai, ar gerai, kad taip padarė, ir pan.
- Girkite už pastangas, paieškas (net ir nesėkmingas), ne tik už rezultata.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
<p>17. SRITIS. KŪRYBIŠKUMAS.</p> <p>Kūrybiškumo srityje vaikui ugdantis tobulėja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • domėjimasis naujais, nežinomais, sudėtingais dalykais; • gebėjimas išvelgti problemas, klausinėti, diskutuoti, įsivaizduoti, fantazuoti; • troškimas ieškoti atsakymų, netikėtų idėjų, kurti variantus, savaip pertvarkyti, pritaikyti; • drąsa veikti, daryti savaip. <p>KOMPETENCIJOS. MENINĖ.</p> <p>Vertybinė nuostata. Jaučia kūrybinės laisvės, spontaniškos improvizacijos bei kūrybos džiaugsmą.</p> <p>Esminis gebėjimas. Savitai reiškia savo išpūdžius įvairioje veikloje, ieško nežinomos informacijos, siūlo naujas, netikėtas idėjas ir jas savitai įgyvendina.</p>			
<p>1-asis žingsnis (0-1 m.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Pastebi ir smalsiai, gyvai reaguoja į naujus daiktus, žmones, aplinkos pasikeitimus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasirūpinti, kad vaikas nuolat patirtų vis naujų išpūdžių. Aplinkoje turėtų atsirasti smalsumą žadinančių dalykų – garsų, spalvų, žaislų, meno kūrinių – kurie keltų smalsumą ir atkreiptų dėmesį. • Reikėtų išnaudoti visus 5 pojūčius (uoslės, skonio, regos, klausos, lytėjimo), suteikiant galimybę apžiūrinėti aplinką, klausytis, skonėtis, uosti, paliesti ir pajusti įvairių žaislų medžiagų paviršius (tekstūras). • Duoti žaisti su įvairių spalvų, tekstūros, formų žaislais, leisti klausytis įvairių garsų, suteikti galimybę užuosti įvairius kvapus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Veido išraiška, kūno kalba, balsu reaguoja į 5 pojūčiais patiriamą realybę. Pastebi ir gyvai, skirtingai reaguoja į tą patį daiktą, žmones, veidus, garsus, vaizdus, skonius, lytėjimo potyrius, suklusdamas ar aktyviai, kartais triukšmingai, reaguodamas kūno kalba (veido išraiška, judesiais, balsu). • Domisi savo kūnu, atrasdamas vis ką nors naujo.
<p>2-asis žingsnis (1-2 m.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Domisi naujais daiktais, vaizdais, garsais, judesiais. 	<ul style="list-style-type: none"> • Parūpinti įvairių, atkreipiančių dėmesį, naujus potyrius žadinančių žaislų, medžiagų (skirtingų formų, tekstūros, spalvų), objektų, skleidžiančių garsus. • Medžiagų ir žaislų nuolatinis atnaujinimas, kaitaliojimas turėtų būti vaikams įprastas reiškinys. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tyrinėja visus daiktus, patekusius į jo rankas. • Tyrinėja žaislus, norėdamas suprasti, kas vyksta, kai jį kratai, barškini, rideni. Domisi, kas yra žaislų viduje, juos išardydamas.
	<ul style="list-style-type: none"> • Atranda naujus veiksmus (tapyti ant veidrodžio, ridenti, nardinti į vandenį ir kt.) ir taiko 	<ul style="list-style-type: none"> • Aplinka ir joje esantys žaislai, priemonės, naudojami veiklos metu, turėtų lavinti visus pojūčius. • Naudoti žaislus, kuriuos galima išardyti, išbandyti jų formas, pritaikant tinkamiausią, taip pat garsus 	<ul style="list-style-type: none"> • Judesiais, veido ir kūno išraiškomis reaguoja į naujus vaizdus, garsus, objektus. • Tyrinėja naujų objektų dydžius, savybes, formas, paviršių įvairiais būdais – liesdamas,

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
	juos daiktams tyrinėti.	skleidžiančius žaislus. <ul style="list-style-type: none"> • Parūpinti priemonių ir skatinti veiklą, grindžiamą visų 5 pojūčių panaudojimu aplinkai tyrinėti. • Pasiūlyti žaisti dailės priemonėmis ir medžiagomis, kad eksperimentavimo metu įgyta patirtis taptų pirmuoju žingsniu kūrybos link. 	skanaudamas, apžiūrinėdamas, mėtydamas. <ul style="list-style-type: none"> • Atranda vis įvairesni veiksmai su tuo pačiu daiktu. • Emocingai reaguoja į naują patirtį (stebisi, džiaugiasi, sunerimsta). • Spontaniškai, ir nesąmoningais judesiais, piešimo priemonėmis ar pirštais palieka netikėtus pėdsakus popieriaus lape. Pajutęs džiaugsmą noriai juos kartoja.
3-asis žingsnis (2-3 m.)	<ul style="list-style-type: none"> • Atranda vis naujus dalykus artimiausioje įprastoje aplinkoje. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kurti saugią, džiaugsmingą, laisvą aplinką, kurioje gali eksperimentuoti su įvairia saugia medžiaga. • Siūlyti žaidimų su vandeniu. Vaikai jį gali pilstyti, sverti, semti, laistyti (prižiūrėti suaugusiųjų). • Lauke nesmarkiai lyjant ir nesant šaltam orui, tinkamai aprengus vaikus leisti braidyti po balas, taškyti vandenį, semti jį kibirėliais. • Skatinti klausti, domėtis, į klausimus atsakyti trumpai, bet aiškiai, siekiant sudominti ir skatinti toliau tyrinėti. • Vaikus skatinti daryti taip, kaip iki šiol nedarė, pasirenkant kuo įvairesnių sprendimų. • Veiklą organizuoti ir patalpose, ir lauke. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nuolat tyrinėja aplinką, veikia bandymų ir klaidų keliu, džiaugiasi naujais atradimais, pažindamas tai, ko iki tol nebuvo regėjęs, patyręs. • Domisi dar nematytais, naujais daiktais ir reiškiniais, aptinka naujas neįprastas daiktų savybes. • Gamtoje nori išbandyti tai, ko nepatyrė – taškytis balose, voliotis sniege. • Dėlioja kaladėles, lego, sukurdamas iš jų naujus objektus. • Suteikęs galimybę atranda namų reikmenų, maisto produktų, gamtos dovanų naudojimo galimybes, sukurdamas iš jų naujus ir netikėtus produktus. • Savitai reaguoja į naują patirtį.
	<ul style="list-style-type: none"> • Įsivaizduoja gyvūnus, augalus, daiktus, apie kuriuos jam pasakojama, skaitoma. Žaisdamas atlieka įsivaizduojamus simbolinius veiksmus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaikus savarankiškai, be suaugusiųjų pagalbos, statyti smėlio pilis, joms dekoruoti naudoti gamtos dovanas (kankorėžius, smilgas, kaštonus, medžių žiedus ir pan.), piešti, tapyti, žaisti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Įdėmiai klausosi pasakojimų apie gyvūnus, augalus, daiktus, jų išorines savybes, užduoda apie juos klausimus, pats pasakoja apie juos. • Piešdamas įvardija, ką nupiešė: - Čia truputį geltona. Čia viščiukas. • Žaisdamas vaizduoja, kad pila arbatą į puodelius.
	<ul style="list-style-type: none"> • Išvelgia naujas įprastų daiktų bei reiškinų savybes. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti išbandyti įvairią veiklą, įvairius daiktų panaudojimo būdus, siekiant, kad vaikai pastebėtų, jog tą patį daiktą, priemonę, dalyką galima panau- 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaidimuose realybę paverčia nauja tikrove, geba panaudoti kasdien naudojamus daiktus pagal kitą paskirtį, iš daiktų sukurti savo, naują

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
4-asis žingsnis (3-4 m.)		<p>doti įvairioms reikmėms ir tikslams (žaisti, vaidinimui kurti, dekoracijoms puošti), kaip galima pakeisti jo funkcijas, išvaizdą, skirtingai jį pritaikius ar panaudojus.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Suteikti laisvės, erdvės, laiko, pasiūlant naudoti įvairius suneštus butaforinius daiktus, kuriuos vaikai gali panaudoti kurdami vaidinimus, rinkdamiesi jiems patinkančią veiklą, režisuodami savo pačių sugalvotas istorijas. • Lavinti kūrybinį mąstymą – lankstumą, gausumą, detalumą, originalumą. • Klausti: „Kaip dar kitaip galėtum pasakyti, padaryti, ką dar tai galėtų reikšti?“ (mąstymo lankstumas). • Prašyti kuo tiksliau apibūdinti kūrinį, išdailinti piešinį ir pan. (mąstymo detalumas). • Užduodant netikėtus, fantastinius klausimus, skatinti vaiką išsakyti originalias mintis (mąstymo originalumas). • Vaiko prašyti drąsiai išsakyti visas į galvą atėjusias idėjas: nupiešti, išvaidinti, atlikti kuo įvairesnius judesius, sukurti melodijas ir t. t. (mąstymo ribos, idėjų gausumas). 	<p>produktą.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Derina įvairias medžiagas, buitines daiktus, baldus ir sukuria naujus objektus, išbando ir jungia įvairią veiklą (pvz., iš kėdės ir lovos užtiesalo pastato kaitaliojamą pagal poreikius dekoraciją spektakliui, kuri sukuria ir vaidina kartu su kitais vaikais).
	<ul style="list-style-type: none"> • Pasitelkia vaizduotę ką nors veikdamas: žaisdamas, pasakodamas, judėdamas, kurdamas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti džiaugtis savo kūriniais, aptarti, kokias sugalvotas idėjas, originalius sprendimus galima pritaikyti ar išbandyti realiame gyvenime. • Aptarti, ką naujo, originalaus pavyko sukurti, svarstyti, kaip galėtų patobulinti panašų kūrinį kitą kartą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaisdamas persikūnija į įvairius veikėjus, sugalvoja nebūtų personažų. • Pasakodamas apie šeimą, save, prikuria nebūtų įvykių, nutikimų. • Sumanęs tampa antimi, gyvate, žirgu ir vaizduoja jų judėjimą.
	<ul style="list-style-type: none"> • Sugalvoja įdomių idėjų, skirtingų veikimo būdų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Girti, įdomiausius posakius, klausimus, užrašyti veiklos būdus, skatinti idėjomis pasidalyti grupėje, kad vaikai pajustų, jog originalūs atsakymai ir mintys yra vertinami. 	<ul style="list-style-type: none"> • Atlieka įvairius bandymus su jau žinoma medžiaga: maišo spalvas, kurių dar nėra maišęs, • Mėgsta improvizuoti, kurti netikėtus, originalias fantastines istorijas, užsiimti nauja veikla.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
5-asis žingsnis (4-5 m.)	<ul style="list-style-type: none"> Klausinėja, aiškindamasis jam naujus, nežinomus dalykus. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti <i>kūrybiškumą</i>, laisvai reikšti idėjas, užduoti daug atvirojo tipo klausimų: „Kaip?..“ „Ką dar?..“ „Kas būtų?..“ ir pan.). Klausti ir drąsinti, kad idėjų būtų kuo daugiau. Ugdyti <i>mąstymo lankstumą</i> – skatinti išsakyti, pa-vaizduoti kuo įvairesnes idėjas. Ugdyti <i>originalumą</i> – prašyti išsakyti idėjas taip, kad niekas kitas taip nesugebėtų, drąsinti fantazuoti, kurti, nebijoti savo idėjų, sakyti visa, kas tik ateina į galvą. 	<ul style="list-style-type: none"> Išgirdęs naują žodį, pamatęs naują daiktą ar kūrinį, apie jį klausinėja, aiškinasi rūpimus dalykus. Mėgsta aiškinti kitiems tai, kas pačiam nelabai aišku, mėgsta aiškintis tyrinėdamas, eksperimentuodamas. Mielai atsako į originalius, negirdėtus klausimus. Atsakymai būna netikėti, neįprasti. Supranta, domisi ir geba atsakyti į fantastnius, neįprastus klausimus, turi idėjų ir netikėtų (nestandartinių) atsakymų. Siūlo įvairius (dažnai neįprastus) problemų sprendimo būdus. Geba kelti klausimus, pastebėti trūkstamą informaciją ir t. t.
	<ul style="list-style-type: none"> Savitai suvokia ir vaizduoja pasaulį. 	<ul style="list-style-type: none"> Ugdyti fantaziją, žaidžiant ir kuriant nerealias, bet prasmingas situacijas (įsivaizduokime, kad mes einame džunglėmis...). Prašyti sugalvoti, kaip būtų galima detalai ištobulinti savo „objektą“, įsivaizduojant, papasakojant, išreiškiant judesiu, piešiant, kad jis būtų kuo labiau išbaigtas, dar tobulesnis. Suteikti galimybę ir skatinti atrasti skirtumus tarp fantazijos ir realybės. Pasiūlyti įdomios veiklos ir patirties, skatinant patirti naujų išgyvenimų. Skatinti dalytis praeityje išgyventa įdomia patirtimi, veikla, kelionių įspūdžiais ir nuotykiams su kitais vaikais. Vengti vertinti, „rūšiuoti“ vaikus „pagal pasiekimus (kūrybos produktai nevertinami, nelyginami vieni su kitais, nerenkami geriausieji kūriniai, vaikai nesivaržo vieni su kitais). Priimti ir palankiai vertinti visokius atsakymus, bet kokio lygio veiklos rezultatus, visais atvejais surandant, pastebint ir išsakant tai, už ką būtų galima juos pagirti. 	<ul style="list-style-type: none"> Išradingai ir kūrybingai naudoja įvairias medžiagas, priemones, atlikdamas užduotis ar kurdamas projektus. Įprastus dalykus atlieka neįprastai (sugalvoja, kaip panaudoti įvairias turimas priemones netikėtu būdu, pvz., žaislus į lentyną nuveža lėlės vežimu). Realybę paverčia nauja tikrove, atkartoja ir interpretuoja savo veikloje- vaidindamas, piešdamas, fantazuodamas, kurdamas istorijas ir pan. Geba kurti naujus žodžių, garsų, objektų spalvų, judesių, istorijų derinius.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
	<ul style="list-style-type: none"> Išradingai, neįprastai naudoja įvairias medžiagas, priemones. Lengvai sugalvoja, keičia, pertvarko savitas idėjas, siūlo kelis variantus. Džiaugiasi savitu veiksmo procesu ir rezultatu. 	<ul style="list-style-type: none"> Pateikti įvairių medžiagų, žaislų priemonių, skatinant vaiką kurti iš jų naujus produktus po vieną ar grupelėse. Skatinti dalytis idėjomis, dirbant porose ir (ar) grupelėse, kartu priimti sprendimus. Organizuoti projektus, grupinę veiklą. Mokyti mokytis ir dirbti grupėje, kalbėtis apie tai, kaip jaučiasi kiti vaikai, jei vienas neleidžia kitiems nieko pasakyti. Mokymo dalytis idėjomis. pavyzdys: -Jūs abu norite piešti šia spalva, bet ji yra tik viena. Ką jūs galite padaryti, kad ja pasidalintumėte? Tokie pokalbiai turėtų vykti nedidelėse grupelėse. 	<ul style="list-style-type: none"> Kūrybiškai naudoja įprastus objektus savo veiklai (pvz., bananas tampa telefonu ir kt.). Mėgsta savitai kuriamus vaidmenų žaidimus, pasirinkdamas ir interpretuodamas auklėtojos, tėvų, brolių, seserų, įvairių profesijų atstovų vaidmenis. Išbando įvairius piešimo būdus (vašku, dažymą pirštais ir pan.), sukuria naujus savo sugalvotus siužetus, tyrinėja ir išbando naujus žaislus, atrasdamas naujas jų savybes ir paskirtį. Aktyviai dalyvauja kuriant ir pristatant bendrą produktą. Sėkmingai dirba su kitais. Tariausi su grupe, moka pateikti savo idėjas. Dalijasi išpūdžiais, kaip sekėsi dirbti kartu, kaip pavyko sukurti naują kūrinį.
6-asis žingsnis (5-6 m.)	<ul style="list-style-type: none"> Nori atlikti ir suprasti vis daugiau naujų, nežinomų dalykų. Kelia probleminius klausimus, diskutuoja, svarsto, įsivaizduoja, fantazuoja. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti tolesnį divergentinį mąstymą. Užduoti klausimus: „Kas būtų, jeigu?..“ Siūlyti įvairios veiklos ne tik patalpoje, bet ir lauke, skatinant pamatyti naujus, iki tol nepastebėtus įvairius gamtos reiškinius skirtingais metų laikais, stebėti augalų, paukščių gyvenimą. Nuolat atkreipti dėmesį į visus žmogaus pojūčius. Mokyti pastebėti, įsiklausyti, užuosti, paliesti ir pajusti. Taikyti įvairius metodus ir būdus: <ul style="list-style-type: none"> <i>smegenų audrinimas</i> (pvz., klausimas, ką daryti, kad žmonės būtų laimingi, kad nebūtų karo?); fantastiniai klausimai (pvz., kas būtų, jei nustotų šviesti Saulė, jei išnyktų visi suaugusieji?); prašymas išvardyti kuo daugiau daikto naudojimo būdų (pvz., kaip dar galima panaudoti šaukštą, plastikinius butelius?); 	<ul style="list-style-type: none"> Nori išmokti dar daugiau, patinka diskutuoti, aptarti kilusias idėjas, temas, užduotis. Geba kelti klausimus, pastebėti trūkstantą informaciją ir t. t. Patirčiai plėsti ir žinioms įgyti naudojasi tokiais šaltiniais, kaip knygos, internetas ar suaugusieji, galintys praplėsti vaiko akiratį. Smalsus, kelia klausimus, svarsto: „O kas bus toliau?“ „Kas iš to išeis?“ ir pan. Atlieka įvairius eksperimentus. Supranta, domisi ir geba atsakyti į fantastinius, neįprastus klausimus, turi netikėtų idėjų ir nori naudotis anksčiau išbandyta medžiaga, bet ją perkuria, panaudoja kitaip, remdamasis ankstesne patirtimi, taip nuolat tobulindamas veiklos galimybes.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
		<ul style="list-style-type: none"> - kūrybiniai vaidinimai (prašoma suvaidinti kokia nors tema trumpą siužetą, padalijus vaikus į dvi grupes (vieni vaidina, kiti speja, kas ten vaidinama); - pasakos kūrimas sėdint ratu; - fantastinio gyvūno piešimas (po vieną, grupelėse). • Prieš tai vaikams paaiškinama, kad galimi patys įvairiausi atsakymai, ir kuo jie įdomesni ir labiau netikėti, tuo geriau. 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Ieško atsakymų, naujų idėjų, netikėtų sprendimų, neįprastų medžiagų, priemonių, atlikimo variantų, lengvai, greitai keičia, pertvarko, prietaiko, siekia savito rezultato. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kurti žaidybines ir tyrinėjimo aplinką suteikiant įvairių reikiamų priemonių ir medžiagų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Turi daug neįprastų, netikėtų idėjų, bando ir ieško būdų, priemonių, kaip jas įgyvendinti, nuolat jas tikrina, tyrinėja, pasiekia rezultatų. • Bando nuspėti kasdienos įvykius pagal tai, ką pastebi (pvz., pagal dangaus ženklus, bando nuspėti ar lis, ar bus vaivorykštė).
	<ul style="list-style-type: none"> • Drąsiai, savitai eksperimentuoja, nebijo suklysti, daryti kitaip. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti perkurti pasakas (pvz., klausiant, kas būtų, jei pasakoje vilkas taptų geras, o Raudonkepuraitė – klatinga?). 	<ul style="list-style-type: none"> • Žinomas istorijas pakeičia naujais herojais ar charakteringais veikėjais. • Daug žinomų pasakų vietų pakeičia naujomis, tyrinėdamas paveikslus, piešdamas piešinius ar vaidindamas, improvizuodamas įvairias istorijas.

ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:

- retai naudoja realius daiktus žaidimo tikslams, nežaidžia siužetinių žaidimų;
- kalba per daug realistiškai, joje nėra fantazijos net kūrybai atvirose situacijose (sekant grupėje pasaką ir pan.);
- susiduria su sunkumais vaizduodamas veikėjus, veiksmus;
- pažodžiui suvokia perkeltinę kalbą;
- nelabai supranta juokus;
- piešdami, konstruodami užstringa ties vienu būdu, spalva, forma ir pan.;
- mažai kuo domisi (interesai apsiriboja viena siaura sritimi, nepavyksta sudominti kita veikla);
- kūrybinėse situacijose vaiko pasiūlymai, pastebėjimai kasdieniški, neoriginalūs;
- nekuria įdomių žodžių;
- nežaidžia kurdamas melodiją, dainelę.

Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“

- stengiasi pasinaudoti kitų pavyzdžiais, mintimis (pvz., piešdamas truputį nusižiūri iš vieno ar dviejų draugų);
- stebi, kai kiti juokiasi, pokštauja, mėgdžioja jų elgesį;
- vaizduotės žaidimų metu renkasi pasyvesnį vaidmenį (būsiu medis, palaikysiu pintinę).

Rekomendacijos auklėtojams ir tėvams

- Skatinkite išbandyti įvairią veiklą, priemones, skirtingų spalvų, dydžių, formų daiktus.
- Siūlykite naujas žaidimų idėjas.
- Žaiskite su gerai pažįstamais daiktais – stenkitės sugalvoti daiktams kitokius pavadinimus, paskirtį.
- Švelniai juokaukite, rodydami netikėtus daikto, reiškinio aspektus (pvz.: „Na, šis sumuštinis tikrai panašus į paklotą lovele“).
- Kurkite vardus gyvūnams, žaislams, kt.
- Skatinkite išdrįsti padaryti ne taip kaip visi, džiaukitės originaliais sprendimais.
- Mokykite pastebėti netikėtus dalykus vaiko aplinkoje, džiaukitės netikėtumais.
- Žiūrėdami filmuką, padarykite pauzę, skatinkite sugalvoti kuo labiau netikėtą pabaigą; pasitikrinkite žiūrėdami toliau.
- Padėkite vaikui, kuris blogai girdi muzikos melodiją, pajauti jos ritmą, reaguoti į jį judesiais.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
<p>18. SRITIS. MOKĖJIMAS MOKYTIS. Mokėjimo mokytis srityje vaikui ugdantis tobulėja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • numatymas, ko nori išmokyti; • aktyvus mokymasis; • gebėjimas apmąstyti, ko išmoko. <p>KOMPETENCIJOS. PAŽINIMO. Vertybinė nuostata. Noriai mokosi, džiaugiasi tuo, ko išmoko. Esminis gebėjimas. Mokosi žaisdamas, stebėdamas kitus vaikus ir suaugusiuosius, klausinėdamas, ieškodamas informacijos, išbandydamas, sprenddamas problemas, kurdamas, įvaldo kai kuriuos mokymosi būdus, pradeda suprasti mokymosi procesą.</p>			
1-asis žingsnis (0-1 m.)	<ul style="list-style-type: none"> • Reaguoja į kalbinimą, mimiką, žaislus, daiktus. Stebi ką nors ir susitapatina su juo, mėgdžioja, siekia išgauti tą patį rezultatą. Pradeda tyrinėti žaislus ir daiktus visais pojūčiais. 	<ul style="list-style-type: none"> • Palaikyti priežiūros tvarką kuri sudaro galimybes žaidybinei sąveikai. • Kalbinti kūdikį, rodyti jam įdomius žaislus ar daiktus, sudaryti galimybę judėti, praktikuotis, džiaugtis, kai kas nors pavyksta, girti. • Maitinant, maudant, žaidžiant su kūdikiu kalbėtis su juo, rodyti ir įvardyti daiktus, veiksmus su žaislais. • Parūpinti žaislų, kurie skatina tyrinėti visais pojūčiais. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sutelkia dėmesį į žaislus, daiktus, žmones, reaguoja kūno judesiais, mimika, garsais, šypsena. • Žiūrėdamas į besišypsančio suaugusiojo veidą ir pats pradeda šypsotis. Stebi ir kartoją garsus, judesius. • Žaislus deda į burną, ima, meta, perima iš rankos į ranką, barškina, daužo.
2-asis žingsnis (1-2 m.)	<ul style="list-style-type: none"> • Nori naujų išpūdžių, todėl aktyviai domisi aplinkos daiktais – juda, norėdamas paimti, pasiekti, išbandyti žaislus ar daiktus. • Patraukia, pastumia, paridena, įdeda daiktus ir stebi, kas vyksta, bando pakartoti pavykusį veiksmą. Stebi, mėgdžioja, klausia. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pripažinti, kad viskas, kas vyksta, gali būti naudinga žaidimui ir mokymuisi. • Pastebėti vaikų ketinimus, juos įvardyti: -Tu nori paimti smėlio formelę ir iškepti pyragą? • Jei reikia, padėti įgyvendinti. • Duoti tokių žaislų, kurie skatintų stumti, traukti, imti, čiupinėti pirštais, kišti į burną, kuriais galima įvairiais būdais manipuliuoti, esant minimaliai suaugusiojo pagalbai. • Leisti vaikams žaisti ir mokytis individualiu tempu. Į vaiko individualias pastangas, smalsumą ir tyrinėjimus žiūrėti pozityviai, išklausti vaikus, skatinti, džiaugtis tuo, ko jie išmoko, jų mažais atradimais. 	<ul style="list-style-type: none"> • Juda spontaniškai ir turėdami tikslą ką nors pasiekti, pajudinti, pabandyti. Tai daro sutelkęs dėmesį, nors pamatęs, pvz., naują žaislą, lengvai pereina prie kitos veiklos. • Mėgsta kelis kartus iš eilės žiūrėti, klausytis to paties, pvz., skaitomos pasakos, dainos ar filmuko.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
		<ul style="list-style-type: none"> • Žaislus ar žaidimui tinkamus daiktus parinkti taip, kad būtų ir tokių, su kuriais lengva veikti, ir tokių, kurie keltų iššūkius ir galėtų būti įvairiai panaudojami. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pastebėję suaugusiuosius, vyresnius ar bendraamžius vaikus ką nors darant, patys bando daryti taip pat. Klausia: „Kas čia?“ „Kur?“ , prašo parodyti.
3-asis žingsnis (2-3 m.)	<ul style="list-style-type: none"> • Veikia spontaniškai ir tikėdamasis tam tikro rezultato. 	<ul style="list-style-type: none"> • Atkreipti dėmesį į vaiko ketinimus, norą ką nors išbandyti, pažinti ir kurti sąlygas vaikui mokytis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žino, kad paspaudus dėžutės dangtelį, iššoka varlytė. Daug kartų krykštaudamas kartoja veiksmą. Nustemba, apžiūrinėja dėžutę, jeigu varlytė neiššoka.
	<ul style="list-style-type: none"> • Klausia, kaip kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando. Modeliuoja veiksmus ir siužetinio žaidimo epizodus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikams padėti suprasti savo galimybes ir apribojimus, sudaryti visas sąlygas tobulinti savo gebėjimus individualiu tempu. • Leisti vaikams patiems pajusti ir nuspręsti, kada jiems reikalinga pagalba. • Vaikus drąsinti inicijuoti žaidimus. Kurti prasmingas ir, kur įmanoma, tikrovišką žaidimo ir darbo kontekstą. Pvz., šluota šluojamas takelis, o šlapia šluoste valoma siena. 	<ul style="list-style-type: none"> • Klausia, kaip ir kodėl kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando • Sugalvoja ir žaidžia siužetus su žaislais, kviečia aplinkinius pažaisti kartu parduotuve ar daktarą, mėgdžioja suaugusiojo kalbą, veiksmus, žaidimą kartoja keletą kartų, sugalvoja naujų veikėjų, veiksmų. • Noriai imasi įvairių suaugusiųjų darbų, padeda tvarkyti, valyti, padengti stalą.
	<ul style="list-style-type: none"> • Džiaugiasi tuo, ką išmoko. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kartu su vaiku pasidžiaugti tais dalykais, kurių jis jau išmoko: užsisėgti sagas, bėgioti, sudėlioti dėlionę. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas giriasi: -Paziūlėk, aš moku nusokti! Ir nušoka nuo laiptelio.
4-asis žingsnis (3-4 m.)	<ul style="list-style-type: none"> • Pasako, parodo, ką nori išmokti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pastebėti situacijas, kuriose vaikas nori ko nors išmokti. Skatinti pasakyti, ko jis nori išmokti, sudaryti sąlygas mokytis to, ko jis nori. 	<ul style="list-style-type: none"> • Paėmęs žirklutes ir neatkirpęs popieriaus, auklėtojai sako: „Man napavyko“ ir tiesia rankutes, kad auklėtojas jį pamokytų.
	<ul style="list-style-type: none"> • Mėgsta kūrybiškai žaisti, veikti, siūlo žaidimų ir veiklos idėjas, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti, pastebi ir komentuoja padarinius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Netrukdyti, kai vaikas įsitraukia į žaidimą, ko nors mokosi, tačiau stebėti ir padėti ar padrašinti, kai vaikas prašo ir kai tai būtina. 	<ul style="list-style-type: none"> • Patys žaidžia ir stengiasi įtraukti kitus į vis sudėtingesnio siužeto žaidimus. • Kai kurie vaikai mėgsta dėlioti dėlionės, statyti namus, bokštus, konstruoti, išardyti, sugriauti ir stebėti, kas atsitinka. • Stebi, kaip tai daro kiti ir stengiasi pakartoti.
	<ul style="list-style-type: none"> • Pasako, ką veikė ir ką išmoko. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kalbėtis su vaikais apie tai, ką veikė per dieną ir ko iš jų išmoko. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasakoja, kad su muzikos mokytoja dainavo ir išmoko padainuoti dainelę.

Žingsniai	Gebėjimai ir pasiekimai	Ugdymo gairės	Vaiko veikla
5-asis žingsnis (4-5 m.)	<ul style="list-style-type: none"> Norėdami ką nors išmokti pasako, ko nežino ar dėl ko abejoja. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikus drąsinti sakyti „Aš nežinau“, nebijoti suklysti ką nors darant, iškelti klausimus, problemas, galvoti, kaip rasti atsakymą ar sprendimą. Pvz., kaip iš aplinkinių daiktų pasistatyti namą, kaip nulipdyti iš plastilino norimą daiktą. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasako, ko nori išmokti, pvz., nupiešti žmogų, gyvūną, drąsiai klausia suaugusiųjų, pasako, kad nemoka nupiešti katės, nes išeina panaši į žmogų.
	<ul style="list-style-type: none"> Drąsiai spėja, bando, klysta ir taiso klaidas, klauso, ką sako kiti, pasitikslina. 	<ul style="list-style-type: none"> Pripažinti, kad vaikų sugebėjimas išlaikyti dėmesį ir domėjimasis aplinkiniu pasauliu didėja. Todėl planuojant ugdymo programą numatyti įvairios veiklos, kuri padeda mokytis tyrinėti ir pažinti aplinką. 	<ul style="list-style-type: none"> Įsitraukia į mokymąsi žaisdami, konstruodami, piešdami, lipdydami, pilstydami, grupodami daiktus.
	<ul style="list-style-type: none"> Aptaria padarytus darbus, planuoja, ką darys toliau, spėlioja, kas atsitiks, jeigu... 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti kalbėti apie savo žaidimus, kitą veiklą ir taip plėtoti jų refleksijos gebėjimus. 	<ul style="list-style-type: none"> Suaugusiesiems ir kitiems vaikams aiškina, ką norėjo padaryti, ką padarė, ką darys toliau. Kalba apie tai, kas gali atsitikti, jeigu pasirinkt vienokią ar kitokią veiklą.
6-asis žingsnis (5-6 m.)	<ul style="list-style-type: none"> Kalba apie tai, ką norėtų išmokti, ką darys, kad išmoktų, numato, ką veiks toliau, kai išmoks. Laiko save tikru mokiniu, atradėju. 	<ul style="list-style-type: none"> „Ryto rato“ ir kitos veiklos metu pasikalbėti su vaikais, ko jie nori išmokti, kaip jie gali mokytis, pastebėti vaiko norą ir sudaryti sąlygas to išmokti. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas pasako, kad nori išmokti rašyti, skaityti, skaičiuoti, išsiaiškinti, tyrinėti aplinką.
	<ul style="list-style-type: none"> Drąsiai ieško atsakymų į klausimus, rodo iniciatyvą iškeliant ir sprendžiant problemas. Išsiaiškina, kokios informacijos reikia, randa reikiamą informaciją įvairiuose šaltiniuose, pvz., enciklopedijose, žinyuose. Siūlo ir jungia idėjas bei strategijas joms įgyvendinti. 	<ul style="list-style-type: none"> Leisti, siūlyti vaikams naudotis imitaciniams žaidimams tinkamomis priemonėmis (pvz., spausdinimo mašinėlė ar kompiuterio klaviatūra, skaičiuotuvai, šluotos, tuščios dėžės, kartonas, liniuotės, stiklinės, vamzdeliai, žarnelės). Sudaryti sąlygas vaikui žaisti sudėtingus žaidimus ir kartu mokytis tyrinėti daiktus, medžiagas, jų savybes ir kitų dalykų. Supažindinti vaikus su enciklopedijomis, internetu, leidžiama, siūloma bei mokoma jais naudotis. 	<ul style="list-style-type: none"> Klausinėja suaugusiųjų, kas, kaip, kodėl vyksta, pats savarankiškai bando ieškoti atsakymų. Noriai žaidžia įvairius tinkamus jo amžiui stalo ir kompiuterinius žaidimus, mėgsta klausyti skaitomų knygų, patys mielai jas varto, suranda atsakymus į iškilusių klausimus. Savarankiškai ieško sprendimų, o pagalbos į suaugusiuosius kreipiasi tik tada, kai pats negali išspręsti.
	<ul style="list-style-type: none"> Pasako, ką jau išmoko, ką dar mokosi, paaiškina, kaip mokėsi, kaip mokysis toliau. 	<ul style="list-style-type: none"> Kalbėtis su vaikais ne tik apie tai, ką jie jau išmoko ar mokysis, bet ir apie tai, kaip jie mokosi, kaip dar galima mokytis. 	<ul style="list-style-type: none"> Sako, kad darbelį padarė, žiūrėdamas į darbelių knygos paveikslėlius.

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:

Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“

- tik trumpam (2–3 kartus trumpiau nei bendraamžiai) sutelkia dėmesį į atliekamą veiklą;
- ypač judrus, nenustygsa vietoje;
- susiduria su sunkumais kopijuodami kitų vaikų veiksmus, elgesį, kalbėjimą;
- vengia žaidimų, reikalaujančių įsiminti ir atgaminti informaciją;
- nuolat kartoja tas pačias klaidas net pakartotinai paaiškinus;
- blogai išgirsta instrukciją, todėl jos nesupranta ir užduotį atlieka savaip;
- mažai domisi knygelėmis, paveikslėliais, neklausinėja, norėdamas sužinoti daugiau;
- nepritaiko žinių ir gebėjimų pasikeitusiose situacijose;
- sutikęs kliūtį veikloje, nieieško jos įveikimo būdų (meta žaidimą, pasišalina);
- menkai tyrinėja aplinką, naujus daiktus, jais nesidomi, nemanipuliuoja norėdamas iširti;
- išmokto veiksmo (veiklos) negali pakartoti su kitais daiktais ar (ir) kitomis sąlygomis;
- nepritaiko žinių ir gebėjimų pasikeitusiose situacijose;
- nepastebi, kad sėkmingai atliko veiksmą ar užbaigė veiklą (negeba įvertinti veiklos rezultato);
- mažai klausia apie veiklos, reiškinių, daikto paskirtį, prigimtį, veikimo būdą;
- dalyvaudamas kūrybiniuose žaidimuose laikosi įprastų, gerai žinomų veiksmų sekos, mėgdžioja kitus;
- kalbėdamas retai pasako, ką veiks toliau, kaip tai darys;
- nemoka panaudoti gautos informacijos savo veikloje, negeba savarankiškai planuoti veiklos.

- ieško kūrybinių žaidimų, kur gali improvizuoti;
- stebi kitų vaikų elgesį, stengiasi mėgdžioti;
- mėgina įsiminti ir taikyti tą pačią procedūrą, atlikdamas kitą veiksmą.

Rekomendacijos auklėtojams ir tėvams

- Skatinkite vaiko smalsumą, demonstruodami, kaip veikia vienas ar kitas daiktas, po to skatindami išbandyti pačiam. Leiskite daryti klaidas, už jas nebarkite, bet parodykite, kaip padaryti teisingai.
- Raginkite pasitelkti visus pojūčius tyrinėjant aplinką: uoslę, lytėjimą, klausą, regėjimą, skonį.
- Kartu su vaiku stebėkite, tirkite, ardykite, taisykite daiktus, skatindami smalsumą ir pažinimo džiaugsmą.
- Perskaitytę pasaką, klauskite, kuris veikėjas labiausiai patiko, skatinkite stebėti kitų vaizduojamus personažus, raginkite įsitraukti.
- Mokydami naudotis koku nors daiktu (pvz., telefonu), pateikite daug to paties daikto modelių, kad mokytūsi perkelti gebėjimą į kitą situaciją ir veikti su panašaus tipo daiktais.
- Pratinkite paprašyti pagalbos sudėtingose situacijose: dėliojant dėlione, konstruojant ir pan.
- Duokite daugiau laiko užduočiai atlikti.
- Klauskite, kaip jis ar ji tai padarė, skatindami nusakyti veiksmų eigą.
- Planuodami darbą vaikų grupelėje, sudarykite ją taip, kad joje būtų skirtingų gebėjimų turinčių vaikų: vaikai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, turės galimybę mokytis iš bendraamžių, kopijuoti elgesį.
- Pasistenkite prasmingai nukreipti į tokią veiklą, į kurią vaikas įsitraukia spontaniškai (pvz., jei dėlioja daiktus iš dėžės į dėžę, duokite dvi dėžes ir paprašykite, kad į vieną sudėtų didelius, į kitą – mažus daiktus).

VI. UGDYMO(SI) PASIEKIMŲ VERTINIMAS

6.1. *Vaikų ugdymo(si) pasiekimai* – tai ugdymo procese įgyti vaikų gebėjimai, žinios ir supratimas, nuostatos, apie kuriuos sprendžiame iš vaikų veiklos ir jos rezultatų. Vaikų ugdymosi pažanga – tai vaikų pasiekimų ūgtelėjimas per tam tikrą laikotarpį.

Pasiekimų ir pažangos vertinimas yra neatskiriama ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo proceso dalis. Jų ugdymosi stebėjimas, pasiekimų ir pažangos vertinimas bei apmąstymas ikimokyklinio ugdymo auklėtojų padeda:

- pažinti kiekvieną vaiką, atpažinti jo turimus pasiekimus skirtingose ugdymosi srityse, nustatyti individualų ugdymosi tempą, išsiaiškinti ugdymosi poreikius;
- numatyti tolesnio vaiko ugdymosi rezultatus, atsižvelgiant į jo ugdymosi poreikius, pasiekimus bei daromą pažangą, atrinkti tinkamesnį ugdymo turinį, būdus, priemones, aplinką ir kt.;
- numatyti, kaip ugdymas bus individualizuojamas, pritaikomas kiekvienam vaikui pagal jo interesus, polinkius, lūkesčius, galimybes, turimą patirtį;
- nuolat stebėti, ko ir kaip vaikas mokosi, ko išmoko, kokius sunkumus patyrė, kaip juos įveikė ir į tai atsižvelgiant koreguoti ugdymo procesą;
- nustatyti, ar vaikų ugdymo organizavimas buvo veiksmingas, ar vaikui (vaikų grupei) pavyko pasiekti iki tam tikro laikotarpio numatytų ugdymosi rezultatų;
- atrinkti ir pateikti tėvams aktualią informaciją apie jų vaikų ugdymąsi, motyvuojančią juos aktyviau įsitraukti į vaikų ugdymą įstaigoje;
- pateikti objektyvią informaciją apie vaiko ar vaikų grupės ugdymąsi kitiems specialistams bei įstaigos administracijai.

6.2. *Vaikų ugdymosi pasiekimų bei pažangos stebėjimas*

Ikimokyklinio ugdymo auklėtojas, kiti pedagogai ir specialistai siekia pažinti vaikus: tikslingai stebi, atpažįsta bei vertina, ką vaikas jau žino, supranta, geba, išsiaiškina vaiko patirtį ir tolesnį ugdymosi poreikius.

Ugdydami vaiką, siekiame, kad jis augtų **orus, smalsus, bendraujantis, sveikas, kuriantis, sėkmingai besiugdantis**. Vadovaujantis šiais ugdymo siekiais, ugdymosi pasiekimų sritys sąlygiškai jungiamos į 6 grupes. Pasiekimų grupė „sėkmingai besiugdantis“ vaikas jungia **nuostatas ir gebėjimus**, susijusius su visomis kitomis pasiekimų sritimis.

Pedagogai nustato, kuriame pasiekimų žingsnyje yra vaikas, palygindami jo kalbos, bendravimo, elgesio situacijas, kūrybos darbelius su pasiekimų žingsnių aprašymais. Pedagogai nustato vaiko pažangą vienoje, keliuose ar visose 18 vaiko ugdymosi pasiekimų srityse, periodiškai stebėdami ir fiksuodami jo pasiekimus.

6.3. *Vaiko specialiųjų ugdymosi poreikių atpažinimas*

Ikimokyklinio ugdymo auklėtojas, kiti pedagogai ir specialistai atkreipia dėmesį į vaiko pažintines veiklos, elgesio, judėjimo ir kitus ypatumus, dėl kurių jo ugdymasis skiriasi nuo bendraamžių. Ženklaai, įspėjantys apie poreikį pritaikyti ugdymo procesą, pateikti po kiekvienos ugdymosi srities, padeda kryptingiau individualizuoti vaiko ugdymąsi ir (ar) konsultuotis su švietimo pagalbos specialistu (specialistais), prireikus nukreipti vaiką ugdymosi poreikiams įvertinti ir reikiamai pagalbai skirti. Specialiųjų poreikių turinčių vaikų daromos pažangos vertinime taikomas tarpinis vertinimas.

6.4. *Vaiko pasiekimų ir pažangos vertinimo sistema lopšelyje-darželyje*

Lopšelio-darželio ugdymo pedagogai, pasitarę su ugdytinių tėvais, Metodinėje grupėje susitaria, koku dažnumu bus stebimi, analizuojami bei vertinami vaikų pasiekimai ir pažanga. Nutarimai patvirtinami direktoriaus įsakymu. Rekomenduojama vaikų pasiekimus vertinti tam tikrais laikotarpiais (įgyvendinus dalį programos, kas pusmetį, kartą per metus ir kt.), taip pat vaikų pasiekimus fiksuoti bet kuriuo metu, kai ikimokyklinio ugdymo auklėtojas pastebi naujai atsiradusį ar patobulėjusį vaiko gebėjimą, kurį įrodo keli jo veiklos ir jos rezultatų pavyzdžiai. Šiuo atveju pasiekimų stebėjimo ir vertinimo procesas yra natūralus, nuolat gaunama informacija apie vaikų ugdymosi rezultatus, tikslingiau planuojama tolesnė veikla.

Pedagogai, atlikę vaiko stebėjimą, rengia vaiko aprašą. Medžiaga apie ikimokyklinuko daromą pažangą kaupiama „Vaiko pasiekimų aplanke“, kuri rengiant auklėtojų talkina tėvai, kiti specialistai (logopedas, psichologas). Aplanuose aprašomi vaikų pasiekimai, pažanga, elgesys darželyje, bendravimas

su bendraamžiais. Vertinamosios išvados (įvertinimai) pateikiamos aprašomuoju būdu - trumpais komentarais, nusakančiais, kokios yra stipriosios vaiko pusės, kas jau pasiekta, kokių dar yra spragų ir kas siektina.

Vaikų pasiekimų aplanko galimas turinys: vaikų darbėlių pavyzdžiai, nuotraukos, vaiko stebėjimų aprašai, vaiko mintys, interviu su vaiku, pasiekimų kreivė, specialistų komentarai, individualių programų atliktos užduotys.

6.5. Ikimokyklinio ugdymo programos įsivertinimas, atnaujinimas

Programos įsivertinimas ir atnaujinimas vykdomas kas trys metai. Programos įsivertinimas atliekamas vadovaujantis Pasiekimų aprašu.

Galimi tokie programos analizės, įsivertinimo ir tobulinimo žingsniai:

- **Pirmasis žingsnis.** Palyginkite įstaigos ikimokyklinio ugdymo programos rezultatus su vaikų pasiekimais Pasiekimų apraše.

- **Antrasis žingsnis.** Išanalizuokite, ar įstaigos ikimokyklinio ugdymo programa apima visus Pasiekimų apraše nurodytus vaikų ugdymosi pasiekimus.

- **Trečiasis žingsnis.** Programos tobulinimas.

- **Ketvirtasis žingsnis.** Atskirus vaikų pasiekimus sujunkite į stambesnes grupes, kurios gali būti įstaigos ikimokyklinio ugdymo programos naujos struktūros kūrimo pagrindas.

- **Penktasis žingsnis.** Numatykite, kaip bus siekiama vaikų ugdymosi rezultatų. Svarbu aptarti vaikų ugdymo strategijas: ugdymo formas (projektai, edukacinės išvykos, grupiniai kūrybiniai darbai, šeimų savaitės ir kt.), metodus ir būdus (kaip ikimokyklinio ugdymo auklėtojas inicijuos vaikų veiklą, kaip paskatins spontanišką vaikų veiklą ir kt.), ugdymosi aplinkos kūrimą (ugdymosi erdvės grupėje, įstaigoje, už įstaigos ribų; ugdymasis natūralioje ir virtualioje aplinkoje ir kt.).

Programos vertinimo metodai: apklausos (tėvų, pedagogų), stebėjimai (direktoriaus pavaduotojos ugdymui).

Programos vertinimo dažnumas: kas trys metai (gegužės mėn.).

Programos vertinimo fiksavimas: anketos, priežiūros vertinimo pažymos.

Programos vertinimo pateikimo formos: ataskaitos, diagramos, diskusijos su tėvais, pedagogais.

Programos vertinimo rezultatų panaudojimas: programos tobulinimui, kokybiško ugdymo proceso siekiui, informacijai tėvams, bendruomenei.

Programą vertina: bendruomenė.

Programa suderinta:

Mokytojų tarybos posėdyje

2016 m. kovo 24 d. protokolas Nr. 2

Mokyklos tarybos posėdyje

2016 m. gegužės 17 d. , protokolas Nr. 2

LITERATŪROS ŠALTINIAI

1. Adaškevičienė E. Vaikų fizinis sveikatos ir kūno kultūros ugdymas. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2004.
2. Adaškevičienė E. Vaikų sveikatos ugdymas. Pedagoginiai aspektai. Vilnius: Lietuvos sporto informacijos centras, 1999.
3. Ankstyvojo amžiaus vaikų žaidimai. Kaunas: Šviesa, 1990.
4. Ankstyvojo ugdymo vadovas/ Mockevičienė O. (Sud.). Vilnius: Minklės leidykla, 2001.
5. Artyn vaiko 1. Knyga auklėtojoms, studentams, dėstytojams ir tėvams. Vilnius, 1997.
6. Artyn vaiko 2. Knyga auklėtojoms, studentams, dėstytojams ir tėvams. Vilnius, 1998.
7. Bendrojo priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2002.
8. Bitinas B. Ugdymo filosofija. Vilnius: Enciklopedija, 2000.
9. Čirpuvienė V., Stošiuvienė K. Kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimų šalinimas įvairioje muzikinėje veikloje. Šiauliai: Šiaulių universitetinė leidykla, 1999.
10. Čirpuvienė V., Stošiuvienė K. Muzikinė veikla ikimokyklinio amžiaus vaikų žymiai neišplėtotos kalbos ugdymo procese (programa). Šiauliai: Šiaulių knygriškla, 2004.
11. Garšvinė A., Ivoškuvienė R. Logopedija. Kaunas: Šviesa, 1993.
12. Gyvenimo įgūdžių ugdymas. Ikimokyklinis amžius. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2004.
13. Gražienė V. Lietuvos muzikalumo puoselėjimas. Vilnius: Kronta, 1999.
14. Grybauskienė A. Gerumo mokyklėlė. Ir vaikams, ir tėvams, ir pedagogams. Vilnius: Viltina, 2000.
15. Grinevičienė N. Vaikystės žaidimai. Kaunas: Šviesa, 2002.
16. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2014.
17. Ikimokyklinio ugdymo gairės. Programa pedagogams ir tėvams. Vilnius: Leidybos centras, 1993.
18. Ikimokyklinio ugdymo įstaigos veiklą reglamentuojantys teisės aktai. Švietimo ir mokslo ministerijos leidykla. Presvika, 2001.
19. Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2015.
20. Ivoškuvienė R., Ramonienė Z., Pečiulienė O., Stošiuvienė K. Ikimokyklinio amžiaus vaikų neišplėtotos kalbos ugdymas. Šiauliai: UAB Raštekla, 2002.
21. Katinienė A. Vaiko muzikinės kultūros ugdymas darželyje. Vilnius: Kronta, 1998.
22. Labanauskienė A. vaikų kalbos skatinimas. Kaunas: UAB Judex, 2003.
23. Metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo programai rengti. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2006.
24. Mockevičienė O. Vėrinėlis I dalis. Knyga auklėtojais. Vilnius: Leidybos centras, 1995.
25. Narvydaitė D. Piešimo mokymas ikimokykliniame amžiuje. Kaunas: Šviesa, 1983.
26. Perminienė P., Urbonienė D. Noriu aiškiai kalbėti I dalis. Šiauliai: Lucilijus, 2005.
27. Perminienė P., Urbonienė D. Noriu aiškiai kalbėti II dalis. Šiauliai: Lucilijus, 2006.
28. Priešmokyklinio ugdymo bendroji programa. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2014.
29. Staerfeidt E., Mathiasen Ch. R. Pedagogika ir demokratija. Ugdymo darbo eksperimentai Lietuvos vaikų darželiuose. Vilnius: Aidai, 1999.
30. Sveikos gyvensenos ugdymas ikimokyklinėse įstaigose. Pedagogų profesinio rengimo centras. Vilnius: Akritas, 2002.
31. Šeibokienė G. Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtros programa 2007- 2012 metams. Švietimo ir mokslo ministerija. Konferencijos medžiaga, 2007.
32. Ugdymas ir demokratijos kultūra. Ikimokyklinis amžius/ Kristen A. Hansen, Roxane K., Steffen saifer ir kt. Vilnius: Lietus, 1997.
33. Vaiko teisių konvencija. Vilnius: vaikų teisių informacijos ir konsultavimo centras, 1996.
34. Vaiko sveikata ir saugumas darželyje. Šiauliai: UAB Raštekla, 2000.
35. Vaikų darželio programa. Vėrinėlis. Vilnius: Leidybos centras, 1993.
36. Verseckienė O., Marcinkas F., ir kt. Po tėviškės dangum. Etinio ugdymo gairės. Lietuvos švietimo ir mokslo ministerijos leidybos centras, Almanachas „Tautodailė“, 1995.

TURINYS

I. Bendrosios nuostatos	2
1.1. Informacija apie švietimo tiekėją	2
1.2. Mūsų savitumas	2
1.3. Tėvų (globėjų) ir vietos bendruomenės poreikiai	3
1.4. Lopšelio-darželio veiklą reglamentuojantys dokumentai	3
1.5. Požiūrio į vaiką ir jo ugdymą formavimas.....	4
II. Ikimokyklinio ugdymo principai	4
III. Tikslai ir uždaviniai	5
IV. Ugdymo turinys, jo įgyvendinimas, metodai, technologijos, priemonės	5
4.1. Ugdymo turinys	5
4.2. Ugdymo(si) turinio įgyvendinimas	5
4.3. Ugdymo(si) metodai	7
4.4. Ugdymo(si) technologijos	8
4.5. Ugdymo(si) priemonės	9
V. Pasiekimai ir ugdymo gairės	10
5.1. Kasdienio gyvenimo įgūdžiai	11
5.2. Fizinis aktyvumas	17
5.3. Emocijų suvokimas ir raiška	22
5.4. Savireguliacija ir savikontrolė	26
5.5. Savivoka ir savigarba	31
5.6. Santykiai su suaugusiaisiais	36
5.7. Santykiai su bendraamžiais	42
5.8. Sakytinė kalba	46
5.9. Rašytinė kalba	55
5.10. Aplinkos pažinimas	62
5.11. Skaičiavimas ir matavimas	67
5.12. Meninė raiška	72
5.13. Estetinis suvokimas	90
5.14. Iniciatyvumas ir atkaklumas	102
5.15. Tyrinėjimas	106
5.16. Problemų sprendimas	110
5.17. Kūrybiškumas	113
5.18. Mokėjimas mokytis	120
VI. Ugdymo(si) pasiekimų vertinimas	124
6.1. Vaikų ugdymo(si) pasiekimai	124
6.2. Vaikų ugdymosi pasiekimų bei pažangos stebėjimas	124
6.3. Vaiko specialiųjų ugdymosi poreikių atpažinimas	124
6.4. Vaiko pasiekimų ir pažangos vertinimo sistema lopšelyje-darželyje	124
6.5. Ikimokyklinio ugdymo programos įsivertinimas, atnaujinimas	125
VII. Literatūros šaltiniai	126

Programą parengė lopšelio-darželio pedagogės: Virginija Ilginytė, Audronė Ustilienė, Ana Gurska, Zita Strukčinskienė, Rasa Bazilevičienė, Birutė Vaicekauskienė, Dalia Kaminskaitė, Renė Butrimavičienė, Daiva Lakštauskienė, Vida Kmieliauskienė, Ramunė Raudonienė, Laima Četrauskienė